DE FASCINO
LIBRI TRES,

Auctore

LEONARDO VAIRO
BENEVENTANO

Ordinis S. BENEDICTI *Canonici Regularis, ac sacræ* THEOLOGIAE *Doctoris:*

In quibus omnes Fascini species, & causæ optima Methodo describuntur, & ex Philosophorum ac Theologorum sententijs eleganter explicantur:

Nec non contra præstigias, imposturas, allusionesque dæmonum, cautiones & amuleta præscribuntur: ac denique nugæ, quæ de ijsdem narrari solent, dilucidè confutantur.

Cum gemmino INDICE *altero Capitum, altero rerum memorabilium.*

VENETIIS. CIↃ IↃ XXCIX.
Apud Aldum.

Mich. Richey. 1728.

A. 5115.

CORNELL UNIVERSITY
The
President White
Library
1891

34

MO MO

ILL. ATQ. EXCELL.

DOMINO IOANNI STVNICAE, PRINCIPI

Petræ Præsiæ, militiæ Diui IACOBI Maiori Commendatario.

LEONARDVS VAIRVS S. P. D.

INTER præcipuas rerum causas, Princeps Excellentissime, tria esse reperio, quæ hominem ad summam perfectionem & ad sempiternam gloriam perducere possunt, naturam scilicet, disciplinam, & consuetudinem. Natura enim omnis perfectionis origo & fundamentum est: hæc sine disciplina, cæca, man

ca & imperfecta vt plurimum esse consueuit: vtraque tamen per consuetudinem & exercitationem perficitur. Natura si quidem paruulos quosdam igniculos indidit, quos tamen malis moribus opinionibusq; deprauatis sic restinguimus, vt nusquam naturæ lumen appareat. nam simul atque editi in lucem & suscepti sumus, in omni continuò prauitate versamur, vt penè cum lacte nutricis, errorem suxisse videamur: tum ita variis imbuimur erroribus, vt vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat, adeo vt ab ea prorsus desciscere videamur. At qui cursum vitæ tuæ diligenter animaduerterit, summo quodam consensu hæc tria in te conuenisse reperiet. Tu enim iam inde à pueritia eximię indolis & summæ virtutis specimen præ te ferens, nobilissima virtutum semina ingenio tuo innata assiduo studio atq; assuetudine tãtùm iuuisti, vt summam

omnium

omnium ſpem, quæ de te adhuc puero habebatur, continuò adoleſcens incredibili virtute ſuperaueris: & vir tandem factus maximos ingenii fructus edideris, non Potentiſſimo Hiſpaniarum Regi duntaxat, ſed uniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ gratos. Poſtquam enim primum fœlicitatis theſaurū habuiſti (qui eſt, vt ſapientes volunt, ab optimo integerrimoq́; patre procreari) in aula Caroli Quinti Imperatoris Inuictiſſimi ita educatus fuiſti, ut probatiſſimorum uirorū inſigniores uirtutes, & clariſſimorum Philoſophorū celebriores diſciplinas imbiberis, atq; in ſuccum uerteris. Teq́; ita cōparaſti, ut qui in aperto medioq́; ſpectaculo ante omniū oculos vitam acturus eſſes. Deniq; id egiſti, vt qualis videri velles, talis etiam eſſes, quod Socratem præcepiſſe legimus. Quocirca non ſolùm nihil peccādo, verumetiā honeſta quæq; peragendo, manifeſtū te omnibus exē-

plar exhibuisti, in quod perinde ac in speculum intuentes, ab operũ simul & sermonum turpitudine auerterentur. Cumq; triplex vitæ genus, iuxta cõmunem Philosophorum sententiam reperiatur, actiuũ scilicet, contemplatiuũ, & voluptuosum; postremum quidem molle ac dissolutum, actiuũ verò si bonis disciplinis careat, ineptũ & magnis erroribus inuolutum, cõtemplatiuum ab actiuo non seiungendũ existimasti: vtrumq; igitur complexus, tuorũ maiorum virtutũ hæres, eorumq; laudis & gloriæ imitator euasisti. Gloriantur profectò multi Maiorum suorũ ornamentis, eorumq; splendescunt limine: at tu illorum gloriã solidiorem ducis, qui non tãtùm paternis & auitis decoris nituntur, sed etiam ea cumulãt suis. Ideo sicut Rex Philippus tui patris institutis imbutus splendoris & amplitudinis Regiæ decus & ornamentũ fuit, ita tu eiusdem parentis ac maiorũ tuorum

rum

rum exempla imitatus, cæteris omnibus præluces; adeo vt nō modò ipsius sapientissimi Regis, verumetiam omniū iudicio dignus habitus sis, cui grauissimarum rerū administratio, & ipsorum Regnorum gubernacula cōmitterentur. Nam vt de aliis eminentissimis virtutibus tuis nihil dicam, de prudentia inquam, de fortitudine, de iustitia, de grauitate, de religione; quis in litteris vir eminet, præsertim inter Italos, quē singulari comitate beneficentiaq; tibi non deuinxeris? Hinc ardens quidam litterarum, ac potiùs immortalitatis, quæ litteris cōtinetur, amor maximis quibusq; animis ingenitus in te perspicitur: vnde non mirū est, si quidquid temporis à negotiis tibi superest, id omne ad bonorum auctorum opera legenda conferas. Quid? cùm Romæ per tot annos apud Pont. Max. legationem exerceres, nonne Romanorū Ciuium & Cardinalium omnium, atque

adeo ipſius Pont. Max. amorem ac beneuolentiā adeo tibi conciliaſti, vt omnes incredibilia propè amoris teſtimonia erga te tum præſentem, tum poſtea abſentem oſtenderint? Nam ſingulari quodam ſtudio & innata quadam humanitate ita de omnibus benemereri ſtudebas, vt beneficētiæ ac benignitati natus uidereris. Non inſolens, non nimium tui amans, non vlli acerbus, non grauis, nō infeſtus, ſed omnibus benignus, blandus, comis, facilis; cuius domus nemini obſerata, ſed omnibus patens erat, quò ſe quiſque velut è tēpeſtate & fluctibus in portū tutò recipere poſſet: lętitiam triſtitiamve illorum, qui te negotii cauſa adibāt, tecum cōmunem habebas. Inferiores æquitate, facilitate, & beneuolētia alliciebas, potentiores obſequio & comitate attrahebas, paribus mira comitate honorē habebas, omnes beneuolè amplectebaris, eosq; in tui admirationem adduce-

bas, tibiq; prorsus deuinciebas. Non longo seruorum & comitũ agmine tumidus, non publicis in spectaculis frequens, nõ deliciis & nimio sumptu insignis: sed frugalis, placidus, mitis: incessu, vestitu, vxoris atque familiæ cultu, cæterisq; huiusmodi lautitiis talis, vt quasi vnum de cœtu te quilibet iudicaret: in omnibus interim rebus modestiam fidissimam omnium virtutum custodiam semper adhibens. Non cessationem & otium, quod pleriq; facere solent, quæritabas: sed Regiis mãdatis exequẽdis omnem operam, atq; adeo vitam ipsam impẽdebas. Quo effecisti, vt tua apud eũ auctoritas tanta sit, quã tam Antipatri apud Philippum Macedoniæ Regem fuisse legimus. nec me hercule immeritò, si quidẽ per te, Rex in vtramque aurem dormire potest, cuius ipse oculus appellari potes: nam in dispiciendis rebus, lynceis vteris oculis, summo in prouidẽdis cõsilio, quid

Popu-

Populorum ac Prouinciarum vtilitas, quid Regnorum salus, quid res, & tẽpora poscãt, semper cogitas. Vnde nil mirũ si Neapolitani Regni administrationẽ tibi id minimè ambienti Philippus delegauit. Ad quod munus ea mẽte atq; consilio minimè accessisti, quẽadmodum Stratoclem & Dromoclidẽ fecisse legimus, qui mutuò sese ad messem auream inuitabant; sic enim ioco gubernationẽ appellabant: non enim manus tantùm abstinentes, sed oculos & mentem ipsam habuisti. omnemq́; actionem, & vitæ totius consilium ita attemperasti, vt successuris in eam Prouinciam præclarũ exemplar quod imitentur, reliqueris. Qua de causa quod sapientes dixerunt, verũ esse experior, Magistratum non modò administrantis viri ingenium, naturã, & mores patefacere, sed virum quoq; ipsum Magistratus dignitatem ostendere: nõ enim minori ornamento ei muneri fuisti, q̃

illud

illud tibi. Et licet vulgus mores, vitam, actiones, consilia omnia eorum qui rebus publicis præsunt, curiosissimè rimari atque introspicere soleat, quamlibet altè obtecta, & tanquam velamentis abdita: nihilominus quo accuratiùs in te oculos Neapolitani figebant, eo magis amore ac desiderio flagrabant, tuam probitatē & integritatem ad cęlum efferendi, summisq; laudibus prosequendi. Equidem nescio an ob mortem tui fratris Ducis prudentissimi Belgarum moeror, quorũ afflictas ac propè cadentes res erat erecturus, maior fuerit eo, quo nũc Neapolitani ob tuũ illinc discessum afficiũtur. quibus unicum solatium esse video, quòd te apud Regem ipsum Protectorem ac Patronũ habituros se sperant. Sed quorsum hæc? dicet aliquis. annon vides vt Fascinatio sit metuenda laudato? Nihil est ab hac periculi. nam tuæ gloriæ magnitudo ac splendor optimum Amu-

letum est contra maleuolorum inuidiam, & quoduis fascinum expellit. De quo quidem Fascino cùm tractatũ absoluissem, iamq́; in procliui esset, vt formis excuderetur, tuo nomini consecratum esse volui, ita præsertim suadente Illustrissimo & Reuerendissimo Domino meo Cardinali Granuellano: Cui etsi hoc opus iure quodã proprio deberi videatur, lege tamen illa Pythagorica, quæ amicorum omnia iubet esse communia, tuum esse potest. est enim æqualitas, vt Plato ait, amicitiæ auctrix. Quid Cardinalis Dominus meus habet, quod tuum esse non summopere cupiat? Vestræ profectò amicitiæ vinculum adeo efficax, potens & prævalidum est, vt nulla ex parte sanguinis nexui inferius existimetur: quia hic nascẽdi sors fortuitum opus, illud solido iudicio coacta voluntas cũ virtute coniuncta contrahit. Cũ igitur nihil aliud sit amicitia quàm omnium diuinarum

huma-

humanarumq́; rerum cum beneuolentia & charitate summa consensio, inter vos omnium rerum, consiliorum, voluntatum, communitas esse debet, alteriusq́; animus ita cum altero cõmisceri, vt penè vnus ex duobus efficiatur, & quisq; alter idem verè dici possit. nec huius amicitiæ recens principium est, altissimas iam radices egit, in suo scilicet Fratre orta ac in te propagata, mox etiam in successores vestros propaganda. Accipe igitur, Præstãtissime Princeps, hoc munus animi mei qualecunque argumentum. præclarè enim mecũ actum iri arbitrabor, si nominis tui fulgore ab omni vetustatis carie & ab omni liuore atq; obtrectatione tutum posteritati commendetur. Quod si tibi gratum esse cognouero, me in posterum ad multò maiora præstanda, longeq́; præclariora mei in te animi signa edẽda alacriorem reddes. Vale, meq́; in ære tuo repone.

INDEX CAPITA

LIBRI PRIMI.

AN sit Fascinum. pag. 2
Quid sit Fascinum, eiusque definitio examinatur: & imaginationem, illius causam esse ostenditur. 6
De visu, qui Fascini definitionem ingreditur. 11
De tactu Fascinum efficiente. 17
De uocis natura, quæ Fascini causa existit. 21
De cęli obseruatione, quę ad Fascinum concurrit. 27
Quale Fascinum sit. 32
Propter quid Fascinum sit. 37
De Fascini speciebus. 42
An aliqui sese fascinari posśint. 44
An aliqui natura fascinatores nascantur. 46
De qualitatibus fascinantis. 49
Qui fascino magis obnoxij sint. 52
De Amuletis hebetantibus & auferentibus fascinum. 55

LIBRI SECVNDI.

QVa uia, quibus ve principiis de fascino determinandum sit. 59
De causæ, ac fascini diuisione. 62
Imaginationis natura, declaratur, minimeq; per eam fascinum fieri posse ostenditur. 63

Quo

Quo pacto per imaginandi uim occulta, & futura præſciri queant. 75

Non per imaginandi uires, ſed per dæmonũ auxiliũ, occulta quædã & futura præſciuntur. 80

Nonnullos hominum conceptus, & rerum ſimulacra, & cordis affectus dæmones cognoſcũt: de quibus ſuperſtitioſi quidam edocti, per uim imaginatricem eam cognitionem ſe aſſecutos iactant. 84

Nihil ad generationem, quantum ad prolis ſimilitudinem, ad ſexum imaginatio confert, ſed horum cauſa in ſemine latere oſtenditur. 90

Cætera de imaginatrice ui confutantur, atque per eam nullo modo faſcinum iaculari poſſe concluditur. 99

Faſcinum per uiſum iaculari confutatur: atque ſingulorum, quæ ab oculorum radiis fieri cenſentur, uera cauſa redditur. 105

Per tactum fieri faſcinum non poſſe demonſtratur: ac ſingulorum contrarium aſſerentium exemplis, & rationibus ſatis fit. 122

Vox ſua natura faſcinandi ui caret, atque nomina, uerba, characteres, & numeri nihil efficere amplius poſsũt, quàm id præ ſe ferre, ad quod ſignificandum inſtituta fuerunt. 137

Non in ueram, ſed in apparentem, aut imaginatam brutorum, aut aliarum rerum formam ac figuram dæmonum deceptione, & non uerborum uirtute (ut quidam putant) mutatos fuiſſe nonnullos, quos legimus. 160

Corpora de loco ad locum mira celeritate dæmo-

monum, & non uerborum ui, transferri possunt. 173
Cœli obseruatione, fascinare nemo potest. 184
Propria fascini definitio traditur. 202

LIBRI TERTII.

AVctoritatum fascinum esse loquentium uera expositio, ac sensus. 204
Quale fascinum sit, ex Theol. sen. 215
Propter quid fascinum sit, iuxta ueram Theologorum sententiam. 216
De ueris fascini speciebus. 219
Quo pacto nonnulli se se fascinare queant. 221
Nemo ad fascinandum idoneus natura nascitur, sed dæmonum ope huiusmodi uis hominibus inest. 223
De ueris fascinantium qualitatibus, & cautionibus. 232
De communibus dæmonum fascinantium cautionibus. 233
Quibus cautionibus dæmonum suasu ab hominibus completis, alias dæmones addunt. 234
Veræ qualitates, ac dispositiones, ex quibus iuxta piorum hominum sententiam in fascini pestem inciditur. 238
Per narratam fascinandi uiam, dæmonum astu inuentam; homines ad amorem allici, & ad odium excitari possunt. 241
De ueris, pijs, ac sanctis Amuletis, fascinum, atque omnia ueneficia destruentibus. 251

FINIS.

DE FASCINO

LIBER PRIMVS

LEONARDI VAIRI BENEVENTANI

Ordinis S. BENEDICTI *Canonici Regularis*, *ac sacræ* THEOLOGIAE *Doctoris*:

PROOEMIVM.

EXIMII Philosophi multisq; de rebus, quę in Philosophia tractantur, grauissimè & copiosissimè disserentes, fascini naturam ob eius obscuritatem parum aut ferè nihil attigerunt. Cumq; permultæ ac difficiles in hac tam ardua quæstione rationes mihi occurrerent, quę naturę principijs innixę non parum vtilitatis ac claritatis huic materię afferre posse uiderentur: operæpretium me facturum putaui, si pro viribus hac de re nonnihil dicerem; quò abdita & salebrosa fascini uis aperiretur, tantisq; tenebris uel tantillũ lucis afferretur. Vtq; optatę rei scopũ faciliùs attingerem, Aristotelis vestigia persequi decreui; qui de re quapiam tractaturus, aduersariorum opiniones in primis in mediũ affert; quibus examinatis & reiectis, sua deinde sententia firmior & validior persistit. In primo itaq; lib. Fascini materiam ex Philosophorũ placitis, cũ eorundem principijs, & rationib. adducemus; in reliquis verò à Theologiæ vestigijs, proprijsq; rerum causis ne latum quidem vnguem discedentes, nostrã sententiam afferemus.

Cur de Fascino scribat.

Aristotelis mos in examinanda q̃stione aliqua.

Methodus autoris in his trib. libris.

An Fascinum sit. CAP. I.

FASCINVM *esse, atque in rerum vniuersitate reperiri, probatione non indigere existimo: tum quia auctores ferè omnes, non Latini, & Arabes tantùm, sed etiam Greci dixerunt Vniuscuiusque operis rẽ, de qua in eo agendum sit, prænotam eße oportere; & cùm de fascinatione, perinde ac de præsentis operis materia verba facturi simus, illam notißimam eße præsupponimus: tũ etiam quia non desunt historię, quæ de admirabilibus fascini effectibus fidem faciunt. Nam Aristoteles omnium rerum optimus indagator de fascini viribus meminit. Alexander Aphrodisiensis fascinatores venesicos appellat, quorum documentum eße tradit, vt venenent alios intentè illos contuentes carmine prolato. Plutarchus ab inuidia proprium corpus contaminari dicit, ex quo deinde effluuia ad alios perueniunt, eosq; lædunt; à cuius sententia Heliodorus non discedit. Isigonus in Triballis, & Illyrijs homines reperiri ait, Plinio referente, qui visu effascinent, interimantque, quos iratis præcipuè oculis diutius intueantur. In Africa familias quasdam esse effascinantes Nymphodorus asserit, quarum laudantium voce probata quæque intereant, arbores arescant, infantes emoriantur. Huius generis familiæ Scythiam incolunt, quæ Bythię uocantur, vt Apollonides prodit. In Ponto quoque Thibiorum genus, multosque alios eiusdem naturæ Philarchus narrat. Algazel fœminas uisu ubique nocere affirmat. Auicenna & Pomponatius rebus quibuslibet uehementi imaginatione perniciem inferri posse autumant.*

Ab axiomate omniũ calculo recepto, a testimonio tum profanorũ, tũ sacrorum autorũ, ab historijs, ab experiẽtia & cõmuni opiniõe fascinum esse probat.

Res de qua agẽdũ est, prenota esse debet.

Varij & locupletes testes de fascino.

Aristoteles & Alexander Aphro.

Plutarchus & Heliodorus.

Isigonus.

Nymphodorus.

Apollonides.

Philarchus

Algazel.

Auicenna & Põponatius.

tumant. Solinus Plinij aßecla quasdam familias inueniri memorat, quę uoce atque lingua fascinant. Philostratus Apollonium Thyanæum fascinandi naturam habuisse fatetur. Quid illud?

Apollonius Thyanæus fuit fascinator.

Nescio qs teneros oculus mihi fascinat agnos.

Virg. 3. Ecl.

Quid quòd in decemuiralibus tabulis apud ueteres sancitum fuit, eos capitis reos fore, qui alienas segetes excantassent, aut vllis veneficijs, carminibus & fascinationibus pellicere ausi eßent, ita enim in his relatũ est,

Ne pelliciunto alienas segetes excantando

Ne incantanto: ne agrum defraudanto.

XII. tab. lex in fascinantes.

Nonnulli legum periti, inter quos Ioannes Franciscus Ponzinibius, & Petrus de Tarantasia, oculo urenti ob animam infectam pueros fascinari aiunt, totisq; uiribus defendunt. Illud quoque ex Plinio huc adducere libet, quod licet ad Magiam spectare uideatur, tamẽ quia fascinum Magiæ speciem esse reor, huic narrationi congruere uidetur: C. inquit, Iurius Cresinus è seruitute liberatus, cùm in paruo admodum agello largiores multò fructus perciperet, quàm ex amplißimis uicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret ueneficijs. Quamobrem à Sp. Albino curuli die dicta, metuens damnationem, cùm in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam ualidam, atque, ut ait Piso, bene curatam & uestitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, uomeres ponderosos, boues saturos: Postea dixit, Veneficia mea, Quirites, hæc sunt, nec poßum uobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes, uigiliasque & sudores. hæc ille. Qui suo tempore portentum etiam, ac prodigium omnium maximum acci-

Ponzinibij & Tarantasij Iuriscõsultorum assertio.

Plinij historia de Cresino Magiæ suspecto..

Altera Plinij historia.

Oliuetum Vectij excātatione aliò traductum.

disse testis est; Vniuersum scilicet Oliuetum in agro Marrucino Vectij Marcelli, qui eques Romanus fuit, & Neronis procurator, uiam publicam transgressum, atque ipsa prædia ex loco in contrarias sedes profecta esse. Idque uerbis Poetæ de simili re loquentis conuenire uidetur,

In Pharmaceutria, Ecl. 8. Ab experiētia Fascinū esse probat.

Atque satas aliò vidi traducere messes.

Experientia insuper ab huiusmodi dubitatione nos retrahit; siquidē cùm effascinatrices, & effascinatos passim circumspiciamus, si fascinū reperiri ambigeremus, nos in tāta rerum claritate allucinari, & nullam nobis rationis micam inesse quilibet arbitrari posset. Huc etiam communis omniū opinio accedit; nam si acriùs quàm par sit, quidquam laudibus prosequi cœperimus, illicò nobis, ut ab eo laudando desistamus, ne id effascinemus, imperatur; & ne quam noxam contrahat, confestim contra fascinum amuletum paratur. Quin & aliqui sunt, qui dum laudantur, faciem auertunt, non tantùm ut sibi molestam esse laudem indicent, sed ut à fascino caueant; ea enim opinio inualuit, ut per laudantium uocem fascinum fieri credatur. Nostrę præterea tempestatis mulierculæ non mediocrem fascino uim inesse indicant: dum res, quæ ipsarum curæ & custodiæ demandatę sunt, tot præsidijs ac remedijs aduersus fascinationem muniunt. Qua de causa apud peritos non bene audiunt, qui fascinum rident, & aniles nugas esse existimant; & historijs fidem non adhibere periniquum esse duco, cùm rerum euenta famæ respondeant. Nec si causæ ratio nos penitus prætereat, idcirco rem ipsam ridiculā ducere debemus: infinita enim propè sunt, quorum rationem adipisci nequimus. Quinimò risu digni

A communi omniū consensu.

Immodica laus de Fascino suspecta est.

Anicularū quarūdam supstitio.

Danda fides historijs.

exi-

existimantur illi, qui nimis anxiè in rimãdis singularũ rerum rationibus intẽti sunt; & ex omnibus naturæ miracula tollunt: quoniam vbi causæ ratio nos latet, illinc peruestigandi nobis exordium nascitur. Quo circa philosophiam destruere uidentur, qui fascino, utpote naturæ prodigio, fidem non habent: cuius uim ne sacrarum quidem litterarũ studiosi diffitentur; nam per illud oculorũ radijs intermedijs, & imaginatione, grauibus malis mortales affici posse cẽsent. Vnde Sapiẽtiæ libro hęc uerba leguntur, Fascinatio malignitatis obscurat bona. Apostolus quoque ita clamat, O insensati Galatæ, quis uos fascinauit? in quorum uerborum expositione interpretes aiunt: Quidam habent oculos urentes, qui sola aspectu inficiunt alios, & maximè pueros. Diuus Hieronymus, cùm infantes ex improuiso macrescere, tabescere, miserè torqueri, aliquando miro eiulatu clamare, ac flere uideret, inquit, Pueris & ætati paruulę fascinum nocet. Isidorus fascinatores à ueneficis non distinguẽs, ait, Hi elementa concutiunt, mentes hominum turbãt, & absque ueneni haustu, sola ui carminum animas interimunt. Sãctus Thomas dicit: & fortè animæ imaginatione spiritus immutatur corporis coniuncti, quæ quidem spirituum immutatio maximè in oculis fit, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Illa quoque uerba Psalm. Qui timent te, uidebunt me: sic exponunt: Magna uirtus in oculis est; quod in naturalibus apparet; animal enim uisum prodest ictericis: quem prior uidet Lupus, ei uocem aufert: sic Basiliscus, si prior uidet, occidit; si prior uidetur, occiditur. Dionysius Carthusianus de hac fascinandi ui ita sentit; Fascinationem fieri interdum per quandam effluxionem humorum nocen-

Vbi nullus rationi, ibi inuestigationi relinquitur locus.

Biblia sacra Fascini meminerunt.

Verba Salomonis & D. Pauli.

Hieronymus.

Tenellę ætati obest Fascinum.

Isidori verba in fascinantes.

D. Thomæ opinio.

Ictericos iuuat animal visum, Lupi & Basilisci obtutus quomodo noxius.

Carthusiani circa Fascinũ opinio.

tium, aerem inficientium, sicut quorumdam urentes infectique oculi teneros lædunt pueros, adeo ut escam euomant atque fastidiant, propter quod pueri tales fascinati dicuntur. Olaus Magnus de gentibus Septentrionalibus: Sunt, inquit, Biarmi idolatræ, & Amaxobij Scytharum more, atque in fascinandis hominibus instructissimi, quippe qui aut oculorum, aut uerborũ, aut alicuius alterius rei maleficio homines ita ligant, ut liberi non sint, nec mentis compotes, sæpeque ad extremam maciem deueniant, & tabescendo dispereant. Ne igitur tot grauißimis uiris, historijs, experiẽtiæ, & cõmuni omniũ opinioni fidem detrahere uideamur, nullatenus an fascinum sit, probare conabimur; sed ipsum eße concedentes, ad eius diffinitionem aßignandam, & enucleandam accedemus.

Olai Magni historia de quibusdã nationibus ef fascinantibus.

Quid Fascinum sit, eiusque diffinitio examinatur: & imaginationem illius causam esse ostenditur. Cap. II.

FAscinum, est perniciosa quædam qualitas, intensa imaginatione, uisu, tactu, uoce, coniunctim uel diuisim, cæli quandoque obseruatione adhibita, propter odium uel amorem inflicta. Pro cuius diffinitionis examine notandum est, causarum duo esse genera, naturale unum, morale alterum; ut, qui vult, imperat, consulit, suadet, impellit, is eius rei, quę uoluntate, imperio, consilio, suasu, impulsu suo fit, moralis causa dicitur. At cùm quis innata atque insita ui, & non externa actionem uniformem exercet, eius actionis naturalis causa appellatur. In hac autẽ fascini descriptione, utraque causa conspicitur collocata, ut intelligatur ex artis

Describit fascinum.

Moralis cã quæ sit.

Naturalis causa.

&

& naturæ principijs fascinationem originem trahere. Partes omnes, quibus descriptio hæc conflatur, iuxta præstantißimorum Philosophorum doctrinam aperiendas & declarandas proposui; utque à prima particula, quæ est imaginatio, exordiamur, animaduertendũ est, quòd inter alias potentias animæ sensitiuę attributas, quæ corpora nostra alteratione afficiunt, est imaginatio ipsa; quia etsi animales uirtutes ratione qua lassitudinem in corpore ob laborem efficiunt, maximè alterantes dicuntur. Vnde alia uitalis, alia concupiscibilis, alia irascibilis uocitetur; tamen præcipuam alterandi uim imaginatio tenet, & eò magis cùm imaginationi assensus uel dissensus accedit; ex quibus paßiones & alterationes oriũtur; quarum qualitate corpus diuersimodè afficitur & alteratur. Idcirco Aristoteles in 2. Ethicorum hęc exprimens, inquit, Tria sunt in anima, passio, habitus & potentia; quòd autem imaginatio alterandi potestatem habeat, hinc patet: illæ enim animæ operationes nos alterare possunt, quæ magni spirituum motus ad diuersas corporis partes internè & externè causa sunt: sed sic ex imaginandi uirtute in nobis accidit, igitur ut notissimum præsupponendum id est. Quòd autem imaginatio externa corpora pertingere & afficere ualeat, creditu facile est: Nam cordis spiritus ea qua est qualitate affectus ad imaginationẽ defertur: qua quidem qualitate iuxta imaginãtis uolũtatem & imperiũ aer inficitur, & corrumpitur; à quo postea fascinatio cõtrahitur. Verùm spiritus imaginationi deseruiens, non secus ac rationale quoddã sidus, in quaslibet res, pro intensè imaginantis uoluntate, radios salutares uel perniciosos diffundit: hac uia, uehemẽti de-

Fascinũ ex artis & naturæ principijs emanat.

Imaginatione præcipuè afficimur.

Animę tres virtutes.

Fascinũ fit ex imaginatione.

Corpora externa alterãtur imaginatione.

Spiritus imaginationis seruus.

siderio imaginationi addito, fascinãs, amorem, odium, valetudinem, ægritudinem, vitam & interitũ inferre potest. Has vires nonnullorum hominum imaginationibus, à supercælestibus substantiis communicari atq; infundi, sunt qui arbitrentur; sub quarum superarũ substantiarum benigno aspectu procreatę sunt; si intenta imaginatione Iouis, aut cuiusuis sideris speciẽ & ideã fascinantes concepissent. Huiusmodi fascinantium animam sic imaginantem, & in planetis pro rei inficienda qualitate desideria collocantẽ, duas continere res affirmant; formam videlicet qua corpus informatur & viuit; atq; planetę simulacrũ & ideam: quo fit, vt omnis materia quę motui subdita est, animæ nõ secus atq; ipsi intelligẽtię cælesti pareat. Nec admiratione dignũ existimant, si corporea ab incorporeis fiant, vt pestes, febres, & alia mala per imaginationem duntaxat excitentur, quia quidquid homo concipit, illud homo est, eiusq; foràs emittẽdi uim habet. Hoc pacto mulieres odio, vel cupiditate inflammatæ, vehementiori imaginatione grauidę, spiritum quendam emittunt, quo impressio ad cælum eleuatur, qua quidẽ impreßione corpus quoddam ex menstruo aßumptum est, quod è cæli conuexione refluens, cruces & alias turpes notas in hominum vestibus imprimit, quæ grauium & pestilentiũ morborum deinde causa sunt, idque factu haud difficile est, si hominum conceptus volatiles & corporei reddantur, atque pro conceptuũ qualitate ad sidera ferantur, vt libidinosus conceptus ad Venerem, inuidus ad Saturnum, sæuus ad Martem, & sic de reliquis, qui rursus in hominum perniciem & exitium, Planetarum virtute affecti, ac roborati descendunt. Quo factum est

A substantijs supercælestibus imaginatio adiuuatur.

Quicquid homo cõcipit, illud homo est.

Quo pacto cælestia corpora ad fascinum cõcurrant.

vt

vt nonnulli, non modò conceptus astrorum virtute infectos, in hominum calamitatem venire crederent; verumetiam sidera ipsa, vt Horatius ad Canidiam veneficam scribit:

Astra hominib. funesta.

Per atque libros carminum valentium
Refixa cælo deuocare sidera,
Canidla parce uocibus tandem sacris,
Citumque retro solue solue turbinem.

Versus Horatij ad Canidiam.

Hac uia miseros mortales innumera mala, morborumque diuersa genera inuadunt: hac imaginatione intermedia, res quandoque futuras præsagimus, quoniā spiritus imaginatiuæ virtuti seruiēs, adeò acutus, subtilis, ac penetrās efficitur, ut perquàm abditam, recōditam, & penitus ignotam rem, præuidere possit. Quòd si quis imaginationi tot tantarumq; rerū stupore dignarum, causam adscribere dubitauerit, uel ex eo ad credendum adduci poterit, quòd mulieres eius adspectus, ac sexus fœtus generant, cuius tempore concubitus simulacrum & imaginem animo conceperāt: unde nunc mas nunc fœmina oritur patris matrisve, aut aliam quampiam similitudinem referens. Mulier enim si quid animo concipit, aut in obuia queque oculos defigit, mentique imprimit, ea plerunque infans in externis corporis partibus signata refert: eodem pacto inter amplexus & suauia, si mulier oculos & cogitationē in uiri alicuius uultum dirigat, aut quemlibet alium prçsentem imaginetur; eius effigies in fætu conspici solet: ea namque est imaginationis uis atque natura, ubi mulier aut quiuis alius fixiùs quid intuetur, ut simile quiddam conspectis emoliatur; adeo ut infanti uarias rerum formas induci contingat, ac næuos, lituras, uerrucasque imprimi, quę

Futura præ dicimus p imaginationem.

Vis imaginationis in mulieris concubitu.

non

Partus mō strosi ex imaginatione editi.

non facilè elui possunt. Sic nonnullæ mulieres, ex lepo-
ris obtutu infantes edunt, labello supremo bifurcatim
dißecto. Eadem ratione nonnulli simis naribus generā-
tur, ore distorto, labris indecorè prominentibus, totoq;
corporis habitu difformi; quod mulier conceptus ac ge-
stationis tempore oculis totaque mente ac cogitatione
in monstrosas quasdam species defixa fuerit. Eaque de
causa plures in homine, quàm in reliquis animantibus
differentię, ac discrimina cernuntur. Nam cogitationū
uelocitas, animi celeritas, atque ingenij uarietas, multi
formes notas imprimit; cùm cęteris animantibus ani-
mi ferè sint immobiles, stabilesque & in suo cuique ge

Natorū signa ex matris appetitu.

nere similes. Eædem pręgnantes si alicuius cibi cupidi-
tate accensæ corpus suum tetigerint, natum in ea cor-
poris parte cibi illius nota signatum edunt, si eiusmodi
cibus negatus, aut non illicò exhibitus eis fuerit. Eodē
quoque pacto gallinæ pullos excludere putantur eius co

Pulli gallinę excludūtur coloris obiecti icubanti.

Mulier alba Æhiopemenixa.

loris, qui ipsis incubantibus obiectus fuit. Plutarchus
ait quandam fœminam in feruore coitus oculos inten-
dentem in oblatam Aethiopis imaginem, puerum ni-
grum ex candido homine genuisse: sic cętera animalia
fœtus iuxta conceptionem generant. Philosophorum
etenim scripta paßim ostendunt uisa in conceptu, ma-

Pli. de imaginatione ī cōceptu opinio.

gnam in partu uim habere. Plinius lib. 7. ait, Similitu-
dinem quidem in mente reputatio est, in qua credan-
tur multa fortuita pollere, uisus, auditus, memoriaque,
haustę imaginis sub ipso conceptu; cogitatio etiam

Vnde humanarū imaginū uarietas.

utriuslibet animo subitò transuolans, effingere similitu
dinem, aut miscere existimatur. Ideoque plures in ho-
mine quàm in cæteris animantibus differentiæ, quo-
niam uelocitas cogitationum, animique celeritas, &

ingenij uarietas, multiformes notas imprimit: cùm in cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus singulisque in suo quæque genere. Vnde coniugibus præcipitur, ut elegantes circa genialem lectum imagines habeant. Vrbs est in Brabantia Buscoducis, in qua, ut in alijs eiusdem Prouinciæ, stato anni die quo maximum urbis templum Deo dicatum ferunt, publicè supplicatur, ludique uarij superis exhibentur. Sunt qui tunc diuorū personas induant, sunt qui dæmonum: ex his unus cùm uisa puella exarsisset, domum saltitando se recepit, & correptam (ut erat personatus) uxorē suam, eam in lectum coniecit; asserens se ex ea dæmoniū cudere uelle: concubuit, concepit mulier, & peperit infantem dæmoni similem; qui simul atque editus est, saltitare cœpit. Hinc Iacob gregem suum augere didicit, ut sacra testatur historia, uirgas amygdalinas uarijs coloribus incisas apud canales disponens, ad quos bibendi causa oues appellebant, ubi coeuntes illas conspicerent. Quid quòd ægrotus ex opinione quam de Medico, aut de re quapiam imbibit, salutem sibi parare potest? Idem, frigus imaginando, frigore corripitur; sic cùm res acres mente concipimus, dentes stupescunt: cùm res rubras, sanguis è naribus effluit. Quæ omnia fieri nullo modo possent, si imaginatio alterandi uirtute prædita non esset.

Ludi Brabantiæ.

Partus dæmoni similis ex viri cōcubitu.

Ars Iacob ī grege augendo.

Ægroti de medico opinio ad cōualescēdū confert.

De uisu qui Fascini diffinitionem ingreditur. Cap. III.

SIcut in corpore humano sublimiorem & eminentiorem locum capiti natura dedit, ac tanquam arcē constituit, cæteris membris omnibus pro basi suppositis

Caput humani corporis arx.

Rex sensuũ visus, & animæ familiarissimus.

tis: sic inter cæteros sensus uisum, ueluti Regem omnium editissimum, & tanquam in arce collocatum esse uoluit, ipsumque animæ familiarissimum fecit, quod ex communi utriusque affectu colligi potest: siquidem animi dolorem mœstitia suffusi oculi non dißimulant: contrà gaudente animo hilares subrident, metu inualescente turbantur, animo ira flagrante exasperantur & rubescunt: in cogitatione, ac cura quiescunt, eodem obtutu hærentes, & quasi cum mente simul intenti, sicut in animi deliquio simul luxantur, & remittuntur. Iidem accedente amico, beneuolum affectum, sereno tranquilloque intuitu nuntiant. Quoties uerò inimicum conspiciunt, molestiam, indignationemque præseferunt, in audacia prosiliunt, in reuerentia subsident, in amore blandiuntur, in odio efferantur, & (ut paucis absoluam) ad animi affectum uisus compositus est, eius imaginem prorsus exprimens, naturamque inuisibilem perinde ac in speculo referens. Horum oculorum gratia, lucem rerum omnium præstantißimam, Deus Opt. Max. creauit, cuius lucis natura duplex est; altera ex hoc igne corruptibili fulgens, eaque mortalis & extinguibilis: altera perennis & immortalis è cælo ad nos delata, à sideribus singulis, tanquam à perenni fonte defluens: utraque familiaris & gratißima oculis; quippe qui per eam ad uidendum habiles & idonei redduntur. Vtque Deus, quanti oculos faceret, ueluti animi nuntios, ac fidos ministros nos doceret, (nam æquè oculi aspectabili luce delectantur, atque animus inuisibili claritate ac ueritate fruitur) Solis, Lunæ, cæterorumq; tũ erraticorum, tum fixorum syderum splendorem in oculorũ gratiam & mysterium formauit, ut ab ipsis uideretur,

Animi affectuũ indices oculi.

Lux oculorum causa creata.

Natura lucis duplex

Planetæ & sydera in oculorũ gratiã formata.

retur: quo munere omnium nobilißimo adiuti, quidquid in orbe continetur ſpectant. Nec temerè oculos non animi tantùm fidiſſimos duces, ſed alterū animum nuncupare audemus; nā hos cùm oſculamur, animum ipſum attingere uidemur. Et quemadmodum animus longißimè progreditur, uagatur ac ſpatiatur; ita oculi à terra uno ictu cælum pertingunt, mundique fines, ortum & Occaſum, Septentrionem ac Meridiem colluſtrantes, ad eorum contemplationem mentem attrahunt. Cùm igitur gaudente animo, oculi hilariter ſubrideant, & eodem mœrente, ipſi quoque hebetentur ac langueſcant, grauiori premente moleſtia lacrymas exprimāt, per iram tumeſcant, in manſuetudine remittantur, in contemplatione hæreant, denique omnibus animi affectibus ſtatim reſpondeant, uarijs mutationibus, naturalem quandam animi cognationem declarantes clarum relinquitur, quòd ſi faſcinum per imaginationem quæ eſt animi uis, fiat, ut diximus, per oculos quoque, qui animi miniſtri & affines ſunt, fieri poteſt. Ex ipſis radij quidam emittuntur, qui ueluti iacula quædam, ac ſagittæ ad effaſcinandorum corda deferuntur, totumque corpus inficiunt, atque ita nulla interpoſita mora arbores, ſegetes, bruta animalia, & homines pernicioſa qualitate inficiunt, & ad interitum deducunt; quam effaſcinādi uim mulieres, & inter eas aniculæ maximè habēt; quę uiſu nocere ubique compertæ ſunt, & illę præſertim quę uel in ſingulis oculis geminam pupillam habent, uel in altero equi effigiem. ut de quibuſdam Pontum incolentibus ſcriptum legimus. Atque huiuſmodi mulieres, alia dote ſunt à natura donatæ, ut mergi nequeant, ne ueſte quidem degrauatę. Nec mirari debemus

Oculus eſt alter animus.

Oculi reſpōdent affectibus animi.

Quem admodum p viſum Faſcinū fiat.

Aniculæ ad Faſcinādum potiſſimū aptę. Gemina in oculo pupilla uim faſcinandi maximam denotat.

Homo μικρόκοσμος.

mus humanos oculos tantam uim poßidere; est enim homo paruus quidam mundus, in quo omnia unita reperiuntur, quæ sparsim in toto terrarum Orbe seminata cernuntur: quod profectò dici non posset, si oculorum aciē ea uirtute insignitam non haberet, qua etiam bruta animalia prædita sunt; ueluti de Basilisco legitur; qui uenenosis radijs ex oculis emißsis, quoscunque intuetur interficit. Gallorum quoque oculis semina quædam, ac spiritus ineße ferunt, quibus leonibus dolor ac mæror incredibilis incutitur: quam sententiam hisce uersibus explicauit Lucretius.

Galli obtutus leoni timorē incutit.

Lucretij uersus.

Nimirū quia sunt gallorū in corpore quædā
Semina: quæ cùm sint oculis immissa leonū,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contrà durare feroces.

Lupus quādo voci noxius.

Testudines oculis oua excutiunt.

Mulieres mēstruatæ specula inficiunt.

Amātium ardor ex mutuo conspectu.

Nec dißimilem naturam lupi habere perhibentur; qui si priores obuium quempiam conspexerint, illicò ei vocem adimunt, ut ne sonum quidem emittere poßit, tantum abest vt uociferari aut fari queat. Testudines etiā oua fouere, & fœtus excutere oculis dicuntur. Si uerò ea quæ de oculorū radijs diximus, alicui creditu difficilia uidentur, mēstruatas mulieres animaduertat, quæ specula intuitæ ea sanguinea nube maculant, tantā uim oculis natura indidit. Amātes præterea sese mutuò aspicientes, adeò ignibus quibusdam torquentur, vt uiuere nequeant, nisi ipsorum insana libido, ac desideria complecātur; & usque adeo amoris, ne dicā furoris, ictibus cor patet, ut si alter eorum rem amatam in amore sibi non respondere senserit, angatur, crucietur, & lacrymis

ac mœrore cõficiatur. Si quidem uisus ob innatum suæ naturæ motum cum spiritu eiaculante quandam uim igneam, & mirabilem diffundit, ita ut hoc auctore permulta & agat & patiatur homo, ipsis etiã tenebris inuitis; ut de Alexandro legitur, qui per tenebras ęquè, ac per lucẽ cernebat. Voluptatibus itaq; uisus capitur, ac rerum uisarũ amore allicitur, ad eos perueniẽs, quos perpulchros & elegantes perspexerit: ideo demirari quàm maximè eos quispiam posset, qui hominem uisu assentire, ac molestia affici putant, & non item agere & nocere. Etenim mutuus eorum intuitus, qui venustate & pulchritudine antecellunt, quodque ex oculis profluit & emanat, siue lumen, siue profluuium quoddam sit, amantes tabe conficit, permista dolori uoluptate, tantusque ardor internus ex oculis egreditur, ut multo acriùs uisus quàm tactus uel auditus lædat. Quid? Nonne stupendum est, quod de quadam aue, quæ Icterus uel Galgulus dicitur? quæ eam uidetur sortita naturam, ut ictericium morbum, quo homines laborant, ad se attrahat, ipsumque per oculos effusum hauriat. Homo uerò qui tali morbo torquebatur, sic ab alite uisus sanatur, & ales moritur. Atq; ut reliquos morbos taceam, lippitudinis morbus solo cõtuitu contrahitur: tam perniciosam uim oculi habent, ut in alios proprium uitium eiaculentur, idque ea ratione fieri posse duco: nam animus malè affectus, suum quoque corpus malè habet. Quod uel inde colligitur, quia rei ueneree cogitatio & contemplatio genitales partes titillat & erigit. Canum etiam furor in ijs certaminibus, quę cum feris ineunt, uisus aciem perstringit, sæpius etiam penitus excæcat: sic cùm animus aliquo mœrore, aut uitio affectus est,

colo-

Alexander æquè in tenebris ac per lucem cernebat.

Galgalus ictericium morbũ attrahit.

Lippitudo seu ὀφθαλμία, ex cõtuitu nascitur.

Animi & corporis mutua affectio.

colores corporis immutat: si inuidia tenetur, pallore & croceo quodam colore totum corpus inficit. Vnde quotiescunque inuidia tabescentes liuidos in aliquem oculos defigunt, animi simul uenenum uibrant, & quasi iaculis uirulentis inuisum confodiunt & uulnerant. Illud uerò prętermittendum non est, quòd nonnulli uernas, familiaresq; nonnunquam patres ipsos à quibus omnis inuidiæ suspicio abest, nihilominus oculum effascinantem habere arbitrati sunt; & ideò matres, liberos, quos in lucem ediderunt, illis non ostendunt, nisi post magnum tēporis interuallum. Plutarchus homines quosdam suo intuitu & punctionibus, multis negotium exhibere affirmat, quòd eorum scilicet habitus, humoris imbecillitatisque causa in peiorem conditionem tendat, qui autem solido concretiorique constant corpore, uicium hoc non sentiunt. Quapropter non temerè in fascini diffinitione uisus positus est; quia per eum maximè fascinatio fit. Cuius quidem rei nostrę tempestatis aniculę non paucæ fidem fasciunt; quarum impuritate multi pueri effascinati grauissimum discrimen adeunt: sæpè etiam acerbam subeunt mortem, pecudes partu & lacte priuantur, equi macrescunt & emoriuntur, segetes sine fructu metuntur, arbores arescunt, ac deniq; omnia peßum ire uidentur. Quæ res eos non latet, qui cum Ponticis hominibus commercium habent, illinc empta mancipia statim abducentes. Pontici enim homines adeo fascinantes oculos habent, ut nulli rei parcant, quin illam omni perfectione priuent, & in maximum malum conijciant.

Ab ipsis quoque parētibus Fascinum eiaculatur.

Ex quorundā intuitu pūctiones infligi.

Vetulæ & hodię pueros, pecudes & segetes inficiunt.

Ponticorū praua consuetudo Fascinandi.

De

De tactu Fascinum efficiente. Cap. IIII.

TActus omnium sensuum præcipuus, & præstantissimus est, quippe qui singulis animantibus inest, ideoque omnium maximè necessarius habetur; quia animalia absque eo nec esse possunt, nec reperiuntur; atque vt Aristoteles docet, sine reliquis sensibus viuere cernuntur, at sine tactu minimè. Illius organum neruus quidam esse reperitur, ad retis similitudinem & imaginem formatus, per vniuersum corpus extensus, cute coopertus, & carni immersus à corde originem trahens. Cuius obiectum sunt quatuor qualitates primæ, vt calidum, humidum, frigidum & siccum. Verùm tactus hac de causa fascinum inferre dicitur, quoniam eius vsus duplex est: modò per arteriæ eleuationem, modò per eiusdem submißionem. Cumq; arteria explicatur ac patescit, spiritus foràs mira celeritate emittuntur, ac quodam imperceptibili modo, ad rem effascinandam deferuntur. Et quia arteria à corde oritur, spiritus quoq; inde exeuntes, cordis qualitatem infectã, ac uitiatam retinẽt, ac iuxta eius prauitatem, omnia quę attingũt, inficiũt ac fascinant, non secus atq; imaginatione, & oculorum radijs fieri ostendimus. Quandoque quatuor qualitates, quę tactus obiectum sunt, à spiritibus ab arteria emißis inficiuntur, quæ postea sic infectæ, quamlibet rem sibi obiectam fascinant ac peßundant; idq; aniculæ in hoc scelere exercitatæ animaduertentes, rem effascinandam aliqua perniciosa re tangere festinant. Cæterùm si cum tactu, herbę aut uerba iungantur, celeriùs fascinum perfici putant; ut Poeta dixit,

Nulla sunt animalia tactus expertia.

Tactus organum.

Obiecta tactus.

Duplex vsus tactus.

Modus fascinãdi per tactum.

Ouid. de fascini mistione.

Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ,
Miscueruntq; herbas, & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac mẽbris agit atra uenena.

Torpedinis vis.

Quòd si ea quæ de hoc fascini genere circumferuntur, creditu difficilia uideantur, unica marina torpedo ad id credendum nos inducere potest, quę etiamsi eminus hasta, uirgavè tangatur, nihilominus lacertos quamuis præualidos torpescere cogit, & quamlibet ueloces pedes alligat; ut fateri necesse sit, uim aliquam ei inesse, cuius uirtute mẽbra afficiat: homines uerò eiusmodi stupore correpti, quasi sine sensu & uiribus sibi uidẽtur: ut de quodã serpente Auicenna narrat, quem cùm miles lancea interfecisset, ex lanceæ contactu totum eius corpus mortificatum fuit. Eodem pacto effascinatis accidere consueuit, qui simul atque ab aliqua anicula prætacti sunt, omnibus viribus se prætactos esse cognoscunt. Hyęnæ quoque umbræ contactu canes obmutescunt. Ferunt etiam Hyænam, quæ uel hominem, uel canem conspexerit dormiẽtem, suum protendere corpus, & si dormientis magnitudinem excedat, dementiam ei incutere, eiusq; manus, ne resistere conetur, depascere: si uerò se breuiori corpore impariq; proceritate uideat, pernici cursu, celerrimisq; pedibus fugam arripere. Quòd si forsitam sæuiens in te proruat, obsistendum prorsus, ne à dextris inuadat, quoniam stuporem adfert, cui uestigio hærens occurrere non ualebis. Si ad læuam detorserit, intrepidus irruito; sic eam hoc impetu torporem confessam enecabis. Sic serpens quernis frõdibus contacta moritur, & in uestigio gressus hæret, iniecta Ibidis penna; & Vipera arundine percussa torpet, ac fagi ramulo contacta confestim obstupet. Simili

Historia Auicennę de serpẽtis miro quodam veneno.

Hyænæ vis in canes & homines dormiẽtes.

Actus aduersus Hyęnam.

Serpens Ibidis pẽna sistitur.

Viperarũ dine tacta stupet.

mili quoque modo platani folia uespertiliones abigũt; quare non uerisimile nobis id uidebitur, quod de fascino per humanum tactum eiaculato circumfertur? Sic Eryngium ore Capræ sumptum totum sistit gregem. Quid Echeneis Remora nuncupata, paruus admodum pisciculus sic dictus, quòd naues teneat ac remoretur? Is si semel naui aquas sulcanti adhæserit, ruant licet uẽti, sæuiant procellæ, omnium furori imperat, uentorum impetus frænat, uniuersique penè mundi rabiem domat, ac nauigium ipsum inuitis fluctibus, ac Neptuno reluctante sistit. Vnde Lucanus,

Eryngio grex remoratur. Remorę uirtus.

Non puppim retinens Euro tendẽte rudẽtes
In mediis Echeneis aquis.

Lucani versus.

In Aethiopia quorundam sudorẽ tabem contractis corporibus adferre aiunt. Quid de arcano illo mysterio dicemus, quo ferrum à magnete attrahitur? cuius lapidis tanta uirtus est, ut si bracteam ferream mediam suspẽdas, cuius altera cuspis magneti semel adhæserit, ea sua pte postea natura ad utrumque polum semper conuertatur. Quo faciliùs credendum est, ex hominum contactu fascinũ eiaculari posse. Ad cuius rei cõfirmationẽ, illud de tauro adduci potest, quem quamuis furentem, ficui alligatum statim mansuescere ferunt. Quis putaret è cæpe & allio lacrymas nobis uel è longinquo elici? è pipere sternutamentum? Et quemadmodum cùm Aquilarũ pẽnis mistę aliarum alitum pennę absumũtur; quod minimè fit, si cũ alijs teneris ac mollibus etiã putrescentibus misceantur; sic nihil prohibet alicuius hominis salubrem esse tactum, alicuius uerò noxium: sicut de marino lepore legitur, qui uenenum est alijs in potu, aut in cibo datus, alijs uisus solùm, alijs tactus: si-

Magnetis arcana uirtus.

Taurus ficui alligatus mãsuescit.

Allium & cæpe lacrymas excutiunt. Aquilæ pẽnæ alias absumunt.

Variæ qualitates leporis marini.

quidem grauidę mulieres, si ex eo genere fœminam aspexerint, statim nausea, & redũdatione stomachi laborant; ac deinde abortum faciunt. Eiusdẽ speciei mas sale induratus si in modum armillarum brachijs adiungatur, nauseam abigit, ut Plinius fatetur. Interfecti quoq; hominis cadauer recens si coram interfectore cõstituatur, sanguinẽ eijcere fama est. In Hellesponto circa Parium homines quosdam fuisse traditur Ophiogenes dictos, qui serpentum ictibus solo contactu mederentur, manuq́; admota illicò uenenum extraherent. Huius quoque naturæ in Africa gens Psyllorum fuiße fertur, quorum corporibus uirus ingenitũ fuit, serpentibus admodum exitiale, adeò ut odore solùm eas sopirent: atque eadem uis Marsorum genti inest. Cur igitur non credendum est, nõnullis hominibus uim inesse, qui solo tactu fascinent, & perniciem afferant? Et præsertim cùm Ouid. solo uestium tactu, amorẽ mulierũ allici posse dicat. Si ea quæ in terræ uisceribus, & in eiusdẽ superficie procreantur, ut mineralia, lapides, herbæ, plantæ, & animalia solo attactu, tot incredibiles effectus dare compertum est; quare eodem modo humanę naturæ earundem rerum efficiendarum uirtus non inerit? In sonis quoque nonnihil secreti miraculi ineße uidetur: nam icta fides unisonam suam impellit, tiunitumque ab ea elicit. Præterea si chordę agninæ cum chordis lupinis iungantur, non modò nullum concentum reddent, sed etiam agninę à lupinis frangentur. In terræ satis, braßica si secus rutam seratur, illicò arescit, fungi à terra auulsi, odore solùm homines perdunt. Serpentes sibilo tantùm magna distantia absentes enecant. Ergo non mirum uideri debet, si quorundam

Cadauer humanum corã interfectore sãguinem emittit. Ophiogenũ, Psyllorũ & Marsorum virtus contra serpentũ morsus.

Ouidij sentẽtia de amoris contactu.

Pulsata fides vnisonam mouet. Agnorum chordæ cũ lupinis minimè conueniunt Brassica apud rutam sata arescit.

dam hominum tactus effascinandi ui præditus sit.

De vocis natura quæ Fascini causa existit. Cap. V.

ANtequam de fascino per uocem inflicto quidquam determinemus, animaduertendum est, ut Ammonius notat, triplex orationis genus reperiri, in intellectu scilicet, in uoce, & in scripto. Vox autem est sonus, qui ab animalis ore egreditur, cum imaginatione aliquid significandi; quæ quidem vox duobus spectatur modis: altero ut articulata, & syllabarum prolatione distincta est, ac scribi potest; ueluti hęc uox, ueniat, ruat, & reliqua huiusmodi: altero uerò quatenus inarticulata, & syllabis explicata non est; qualis est canum latratus, serpentum sibilus, & ouis balatus. Vocum articulatarum, quędam significandi ui præditæ sunt, ut timor: quædam omni significatione carent, ut blitiri: & alia quę homines casu & inaniter proferre solent. Duplex in uocibus significationis modus reperitur, naturalis unus, quo animi affectus inter nos exprimimus: iuxta quem modum Aristoteles in Politicis dixit, Vox est molesti & iucundi significatio: artificialis alter, & hic profectò modus non nisi humanis uocibus inesse conspicitur: qua quidem uia, nomina, uerba, orationes, & quæcunque locutiones, uoces dicuntur, quæ non modo animi sensus, sed res sensibus cognitas & manifestas demonstrant. Quando uocem fascini causam dicimus, non modò de articulata, & ad hominum placitum significatiua intelligimus, uerùm de omni uocis loquimur modo, ut ex hominum ore effertur. Vtque clarius fiat, qua uiquox tot incredibiles effectus efficere di-

Genus orationis triplex. Quid vox & quotuplex ei significatio.

Vocis differentiæ.

Arist. locus in Politicis

re dicatur, non est ignorandum, quò d à faucibus fistula quædam procedit introrsum ad pulmonē tendens, qua nō cibum nec potum sumimus, sed aerem per spirationē in cordis refrigeriū trahimus: cùm igitur aer à corde remittitur, in larynge pulmonis actione reprimitur, ac per eandem arteriam mißus repercutitur, fitque vox, ad quam articulandā, & syllabis distinguendā, palatum, lingua, dentes & labia concurrunt. At aer à corde repercußus, cordis qualitate afficitur, qui cùm vocis naturam ingreditur, quocunque dirigitur, omnia illa perficiendi uirtutem & potestatem habet, quæ in corde concepta erant. Nonnulli uocibus ac uerbis uim inesse credunt ex persuasione, quā de re ac voce qualibet sibi profuturam confidunt. Dicebat enim Plato: quando humana mens rem aliquam amat, quæ naturæ uia prodeße non potest, & nihilominus sibi profuturam persuadet, ex sola mentis intētione corpus res illas iuuat. Cuius quidem sententiæ rationem afferunt; quia corporis habitudo animæ uirtutem sequitur; quo fit, vt rem ita se habere oporteat, veluti concepta sit. Vnde Socrates ait, Incātationes uerba sunt decipiētia rationes animas, secundum spei inceptionem, aut secundum timoris incisionem. Galenus quoq; inquit, Sunt quidam natura læti, qui qnando ægrotāt, si eos sanos futuros confirmet medicus, conualescunt; quorum spes sanitatis est causa, & medicus si animæ desiderium incantatione, aut alicuius rei ad collum appensione adiuuerit, citiùs ad valetudinem perducet. Quidam uoces ex verborum coniunctione, sicut res materiales, vires adipisci existimant, quā rē ex præsenti siderum positione, aut ex hominis genitura, aut ex singulari animæ potestate, prouenire

Organa vocis & formatio.

Platonis sētētia de mētis intētione.

Socratis de incātatiōe sententia.

Ægrotātes opinio plurimum iuuat.

uenire arbitrantur. Nec referre aiunt, quænã uerba ab effascinante proferãtur: & an laudibus uel maledictis rem effascinandam prosequatur, an affirmatiuè uel negatiuè, barbaròne an diserto sermone loquatur, quocunque enim modo effascinans obmurmuret, ac uocem emittat, dummodò ad rem quampiam effascinandam vehemens desiderium habeat, res illa nulla interposita mora, inficitur; iuxta effascinantis uoluntatem; eamq; fascinum ueluti cordis nuntius ac fidus minister nõ excedit: hinc fieri potuit, ut uerbis quibusdam prolatis ex anicularum uel prauorum hominum ore, pueri aliqui ægrotauerint, alij interierint, grauidæ mulieres abortũ fecerint, nonnulli homines macie confecti fuerint, equi cõciderint, oues lacte destitutæ fuerint; Circe carminũ incãtatione uarias imaginum facies mentita fuerit, & alia quamplurima acciderint, quæ singula recensere nimis longum foret. Nonnulli uerborum ui uarias brutorum animalium & aliarũ rerum formas induerunt, alij ad remotissima loca paruo temporis spatio aduolarũt. Quod inde nobis persuaderi debet, quia uerbis bruta animalia retardantur & capiuntur; à segetibus, uineis & uiridarijs, mures, locustæ, & alia nociua animalia uerbis ac scriptis, vel ex improuiso prolatis characteribus arcentur, serpentes sistuntur, qui incantantiũ uerba timentes, alteram aurem terra, alterã cauda obdũt, iuxta illud Psal. Sicut Aspidis surdæ, & obturãtis aures suas, quæ non exaudiet uocem incantantiũ: & ægroti pristinam ualetudinẽ acquirunt. Quid quòd Magus quidã in tauri auriculã uerbis prolatis, Taurũ ita prostrauit, ut mortuus uideretur? hoc etiã admotus panis furto inueniendo conceptis litteris inscriptus corroborat;

Verba quo quo modo prolata effascinare possunt.

Circe incãtatrix.

Animal nociuũ verbis abigi põt.

Aspidis natura contra ĩcãtatores.

Magus taurum uerbis prostrauit.

Nonnullorũ furti inueniẽdi superstitio.

rat; atq; illud, quod carmine prolato, quidam super acutissimum gladium, & candentes prunas ambulant, digitoque vni insistentes, alterumque hominem, aut pondus grauißimum in altum subleuant, equos ac tauros furibundos verbis domant, canes feroces sedant, & à latratu desistere cogunt. Pollutionem in somnis cum muliere quam adamant moliuntur, & earum quoque rerum repręsentationem imaginantes præuidet, vt eis libet, & futuras illas præscire satagũt. His vermes interficiuntur, sanguis vndecumq; fluens sistitur. Quocirca dixit Homerus profluuiũ sanguinis vulnerato fœmini Vlyxem inhibuisse carmine. Omnes morbi ab humano corpore expelluntur, vulnera curantur, & sagittæ oßibus fixæ, mira facilitate extrahũtur: nec desunt qui dicant, se homines cane, vel serpente morsos, aut quouis veneno infectos, etiam quantumcũq; absentes, sanos & incolumes reddere posse, idq; nulla alia re adhibita, nisi quadã verborum prolatione; Illud verò maiorem admirationem affert, quòd alienæ cuilibet personæ remedium adhibent, & absens sanatur, alij ipsomet gladio, quo quis vulneratus est eum medentur, vulnusq; coalescere ferũt; & quod stupore nõ admiratione tantùm dignum est, cùm verba proferũtur, si gladium sursum uersus digitis fricant, vulneratum nullum sentire dolorem; at si deorsum, incredibili dolore affici dicunt: & ut hanc materiam in pauca conferam, cum Plinio dicẽdum est, uerborum tria esse genera, alia ad impetrantem, alia ad depellentem, alia ad commentantem pertinent. Impetrantis verba sunt illa, quibus à suprema natura aliquid orando obtinemus, quo quidem modo, Tusciæ Vestalis precatio extitit; quę aquam cribro eiusmodi

Pollutio carminibus pcuratur.

Vermes carmine necãtur & sanguis sistitur.

Carmina morbos abigunt.

Vulnus ip medicatum gladiũ coalescere.

Verborum tria genera.

Oratio Tusciæ Vestalis.

modi precatione tulit. Aliæ etiam Vestales mancipia fugitiua nondum egressa vrbe, in loco precatione retinuerunt. Demum omnia verba amatoria, sic esse putant; quorum Theocritus, Catullus & Virgilius meminerunt. Vnde Horatius dicebat. Verba amatoria fascini vim habent.

Quantũ carminibus, quæ versant atq; venenis, Horatij locus.
Humanos animos, has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo.

Huc etiam parentũ execrationes in filios spectant; quorum non paucos in calamitosum funestumq; exitum, ob diras huiusmodi imprecationes deuenisse audiuimus. Ideò Plato nihil parentis imprecatione filijs periculosius censet. Depulsoris verba sunt, quibus in depellendis & auerruncãdis nociuis & molestis utimur, quo modo luxatis membris carmen auxiliari Cato prodidit, & Marcus Varro podagris. Cæsarem dictatorem post unũ ancipitẽ uehiculi casum ferunt semper vt primum in curru cõsedisset, carmine ter repetito, securitatem itinerum stipulari solitum: sic olim primum anni diem lætis precationibus inuicem faustum ominabantur, fascinationibus etiam adoramento peculiari occurrebant. Quibusdam etiam carminibus contra grandines, morborumq; genera, & contra cõbustiones utebantur. Annalium memoria proditum est, quibus verbis antiqui fulmina arcerent, uel impetrarẽt. Commentationis uerbis aliquid futurũ interpretabãtur, et ideò impares numeros, ad omnia uehementiores credebant, sternutantes faustis uerbis salutabant, absentes auriũ tinnitu de se sermones præsentiebãt, tãtam uerbis uim olim adscribebant. Attalũ affirmare tradunt, ut si quis Scorpione uiso dicat Bud, eum illicò cohibeat ne ictus

Parẽtum in filios execratiões pniciosæ.

Cæsar in ingressu vehiculi carmẽ proferebat.

Antiquorũ mos primo die anni inter se consalutandi.

Cæli tẽpestates carmine procuratæ & auersę. Impar numerus efficax.

Attali opinio ad scorpionẽ cohibendum.

suos uibret, Marcus Seruilius Nonianus, qui lippitudinis morbum uehementer metuebat, priusquam lippitudinẽ ipse nominaret, aliusve sibi prædiceret, duabus literis Grecis A. *&* Π. *chartam inscriptam, linoq; circumligatam collo subuertebat, qua obseruatione, morbum illum se euitare credens semper uoti compos fuit: sic numeri sonori incredibiles effectus in nobis pariũt. Illud quoq; huc spectat, quod cùm in Tarpeio fodientes delubro fundamenta, caput humanum inuenißent, à Senatu ob id legatis missis, Hetruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarum id fortunatumq; cernens, interrogatione in suam gentem transferre tentauit, ante se priùs templi imagine, scipione quodam determinata; Hoc ergo dicitis Romani, hic templũ Iouis Opt. Max. futurum est? Hic caput inuenimus? Constantißima Annalium affirmatione, transiturum fuisse fatum in Hetruriam, ni præmoniti à filio vatis, legati Romani respondissent, non planè hic sed Romæ inuentum caput dicimus. Et id quod de Cumino fertur, quod cùm maledictis & probris satum est, lætiùs nascitur. Quin & Berosus Annianus ait, Cùm Noe ebrius iaceret, Cham illius uirilia comprehendisse, eique vt illuderet, nescio quid carminis magici submurmurantem protulisse, sterilemque eum perinde ac castratum effecisse. Voces igitur & uerba, siue ob aerẽ à corde respiratũ, siue ex spe & persuasione, siue ex uerborum coniunctione, ex siderũ uirtute, ex hominũ genituris uel demùm ex animi potestate, uirtutem habeant, atque ad impetrandum, depellendum & commentandum concepta sint, perspicuum est, incredibilem uirtutem obtinere, ac fascinationis potißimam causam existere.*

Noniani amuletũ cõtra lippitudinem.

Numeri sonori uis.

Caleni subdola interrogatio.

Romanorũ sagax responsio.

Cuminum maledictis satũ latius coalescit.

Berosi historia de Cham.

Anacephaleosis totius capitis

De

De Cæli obseruatione, quæ ad fascinandum concurrit. Cap. VI.

COnsueuerunt effascinantes non modò imaginatione, uisu, tactu, & uoce fascinum perficere, sed cælum ipsum, ac sidera ad illud efficaciùs & ualidiùs patrandum adhibere, omnesque hominum affectus ad septem, iuxta numerum septem planetarum reducunt, libidinem Veneri adscribentes, tristitiam Saturno, alacritatem Ioui, bella Marti, præsidentiam Soli, solertiam & astutiam Mercurio, instabilitatem Lunæ. Corpus quoque humanum ad duodecim signorum similitudinem in duodecim partes diuidunt, Arietem capiti præficientes, Taurum collo, ut Mallius Poeta ad Augustum Cæsarem scribens, notat his uersibus.

Fascinãtes cælũ adhibent.

Humani affectus à planetis gubernantur.

Artus humani duodecim signis subijciuntur.

Signa hæc præcipuas in toto corpore uires,
Exercent: Aries caput est ante oĩa princeps:
Sortitur quoque sensus & pulcherrima colla
Taurus: & in Geminis æquali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris: pectusq; locatũ,
Sub Cãcro est, laterũ regnũ, scapulæq; Leonis:
Virginis in propriam descendunt ilia sortem:
Libra regit clunes: & Scorpius ĩguine gaudet:
Cẽtauro femora accedũt, Capricornus utrisq;
Imperat in genibus: crurũ fundentis Aquari,
Arbitriũ est: Piscesq; pedũ sibi iura reposcunt.

Mallij versus de mẽbris hominum.

Vnde quando fascinatores in aliqua corporis parte, aut circa aliquam affectionem, fascino lædere satagunt, illud in hora signi, & planetæ rei efficiendæ conuenienti efficere conantur. Ideò fascinandi modus iuxta signo-

rum

rum & planetarum dispositionẽ regulatur. Et actionẽ subsidere rei fascinandæ prædominante incipiunt: eoq; magis id consequi possunt, quia unicuique indiuiduo aliquis stellarum influxus indutus est, quem fascinantes naturę instinctu cognoscunt; eumque sub illarum stellarum dominio augere, & minuere possunt. Aiunt insuper quædam esse fortunata, quædam infortunata sidera, & pro fascini inferendi qualitate, sidera se eligere posse asseuerant. Et quoniam homo ex duplici natura cõpositus est, ex anima scilicet & corpore, in utranque sidera, & cælorũ uires, fato quodã agere posse non dubitant. Quo fit ut homines, si fascinatores aut in anima, aut in corpore lædere cupiunt, nullo modo ab huiusmodi fascino sese defendere ualeant. Nec desunt qui cælum animal sensibus præditum esse dicant, quòd effascinantium uota, & preces exaudiat, quod hisce rationibus probant. Omnis nouus effectus ab agente per cognitionem emanans, noua indiget causa, quę continuò in sua cognitione innouetur; at cęli effectus est nouus, igitur à uoluntate noua ob cognitionem innouatam proficiscitur: hæc autem cognitio non nisi ab imaginandi ui oritur, quæ quia animali sensu prædito adscribitur, cęlum etiam eadem ratione animal esse dicendum est. Prętera, quælibet particularis actio ab eo qui cognoscit fluens à sentiendi uirtute efficitur, quia sensus ad res particulares, intellectus uerò ad uniuersales dirigitur, ut Aristoteles docet: sed cæli motus particularis effectus est, à cæli anima cognoscente manans; ergo cùm eiusmodi anima non nisi sensitiua esse queat, uerè animal cęlũ est, quòd fascinantiũ uoces, singultus, suspiria, & quęlibet nota audiat & perficiat. Et hinc nonnulli

addu-

In vnumquodq; indiuiduũ aliqua stella influit.

Astrorũ alia fortunata alia non.

Anima & corpore homo constat.

Cælũ sensu præditũ.

Primũ argumentũ, cælum sensus non esse expers probans.

Alterũ argumentũ.

adducti fuerũt, vt crederẽt sidera è cælo ad terras deripi posse, cùm ad nutum fascinatoribus obedirent, vt suprà tetigimus, quod Horatius in Canidiam uenesicam his uersibus explicat;

Quæ sidera excantata uoce Thessala
Lunamque cælo deripit.

Horatij de venefica versus.

At Græcorum Reges cùm aliquod negotium obtinere uolebant, caput Draconis, in medio cœli cum Ioue ponebant, aut aspectum ab eo figura amicabili, & Lunam coniunctam Ioui, aut recedentẽ ab ipso, & coniunctionem ad non ascendentis petentem, tuncque ipsorũ petitionem exaudiri dicebant. Almansor quoq; sic ait: Si quis capite in medio cœli existente, aliquid postulauerit, nõ præteribit, quin breuiter quæsitum adipiscatur.

Grecorum mos ad obtinẽdum aliquid.

Almãsoris opinio de aliquid impetrando.

Et hinc metallorum laminæ originem sumpserũt, quoniam unicuique metalli speciei, planetam præsidem, ac dominum præficiunt, ut auro Solem, argento Lunam, Saturnum plumbo, stanno Iouem, & sic de reliquis, & cùm aliquid perficiendi desiderio tenentur, metallum planetæ conueniens, sub eiusdem planetæ dominio sumũt, & quosdam characteres, in metalli lamina insculpunt, quam ei corporis parti alligatam gestant, cui planeta ille aut eius signum dominatur, & sic quidquid cupiunt, consequuntur. Prætermitto id quod cùm de imaginatione loqueremur, diximus, quòd quidam, animi nostri sensus uolatiles reddi posse affirmant, eosq; ad quem uelimus planetam dirigi, iuxta desiderij nostri qualitatem: hoc est, qui crudeles sunt, ad Martem; qui inuidi, ad Saturnum: ij uerò planetarum qualitate infecti, rursus in eorum hominum calamitatẽ, & perniciẽ descendunt quos perdere uolumus. Quo quidem modo

Metallorũ cuiq; planeta pꝛest.

Vsus metallorũ in fascino.

Animi nostri sensus volatiles fiunt, & ad planetas feruntur.

do non uni tantùm homini, uerùm toti prouinciæ ac regno, & demum uniuerso orbi nocere possumus. Hinc comata sidera oriri aiũt, quę modò Regi, modò omnibus exitium afferunt, uel pestem, aut frugum penuriã, aut bella, aut terræmotus, aut alia grauißima damna. Ex horũ igitur fascinantium libidine fulmina oriũtur, quę in mortalium exitium cadunt. Et hinc factum est, ut Ioui fulmina adscriberentur, quia fascinantium animi ad Iouem delati, in nubem conuertuntur, & sic dissonus uapor gignitur, qui si in nube luctetur, ut ait Plinius, tonitrua eduntur, si ardens erũpat, fulmina oriũtur: quorum quæ sicca sunt, non adurunt, sed dissipant; quæ humida, non urunt, sed infuscant: quæ clara, mirificę maximè naturæ sunt; nam dolia exhauriunt intactis operimentis, nulloque alio uestigio relicto. Aurum, æs, argentum liquant, sacculis ipsis nulla ex parte combustis, ac ne confuso quidem signo cerę. Sic legitur in Catilinianis prodigijs, Ex Pompeiano municipio Marcus Herennius Decurio sereno die fulmine ictus. Quæ profectò fulminum diuersitas, ex fascinantium uoluntate oritur, quibus ad nutum obediũt. Hinc ueteres Romani ex Hetrusca disciplina sacerdotes in urbe habuerũt, qui fulmina ipsa & procurarent & expiarent; qui fulguratores etiam à Marco Catone nuncupantur: unde in decemuiralibus legibus de procurandis & expiandis fulminibus, hęc uerba leguntur:

Comatorũ siderũ ortus & uis.

Tonitruorum ortus.

Fulminũ ictus unde & diuersa qualitas.

Catilinianum prodigiũ ex fulmine.

Sacerdotes fulguratores q.

Lex de procurãdis & expiandis fulminibus.

Sacerdotes cæli fulgura, regionibus ratis temperanto:
Vrbẽ, agros & tẽpla, libera & effata habento:
Prodigia, portenta, ad Hetruscos, & Aruspices deferunto:
Procuranto fulgura, & obsita pianto

Quæ

Quę quidem uerba, procurare & expiare fulmina pōtificia esse, & sacris ritibus attributa, ex M. Cicerone didicimus; & auū Galbę Imperatoris, fulgura prouocasse Suetonius Trāquillus asserit. Hinc repentini flatus, ut uortex & turbo nascuntur, quos contrario siderum cursu Plinius fieri dicit, qui nauigantibus præcipua pestis existunt; non antennas modò, uerùm ipsa nauigia, contorta frāgentes, ijdē elisu ipso repercussi, correpta secū in cęlum referunt, sorbentq; in excelsum. Hinc prodigiosę pluuiæ ex lacte & sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis, & quàmplurima alia portēta eueniunt; hinc lapides è cælo, ut in Thraciæ parte accidisse interdum Plinius refert; hinc grandines tātæ magnitudinis, quæ non modò segetes, uiñeta, homines, & bruta animalia; sed arbores ipsas prosternunt, ac pessundant. Denique omnia quæ in terras è cęlo proueniunt, & mortalibus nociua, atque infesta sunt, fascinantium astutia accidere existimantur. Quibus si reliquę fascini causæ accedunt, ut diximus, ueolociores & efficaciores effectus consequuntur. Inde est quòd cùm grauidarum mulierum abortum procurant, horam planetę qui tūc grauido utero pręest conuentionem eligunt. Primo enim mense, Saturnus grauidis dominatur, secundo Iupiter, tertio Mars, quarto Sol, quinto Venus, sexto Mercurius, septimo uerò Luna, ac deinceps Saturnus reuertitur, cui causam adscribūt, quare octimestris partus nō uiuit; quia ille mēsis Saturno attribuitur, qui cū sit frigidę & siccæ naturæ, malitiā & interitū influit. Alij iuxta planetarū obseruationē, hoc pacto, quoslibet se fascinare posse affirmāt, quia hominū ætates septem sunt, & à septē planetis iuxta Chaldæorū doctrinā regulan-

Turbinis & vorticis ortus.

Monstrosæ pluuiæ unde.

Abortus pcuratio.

Quo ordine planetæ utero præsint.

Ætates hominū septē à planetis regulatæ.

gulatur, & quæcunq; in uita aguntur; ea statis certisq; temporibus planetæ ipsi efficiunt; sic Lunę infantiam, Mercurio pueritiam, Veneri adolescentiam, Soli iuuentutem, Marti uirilitatem, Ioui senectutem, Saturno senium tribuunt. Quando fascinatores aliquem inficere cupiunt, eius ætatem animaduertunt, & illi ætati aptũ & idoneum planetam eligunt, in cuius hora fascinum moliuntur, quo fascinatio promptiorem effectum sortiatur. Meritò igitur in fascini diffinitione, de cęli obseruatione mentio facta fuit, postquàm ea adhibita tot tantaque ferè creditu difficilia procurantur, & fiunt.

Obseruatur ætas à fascinatoribus.

Quale Fascinum sit. Cap. VII.

ABsolutis & uentilatis duabus dubitationibus; An sit, & Quid sit fascinum; reliquę duę, Quale sit, & Propter quid sit, examinandę sunt. Nec immeritò illæ priores à nobis enucleatæ fuerunt; siquidem, ut Aristoteles docet, simplices sunt, quæ cæteras compositas naturę ordine iure præcedunt. Circa hanc dubitationem non multùm immorari oportet, rei namque substantia cognita, accidentia quoque ac proprietates ab ea fluentes facilè cognoscuntur, ut idem Philosophus testatur. Fascinum omne perniciosa qualitate prẹditum eße, ex eiusdem diffinitione clarè habetur; quæ quidem qualitas ueneni naturę proximè accedit, quoniam sicut uenenum corpus quod inuasit, totum ad suÿpsius uirulentam naturam conuertit: ita quæcunque corpora fascino correpta sunt, in uenenatam & corruptam substantiam transeunt. Quare fascinum ex destruentium & interficientium numero existit, quod non secus atque ęgritudines compositorum solu-

Simplicia cõpositis præeunt.

Substãtia perspecta accidentia facile perspiciũtur.

Fascinum est venenũ

solutionem inducit. Fascinum duplicem qualitatem habere potest, eßentialem unam, quam internam formã vocamus, qua una fascini species ab altera differt. Et hęc nihil aliud est quàm meritum, quod unumquodq; compositum ex quatuor elementis iuxta maiorem & minorem proportionem elementorum in composito sortitur, & ab influentibus stellis habere meretur: quę quidem stellę inferiorum compositorum species respiciunt, omnesque proprietates instillant, iuxta illud Ptolemaei: stellarum uirtutes inferiùs uehuntur, mediãtibus lineis pyramidalibus & rectis, quae in ipsarum stellarũ lumine formantur; quod lumen per lineas diuersas uectum, specificas uirtutes à stellis defert, quas cõpositis cõmunicat, & in eis relinquit: & quoniã elementorum quantitates & pondera penitus in compositis ignoramus, ideò eiusmodi specificas formas aduenientes ignorare oportet. Alterum accidentalem qualitatem nuncupamus, quae à sua specifica differentia in cõposita fluit, in quibus ratione quatuor elementorũ, quatuor qualitates effascinantes reperiuntur. Calida scilicet, frigida, sicca, & humida. Calida effascinatrix qualitas duobus modis inficit; nã aut calefaciẽdo corrodit, & usq; ad cor & medullas penetrãs, corpus dissoluit; aut calefaciẽdo inflãmat, qua inflãmatione paulatim ad intimas partes perueniẽte, substãtia deperit. Frigida aũt duobus quoq; modis obest; aut stupore afficiendo, quia ob maximã frigiditatem, cor immobile redditur; aut respirationis uias obstruẽdo, ita ut anhelitus cordis refrigerationi subtrahatur. Sicca quoq; dupliciter lædit, cordis humilitatẽ cõsumendo, aut partẽ à parte separãdo, quousq; omnia mẽbra usque ad cor dißoluantur,

Duæ qualitates in fascino.

Siderũ uis in inferiora corpora influit.

Quotuplex differentia fascini.

Sicca & humida qualitates quomodo nociuæ.

tur, & intereant: humida uerò ex occulta putredine inficit cõpositum, ac destruit. At Fascinũ quod à specifica differentia uim habet, non ratione alicuius prædictarũ qualitatum nocet, sed quia contrariã effascinatis, & parentem atque obsequentem fascinantibus naturam continet. Verùm ut sciamus quo pacto Fascinum mortem inferre poßit, non prætermittendum est, Fascinũ agendi præditum esse natura & quidquid tangit, perniciosa inficere qualitate, & in effascinantem naturã, & corrumpentem uertere, & seipsum multiplicat, corporis qualitates consumens, eoq; multiplicato, fascinans uirtus augetur, & ad cor peruenit. Et tunc spiritus uitalis cedit effascinanti uirtuti, & à corde egrediens, ipsum absque motu relinquit, & sic interitus statim subsequitur. Et non secus uitalis cordis uirtus, fascino cedit, ac ferrum magneti; cui semina quædam insunt id efficiendi, de qua sic Lucretius ait:

Fascini uires quo pacto augeãtur.

Lucretij uersus de magnete.

Prĩcipio, fluere è lapide hoc pmulta necesse est
Semina, siue æstum: qui discutit aera plagis,
Inter qui lapidẽ, ferrumq; est cunque locatus.
Hoc ubi inanitur spatium, multusque uacefit
In medio locus, extemplo primordia ferri
In uacuũ prolapsa cadũt coniuncta: fit utque
Annulus ipse sequatur, eatq; ita corpore toto.

Cordis arteria aerẽ quo pacto attrahant.

Idque ea ratione fieri contingit, nam cordis arteriæ, p attrahẽdi & expellendi motum, quem à natura habẽt, aerem circum se stantem, quandiu animal uiuit, attrahunt, & illæ quoque arteriæ, quæ ad cutim terminantur, per suos poros intermedios, aerem qui nos ambit, usq; ad cor attrahũt, & per easdẽ arterias nociuas exhalationes è corde efflant. Quocirca cùm circumstans

aer

aer fascinātis opera fuerit ꝑniciosa qualitate infectus, per ipsas arterias dilatationis motu cor inficit; quæ deinde labes, cū uniuerso corpore cōmunicatur, & hoc pacto miseri mortales fascinātur. Vnde quāto alicuius arteriȩ hominis, rariores & patētiores existūt, eo citiùs ipsi fascinū nocet, quod ex cordis caliditate oritur, cuius est rarefacere, ut è cōtra frigiditatis, cōdensare: & hinc est ꝙ si quis effascinator, plures simul effascinare uoluerit, nō æquè omnibus fascinū nocet, quoniā insitus calor qui uitā subministrat, extraneis nocumētis resistere pōt, si uiribus præualet; at si succūbit, illicò fascinās qualitas naturæ uires opprimit, & ad interitum perducit. Quòd si innatus calor fascinātivi se opponit, nec omnino prȩualet, sed aliquid effascinātis uirtutis diminuit; nō cōfestim cōpositum enecat, sed paulatim, primò ad maciē, deinde ad exitialē exitū deducit, quia perniciosa illa fascinationis qualitas, sensim innatis humoribus cōmunicatur, quos sibi similes reddere conatur: nec desistit, quousq; totū corpus illa tabe infecerit; sicut ignis, q si materiā aliquā cōbustioni parū idoneā inuenerit, eā prius exsiccādo, cōtrariaq; ab ea expellēdo sibi similē reddit, donec formā suā in eā introducat. Nec silētio inuoluendū est, ut suprà monui, ꝙ effascinādi proprietas natura quædā est, ex humanis suppositis existēs, à cœlorū influētia emanās, quæ proprietas si caliditati adhȩreat, calida uocatur; si frigiditati, frigida, & sic de reliquis: cuiuscunq; aūt naturæ illa sit, spiritualiter agit. Et hoc quidē speciebus intētionalibus intermedijs, q̄ species intētionales, etsi realē existētiam in medio tanquā in subiecto habēt, nihilominus spirituales uocātur, quia absq; materia recipiūtur, idq;

Arteriæ rariores fascinū citiùs admittūt.

Fascinū nō ęquè cunctis nocet.

Fascinum igni æquiparatur.

duobus modis fieri põt, vel quia tota intentionalis species, in toto modo reperitur, & ẽt ipsa tota est in qualibet medij parte, ꝑ repræsentationẽ, ut in intẽtione & specie albedinis patet, quę albedinẽ totã per paruum foramen repręsentat, vel quia fascinans formaliter in ipso fascinato aliquã formã inducit, quæ formæ inducẽti similis nõ est; est tamẽ eius similitudo ac simulacrũ. Et hæc species siue materia in medio existẽs recipitur, ut quando imaginatione, aut uisu, aut voce fascinũ iaculatur, quod inde accidit, quia eiusmodi intentionales species, fascinatrices spiritus visui & auditui aptos inficiũt; deinde organa, demùm exitiales illæ qualitates ad cor deferuntur, quod destruunt: quo fit ut fascinum per tactum illatũ, non tam perniciosum sit, quàm quod per imaginationem, visum, aut vocem iaculatur, quia cùm materiale sit, maiorem resistentiam habere põt; spirituale verò paruam, aut nullam resistẽtiam habet. Nam sicuti Vultures ex remotißimis locis, cadauerum species odorabiles percipiunt, ut Auer. 2. de Anima, narrat, nihil est enim quod ab huiusmodi odorabilium specierum perceptione eos impedire queat; ita species ac uires effascinãtes imperceptibiliter & velocißimè ad rem effascinandã penetrant, & quasi omnis remedij spe amota inficiunt. Ex quibus infertur, quòd omnes effascinationes non sunt æqualis uirtutis: nam earũ uis, tum fascinati, tum fascinãtis ratione variari põt: quo ad fascinantem, uariari contingit si materialis aut formalis fascinatio sit: quo uerò ad fascinatum, si is resistendi uel cedendi ui prępditus sit. Fieri namque potest, ut fascinum per materiam illatum, parum aut nihil obsit, ut diximus: aliquãdo etiam tanta potest uirtute esse

Perniciosius sit fascinum ꝑ imaginationem quàm per tactum.

Ob fascinãtem vel fascinatũ magis minusve lædit fascinum.

se præditus, vt idem exitialius quàm formale sit. De fascini verò amatorij qualitate, in subsequenti quæsito nonnihil tangemus.

Propter quid Fascinum sit. Cap. VIII.

PRæsentis quæsiti indagatio, ad fascini finem perquirendum dirigitur: finis uerò duplici discrimine secatur, ut Aristoteles innuit, quo unum; alterum, gratia cuius dicitur. Finis quo, est illa actio, per quam, finem gratia cuius adipiscimur. Finis autem gratia cuius est res illa ob quam laboramus; quæ quidem res intellectum & uoluntatem nostram ad agendum, ratione obiecti mouet: atque voluntas (quo ad fascinum pertinet) altera duarum qualitatum, odio scilicet vel amore affecta erit, & respectu motionis nostræ uoluntatis, finis rationem efficientis habet. In fascino itaque odium & amor causa sunt quibus ad aliqua effascinanda inflammemur. Ex quo clarissimè patet, propter odium uel amorem fascinum exerceri: utque id de quo agimus clarius fiat, non est ignorandum, in anima sentiendi ui prædita, appetitum quendam reperiri, qui à Philosophis animalis appellatur. Animalis appetitus in concupiscibilem, & irascibilem diuiditur: hũc concupiscendi appetitum sex qualitates, tres ratione boni, tres uerò ratione mali concomitantur: Quæ boni rationem habent, sunt, amor, desiderium, & gaudium; mali uerò, odium, inuidia & tristitia. Vnde odium est concupiscibilis appetitus repugnantia circa id quod nociui ac mali rationem continet, & quidquid repugnantiam, malitiam, noxam, impedimentum, & obstaculum sapit, quia ut nociuum concipitur, ad odium spe-

Finis dupliciter consideratur.

Voluntas duobus modis afficitur.

Nõ minus propter amorem quàm propter odiũ fascinũ infertur.

Appetitus animalis q, & eius partes.

Odiũ qd.

ctare uidetur. Ob id enim aliquis odio aliquid prosequitur, quia ut sibi repugnans & contrarium, illud apprehendit, & quasi suiipsius destructiuum & corruptiuũ arbitratur. Et hinc internus dolor oritur, & cùm doloris interni causa, malũ appetitui repugnãs sit; fit ut dolor internus corporis, externũ dolorẽ grauitate excedat: & ideo doloris huiusmodi, tristitię atq; odij remediũ nullũ aliud magis præsentaneũ, ac salutare, quàm fascinũ creditur, per quod illos qui nobis aduersantur, ulciscimur, eis morbos, calamitates, & diuersa malorũ genera inferendo. Cùm enim alicui inuidemus, & ob eius bonum ac fœlicitatem contabescimus, nullã nobis saluibriorẽ medicinam adhibendã putamus, quàm si eũ perniciosо, ac lethali malo afficiamus. Idq; fascino intermedio nos assequi arbitramur; tum quia in nostra manu est, tum ẽt quia, & facilè, & secretò, nemine intelligente iaculatur. Amor aũt contrario modo se habet, quanquam enim ab eodẽ principio, hoc est, cõcupiscendi appetitu oriatur; tamen primus appetitus motus existit, & omniũ actionũ, ac qualitatũ fundamentũ esse existimatur. Illius namque appetitus cõcentus, & unio quædam, amor nũcupatur. Ex quo quidẽ amore si res amata adsit, gaudiũ: si uerò absit, desideriũ nascitur. Verùm non est prætermittendũ, dupliciter amorẽ considerari posse, tum ut rẽ diligimus, eique propter se, & non alia de causa bonũ concupiscimus; & hic absolutè amor uocatur, quẽ nonnulli amorẽ amicitiæ dicũt; tum ut amor amanti, uel alij est utilis, & delectabilis, & nõ rei amatę, quẽ quidamamorem concupiscẽtiæ uocitant; & propter hunc amoris modũ fascinum iaculari consueuit: cuius amoris causa ex obiecti cognitione proficiscitur.

Dolor ex odio contractus.

Osores se fascino vlciscuntur.

Amore pͥsentis rei gaudium, absentis desideriũ nascitur.

Amoris finis duplex

nemo

nemo enim rem penitus ignotam amore ac beneuolentia prosequi potest: cùm amoris effectus, ut Aristoteles sentit, coniunctio quędam sit, qua, ut eodem referente, Aristophanes dixit, amantes unum fieri cuperent, nisi alterius corruptio sequeretur. Et quotiescunque amans in amore sibi rem amatam non respondere animaduertit, ad amatorium fascinum confugit, quo sibi illam obsequentem reddat; quod quidem fascinum, si ab interna causa fiat, eam qualitatem habet, quam fascinans in rem amatam remiße, uel intense iaculatus fuit. Atque hæc amoris ęgritudo nihil aliud eße uidetur, quàm ardens animi affectus, atræ bilis affinis, & consimilis, quo animus ipse aßiduè agitatus, ob alicuius pulchritudinis imaginem atque formam sibi semper obuersantem flagrat. Amans igitur stimulis desiderij incensus, usque adeo ardet, donec per fascirum uotum consequatur, ut in tertio capite de huius amoris causa diximus. Huius uerò amatorij fascini duplex qualitas aßignari pōt; altera ab internis causis, altera ab externis oriens. Quæ ab internis principijs, ut fronte, imaginatione, ac reliquis manat, non illicò rem amatam pessundat, cùm id amans effascinator non intendat; sed tantùm studet, ut sibi in amore respondeat; quæ si pertinax perseuerat, fascini tabes uniuersum corporis habitum inficit; & primò ad maciem ac pallorem, deinde ad uarias ægritudines & morbos, demùm ad interitū amans perducitur. Hoc amoris genere, Phyllis Lycurgi Thracum Regis filia infecta legitur, quæ cùm Demophoontē Thesei filiū à Troiana expeditione redeuntē, & à Rege hospitio acceptū deperiret, eo furore ac insania correpta est, quia illo frui nequiret, ut amoris im-

Effectus amoris.

Fascini amatorij cā duplex.

Amoris ægritudo quid sit.

Phyllidis amantis mors.

patiētia post multas ęgritudines laqueo uitā finierit. Sic Iphis liberali facie puer cùm Anaxaretē puellam incredibili amore prosequeretur, interijt. Sic Hæmon Thebanus, cùm Antigones OEdippi & Iocastæ filiæ amore cōtabesceret, ad eius tumulū sibi mortem consciuit. Eodem mortis genere puella Sappho ex Lesbo insula, uitam cū morte commutauit, Phaonis liberalis formę adolescentis amore percita. Quam imitata Biblis Mileti filia ex Cyane, Cauni fratris amore fascinata, laqueo se suspendit, ut de Arte amandi Ouidius refert:

Iphidis interitus.

Hæmonis Cręōtis filij mors.

Sapphus ex nimio amore mors.

Biblidis suspendium.

Ouid. uersus.

Biblida quid referā? uetito quæ fratris amore
Arsit, & est laqueo fortiter ulta nefas.

Pyrami quoq; & Thisbes necem, eisdem fascini uiribus nonnulli adscribunt. Sic ēt Galeatij Mantuani, cui cùm quędam puella quam deperibat, per iocum imperaret, ut se in fluuium deijceret, amatorio fascino, rationis usu orbatus, eidem obtemperauit, seque uita priuauit. Sic Timagoras, ut Cælius est auctor, se pręcipitem dedit, Miletis adolescētis Athieniensis iussu, cuius fascinantibus radijs infectus erat. Nec secus Gidica Pōminij Laurentini uxor uitæ finem dedit, dum Comminij priuigni fascino contaminata esset; in quod mortis genus parū abfuit quin Antiochus quoq; Seleuci Regis filius incideret, nouercæ Stratonices infando amore correptus: sed pius pater filij uitæ amans, charissimam sibi coniugem eidem filio cedere non dubitauit: quòd in amorem incidisset fortunæ acceptum referēs, quòd usque ad mortem is dissimularet, ipsius pudori imputans. At si ab externis causis fascinū inferatur, præter ea quæ in partium fascini declaratione diximus, grauissima mala effascinandis nonnullis medicaminibus inferun-

Pyrami & Thisbes interitus.

Timagoras.

Gidicæ mors.

Antiochi in nouercam uehemēs amor.

Seleuci mira in filiū pietas.

Varia ueneficia diuersis animalibus à Plinio relata.

ferun-

*ferũtur, vt de Echneide pisce Plinius refert, ac de Hyę
næ rostri pilis mulierũ labris admotis; quod etiã de Lacerta aßerit. De Ranis verò quibusdã sic ait; In vepribus tantùm viuũt, & ob id rubetæ nominantur, quas Græci Phirnos vocãt, grãdissimæ cunctarum geminis veluti quibusdam cornibus, plenæ veneficiorum; mira de his certatim auctores tradunt: Ossiculum esse in sinistro latere aiunt, quo canũ impetus cohibẽtur, amor concitatur, & iurgia, addito in potionem. Lupi etiam caudæ exiguo in villo, amatorium virus ineße credit, qui si viuenti non detrahatur, vim nullam habere refert. In externis fascini causis, herbæ ac frutices numerantur, & præcipuè de quodam frutice mẽtio fit; Charitoblepharon vocatur, quem miscendis amatorijs efficacem eße tradunt. Item de Staphylino Plinius meminit: qui de herba quam Centumcapita vocant, sic inquit; Radix eius alterutrius sexus similitudinẽ refert, rara inuentu, sed si viris contigerit mas, amabiles fiũt, ob hoc & Phaonem Lesbium à Sappho dilectũ tradit. Eandem vim Airoum herbã, & Catanancen Theßalam herbã possidere arbitratur: nec secus de herba Phyteuma sentit. Sagittas præterea corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus amatorium esse Orpheus, & Archelaus, referente Plinio, scribũt. Multa item sunt, quibus amatorium fascinum procurari existimatur, vt mineralia, lapides, metalla, herbæ, plantæ, arbores, animalia; quæ singula enumerare, stomachum potius facerent, quàm fructum afferrent. Quo fit vt credatur, Lucretium Poetam eiusmodi amatorio poculo infectum eo furoris raptum fuiße, vt manum sibi intulerit, de quo Politianus in Nutricia cantat.*

Lupi caudę virus amatorium inest.

Herbis & alijs instrumentis fascinũ amatoriũ fieri

Nec

Nec qui phyltra bibit, nimiòq; īsanus amore
Mox ferro occubuit, sic mētē amiserat omnē.

De Lucretij obitu versus. Lucull⁹ phyltro occubuit.

Lucullum quoque Imperatorem clarissimū, amatorio poculo propinato, perijsse testis est Plinius. Sic alij quamplurimi, quorum nomina recensere nimis longū esset. Qua igitur de causa, & ad quem finem fascinum procurari contingat, satis notum esse, atque à nobis monstratum arbitramur.

De Fascini speciebus. Cap. IX.

Obiectum fascini duplex.

Humani actus secundū finem boni mali ve iudicātur.

Argumēta fascinum semper esse malū demonstrantia.

QVemadmodum res naturaliter speciem ab insita forma accipiunt, ita mortalium actiones; vt visus à colore, auditus à sono, eßentiam ab obiecto mutuantur. Cùmque fascini obiectum duplex sit, duplicem quoque fascini speciem eße fateri oportet; amorem videlicet & odium. Sicut enim in rebus quæ à natura sunt, prima bonitas ex forma, quę speciem largitur, nascitur; pari quoque modo, in humanis actibus, bonitas vel prauitas ex cōuenienti re oblata, prout motus à termino speciem ac differentiam sumit: & quia rationalis animæ munus est, dirigere & ordinare, inde fit vt si actus à ratione procedēs, in malū finē dirigatur atque ordinetur, ipse quoque malus dicatur; si verò in bonū, ipse quoque bon⁹ vocetur, iuxta Boetij regulā; Cuius finis bonus est, & ipsum etiam bonum esse opus est. Actus autem qui in bonū dirigitur, amor: qui in malum, odium appellatur; & ob hanc causam amor, & odiū fascinationis species dicūtur; omnes enim fascinantium actus, ad illorū alterum, veluti ad finem tendūt. Verùm si quis obijciat, omnē fascini modum contra cōmune vel priuatū commodū directum

esse, nullámque affinitatẽ cũ bonitate habere; quinimo inter fascinũ & bonum, eam cõtrarietatẽ et repugnãtiam esse, quæ inter calidum & frigidũ, hoc est quæ inter contraria est. Siquidẽ fascinũ malũ, semper ad virtutum tum naturalium, tum moralium corruptionem tendit. Nec refert quòd amatorium fascinum amorẽ excitet, quia affectus ille non amor sed insania appellari debet, cũ à rationis et honestatis via maximè abhorreat, & ad propriã improbámque libidinẽ explẽdã anhelet, ac toto impetu feratur. Huic dubitationi ita facimus satis: nã humanorum actuum species à rebus quæ concipiuntur differentiam sortiuntur, & non ab earundem rerũ natura, qua constant. Cùm itaque ob amorẽ aliqui ad effascinãdum moueantur, atque hic amor bonus & salutaris ipsis videatur, & boni specie cõcipiatur, iuxta huiusmodi cõceptionẽ, talis amor bonus existimatur, prout in cæteris rebus apparens, & existẽs bonũ reperitur: & sic fascini distincta species ponitur. Nec prætermittendũ est, duplex esse agẽdi principiũ, artem & naturã: at duæ fascini species declaratæ ab arte sunt, cuius quidẽ artis, rõ & voluntas causa sunt. Fascinum uerò quod à natura: nulla artis actione concurrente fit, diuersæ speciei esse duco. Nonnulli enim ita sunt à natura procreati, vt quidquid intueantur, fascinent: idq; ipsismet fascinantibus penitus ignorantibus. Non enim talis fascinandi actus à voluntate seu actione egreditur: quandoque enim patres, filios intuiti fascinant, quod quidem ipsi grauissimè ferunt. Cùm ergo huiusmodi fascinatio inuitis patribus accidat, clarum est, à natura, & non à ratione procedere. Quam ob rem hæc tertia fascinationis species ponen-

Actus humani à rebus conceptis speciẽ sortiũtur.

Ratio, & volũtas artis causa sunt.

Fascinum naturale ab artificioso distat.

ponẽda est, quæ tantùm principijs adscribitur naturæ; sub qua quidem specie illa indiuidua collocantur, quæ se ipsa fascinant, de quibus in sequenti capite verba faciemus.

An aliqui sese fascinare possint. Cap. X.

Facilè summa quæque deturbantur.

Cur nõnulli se fascinare credãtur.

QVuando corporis habitus ad summam perfectionem peruenerit, necesse est vt in deteriorẽ statum vergat: corpora siquidem ac summum vigorem progressa, in vniformi statu persistere nequeunt, vt naturales Philosophi sentiunt, sed veluti suspensa diutius lanx in alteram partem propendeat necesse est; quia summa quæque non magno negotio deturbantur. Cùm igitur aliquis sibi habitior videtur, seque ea de causa circumspicit, iam declinare cogitur, & habitu in deteriorem statum vergente sese fascinare creditur. Quod quidem in claris aquis, & speculis lucentibus accidere crebriùs consueuit. Ibi enim oculorum radij repercutiuntur, & reciproco iaculatu in suos retorquentur auctores, proprijq; veneficij tandem luunt pœnas, atque eisdem, quibus cæteros, sese fascinis labefactant. Sic Basiliscus propijs oculorum radijs in se contortis interficitur. Hoc mortis genus, Euteliden inuasisse, poetę memoriæ prodiderunt. Qui miser cùm in flumine se cõspexisset, sibiq; pulcherrimus visus esset, sui amore deperire cœpit, ob fascini perniciem, quam sibi consciuit. Vnde in ægritudinem lapsus, pristinum corporis habitum, cum venustate amisit, & noxam ineuitabilem contraxit: quod de Narcysso Ouid. scribit.

Basiliscus proprio intuitu perimitur.

Eutelidis mors.

Querela Narcyssi apud Ouid.

Vror amore mei, flemmas moueòque feròq;
Quid faciã? roger, anne rogẽ? q̃d deĩde rogabo?

Quod

Quod cupio mecũ est, inopẽ me copia fecit.

Infantes quandoque suo se eiulatu vitiant, quàmuis ipsos intuentibus falsò adscribatur. Nec illud prætermittam, quòd homines crebrò opinione fascinantur. Nã quemadmodum spectrorũ, quæ inuidentes eiaculantur, nullam reddere rationem possumus, quamuis neque sensu omnino neque impetu careant, sed maleficij, & fascinationis labe repleãtur, eò quòd diutius eos, quos fascinare volunt, veneno imbuta insederunt, corpusq́; & mentem conturbant, & sua sorde contaminant: ita existimandum est, hominem quodam modo opinione fascinari, cuius profectò rei rationem, nullam inire, nec causam assequi possumus. Est & alter se ipsum effascinandi modus: si quidem omnes animi nostri affectiones, si nobis diu inhæserint, perniciosos habitus efficiunt; qui quando naturæ robur adsciuerunt, quauis occasione conciti, identidem nos, vel inuitos in peculiares morbos trahunt. Inde fit vt si timidos obseruaueris, quæ illis salutaria sunt, timorẽ eis afferre inuenies. Sic iracundi familiaribus, & amicißimis graues, ac difficiles sunt. Sic lasciui, & amatores à pudicissimis corporibus, etiam moribundi se temperare non possunt. Aßuefactio enim ad hoc viget, vt suam quisque affectionem requirat, & excitet. Vnde mirandum nõ est, si ij qui diuturnæ inuidię teredinem, aut alium fascinatorem habitum in se aluerunt, ad id quod suum est, pro affectionis natura moueantur. Non enim secus his accidit, atq; orbi qui circulari vertigine volutatur, quippe qui suo veluti naturali habitu ad omnes turpes, & improbas affectiones mouentur, eisque vehementißimè nocent, quorum odio, uel cupiditate incensi sunt.

Puerali ꝓprio eiulatu sibi nocent.

Multi opinione fascinantur.

Altera seipsum fascinandi ratio.

Recedere difficillimum est ab assuetis.

Qui.

Quicunque ergo se ipsos fascinarunt, ac fascinant, his vijs hoc fecisse existimantur.

An aliqui natura fascinatores nascantur.

Cap. XI.

Arte fascinum factũ, natura fieri potest.

Artem naturæ parentis imitatricem esse, nemo est qui ambigat. Verùm cùm fascinatores arte fieri queant, & natura omni artis genere prior existat, natura priùs fascinantes esse, quàm arte asserendum est. Si enim puella, vt olim à quibusdam Regibus factitatum legitur, napello nutriri potest, ad hoc vt cum ea coeuntes moriantur; quare natura alicui donari non poterit, vt idem, vel visu, vel alia efficiat actione? Huc accedit quòd cæterorum animalium quædam visu, nonnulla anhelitu, alia tactu mortem alijs, non tamen sui generis, inferre solent: Homini ergo qui in quæcunque genera sæuit, & præsertim in indiuidua, quæ sub se continentur, nullum veneni genus à natura negatũ esse creditur, inter quæ fascinatio connumeratur. Equidem homines reperiri legimus ad septentrionem degentes, quos Anthropophagos vocant, qui brutorum animalium more, humanis carnibus vescuntur, & quod immitius videtur, humanis capitum ossibus bibunt, cutibúsque ipsis capillatis pro mantilibus ante pectora vtuntur, vt Isigonus Nicæensis, Plinio referẽte, inquit. Si itaque hãc immanitatem aliquibus natura inseuit, fateri oportet, fascinandi quoque potestatem ab ea hominibus traditam esse, eòque magis id persuaderi potest, quoniam in Hellespõto, circa Parium, genus hominum esse Pergamenus Crates tradit, vt ex Plinio didicimus, quos Ophio-

Puella veneno nutrita fecum coeuntes interimit.

Homo naturaliter fascinare potest.

Anthropophagorum immanitas.

Pergamenus Crates, de Ophiogenibus.

phio-

phiogenes vocat, serpentum ictus contactu leuare solitos. Similis in Africa gens Psyllorũ fuit, vt Agatharchides scribit, à Psyllo Rege dicta, quorũ corporibus virus exitiale serpẽtibus ingenitũ fuit, cuius odore eas sopirent, vt de tactu supra diximus. Quòd si hãc virulentam qualitatem hominibus natura indidit, fascinandi quoq; vim eis tribuisse quilibet intelligere potest. Mulierũ capillos, si cremẽtur, à natura hoc habere legimus, vt odore serpẽtes expellant: mulieres cùm menstruo laborãt, si nudatæ segetem ambiãt, erucas, ac vermiculos scarabęósque ac noxia alia decidere faciẽt, Metrodoro Scepsio teste: itẽ nouellas uites earũ contactu in perpetuum lædi, rutã, & hederas, quæ medicinales sunt, illico mori, apes tactis aluearibus fugere, linaq; cũ coquãtur nigrescere, aciem in cultris tonsorum hebetari, æs contactum graue uirus, & æruginem cõtrahere: equas, si sint grauidæ, tactas quãdoque etiam solo aspectu procul uisas abortũ pati, Plinius prodit: canes mẽstruo sãguine gustato, in rabiem aguntur, et insanabili veneno morsus inficitur. Si igitur per hæc vilissima excremẽta, quæ nota sunt, tot miracula mulieres faciant; verisimilius est, tum viros, tũ mulieres, natura per occultam fascinandi vim maiora efficere posse. In fascini etiam qualitate diximus, altera duarum qualitatum, ipsum præditum eße; quarum vna essentialis forma est, altera accidentalis, ab ea fluens nuncupatur. Et quoniã vtraque agendi, & fascinãdi vi prædita est, & naturalis existit, idcirco homines, qui per illam intermediam fascinant, natura fascinatores dicendi sunt. Eadem videtur ratio reliquarum causarum fascinantium, de quibus suo loco diximus, quæ quia naturales sunt, ij quo-

Agatharchides de Psyllis.

Crines mulierum crumati serpentes abegunt.

Muliebris menstrui virus.

Essentialis & accidentalis fascini qualitas.

Natura fascinantes.

ij quoque qui talibus præditi sunt, natura fascinatores appellantur. Quorundam hominum corporibus partes innatæ leguntur, quæ mirabiles vires habuerunt. Nam Pyrrhus Rex in dextro pede pollicem habuit, cuius tactus lienosis, vt diximus, medebatur, quē cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt. Sampsonem, vt sacræ litteræ perhibent, in capillitio mirabilē virtutem continuisse credimus, qua, quibuslibet aduersis rebus resistere poterat. In Hispania ab oculatis testibus audiui, quosdam homines fuiße, qui salutatores vocabātur, qui salutationibus propè incredibilia faciebant, etiam canum morsus curantes. Hi hodie in Gallia & Burgundia esse dicuntur. Quando enim aliquis septem filios masculos & inter eos nullam fœminam suscepit; septimus hanc mirabilem virtutem habere creditur. Vespasianus quoque à natura donatus legitur, vt tactu & saliua & quandoque sine his, pluribus morborum generibus mederetur. Odorem præterea ab Alexandro exisse legitur, qui omnes suauitate mirum in modum delectabat. Rex insuper Galliæ hæreditariā virtutem per manus traditam habere perhibetur, vt quoscunq; strumis laborātes, atq; affectos tetigerit, sanos reddere valeat. Si ergo tot mirabiles virtutes in hos à natura collatæ prædicantur, fateri oportet, etiam fascinandi vim in quibusdam hominibus natura inueuiri. Et cùm affectū, hoc est fascinationem, ab eis emanare videamus, causam quoque in his latere censendum est. Quam hac de causa à natura, & non ab arte proficisci putandum est, quia quandoque à pueris fascinum iaculari videmus, qui nullum artis genus scire poßūt, & omnium rerum, quæ per artem acquiruntur cognitione penitus carent.

Pyrrhi virtus in lienosos.

Sampsonis capillitij virtus.

Salutatores & eorū virtus.

Septimi maris virtus.

Tactus & saliua Vespasiani salutaris.

Galliæ Regum virtus in strumosos.

Causa fascinationis à natura nō ab arte manat.

Pueri etiā fascinant.

Ideo hos atque alios complures natura fascinatores nuncupare possumus.

De qualitatibus Fascinantis. Cap. XII.

PRæcipua fascinantium ratio, qua ad effascinandum efficaciores & vehementiores redduntur, est corporum cœlestium vis; quæ non hominibus tantùm, sed brutis animalibus, arboribus, & lapidibus communicatur, vt diximus. Vnde hominum motus, ac taciti consensus, ab huiusmodi virtute ad fascinum incitantur. Hæc autem fascinandi vis hominibus innata, augeri aliquando potest iuxta animi affectus, & perturbationes, quæ sunt impetus, ira, timor, mœror, inuidia, vehemens cupiditas, ac nimius ad quamcunq; rem affectus, siue amor, siue odium sit. Si quis enim ad tumultus ciendos natura procliuis existat, vel ex animi proposito prauo quodam more, rixarum amator, perturbationum, calumniarum, conuitiorum, contentionum, inimicitiarum, dißidiorum, irarum excitator, & inuentor sit; is fascinator omnium validißimus habendus est. Et præsertim si adeo iracundus, ferus, crudelis, furiosus, atque etiam insanus sit, vt iracundiæ, furoris, crudelitatis, insaniæ, impetum frenare non possit: quemadmodum sunt illi, qui, cùm res aliqua ex sententia sibi non succedit, ore frendentes, manibus sese tondentes, pedes supplodentes, atque etiam in Deum conuincia iactantes, iracundiã, & furorẽ præ se ferunt, omnibus corporis gestibus, instar eorum, qui furijs agitantur, ex ore spumam emittentes. Cæterùm non prætermittendum est, quòd humani animi vis, quæ rationis est expers, duplex existit, vt docuimus: Altera quæ

Cœlestia corpora iuuant fascinum.

Potẽtiores ad fascinãdum, qui.

Quo quis nequior est, eo fascino aptior.

Blasphemi, fascini capacissimi.

Animi vis duplex.

irascibilis vocatur, cuius est citò excandescere, & irasci ijs, qui contra nos aliquid ausi sunt; ad quam etiam pertinet inexorabilitas, quæ profectò eo est excandescentis animi perniciosior qualitas, quò est longior, ac diuturnior: Altera est, quæ concupiscibilis vocatur, & ad id quod ipsi iucundum suaueque visum fuerit, præceps fertur, antequam vtilène sit, atque honestum, an noxium, & turpe animaduertat. Quicunque igitur has animi partes, ad sua obiecta pronas, & in eis exercitatas habet, ille fascinator promptus dici potest. Homo etenim iracundia percitus, ob amorem rabido cani, & petulanti apro, vel hirco, vel cuipiam feræ belluę similis effectus, adeo sese ira & furore inflammat, vt fascinantes oculorum radios virulentia quadam infectos quasi sagittas iaculetur; qui simul atque ad fascinandorum corpora peruenerint, ea veluti pestilenti tabe inficiunt: & inde est quòd plures fœminas, quàm viros effascinatrices inuenimus; quia irascendi, & concupiscendi animi vim adeo effrenatam habent, vt nullo modo ab ira, & cupiditate sese temperare valeāt: quo fit vt illico quauis occasione oblata ira ferueant, & belluarum more truces, ac turbulentos oculos in rem fascinandam figant. Huc accedit, quòd cùm mulieres naturam admodum mutabilem habeant, quidquid molestiæ eis accidit, confestim ab æquanimitate discedunt, humoresque ita conturbati, virulentam qualitatem & exhalationem emittunt; quæ exhalationum congeries, ob noxios cibos, quibus quotidie vescuntur, & ob excrementa perniciosa, quæ expellunt, augeri potest. Singulis quoque mensibus, superfluitatibus replentur, eisque melancholicus sanguis bullit; ex quo vapores

Concupiscibilis vis.

Homo iratus feræ similis.

Plures sūt mulieres fascinatrices quam viri.

Fœminarū excrementa virulentiora sunt.

pores orti, sursum elati per os, & nares, ac reliquos corporis meatus fluunt, & in obuia quęque effascinatricem qualitatem inijciunt. Quandam igitur auram eructant, qua quibuscunque volunt obesse poßunt, & inter eas maxime aniculæ. Denique omnes macilenti, & melancholici, qui binas pupillas in oculis habent, aut in uno oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem, vt Dydimus ait: quique oculos concauos, ac veluti quibusdam quasi foueis reconditos gerunt, exhaustoque adeo vniuerso humore, vt oßa, quibus palpebræ cohęrent, eminere, hirquique sordibus scatere cernantur; quibus in tota cute, quæ faciem obducit, squallor, & situs immoderatus conspicitur, facillimè fascinant. Strabones quoque, glaucos, micantes, & terribiles oculos habentes, quæcunque fixis, & iratis oculis aspiciunt, fascino inficiunt: & ego hisce oculis Romæ, quendam Hispanum genere vidi, quem nominare non licet, qui cùm truculentis oculis, tetro, atque irato vultu, seruum, ob nescio quid obiurgasset, adeo seruus ille timore, ac terrore perterritus fuit, vt non modo fascino affectus, sed rationis vsu priuatus fuerit, & melancholico humore totum eius corpus inuadēte, ita ad insaniam redactus fuit, vt in domo sui heri prope Ecclesiam Diui Iacobi sibi mortem consciuerit, & laqueo vitam finiuerit. Hæ igitur sunt conditiones, quas excogitare, & ex varijs auctoribus colligere potui, quibus fascinantes, vehementius, ac perniciosiùs nocere consueuerunt. Quæ verò arte parantur, vt faciliùs officiant, ea recēsere in animo non est, cū infinita propè sint. Si quidē Damō pharmacū in Æthiopia eße prodit, cuius sudor tabem fascinantem corporibus afferat.

Anus potissimum fascinant.

Homo fouetis oculis fascino aptus.

Strabones inficiunt aspectu.

Serui ab irato hero obiurgati mors.

Pharmacū lethale in Aethiopia.

Horatius quoque nonnulla enumerat, quibus Canidia ad huiusmodi fascinationes, & maleficia vtebatur:

Veneficarum vis ex Horat.

Canidia breuibus implicata uiperis
Crines, & incomptum caput,
Iubet sepulchris Caprificos erutas,
Iubet Cupressus funebres
Et uncta turpis oua ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strygis,
Herbasque quas & Colchos, atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta ieiunæ canis
Flammis aduri Colchicis.

Herculis mors.

Hercules quoque tunica Nessi Centauri cruore tincta, in tantas furias actus legitur, vt præ doloris impatientia, sese in Oeta monte combusserit. Sunt & alia huius generis innumera, quæ recensendo, nauseam potius parerent, quàm fructum delectationemvè ullam afferrent.

Qui Fascino magis obnoxij sint. Cap. XIII.

Morbi origo à corporis dispositione.

Solidiora corpora ad inferēdum fascinum quā ad patiendum aptiora sunt.

Respiratio nis effectus.

QVamuis fascinum perniciosissima præditum sit qualitate omnium actiuarū efficacissima; tamen absq; patientis aptitudine agere non potest: in omnium enim ægritudinum generatione, præcipuam partem, ut Aristot. in lib. de Anima tradit, habere uidetur, corporis dispositio: tenuis siquidem substantia, crassa facilius alteratur. Corpus etiam humoribus solidū, promptius uirulentā qualitatem iaculatur, quàm ipsum ab eisdē aliquid sibi nociui asciscat. Semper enim humana corpora respirāt, modò spiritū emittendo, modò eūdem attrahendo: qua reciprocatione uapores intimos, ac fuliginosos exhalāt, aereamq; substantiā in refrigerationem

nem natiui caloris attrahunt. Qui cutis dēsitate cōstāt nō facilè fascino lędātur: nā ꝑ meatuum raritatem fascinās qualitas facillimè ingredi potest, eoq́ue magis si huiusmodi meatus tenui & imbecillo humore repleantur, qui à fascinante ui, nullo negotio superatur. Vnde fascinum expeditam uiam inuenit, ut in patientē actionem suam exerceat. Nam sunt nōnulli, qui meatus conclusos habent, & difficillimè à fascino læduntur, quippe qui fascinum non admittunt, nisi priùs ipsorum densitatē soluat: quæ tamen difficillimè soluitur, quia eorum corpora, etsi rara et mollia sint, humor nihilominus cū partibus siccis firmè colligatus est, & quasi vnum effectus. Meatus itaque patentes habentes facillimè fascino inficiuntur. Ex quo Lucretius ait,

Corpora rara fascino patentiora sunt.

Interiorem etiam partem spirantibus aer
Verberat, hic idē cū ducitur atque reflatur.
Quare vtrinq; secus cū corpus uapulet, & cū
Perueniant plagæ per parua foramina nobis
Corporis ad primas partes, elemētaq; prima;
Fit quasi paulatim nobis per membra ruina.

Versus de corporibus aeri obnoxijs.

Quanto itaque cordis & arteriarum alicuius hominis natura calidior & rarior erit, tanto citiùs fascinū nocet: quoniam calidū cor, plus anhelitu attrahit, quàm frigidum; ac uiæ latiores sunt in arterijs calidi cordis quàm frigidi, per quas spiritui fascinantis facilior trāsitus patet. Verū si naturalis caliditas tanta esset, ut fascini uim superaret, eam expelleret, & sic nocumentū arceret. Corpus etiam frigida, & sicca natura præditū, fascini viribus resistit, nihilq́; in se ingredi sinit. priusquàm ipsum ex aliqua parte diuisum sit, ac ueluti exulceratum. Econtrà humidi & calidi corporis natura ce-

Corpora calidissima fascinū superāt. Frigida & sicca corpora fasciuo resistunt.

lerrimè alteratur; quippe quę fascini qualitate pcepta, in tabidã mutatur naturã; vt sunt pueri, qui tenelli & calidi, atq; humidi existẽtes fascino facillimè inficiuntur; eoque magis quo elegantiores & venustiores sũt. Omnia enim egregia ac decora inuidentium fascinatorum animis citiùs exposita sunt: id circo quæcunq; venustatem, decorem & elegantiam quandam habẽt, in magno sunt periculo, ne fascinẽtur. Vt sũt quoque decori et pulchri iuuenes, ingenio et natura diuites, uenustæ mulieres, opimæ pecudes, equi aspectu delectabiles, lætæ segetes, pulchrę arbores. Quapropter quidã amicus mihi narrauit, se quendam qui oculum fascinantẽ habebat, uidisse, qui cùm in lapidarij cuiusdã manibus, pretiosum lapidem miro artificio politum animaduertißet, ac fixis oculis eum cõtemplatus esset, nulla inter posita mora lapis ille ex seipso ĩ duas partes diuisus & confractus fuit. Nihil ergo elegans, et uisu iucũdũ à fascini potestate immune ac liberum esse arbitrantur. Sic etiam præpotentes, & in excelso loco cõstituti, in magno sunt fascini patiendi periculo. Amatorio fascino illi præsertim inficiuntur, qui ex altera parte sanguinei, ex altera cholerici vidẽtur, qui amplos, nitẽtes et glaucos oculos habẽt, quique castè uiuere solẽt, ne frequẽti coitus usu, humor euacuetur. Hi namque frequẽtißimo aspectu, uehementi & continua imaginatione, ex apto interuallo radios cum radijs, & lumina cum luminibus coniungentes, vltrò citròque intuitu commeante, amatorio fascino afficiuntur, unde se nequeunt postmodum liberare. Et tãta est huius fascini uis, talisq; natura, ut nullum uirus tantum incendium in medullis ac pręcordijs amantium excitet, ut Apuleius est auctor.

Pueri fascino obnoxij.

Forma & venustas fascino patent.

Narratio de quodã pernicio sum oculũ habente.

Amatorio fascino q citiùs obnoxij.

De Amuletis hebetãtibus & auferẽtib' fascinũ. Cap. XIIII.

Postquam omnes dubitationes quæ de fascinatione moueri consueuerunt, discussimus, easque iuxta naturalium Philosophorum opinionem determinauimus, operæpretium esse duxi, ut amuleta quæ fascini uires, & noxia quæque atq; homini infesta amoliuntur ac depellunt, subijciam. Vt enim quis lethali epoto ueneno, paruo temporis interuallo perit, ueneni qualitate & non copia interitum afferente, nisi confestim ægrotanti remedium afferatur: ita fascino correptus, celerem mortem obire cogitur, si amuletis citò non adiuuetur. Priscorum Philosophorum sedulitas contra fascinationes certo determinatoque remedio non utebatur: nam quidam peculiari orationis ceremonia fascinatoribus occurrebant, Græcam Nemesim inuocantes, cui ob id Romæ in Capitolio simulacrum erectum est: alij frontis Hyenæ corium fascino resistere credebant: nonnulli sinistræ, dextræque claudicationis occursu, fascinantium malitiã decipiebãt. Alij palmarum lignũ in pomo osseũ, dente limatũ contra fascinationes poliebant, aut satyrion sumebant, quę Orchis cognominatur, & fœmina esse creditur; quæque internodijs ramosiore frutice & radice distinguitur. Dioscorides alyßum in domo suspensum salutare amuletũ hominibus & quadrupedibus cõtra fascinationes esse refert. Arist. fascinationis amuletũ rutã cẽset. Democritus Abderites Catochitis lapidis gestatione uel ostẽsione frequẽter contra fascinũ utebatur, quo etiã explorabat occultã naturæ uim ĩ certaminibus, quæ cõtra Magos habuit. Quidã non spernendi autores inter amuleta

Cur nunc de amuletis agat.

Fascino citò obstandum.

Antiquorũ contra fascinum vana superstitio & varia.

Dioscoridis & Democriti amuleta cõtra fascinum.

Ruta medetur fascino.

Expuere ĩ propriã vrinã salubre est cõtrafascinũ.

connumerant in editam urinam expuere, et similliter i dextri pedis calceamentum, antequàm induatur. Quod etiam salutare esse aiunt, cùm quis per locum aliquem transit, in quo periculum sibi imminere ueretur. Nec desunt, qui hyssopum, uel lilium aut ungulam magnæ, ut uocitant, bestiæ secum ferant. Mulieres si pueros malum contraxiße conspexerint, eos thure suffumigant, et lapides pretiosos, ut Hyacinthum, Sapphirũ, Carbunculum circa collum suspẽdunt: aerem instaurant, odoratas suffumigationes parando, aquis irrorando, cinnamomum, ambram, & cætera id genus adhibendo. Roma uerò cùm ob fascinum pestilentia aut graui morbo laboraret, hoc pacto ciuium saluti Consules consulebant, Dictatorem ex seniorum memoria repetitum creabant, qui clauum in dextero lapide ædis Iouis Opt. Max. in Capitolio figebat, & statim pestilẽtia, quæ nec diuina ope nec humanis cõsilijs depelli poterat, discedebat, ut euenit quando hac de causa L. Mãlius Dictator creatus fuit. Apud Historicos fide dignos legimus, cũ Romanæ aliquot matronæ de ueneficijs damnatæ fuissent, Dictatorẽ clauum fixiße, ut mentes alienatæ sui cõpotes fierẽt. Simili memoria ex Annalibus repetita, claui figẽdi causa, Dictator creatus Cn. Quintilius fuit, qui fixo item clauo, eo piaculo ciuiũ mentes sui cõpotes fecit, discordesque animos cõciliauit. Prætermitto amuleta quibus venatores vtũtur; innumera enim propè sunt: & inter alia quercus fruticem mediũ findere solent, ac per ipsum tum canes, tum uenatores ipsi trãseunt, quo facto fascinum dirimere sese opinantur. Diuus August. de Ciuit. Dei lib. 7. c. 12. referẽs turpitudines quas Libero deo tribuebant antiqui, ait, Liberi mem-

Thuris suffitus & lapillorum gestatio fascinũ abigunt.

Mos Romanorum ad luẽ cõpescendã.

Quo pacto nonnullis effascinatis Quintilius dictator cõsuluerit.

Venatorũ amuleta.

Quomodo antiqui Liberũ propitiabant.

membro inhonesto matremfamilias honestissimam palàm coronam necesse erat imponere: sed uidelicet sic Liber Deus placãdus fuerat pro euẽtibus seminum: sic ab agris fascinatio repellẽda, ut matrona hoc facere cogeretur in publico. Contra amatoria quoque fascina, diuersa amuletorum genera parari consueuerunt: nã Athenis inualuit usus, ut antequàm noua nupta mariti domũ ingrederetur, oleo & adipe suillo, vel lupino postes inungerentur, ne quid perniciosæ pestis in domum irreperet. Quod Magorum commentũ fuisse ferunt, quemadmodum etiam felle nigri canis suffitas domos habere, & genitale sub limine defodere, salutare contra amatoria fascina arbitrati sunt. Puluerem in quo se mula uolutauerit, corpori inspersum mitigare amoris ardores Plinius refert. Cyzici fontem Cupidinis inueniri, ex quo potãtes amorem deponãt, Mutianus existimat. In dextro ranæ latere, quæ Rubeta uocatur, ossiculum inueniri aiunt, quo amor inhibetur. Chameleontis iecinore amatoria dissolui ex Democriti sentẽtia traditur. Nonnulli amoris fascinum sic hebetandum censent: uisus est amouendus, ne oculorũ acies cum aliorum oculis adiungamus, neve lumina cum luminibus copulẽtur; unde namque amoris pestẽ nobis adsciuimus, illinc causam remouendo remedium sumendum est. Idcirco omnis consuetudo est remouenda, otium tollendum, grauioribus curis animus adhibendus, sanguis emittendus. Omnia etiam excrementa per sudorem eijcienda sunt. Et quoniam rei amatę imago, & similitudo, quæ noctes atque dies ob oculos nobis obuersatur, nos effascinatos habet, ideo in grauiorem aliam curam, magisque anxiam animus est distrahendus, quousque insi-

Ironia D. August. in Ethnicos.

Ritus Atheniesium in nuptijs.

Fons amorem depellens.

Rubetæ ossiculum amorem inhibet.

Remediũ ne quis fascino amatorio inficiatur,

insidens illa mentis cogitatio ac seruor intepescat. Quod Lucretius hisce uersibus aperit:

De vitãdo amore versus.

Sed fugitare decet simulacra,& pabula amoris
Absterrere sibi,atque aliò conuertere mẽtem,
Atq; iacere amorẽ collectũ in corpora quæq.

Amor fame uel tẽpore sedatur.

Crates Thebanus de amore sic dixisse fertur. Amorem fame sedari, sin minus tempore: quòd si duo hæc non suffecerint, ad laqueum est accedendum: ad quæ Poeta Ausonius respexit, cùm de amantium dementia loqueretur. Simili quoque remedio Chaldæi in Iustina Antonini Imperatoris filia, & Marci Philosophi uxore utendum consuluerunt, ut si eam à gladiatoris amore, quem deperibat, liberare uellent, gladiatoris occisi sanguinem bibendum traderent, & statim cum viro suo concumberet, quo peracto, illicò liberatam legimus.

Remediũ postremũ amãtium, laqueus.

Chaldæorum amuletum Iustinæ amãti adhibitum.

Sed quoniam de amore abolendo Cadmus Milesius, Samocratius Nigidius, & Ouidius, aliįque scripserunt, hac de causa præsenti sermoni finem imponimus. Et hęc de fascino, quo ad Philosophorum sententiam dicta sufficiant.

Amoris remedia qui scripserũt.

DE FASCINO
LIBER SECVNDVS
LEONARDI VAIRI BENEVENTANI

Ordinis S. BENEDICTI *Canonici Regularis, ac sacrae* THEOLOGIAE *Doctoris*:

Qua uia, quibusve principijs de Fascino determinandum sit. CAP. I.

HAVD *facilè credi & existimari potest, rerum omniũ quae in dubitationẽ ueniunt, quàm arduum ac difficile sit ueritatem inuenire: nã simul atq; nostro intellectui sese res anceps offert, nulla tam paruae dubitationis uidetur, quin pro, & contra de ea re uerisimiliter disputari poßit. Hinc priscorum Philosophorum nonnulli credendi occasionem sumpserunt, nullius rei ueritatem reperiri posse, reique cuiuslibet opinionem tantùm, non scientiam haberi. Quae quidem sententia licet illis temporibus à peritorum hominum scholis fuerit explosa, ac penitus exsibilata, nihi-*

Ardua est veritatis indagatio.

Nullius rei ueritas inueniri potest.

nihilominus quamplurimi de natura conquesti sunt, quod rerum medullas adeo absconditas teneat, mendacijsque refertas nobis ostendat. Quinimo non pauci fuerunt, qui omni veritatem inueniendi spe amissa, sese inertiæ tradiderunt (ut de Democrito & Epicuro scriptum legimus) casu vitam degentes, & omnium euentorũ culpam, naturæ adscribẽtes. Pleriq; etiam rerum difficultate perterrefacti, quidquid dicebatur, credebãt, & in quamlibet sententiam, quasi maris fluctibus trahebantur. Non igitur mirum cuiquam uideri debet, si de rebus quarũ causæ omnem humanã intelligentiã fugiũt, uariç apud Philosophos fuerint sententiæ. Vnde factũ sit, vt inter alia, tot opiniones de fascino haberentur, quot in præcedenti libro ostendimus. Cuius profectò uarietatis ratio reddi potest, quia hominũ intellectus, qui artium & scientiarũ principiũ est, Dei Opt. Max. imago & similitudo est: in quo ut in perfectionis principio & fine complementum reperitur. Et quoniã antiqui Philosophi huius immẽsi & infiniti principij fontem & originem omnis veritatis continẽtis perfectã cognitionem non habuerunt, hinc euenit vt ueluti cæci modò hanc, modò illam, de qualibet re sententiã dicerent, ignotæ immensitatis imaginem præ se ferentes, & ueritatis scopũ non attingentes. At nos quibus Deus suum sermonem manifestauit, qui ab omni falsitate purus est, & omni obscuritati lucẽ affert, de quacunque re certam indubitatamque sententiam eius innixi auctoritati, proferre possumus, ut Lactantius lib. 1. diui. Institut. ait: & Augustin. lib. 2. super Genesim. Maior est sacrę Sripturæ auctoritas, quàm omnis humani ingenij perspicacitas. Et D. Hieronym. in illis verbis Psalm.

Veritatem inueniẽdi spem qui abiecerunt.

Antiquorum philosophorũ allucinatio vnde.

Cuiuis humano iudicio Scripturæ autoritas anteponenda.

Adipe

Adipe frumenti satiat te; Pinguißimus est sermo diuinus: quidquid uis ex sermone diuino nascitur; idē omnes sacrarum literarum expositores profitentur. Hac de causa diuino fretus auxilio, sacrarumq; literarum auctoritate suffultus, ueris quoque Philosophię principijs utendo, fascini ueritatem aperiēdam, & citatas de eo opiniones, confutandas & declarādas aggredior, ut ueritate patefacta, clarum, apertumque sit, quàm uana ac malè cohærentia ueterum Philosophorum principia fuerint, quàmq; à ueritatis scopo aberrauerint, qui eos secuti sunt, rerum causas propiùs non perscrutando, sed tantùm illorum uanæ auctoritati innitendo. Non enim is sum, qui auctorum uetustati, nimia captus credulitate, tantum tribuam, ut de hac re pertractaturus supremum, & ualidißimum locum, ab Ethnicorum Philosophorum auctoritate sumendum censeam: alienæ assertioni qualicunque plus fidens, quàm certißimæ rationi. Nam licèt uita functorum sententijs, nescio quid singularis indulgentiæ debeatur, eisq; refragari non liceat, ne per inuidiam, aut insolentiam id fieri credatur, iuxta illud Ouidianum:

Hieron. mi sententia de summa Bibliorum auctoritate.

Philosophis nō tātū tribuendum quantum veritati.

Mortuis non insultandum.

Pascitur in uiuos liuor, post fata quiescit:

Ouid. versus.

Et improbè facere uideatur qui in alieno opere ingeniosus sit; nihilominus apud me plus ponderis & auctoritatis ueritas ipsa habet, quàm speciosa uoluminum inscriptio, & auctorū uetustas. Cæterùm ne tempus frustrà conteramus, ad rem deueniemus.

De causę, ac Fascini diuisione. Cap. II.

ANtequam ad vlteriora descendamus, pro clariori eorum quæ dicturi sumus notitia, non est ignorandum, quòd quidquid in mundo fit, causam, ex qua oriatur, habeat necesse est: quę quidem causa, vel Deus est, vel Angelus bonus, uel malus, aut homo, aut aliquid aliud, à Deo agendi vim habens, aut est causa merè naturalis. Fascinum prçterea multis consueuit vsurpari modis. Primo pro exitiali dęmonum actione: secundo pro magna ludificatione: tertio pro inuidia: quarto pro inuidentia: quinto pro eo quòd aliqui homines ita sunt à natura procreati, ut ex oculis, naribus, faucibus, exitialem qualitatem spirantibus, interitum, aut malum quodlibet inferant: sexto, pro tetro, atque horribili turpis hominis, aut aniculę intuitu, quo timor alicui incutitur; cuius causa ille in morbum incidit: septimo pro qualibet naturali, aut uoluntaria actione, cùm quis certæ rei imaginatione, visu, voce, aut alijs instrumentis obest. His diuisionibus sic notatis, fascinum eße, quemadmodum primo Cap. libri primi ostendimus, non negamus; sed ipsum reperiri iuxta tot tantorumque Philosophorum auctoritates fatemur. Cęterùm ex qua causa fiat, & sub qua fascinationis distinctione accipiendum sit, demonstrandū est. Et quoniam in fascini diffinitione aliquæ particulę ipsum constituentes positę fuerunt, quibus natura & uoluntate fieri ostenditur; quæ profectò natura & uoluntas in ultimo causæ, & fascini modo à nobis prænotatæ sunt; idcirco illæ partes priùs examinandæ sunt, quibus cognitis postea facilè colligere liceat ex qua

Quidquid est, causam habet.

Rerũ causæ diuersę.

Fascinum multipliciter vsurpatur.

Fascinum esse fatetur autor.

qua causa fascinū nascatur, & sub quo diuisionis membro contineatur. Prima pars fascinum diffiniens, est imaginatio ipsa, cuius uim, atque naturam discutere, ac uentilare exordiemur.

Imaginationis natura, ac munus declaratur, minimeque per eam Fascinum fieri posse ostenditur. Cap. III.

HVmanus animus dum intra corpus est, idque viuificat, res quę à sensibus percipiuntur, intelligere nequaquam potest, nisi phantasmatibus intermedijs, quæ per imaginationē intellectui offeruntur: et licet nostri intellectus munus sit, nō res singulares sed uniuersales directè cognoscere, nihilominus illarum rerum cognitionem aßequi nullo pacto potest, nisi phantasmatū, hoc est particulariū specierum simulacra sibi repræsētet. Si quidem anima, etsi omnia intelligere potis est, cū omnibus rerū speciebus imbui apta sit, atq; oīa fieri, ut in libris de anima Aristot. fatetur; nihilominus quia corporis mole circundata, dū hic uiuimus, grauatur, sensibus utitur, quorū usu ad intelligendū uehementer indiget. Hinc factum est, ut animæ potētia, quæ imaginatiua appellatur, in fascini diffinitione poneretur. Vnde bruta animantia, prætermißo naturæ impetu de quo in præsenti agere non intendimus, nihil omnino efficere posse uidemus, si à sensibilium rerum speciebus, in imaginatione existentibus non excitentur. Et quemadmodum animus res præsentes per rerum sensibilium species intelligit, sic eadem, res absētes imaginationis uirtute, ueluti ī tabula depictas percipit. Dicitur autem hæc animi potentia phantasia

Animus per phātasmata res à sensibus ꝑceptas intelligit.

Intellectus per simulacra particularium res vniuersales ꝑcipit.

Anima oīa intelligere potest.

Bruta animantia à rerum sensibiliū speciebus excitantur.

à uer-

Phantasiæ etymon. *à uerbo Græco phantizo, quod est imaginor latine: sensibilium quoque rerum status hæc imaginatrix uis, à nonnullis appellatur: Nam ea quę sensibus percipiuntur, in sensibus externis non remanent, sed ut Themistio placet, passio sensuum, est instar celerrimæ percussionis, quæ, nullo uibicis uestigio relicto, transcursim corpus percutit: Imaginationis autem paßio, est ueluti anuli in cera impreßio, quæ anulo remoto, anuli simulachrum seruat. Et hac ratione quia apparentium formarum status est, imaginationis nomen obtinuit: idq́ue non immeritò, siquidē ratio aliquando uino, aliquando somno, aut morbo, uel extasi consopitur, & tunc imaginatio uigilat, quæ hominem, ut nociua fugiat, ac sibi commoda sequatur, excitat. Imaginationis uerò natura, ab Aristo. in libris de anima diffinitur, quòd sit motus secundum actum à sensu: ubi motum pro actione sumit, quę subita quędam mutatio est, & pro termino motus, hoc est, pro quantitate, & qualitate, ratione augmenti, & alterationis. Hæc notificatio diffinitioni à Platone de anima traditę conuenit, qui animam motum esse asseruit. Alex. Aphrodisiēs. quoq; ait: Imaginatio est motio à sensu in actu profecta. Nec ab ea Diuus Damascenus abhorret, qui lib. 2. de fide cap. 7. ita inquit, Imaginatio uis est irrationalis, quæ sensuum adminiculo operatur. Plato in sophistam dixit, imaginationem esse simulachrorū magistrā: Namq́; imaginatio multa phantasmata excogitat, & ob id Plato imitationem phantastico adscripsit: etenim ut pictores rerum imagines penicillo effingentes imaginatione utuntur, sic mimos, & histriones persona, uoce, ac gestu in scenis diuersos hominum mores imitari uidemus; quos priùs imaginatione*

Themistij similitudo de sensuū perceptione.

Definitio imaginationis.

Anima q̄d ex Plat.

Imaginatio quid ex Aphrodiensi.

Imag. q̄d ex Dam.

Imaginatio quid ex Plat.

Pictorū & histrionū cōparatio.

ginatione concipiunt. Cæterùm bruta animalia non adeo perfectè imaginationem ad imitandum assequũtur, sicut homo; Psittacus enim, & Pica per humanæ uocis auditum, uerba quæ in imaginandi ui tenent, imitantur: verùm non ita ut homines, qui secundum simulacra concepta, materiam ipsam siue lignum, siue metallum sit effingunt, miro artis ingenio cælantes, & exculpẽtes multas formas humanis uisibus spectãdas. Et quia non omnia animalia ad imitandum idonea sunt, hinc aliqui moti fuerunt, ut dicerent, imaginationis loco æstimatiuam uim eis inesse, quam naturæ instinctum siue motum nonnulli uocant: huius uirtute hirundines nidum, & araneæ telam conficiunt, à nullo præceptore edoctæ; simili quoque modo agni lupum nunquã uisum, & pulli gallinacei miluium formidãt, ac fugiunt. Nec silentio inuoluendum censeo, imaginationem duo obiectorum genera respicere, ac comprehendere, proprium, & præsens vnum; commune, & absens alterum. Proprium obiectum dico, nõ respectu uirtutis imaginandi, sed ratione externorũ sensuum: non enim immediatè à sensibus externis mouetur imaginatio, sed per sensum communem; ideo quæ externis sensibus peculiaria ac propria sunt, eadem ratione ad imaginationem pertinere dicuntur. Et quia externi sẽsus, circa huiuscemodi obiecta, ut Arist. ait, modò ipsorũ uis non impediatur, ac cõueniens distãtia adsit, falli nõ solẽt; imaginatio quoq; talia obiecta reuoluens, ut Philopono, de Philosophi mente placet, falli non cõsueuit. At quoniam externi sensus communia obiecta cõtemplantes sæpissimè decipiuntur, imaginatrix etiã uis in eisdem, quæ nobis repugnantibus, et reclamãtibus sese

Psittatus & Pica quomodo uocem hũnã imitẽtur.

Æstimatiua uis loco imaginatricis brutis inest.

Animaliũ quorundã instinctus.

Imaginationis obiectum duplex.

Externi sẽsus quando circa proprium obiectũ fallãtur, quãdo non.

obijciunt, Philosopho teste, fallitur. Nã cùm à sẽsuum motu originẽ ducat, & quisque sensus magis à suo principio distet, imaginationis quoq; motus primi sui principij vim exiliorẽ, ac debiliorem participat. Et quẽadmodũ illi circa figuram fallũtur; nam quadrata si longè spectentur, rotunda vidẽtur, & quæ mouẽtur stare putantur, ut cœlum, stellæ: & quæ magna, minima censentur; qui quidem errores ad communia sẽsibilia spectãt, Alex. Aphrodisien. teste: & quemadmodum rudẽtes, ac remos in aquis demersos, fractos, uel tortuosos uidere uidemur, tum ob dictam causam, tum etiã quia medium est diuersum: nam oculus primùm per aerem uidet, qui est rarior, deinde per aquam, quæ est dẽsior, ob quam medij diuersitatem illud accidit; quoniam, ut perspectiui aiunt, radij uisuales ad medium densius, refringuntur: nauigantibus quoque nauis stare, et littora circumagi uidentur: ita imaginãdi facultas, in multos, ac uarios errores, & deceptiones ob talia communia, et remota sensibilia cadit, alba nigra, & falsa uera existimans. hoc deceptionis genere ille falsus est, qui quum quandam pecuniæ summam omni costode remoto uidisset, eamque ne tetigißet quidem, paucis post mẽsibus pecuniæ dominum querentem audiuit, partem pecuniæ sibi ablatam, ac surreptam fuiße; is uerò sibi conscius quòd illã sine arbitris uidißet, licet ne teunciũ quidem cumulo detraxißet, uereri cœpit, ne de se dominus pecuniæ malè sentiret; uève ab eo surreptam pecuniam suspicaretur: ideo quotiescunque illum de hac re cõquerentem, uel de quacunque furti specie loquentem animaduertebat, uerens ne de se intelligeret, ac male opinaretur (ut erat bonis moribus, ac singulari uirtu-

Sensuũ error.

Radij visus ad medium densius refringuntur.

Imagine quomodo fallatur.

Mirus falsæ imaginationis effectus.

te

te præditus, modestus, ac uerecundus) falsæ huic imaginationi aßensum præbens, adeo eius corpus totum, ac facies alterabatur, ut miro quodã rubore suffunderetur. Hac de causa Plato in legibus dicebat, affectus homini ueluti neruos, & ceu funiculos quosdam à natura inditos eße, à quibus trahamur; qui quemadmodum inter se contrarij sunt, ita & nos in uarias aduersasque partes distrahũt. Huc etiã illud Senecæ spectat, de hac falsa imaginatione loquẽtis, opinione nos sæpius quàm re laborare: eßeque plura, quæ nos exterreant, quã quę premãt: hoc etiã Epictetus ille Stoicus nobilissimus, ex Zenonis, & Chrysippi decretis significare uoluit, cũ huiusmodi passiones in sapiẽtis animum, qui uitijs omnibus liber est, cadere dixit. Aug. quoque de Ciuit. Dei lib. 9. cap. 4. ad id respexit, cùm affirmauit: Quòd animi uisa quas phantasias uocant, & quorum incursus animus uitare, nec præcauere potest, cùm veniant ex formidabilibus rebus, necesse est etiam sapientis animum moueant, ita ut paulisper uel pauescat metu, uel tristitia contrahatur, tanquam his passionibus præuenientibus mentis & rationis officium. Et paulò inferius: Accidunt autem animo sapientis, salua serenitate sapientiæ. Potest enim sapiens falsa imaginatione excitari, ac commoueri, etiam si nullius culpæ sit sibi conscius. Quocirca consulerem ut legum periti, non ex faciei motu, & præsertim si ruborem ostendat, coniecturam faciant de quopiam: Nam & Dominus noster secundum faciem iudicare uetuit; facieique rubor rem saluam, ut Terẽtius ait, demõstrat, cùm id ex modesta verecundia procedat, et ex falso assensu, quem prauæ imaginationi quis præbuit, uerens

Affectus nobis ceu funiculi inditi sunt.

Opinione sæpius quã re laboramus.

Epictetus, d affectib' humanis.

August. sẽtentia de animi passionibus.

Ex rubore non sẽpe coniectura facienda.

Quid sit uerecundia.

ne malè audiret. Verecūdiæ enim diffinitio, hæc esse dicitur: tristitia scilicet de defectu proprio ĩ præsētia alterius, uel facto, uel apprehēso ex timore, ne qui præsēs est factū putet: ob quā sāguinis motus, et caloris ĩ eas partes fit, quę maximè laborāt: et quoniā ĩ alterius p̄sētia facies maximè laborat, ideo erubescit: ac parū refert, an defectus actu fiat, siue factus fuerit, aut immineat, aut nunquā faciendus sit, dummodo dubitetur ne quis uel factū, uel faciendum cēseat; ac malè de aliquo iudicet. Verū si quis non uni, sed pluribus falsis imaginationibus aßensum præbeat, huic adeo imaginādi potestas deprauatur, ut circa illā partem, ad insaniā redigatur: dico circa partem illā, quia licet actus imaginatiuus corrumpatur, tamē rationis usus non tollitur, sed quodāmodo obnubilatur: hinc fit ut quis sibi multum assumat, ac tribuat, nemini fidē adhibeat; omnesq; sibi insensos, & inimicos arbitretur: ut accidit ægris qbus imaginatio horribilium rerum ex paruis occasionibus oritur. ex aspectu enim paruarū formarum in parietibus, & lupos, et canes subimaginātur, et clamāt, donec huiusmodi spectra inde auferantur; quibus enim imaginationis uirtus corrupta est, ijs absurda quędā obuersātur, confusè de rebus statuunt, prauè ratiocinantur, ac iudicant, perinde namque menti euenit, atque oculis, ubi uarij diuersique coloris conspicilia obijciantur, quibus omnia uel cærulea, uel rubra, flaua, viridia, uel denique eius coloris, quo uitrum suffusum est, apparent; sic ut aliter sese rerum species nobis obijciant, quàm re uera sint. Corrupta itaque imaginatione, uitiatisque organis, multa spectacula se menti offerunt, ob prauorum humorum, ac spirituum agitationem,

Insania fit ex pluribus falsis imaginationibus.

Ægrorum uisa.

Comparatio mētis & oculorū.

qui vltro citroque commeant, sinusque cerebri oberrant. In hãc prauam & corruptam imaginãdi speciem Marcus Billeschus illustrißimi domini mei Cardinalis Granuellani nanus incidisse creditur, homo alioqui non insulsus, neque delirus, qui à multis varijsque noxijs cogitationibus, quibus ex leuibus causis aßensit, agitatur. Quæ prauæ cogitationes adeò in ipso inualuerunt, vt sibi non modò ab omnibus domesticis atque exteris, sed ab ipso illustrißimo domino vehementer timeat, ne vel veneno, vel ferro, vel alia re sublatus sit. In eundem errorem Antonius Sanfelicius Neapolitanus, vir doctrina, & ingenio insignis incidit, quem ego in pueritiæ annis præceptorem habui, qui ab omnibus uenenum sibi parari suspicabatur; omnesque suos consanguineos eo nomine suspectos habebat. Cuius doctißimi uiri uicem non potui non dolere: hinc Lucretius, Nanus quidam valdè suspicax. Antonius Sãfelicius mirè suspiciosus.

Nam ueluti pueri trepidãt, atq; omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus.
Interdũ nihilo quæ sũt metuẽda magis quàm
Quæ pueri ĩ tenebris pauitãt, fingũtq; futura:
Hũc igit terrorẽ animi, tenebrasq; necesse est
Non radij solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque.

De vano timore versus.

Hæc autem deceptionis origo ex absentibus, & cõmunibus sensibilibus radices sumpsit, quibus in imaginatione receptis assensus prauè adhibitus est, ut in libris de Anima, Simplicius, Themistius, Ioãnes Grammaticus, & Aristoteles fatetur. Atq; hinc Alexãder dicebat, ꝙ sæpè hominibus euenit, vt imaginationes suas sequantur, ea de causa, quòd eorum mens atque intellectus perturbatione, siue affectione quapiam veluti ne- Vnde falsa imaginatio.

buli sopitur & uelatur; putà accedente ęgritudine, aut sopore. Et ut unde discessit nostra oratio redeat, nō alia de causa imaginatio nobis insita est, nisi ut imagines rerum quę per sensum percipiuntur, seruet, easque quoties opus est, intellectui offerat. Nec alia ratione mouet, ac corpus excitat, nisi sub specie honesti uel inhonesti, boni uel mali: atq; hoc pacto ad appetendū uel fugiendum aliquid animus excitatur. Verumenimuerò prætermittendum non est, tria imaginationis nomine nobis significari, eam scilicet potentiā, qua anima apta est imaginari, etiamsi speciem nullam actu imaginetur, simulacrum ipsum conceptum, & huius potentiæ actionem. At si à nobis demonstratum fuerit, nec imaginādi potentiam, nec speciem imaginatam, nec ipsam imaginationis actionem, ea quæ in primo libro adduximus, facere posse, non bene eos sensisse ostendemus, qui ea nobis pro compertis tradiderunt. Vtq; ueritas manifesta ac clara fiat, qua ratione imaginationis potestas, absque specie & actu quidquam agere possit, non inuenio: non enim secus se habet imaginatio specie carens, atque oculus clausus: & sicut dum animal dormit occlusis oculis nihil uidere dicitur, sic anima sine specie, & actu imaginādi, imaginari nihil pōt. Homini profectò, non solùm in philosophia mediocriter exercitato, sed uel paruam quidem rationis micam habenti, uerisimile uideri nunquam poterit, ut quis imaginari absq; specie & actu imaginandi queat. Id siquidem simile esset, ac si quis se sine obiecto uisibili, ac uidendi actu, uidere posse assereret; quo quid insanius & absurdus? hoc enim pacto, non modò cæci, sed graui somno oppressi optimè & perspicuè cernerent. Nec simulacra

Imaginatio ad qd nobis insita sit.

Nomine imaginationis tria significantur.

Vis imaginatiua absque specie & actu nihil operatur.

ipsi talium effectuũ causa adscribi potest: quoniam, ut Arist. ait, Quæ ars fingit, non res, uerùm rerum simulacra dicuntur: ut Iouis simulacrum, non est Iupiter; ita quæ imaginatio concipit, rerum effigies sunt, & nõ res ipsæ. Preterea imaginatio speculi similitudinem præ se fert, & quemadmodum quæ in speculis relucent non sunt ueræ formæ, sed quædam umbræ: eodem quoq; pacto species in imaginatione existentes, non uiuæ ac ueræ species, sed uiuarum ac uerarum specierum similitudines appellantur: fieri namque nullo modo posset, ut ueræ tantarum rerum formę, in tam parua oculi pupilla reciperentur, ac deinde ad imaginatiuam uim traducerentur. Cumq; ueræ formæ extendi nequeant, nisi cũ ipso subiecto, cui insunt, & eiusmodi species oculi pupillæ totæ insint, à ueris formis subiecta informantibus, à quibus abstractæ sunt, eas plurimùm distare oportet: sicque non ueri lapides, sed lapidum species, ac similitudines in sensum admittuntur, ut in libris Elenchorũ contra Sophistas Aristoteles docet. Similitudines autem quid aliud efficere possunt, quàm res illas quarum formas & effigies reddunt, ostendere ac præ se ferre? Quòd si artis simulacra & similitudines, quæ in speculis apparent, omni & fascinandi, & inficiendi ui carent, eam uim quis similitudinibus in imaginatione conceptis adscribere audebit? Cùm igitur nulla res ultra suam speciem, & naturam quidquam agere possit, qua uia tributum simulacris hisce putamus, ut aliquid efficere queant? Profectò specula & res nitidæ omni mutationis genere carent, ideò similitudines in illis relucentes, & abeunt, & redeunt, sine ulla speculorum, & nitidarum rerum mutatione: quòd si specula

Ars nõ res ipsas, sed simulacra fingit.

Exemplũ de imaginatione ad speculum.

Sensus non res ipsas, sed rerum species percipit.

animata, ac uitalia essent, rerum imagines ipsis, sicut cæteris animantibus offerrentur. Quocirca cùm similitudines nihil amplius efficere possint, quàm sese spectantibus & meditantibus offerre, idque in proprio, & non in alieno corpore, credi nequaquam potest, ut per eiusmodi imagines & similitudines ea fiant, quæ Auicenna cum cæteris de ui imaginandi blatterat, tum fascinum, tum alia miracula illi adscribendo; quæ à uera philosophia maximè abhorrent. Quòd autem per imaginationis actionem, nec fascinum, nec quidquam aliud simile fieri queat, luce clarius ostendemus: si quidem, ut sensus ad rem, quæ per sensum percipitur, se habet; sic actus imaginandi ad rem imaginationi congruentem spectat: sed unus numero est sensus actus cum re sensibili, ergo unus etiã imaginationis actus erit, & rei quam imaginari contingit, unus enim actus fit ex agente, & patiente uno. At res quæ imaginationi obijcitur, actum nullum alium habere potest, quàm sui speciem offerendi: igitur nec fascinare, nec aliud extra se imaginatio facere potest, eoq; magis id corroboratur, quoniã imaginationis actus in eo qui imaginatur manet, minimeq; in aliud exterius subiectũ trãsire potest. Illa nãq; actio in externum patientem transire reperitur, quæ in agente non remanet: actus uerò imaginandi, in eo qui imaginatur persistit, ergo non uerisimile existimari potest, ut meorum oculorũ uidendi actus alijs quoque à me communicetur: pari igitur modo, nec mea imaginatio in alterum migrare poterit. Et sicut nihil prohibet quin plures eandem rem uidere possint, sic nihil uetat, quominus eandem imaginẽtur. Verùm non unus imaginandi actus erit, sed plures imaginantes: & quemadmodum

Opinio Auicennæ de imaginationis uirtute confutatur.

Vnus act' de uno agẽte & patiẽte fit.

Imaginãdi actus extra imaginantẽ non transit.

Cõparatio imaginationis & oculorum.

modum oculi colorata, quę intuentur, non alterationibus afficiãt, ita imaginatrix uis rem nullam, cuius similitudinem & imaginem contempletur, immutare aut inficere potest. Solus enim Deus Opt. Max. res quas cernit, eo pacto quo suæ diuinæ libet uoluntati, permutare ualet: nec ea ratio de iratis imaginantibus quidquam ualet: tantum enim abest, ut irati, transeunte actione aliquid efficere ualeant, ut ne eorum quidem recordetur, quæ in ira, furore, perturbatione, & omnino in uehementibus animi affectibus imaginati sunt. Quod etiam euenire solet iis quos curæ, sollicitudinesq; distinent, uel quos ebrietas, timorue inuaserit, uel quos demum uehemens aliquis affectus occupauerit. Non paruũ profectò esset si qui res intuerentur & contemplarentur, eas possent tales reddere, quales sensu & imaginatione illas perceperunt. Quinimò imaginatio, ut imaginatio est, nõ solum in alieno, uerum ne in suo quidem corpore quidquam immutare potest. Et licet in lib. de motu animal. Aristot. dicat, imaginationes, sensationes, & notiones alterare: & in lib. de Anima, idem corroboret: nihilominus id nõ intellexit, ut imaginationes sunt, sed potius ut res, quas imaginamur, aliquid molestì uel iucũdi habent annexum, quod uel appetendum uel fugiendum cẽseamus: ex qua re spirituum motus, qui est imaginationis instrumentum, alteratur. Rerum itaq; formidabilium imaginatio non secus nos mouere potest, ac pictura, quæ non per se, sed per accidẽs nos commouet, quatenus rem lætã aut tristem præ se fert: & ita appetitum mouet, qui spiritus & humores excitat. In olfactu autẽ & gustu, ac tactu longe secus fit, quoniã hi sensus non tantum species sensibiliũ rerum, ut uisus &

Nil p imaginationẽ irati homines efficiunt.

Imaginatio nihil immutat.

Arist. locus quomodo intelligẽdus.

Formidabilium imaginatio similis picturæ

audi-

auditus, sed qualitates sensibiles cum spiritualibus speciebus percipiunt. Non. n. ciborum spiritualibus speciebus, sed ipsismet cibis nutrimur; ita non rerum speciebus alteramur, sed illarum qualitatibus, ex quibus cõpositi sumus. Vnumquodq; namque ex quibus constat, ijs alitur & sustentatur: preterea rerum simulacra in imaginatione formata, tenuem & spiritualem essentiam habent; nec intra se existentia quispiam amplecti, aut euitare studet, sed res duntaxat quarum imagines sunt. Fatui enim tantummodò rerum imagines pro rebus ipsis ducunt, & ijs speciebus quas animo conceperunt, inuicti, tumidi, multa sibi pollicentes incedunt, ut sunt illi quos diximus imaginatricem vim corruptã habere. Non enim plus virium alicuius rei simulacrum habet, ut dicebamus, quàm Imperatoris imago, quæ sicut nihil agere potest preter quàm illũ à quo extracta & formata est, referre; sic rerũ similitudines, nil penitus efficere ualent preter quàm rerũ imagines ostendere. Equidẽ non malè cum Chemicis agi arbitrarer, si specie auri, quæ nihil reale est, per imaginandi uim uerum aurum adipisci possent. Si eiusmodi uirtute imaginatio prædita esset, profectò nec ægroti, nec pauperes, nec literarum imperiti, nec cuiusquã rei egẽtes reperirentur; cùm eorum quilibet, imaginandi ui optata cõsequi posset. Quod cùm re ipsa nõ experiãtur, quæ insania est, ut tot tantaque miracula imaginationi nonnulli adscribant? Si quis uerò dicat ideas in diuina mẽte res exteriores afficiendi uim habere, similiq; modo rerum simulacra & ideas in nobis eandẽ uim possidere posse: respondemus, similitudinẽ nihil ad rẽ facere, quoniã idea in Deo non est, sicut in nobis accidẽs. Nec

Spirituales ciborũ species nõ nutriunt.

In imaginatione formata tenuẽ habẽt essentiam.

Alcumistæ irrisi.

Ideæ in diuina mẽte existẽtes à nostris simulacris differunt.

quenquã mouere debet, quòd sigilli imago imprimendi uim habeat, quasi eodem modo species in imaginatione contentę, res exteriores imprimere queant: non enim sigillum, ut imago est, aliam imaginem imprimere potest, sed ratione duritiei, & partium inæqualium duntaxat. Quòd si sigilũ per se, & sua natura, ut imago est, aliam imaginem parere poßet, non utique quidquã referret, ex qua materia, dura an molli, sigillum conflaretur. Quod cùm permagni intersit, omnia quæ de imaginatione obiecta sunt, facilè ruunt: ut illud, Quòd imaginatio sit ueluti quoddam sidus, salutares uel perniciosas radios diffundens, & cui omnia sublunaria, tanquã cælesti intelligentię pareant, quòd cõceptus uolatiles reddantur, & ad planetas ferantur, quòdq; innumera mala & calamitates inde mortalibus inferantur. Qui enim has nugas sibi finxerunt, & rationis, & philosophiæ, & omnium bonarum artium expertes, ac diabolica superstitione imbutos esse fateri oportet.

Sigillum quomodo imprimendi uim habeat.

Quo pacto per imaginandi uim occulta & futura præsciri queant. Cap. IIII.

NOn paruus Philosophorum numerus, atque inter alios Aristoteles in libr. de Insomnijs, & de Diuinatione per somnium, corporis naturam ad futurorum præcognitionem conducere opinatus est, & imprimis melancholicis diuinandi uirtus attributa legitur. Quoniam, etsi melancholicus humor, frigidus, siccus, & ater existat; nihilominus magnam quandam spirituum commotionem continet, ideoque tantò cęteris humoribus concitatior, quantò corpora densa si accendantur, feruentius urunt, quàm corpora rara: & hinc est, quod ab Arist. in Problematibus aliquid

Virtus diuinãdi melancholicis attributa.

diuinum melancholicorum imaginationi inesse futura præsagiens putatur; cuius generis homines in Hispania reperiri ab oculatis testibus accepi, qui quibus in partibus aliqua lateant, certò cognoscant: nec eos latet, quot passibus terra fodienda sit, quò aqua vel quid simile latens inueniatur. In Ethicis etiam melancholicorum recta & subita esse insomnia asseritur, & sapientibus & prudētibus diuinādi virtus inesse à Philosopho ostēditur. Diuus quoque August. in lib. 12 super Genes. c. 13. Animam humanam, vt à sensibus abstrahitur, diuinandi vim habere dicit. Diuus Gregor. 4. lib. Dialogorum animæ intellectiuæ hanc diuinandi vim adscripsit. Hic etiam per quietem magis quàm per vigiliā diuinationem exerceri affirmat: tum enim varię sensuum motiones cessant, quæ eiusmodi animæ potestatem, vt Diuus Thomas ait, perturbare cōsueuerunt. Quo fit vt melancholici quibus purgatiores rerū species insunt, clariorem diuinandi facultatem habeant. At quoniam diuinandi vires secum imaginatio ipsa affert; ideò aliqua re excitante indigere animam autumant. Cui quidem tot terrarum anhelitus, & euaporationes, locaque tam diuersa, tamq; inter se situ suo, ac cœli positura distātia conducere arbitrantur: quibus hominum animi ad futurorum præsagia, suapte vi proni, & ad diuinum furorem procliues cōcitentur, & veluti diuinitus inflamentur. Sicut de Atheniensi Musæo, de Euclo, de Epimenide, atque alijs multis memoriæ proditum est. Nec solùm cęlestis, & terræ halitus ad hoc iuuat, sed herbæ, lapilli, vt de Chelonia Plin. narrat: et sic de herba Theangelida, quæ in Syriæ Libano, Cretæ montibus, Babylone, & Susis Persidis nascitur, qua pota Magi diuinant.

Prudentibus diuinandi virtutem dat Arist.

Humanus animus diuinādi vim habet.

Diuinatio per quietē potius q̃ per vigiliā fit.

Diuinatrix virtus per quæ iuuetur.

Diuinandi vim qui habuerunt.

Herbę diuinationi cōducentes.

Verùm

Verùm non solùm hominum, sed brutorum imaginationi hanc diuinandi potestatē inesse asserunt, quoniam intempestiuus galli cantus, & frequēs cornicis crocitatio futuram pluuiam denunciant. Cæterùm pro clara huius difficultatis notitia scire oportet, duplicem diuinationem reperiri, quarum vna naturalis, supernaturalis altera appellatur: de prima D. Greg. Nicenus ait, Quòd hæc vis, quo est purior, & puriora phantasmata sibi fingit, eo diligentius diuinandi per somnia assequitur officium: quæ diuinationis species fallax, incerta, & erroribus plena est. Neque mirum est, si ex eis quę melancholici somniāt, cogitant, & loquuntur, verum nonnūquam aliquid euadat. Quis est enim, vt ait Cic. lib. 2. de Diuinatione, qui totum diem iaculans non aliquando collimet? Non enim homo, vel creatura aliqua, ea quæ contingenter futura sunt, ex imaginandi virtute, determinatè præscire potest: unde illud, Nescia mens hominum fati sortisque futuræ. Sic namque in Eccles. scriptum legimus: Multa hominis afflictio, quia ignorat præterita, & futura nullo modo scire potest. Et Esa. Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quoniam dij estis vos. Existimarem tamē hominem (si modo diuinæ sapientiæ radium, quem Deus Opt. Max. primis parentibus humani generis contulerat (retinuisset) & multorum euentuum causas certas, quas nunc coniecturis, iisque sæpe fallacibus assequimur, & signa multa, apparētia, & aliquid præsagiētia, certius, & manifestius animaduersurum fuisse. Sed postquā intellectus hominum, parentum casu obscuratus est, rerum causas mentis acie hebetata, veluti solem per densas tenebras cōtemplamur. Sic paucas res intelligimus, signa

Galli cantus intēpestiuus, pluuiam denuntiat.

Diuinatio duplex.

Naturalis diuinatio quid & quantum fallax.

Futurorū ignarus est homo.

Si Adam non peccasset, nō pauca futura cognosceremus.

pau-

paucissima aßequimur, & quid portendant præposterè sæpissime pronunciamus. Nec brutorum imaginationi huiuscemodi vis adscribi potest, si quidem illorum cantus, & corporis gestus, non futura, sed præsentia designat, cælestem videlicet influxum humidum, quem naturæ instinctu in suis corporibus illico orientem excipiunt; qui hominibus non ita manifestus apparet, nisi nubes, & alia pluuiam concomitantia adsint. Quæ signa brutis minimè neceßaria sunt. Formicæ enim pluuiam futuram præsentientes, frugum grana in cauernas portare conspiciuntur, verentes ne grana aqua madefacta corrumpantur: hæc pluuia respectu nostri & non formicarum futura dicitur. Nam in illarum corporibus, ob vapores ad aeris regiones delatos, tanquam à præsente pluuia alteratio fit. Nam sagax, & prouida natura in superfluis non abundans, & in neceßarijs non deficiens, eiusmodi naturæ varietate formicas dotauit, quò alimentum ad corporis nutrimentum seruarent. Idem quoque de gruibus autumni tempore ad calida loca remeantibus, de hirundinibus veris tempore ad nostras regiones venientibus, de ficedulis, coturnicibus, alijsque volucribus locorum mutationem facientibus dicendum reor. Non etenim ver, autumnum, aut hyemem præsentiunt, sed secundum sui corporis alterationem à natura factam ob caliditatem, aut frigiditatem, vel aliam nos latentem qualitatem eiusmodi vicissitudines norunt. Quod in multis experimur, quæ quasi furore percitæ pluuia imminente animalia molestius infestant. Diuinatio supernaturalis verò est illa, quam Prophetiam in sacris litteris nuncupamus, de qua nunc disserere non intendimus,

Bruta, præsentia non futura designant.

Formicæ solertia.

Naturæ prouidentia.

Gruũ aliarumq; volucrum instinctus.

Muscarum natura.

Diuinatio supernaturalis.

dimus, cùm sit præter nostrum institutum. Sufficit eam certißimam eße, quæ in vigilia, & frequentißimè in quiete fit. Vnde in Iob legitur: Per somnium in visione nocturna quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit Deus aures virorum, & erudiens eos, instruit disciplina. Et Ioelis auctoritate idem aßeritur, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & iuuenes visa videbunt, & senes somnia somniabunt. Ad illud verò de auibus dicendum puto, quòd Deo auctore poßunt aliqua futura prædicere. Hierem. enim inquit, Miluus in Cælo cognouit tempus suum; turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: & D. Thomas in opusculis; si quis cornicula frequenter crocitante, mox futuram prænunciet pluuiam, non est nugatoriæ superstitionis. Similiter etiam si quis ex subito volatu auium, denunciet ibi latere insidias, vnde aues volando receßerunt, non est superstitio, sed humana industria. Nec absolutè obseruatio cantus, & volatus auium ab Ecclesia interdicitur; sed superstitiosa quædam obseruatio de volatu, & garritu probibetur, & sub anathematis vinculo ab Ecclesiasticis sanctionibus damnatur. Vanum igitur est illud quod de futurorum præcognitione imaginatrici virtuti adscribebatur; nisi velimus affirmare, quòd Dęmones futura præscientes, hominibus manifestant; qui quidem homines futurorum euentuum cognitionem profitentes, dęmonum cultum nobis turpißimè proponunt, miris modis nobis imponendo, ac futurorum præcognitionem modò imaginationi, modò dęmonibus adscribendo. Sed postquam per imaginationem futura, nullo pacto prænosci posse

Iob verba de visionibus p somnium.

Ioelis autoritas.

Hieremias de auium præsagijs.

Augurium quomodo dãnatum.

Diuinatio non imaginando sed dęmonum auxilio fit.

osten-

ostendimus, operæ pretium eße duxi, vt inquiramus, an dęmones talia futura præscire poßint.

Non per acutas imaginandi uires, sed per Dæmonum auxilium, occulta quædam, & futura præsciuntur. Cap. V.

Cognitio per speciē & similitudinem fit.

ADmodum vulgata & ventilata est apud Philosophos sententia illa, omnem scilicet cognitionem per speciem, & similitudinem quandam fieri. Quocirca quando Deus Opt. Max. simplices mentes, quas Angelos appellamus, creauit; rerum omnium quæ natura constant, species, & similitudines illis indidit.

Deus Angelis omnium rerū species indidit.

Et sicut rationes Ideales in diuina mente sunt validißimæ procreandi causæ, quo ad materiam, & formam; ita similitudines, quas dęmones innatas habent, à dęmonum intellectu ad materiam & formam cognoscendam effluunt: Si quidem de potentia ad actum nihil reduci potest, nisi per rem, quæ actu eße habeat. Hac de causa similitudines & rerum formas, veluti actus quosdam Dęmonibus ineßе aßerendum est; quibus res omnes, tum vniuersales, tum singulares cognoscant. Nec intellectu agente, veluti nos, illi egēt: Non enim eorum cognitio, à sensibus, quibus omnino carent, ortum habet. Quinimo infimus Dęmon per species innatas, & quidem per vnam tantùm speciem plura de naturalibus rebus cognoscit, quàm homo per plures species acquisitas. Et pro clariori huius dubitationis intelligentia, illud quoque in lib. de Caus. notandum est, Vniuersaliores formas à superioribus intelligentijs contineri. Vnde sicut Dęmones qui è superioribus

De potētia ad actum nil reducitur nisi per rem actu existētem.

Dęmones intellectu agēte non indigent.

Dęmō quo pacto homine perspicacior.

Vniuersaliores formæ a superioribus intelligētijs cōtinētur.

bus

bus ordinibus ceciderunt, rerum imagines magis uniuersales habent; ita & plura cognoscunt, & ad maiora capessenda sunt reliquis aptiores. Quando enim quispiã ingenij perspicacitate pollet, atque intellectum acutiorem habet; ex paucis principijs ad diuersas ac varias conclusiones descendit; ad quas hebetioris ingenij venire non queunt, nisi per innumeras inductiones, & per singularia principia cõclusionibus appositè accommodata. Insuper animaduersione dignum censeo, futuri cognitionem duobus modis considerari; primo vt res, quæ futura est, extra causam à qua pẽdet, cognoscatur: qua ratione illi duntaxat conuenit, qui est supra omne tempus, vt Deus. Cuius cognitio omnem temporis ordinem excedit: ea enim, quę per omnem temporis cursum peracta sunt, vel peragentur, diuino aspectui eo modo quo præterita sunt, vel futura subduntur, partesque temporis, præsens videlicet, præteritum, & futurum ad nos, & non ad diuinam mentem referuntur. Secundo, vt res futura vim quandam in sua causa à qua oritura est, habet: quæ quidem causa, aut certa, & immota est; aut certa, sed motui obnoxia; aut incerta & indeterminata. His breuiter prætactis tres conclusiones in medium affero; quarum prima est: Dæmones ea futura quæ certas & immotas causas habent, cognoscunt; vt eclipsis tempus, planetarum coniunctionem, atque aliorum, quæ superiorum corporum motum comitantur, in quibus non modo causæ certæ, immotæ, ac necessariæ sunt, uerùm quodlibet impedimentum ab eis abest: quę quia hominibus nota sunt, Dęmonibus longè notiora esse possunt. Secunda, quę certam causam & motui subditam habent;

Præsagia duplici modo considerantur.

Temporũ distinctio. nobis non Deo ascribitur,

Triplex cõclusio ex triplici cã. Quę cognoscant Dæmones.

bent; certam, quia natura ad unum determinatè respicit; motui subditam, quia multis modis impediri possunt, à Dæmone sciri, sed non per omnimodam certitudinem possunt; vt exempli gratia: ager, qui licet pinguis, & optimè satus, ac cultus sit, impedimenta tamen non pauca habere potest, quæ fructuum ubertatem tollere ualeant; quæ, quia Deo iubente accidunt, cuius Dæmones uoluntatem ignorant, idcirco illi tantùm nota erunt, cui Deus manifestare dignabitur. Dæmones autem non nisi per quandam coniecturam ea consequi ualent. Tertia, quæ incertam, & indeterminatam causam habent, à Dæmonibus prænosci non possunt: quæ profectò ea sunt, quæ ab hominum uoluntate oriuntur, quorum cognitionem Deo tantùm adscribimus, & ei cui Deus huiusmodi cogitationes aperire uoluerit. Cuius rei ratio est, quia dæmonum, & aliarum rerum creatarum cognitio à tali re ddependet, quæ quia in sua causa incerta est, nemo eam certè, atque omnis erroris specie remota, cognoscere potest, nisi qui rerum omnium causa, & ueritas ipsa existat: sicut est Deus; qui non secus contingentia, ac necessaria certissimè nouit: & hinc est, ut prædictio, diuinatio nuncupetur, quia Dei tantùm actio est. Cæterùm Dæmones superbia inflati hoc in se ipsis habere, conantur ostendere; quibus si talium futurorum cognitionem quis adscribat, Deo Optimo Maximo iniuriam faciat. Et nihilominus quatuor modis eiusmodi futura præscire Dæmones possunt; ingenij acumine, temporum experientia, dolosa industria, bonorum Angelorum indicio. Ingenij acumine, quando Dæmones nostram uoluntatem perscrutantur, eamq;

Dei uoluntas Dæmonibus occulta.

Voluntas hoīs Dęmoni non patet.

Cur prędictio, diuinatio vocetur.

Futura quatuor modis Dæmones cognoscunt.

etiam

etiam explorant, & eius procliuitatem inuestigant, quæque illa sint quibus delectamur, quæve ad delectationem prosequendam impellere, quæve retrabere nos poßint, rimantur. Temporum experientia, quia ex his causis, ac rationibus hos, atque illos effectus oriri experti sunt. Dolosa industria, cùm in se ipsis aliquid agere statuunt, deinde aliquem hominem adeunt, cui rem illam ab alio quopiam faciendam se præuidere simulant, seque illius causam non esse demonstrant. Bonorum Angelorum indicio, quando Deus, ab eis, quibus aliqua peragenda aperuit, Dæmones discere sinit. Sunt & alij modi, quibus futura prænoscunt. Nam per quædam signa ægroti mortem acutius, & subtilius, quàm medici præsagiunt. Deo quoque uolente, homines uarijs morbis ac ægritudinibus inficere possunt; & insuper rerum uictui neceßariarum egestatem, ac penuriam inducere. Prophetarum præterea dicta uerius, & propius quàm homines intelligunt: ex quibus, quia multa, quæ futura sunt eliciunt, ea hominibus, quibuscum familiaritas sibi intercedit, communicant. Si quidem hominum corporibus, & potentijs animæ corpori affixis, illabi Dæmones possunt atque ibi potentiam specierum conseruatiuam mouent, ut ita species, & imagines in imaginatione recentes appareant, ac si tunc principium sentiendi ab externis rebus, immutaretur; idq; non modò in dormientibus, sed etiam in uigilantibus accidit. Quo quidem modo, ita futurarum rerum simulacra illis repræsentare student. Tunc homines illi tetra Dæmonum familiaritate turpiter coinquinati, omnibus persuadere conantur, se imaginandi ui, uehementi desiderio addito, huiu-

Alij futurorum cognoscẽdorum modi.

Multi quæ per Dæmones cognouerũt, imaginatiõi tribuunt.

scemodi futura, naturæ uia prænoscere. Nec Dæmoniacos impostores pudet, cùm ipsi in uolũtario errore, tanquam fascinati persistant, nobis quoq; in ijs modis imponere, quò talium futurarum, & abditarum rerũ præcognitionem imaginationi adscribamus. Per hæc enim principia uehementer confidunt, paulatim homines ad uarios errores, ac superstitiones pertrahi posse: quorũ impudentiam, ut pro uiribus meis exploderem, ad hæc scribenda motus præcipuè sum. Vtque intactum nihil relinquatur, aliam dubitationem de Dæmonibus ipsis ratione imaginationis examinandam aggrediar.

Dæmoniacorũ imposturæ.

Nonnullos hominum conceptus, & rerum simulachra, & cordis affectus Dæmones cognoscunt: de quibus superstitiosi quidam edocti, per uim imaginatricem eam cognitionem se assecutos iactitant.. Cap. VI.

QVemadmodum Deus Opt. Max. humanæ naturæ arbitrij libertatem dedit, cui nulla, nisi diuina potestas præest: ita eius cognoscendi uirtuti, abditiorem, & occultiorem partem quandam largitus est, ad cuius intima penetralia, nulla cognitio, præter diuinam penetrat. nec propterea humana mẽs effugere potest, quin Dæmones nonnullas cogitationes suas prænoscant. Vt autem huius quæstionis perfecta notitia habeatur, prænotari oportet, nostri cordis sensus duobus modis considerari. Primo ut præsentes, atque actu in intellectu sunt; secundo ut futuri. Futuri conceptus, ac uolendi actus non modo à Dæmone, sed ne ab ipso quidem homine præintelligi queunt. Quoniam effectus futuri, qui

Cordis sensus duplex

à cau-

à causa, quæ impediri potest oriuntur, certa notitia nō præcognoscuntur, nisi ab illo qui omnium impedimentorum genera nouit. At quoniam futuri nostri sensus à nostra uoluntate nascuntur, quæ sua natura & uariabilis est & inconstans: cuius quidem inconstantię causas, nec Dęmon, nec ipse homo, sed Deus duntaxat nouit, solus Deus futuros hominum sensus intelligere potest. Impedimenta uerò nostræ uoluntati impendentia ex diuersis causis contingere consueuerunt: ex diuino scilicet motu, ut in Prouerb. Cor Regis in manu Domini, & quocunque uoluerit, inclinabit illud. Hęc diuina motio futura, nemini prorsus nisi Deo soli nota esse potest. Accidunt etiam impedimenta ex futura corporis alteratione, ex passionibus, monitis, pręceptis, & alijs futuris contingentibus; ex quibus futurorum sensuum nostrorum, certam intelligentiam aßequi non possumus. Pręsentes autem animi sensus, qui in nobis actu reperiuntur, duplici discrimine considerantur. Primo seorsum, & omni respectu ac ratione remota, quo quidem modo cùm internè uolūtas nostra pręterquàm à Deo, à nemine moueri queat, eiusq; nutui uoluntatis motus immediatè subsit, Deo tantùm, & ipsi homini cogitanti, & uolenti proprius animus notus esse potest. Secundo, ut ad corporis signa referuntur, quę in externis animi motibus, ac desiderijs, corpus diuersis afficiunt modis. Qua uia non solùm Dęmones, sed peritißimi quoque Medici de ęgrotorum pręsertim affectibus conijcere solent, ut bene Galenus in tract. de medendis animi morbis tetigit, sic Leptini Mathematici, uel, ut quidam tradunt, Eristrati Medici solertia, infandum Antiochi amorem pia dißimulatione

Hoīs uoluntas soli Deo patet.

Causę uoluntatē nostrā impedientes.

Quotuplex sit pręsens animi sensus.

Animus ꝑ externa signa cognoscitur.

amor ex pulsu detectus.

tione contectum in Stratonicen nouercam detexit: iuxta enim adolescentem sedens, brachiumq; eius dissimulanter apprehendens, animaduertit ad introitũ Stratonices pulsum uenarum uegetiorẽ esse, eaq; egrediente languidiorem; iuuenẽ prȩsente nouerca rubore perfundi, rursus ea absente pallere; spiritum modò increbrescere, modò excitatiore anhelitu subinde recipi, ex quibus facilè ad ipsam ueritatem penetrauit. Qua de re D. Aug. in lib. de Dȩmonum diuinat. sic ait, Aliquando dæmones hominũ dispositiones, non modò uoce prolatas, uerumetiã cogitatione cõceptas, cùm signa quȩdam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscunt. Animaduertendũ quoq; est id quod Arist. in lib. de Phys. aud. inquit, Humanã animã intelligẽtiarũ, & abstractarũ mentiũ ultimã esse: et quod in Theologorũ scholis clarũ est, superiores mentes, qui Angeli appellãtur, uniuersalioribus speciebus quàm inferiores prȩditas esse. Vnde infertur, quòd inferioris intellectus species à superioribus intelligentijs cõprehendi possunt: inferiores uerò Angeli superiorũ Angelorũ species non cõprehendunt; quo fit ut cùm dȩmones naturȩ ordine hominum intellectu superiores existãt, species quibus noster intellectus informatur, cognoscant. Quȩ profectò specierũ cognitio absolutè & simpliciter cõsideratur, & non quantũ ad affirmationẽ aut negationẽ, nec quantũ ad electionẽ uel fugã. Nã à dȩmonibus huiusmodi species minimè cognosci poßũt, quoniã specierũ fuga, uel electio, quȩ usus uoluntatis nostrȩ dicitur, hoc est actualis cogitatio, & rerũ in mẽte discursus; nõ nisi à Deo, & ab homine cogitante intelligitur. Et rõ est quã tetigimus; nã uolẽdi & cogitãdi actus à uolun-

Aug. de dæmonũ præcognitiõe, sententia.

Aĩa abstractarũ mentium ultima ex Arist.

Superiores intelligentiæ vniuersalioribus speciebus quàm inferiores prædıtæ sunt.

tate oritur, cuius motus ex summo rerũ ordine dependet, qui quidẽ ordo summũ bonũ est. Volũtas aũt nõ alicuius particularis, sed uniuersalis boni, tanquã proprij obiecti est. Id uero ꝙ infra superioris causę ordinẽ subest, inferior cã cognoscere non põt, sed tantũ superior cã mouẽs, et ille qui mouetur; vt exẽpli cã: Ego sub Cardinalis dominio sũ, Angelus mei fratris filius sub mea est potestate: si quid Cardinalis immediatè meo nepoti imperabit, ego scire nequeã, sed solũ Angelus & Cardinalis. Ita hominũ intellectus, etsi naturę ordine est dęmone inferior; nihilominus si quid Deus, qui rerũ omniũ supremus est Dominus, immediatè ei imperabit, dęmõ scire nõ poterit. Et hoc pacto intelligendum puto illud D Tho. in q. de scien. Dei, art. 12. ubi ait, ꝙ intelligere est quasi intus legere. Et in par. 1. q. 57. art. 4. ad 1. Volũtas est claudẽs sua secreta, quo ad affirmationẽ uel fugã actus uolẽdi. Quidã asserere conabãtur, dęmones nõ modò nostros sẽsus ac rerũ species in mẽte receptas absolutè, sed ẽt quantũ ad affirmationẽ uel fugã cognoscere. Inter quos Iul. Cęsar Albinus Beneuentanus acutißimus iuuenis, mihi in ea ciuitate philosophiam ac sacrã Theologiã publicè interpretãti, sic obijciebat: Dęmones aĩę nostrę substantiã cognoscũt, sed illius sensus quocunq; modo sumãtur, sunt ipsa aĩę substantia notiores, quia sunt eius effectus, qui sua cã cognitu sunt faciliores: ergo dęmones aĩę naturã cognoscẽtes, illius quoque sẽsus percipiũt: rursus peccatũ est character dęmonũ, qui quidẽ character cũ in mẽte cõcipitur, dęmones nõ latet. Primã rõnẽ sic enodabam; In aĩa duplex actio reperitur, quarũ transiens una, & immanẽs altera dicitur. Effectus trãsiẽs est, cum ab aĩa ad corporis partes

Bonũ vniuersale propriũ voluntatis obiectum.

D. Tho. in q. de scien. Dei explicatur.

Cæsaris Albini argumentorum resolutio.

Antiochi Aĩæ actio duplex.

 transit,

transit, & ita ob pallorem uel ruborem qui corpus afficiunt, timorem & uerecundiam conijcere possunt, quę in anima concepta sunt. Immanens autem actio, nullo modo à dęmonibus sciri potest: quia ipsa anima est occultior & abditior. De prima itaque actione, quę est anima notior, ratio militat. Vel dici potest, quod ea ratio in actione naturę locum habet, non autem voluntatis; naturę enim actio se manifestare nata est: et sicut eius substantia abscondi nequit, ita nec eius effectus. Voluntaria autē actio secus est, quia sicut liberè in lucē exit, liberè quoque se occultare potest. Altera dubitatio de charactere, intelligenda est de illo, qui in hominū frontibus imprimitur, id est quando peccatum cōmittitur absque rubore. Nec illud obstat, Quòd dęmones in extremo iudicio de secretißimis sceleribus homines accusabunt; quia, vt ait Iob; reuelabunt cæli iniquitatē illorum: hoc est cęlestes personę, qui sunt Angeli boni, et de peccatis ab Angelis qui fuerunt ad custodiam deputati reuelatis, dęmones, peccatores arguent. Pręterea iusti et pij homines cū Christo in aere, mali in terra erūt; ideò dęmones perfacilè damnatos cognoscent, et de peccatis accusabunt. Si quis uerò ex Dionysii verbis instaret, spirituales substantias sua natura eße specula, at in materiali speculo sic fit, ut quoties unum alteri opponatur, non modò ipsum, sed quidquid in eo relucet, referat; ergo cùm spiritualia specula, ut sua natura dęmones sunt, maiorem similitudinem habeant, & expreßiorem ac clariorem ostendant, quàm materialia, et corporea, uidetur quòd dęmones animam nostram intuentes, nō ipsam duntaxat, sed totum quod in ea reperitur, cognoscant, idq́; ita roboratur. Oculus meus nihil in me vi-

Quo demones in iudicio secreta crimina hominib. obijcient.

dere

dere potest; quod alterius quoque oculus non cognoscat; sed corporei oculi cum obiecto corporeo eandem rationem habent, quam oculi spirituales respectu obiecti spiritualis: igitur sicut oculum mētis meæ cordis arcana non latent; ita nec dæmonū oculos præterire possunt, qui spiritualia specula sunt. Hæ difficultates dissoluuntur; maxima namque differentia est inter speculū materiale, & corruptioni obnoxiū, & uoluntarium simplex & permanēs. Materiale speculū species quas suscipit, ex necessitate refert; uolūtariū uerò longè secus se habet: inest enim illi clauis quædam quæ arbitrij libertas appellatur; quæ ad suum nutū aperit, & celat, quidquid libet. Ideò similitudo ad rem nō facit. Eadem quoque responsione corroborationi de oculo fit satis: nō enim oculi corporis & spiritus eadē ratio est, quin maximè differunt. Ille siquidem omne quod in alio est non potest non uidere; hic autē cùm sit uoluntarius ac liber, claui sua, q̄ ē arbitrij libertas, suo arbitratu claudere potest, ne quod ipse uidet, quisquam introspiciat. Et hoc est quod D. Aug. super Gen. ad litterū dicit: sicut substantiæ corporeæ aliqua uelamenta habēt, quibus se alienis aspectibus occultant, sic & in his spiritualibus suo modo intelligendum est. Nam quamuis plicarum diuersitates ex diuersarum naturarū cōpositione in eis non sint, potentiarū tamen gradus reperiuntur; quorum respectu quædā animę intima dicūtur, ut quę superiores potentias respiciunt, secundum quas anima in seipsa magis recolligitur, ac sua celat secreta. Ex iam dictis concludimus, quòd dæmones nostros sensus, ac species in nostra mēte conceptas absolutè & simpliciter cognoscunt, & non quantum ad affirmationem uel ne-

D. Dionysij argumēta de dæmonum cognitiōe resoluuntur.

Differētia materialis & spiritualis speculi.

D. Aug. autoritas sup Genes.

Conclusio de dæmonum cognitione.

negationẽ. Vt uerò eiusmodi cordis affectus corpus alterant, mira facilitate & perspicacitate ab ipsis cognoscuntur; quos quidem affectus dæmones quibus uolunt detegunt, eisque persuadent, per uehementẽ imaginãdi uirtutẽ ipsos cognosci posse: unde ipsi dęmones illorũ imaginationi insidẽtes, atque illis occulta aperiẽtes, infinitis errorũ tenebris misellos quosdã illaqueãt: qui et rationis et salutis exꝑtes mira se posse ac scire garriũt, et ad cælũ imaginãdi potestatẽ extollũt, tãquã incredibiliũ & miraculorũ causam blaterantes. Nec animaduertũt, quòd quæ afferunt, & philosophię principijs, et Theologiæ, et sẽsui, et rationi, et experiẽtiæ repugnãt. Vnde optimè sibi cõsulerent si imaginatrici uirtuti minus tribuerent, seque à dæmonibus falli non sinerent.

Nihil ad generationem, quantum ad prolis similitudinem, ad sexum imaginatio confert, sed horum causa in semine latere ostenditur Cap. VII.

QVi fascinum per imaginandi uires iaculari asserunt, exemplum de natorũ similitudine, ac sexu adducunt: quæ omnia ex imaginantium conceptione, coitus tempore accidere fatentur; quæ, ut cætera, à ratione & à ueris philosophiæ principijs abhorrere ostendemus. Arist. plerisque in locis animum à corpore, & corpus ab animo affici existimat. Corpus enim cibo expletum animum obruit, sic timente animo corpus inhorrescit; eodem nimium gaudente adeò dilatatur, ut penè semiuiuum uideatur. Idque si nunquã accideret, eo tẽpore maximè, quo uir cum fœmina cõmiscetur, fieri consueuit: tunc enim ob delectationẽ imaginatio, et aliæ partes aĩæ, ita lãguidę et impeditæ sunt,

Animus à corpore & corpus ab animo afficitur.

Deliquiũ animi in coitu.

ut

ut uterq; animi deliquiũ paßus iudicetur. Spiritur.n. tunc pigri & graues sũt,nerui laxi et lãguidi,similiter et mẽbranæ, quib⁹ de causis imaginatio parũ intẽta in res,figuras et ordines. Ideò ad uehemẽtẽ imaginationẽ tũc tẽporis animus inhabilis omnino est. Huc accedit, quòd animalia cæca quãdoque pullos maribus similes generãt,quos nunquã uidere potuerũt:hinc fit ut imaginationẽ generationi nihil cõferre censeã;sed cũ similitudinẽ,tũ sexum ad semẽ referã. Quod quidẽ Poeta Luc. q naturæ principia rimatur hisce vers. expressit:

Similitudo prolis ex semine oritur.

Semper. n. partus duplici de semine constat;
Atq; vtri simile est magis id,quodcũq; creat,
Eius habet plus parte æqua:q cernere possis,
Siue virum soboles, siue est muliebris origo.

Luc. de ꝓlis similitudine.

Nec quenquã ex ueris Philosophis legi, qui nõ semini omnia adscribat, quæ nato innascuntur, superstitiosis quibusdam exceptis, qui cùm bonarum disciplinarum ignari sint,uana quędam dogmata sibi confinxerunt, ut docti & acuti ac perspicaces uiderẽtur, atq; ita tot tãtaque imaginationi tribuerũt,rerũ causis ac ueris principijs relictis. Id genus est hoc de natorũ similitudine ac dissimilitudine, cuius causa nulli rei prӕterquàm semini adscribẽda est. Et quanquã si seminis uirtus inspiciatur, sẽper proles patri potius quã matri similis nasci deberet;quia hic formã,illa verò materiã subministrat;nihilomin⁹ fęminea gignẽdi uis,quę ad robur etiã ipsa,& firmitatẽ confert, mẽstrui virtutẽ et facultatẽ sibi coniungit; quæ nouẽ mensiũ spatio fœtũ nutriens, tantum roboris ac firmitatis acquirit, quãtũ in primo congreßu à maris semine uincebatur: minimeq; mirũ cuiquam uideri debet,si soboles utrisque parentibus in diuer-

Mas formam, fœmina materiam in generatione præbet.

Fœtus cur vtriq; parenti in diuersis partibus sit similis.

diuersis partib⁹ corporis similis procreatur: quia ex se-
mine, quod uirib⁹ præcellit, similitudo oritur, diuersis-
que in partibus in fœtus formatione alterū alteri præ
stare potest. Illa siquidē seminis pars, quæ prior exci-
dit, crassior: q; secūda uel tertia iaculatione emittitur,
tenuior, frigidior & imbecillior, insitiq; caloris substā
tiæ minus particeps iudicatur: quo fit ut in quibusdā
partibus maris, in quibusdā fœminę, semen ob commi-
stionē præcellat: & qua præualuerit, illa fœtus pars ei
cuius semē præstat, similis fit; quoniā opifex uirtus, in
minima quaq; materiæ parte inest: atq; ita natura cō-
paratū est, ut ea uis quę oculum, nasum, superciliū fin-
git, singula mēbra efficiat, & uī suā habeat. Hac de cau
sa Aug. Colūbrus è S. Seuerino, qui de equorūnatura
ac remedijs scripsit, longè melius sensit, quàm illi, q si-
militudinē imaginationi adscripserūt. Hic enim equo-
rū colores ex humorum prædomino oriri existimauit.
Vnde equus rubei coloris ex humore sanguineo prędo-
minãte nascitur, q quidē humor si parū adustus fuerit,
equum quē Saurū appellamus, reddet: ex cholerico hu
more excedēte, qui calidus & siccus est, niger: et iuxta
maiorē uel minorē eiusmodi humoris varietatē, magis,
uel minus niger equ⁹ procreatur. Albus autē equ⁹ ex
flegmatico humore, qui est frigidus et humidus oritur:
q quidē humor si cum sãguineo misceatur, equū quem
Muscatū dicūt, efficiet. Colores uerò mixti, ex humore
melancholico fiunt, ut fuliginosi, ceruini, soricei, ac cæ-
teri: est enim frigidæ & siccæ naturæ, terræ accedēs, co
lorū varietatem effingens. Cęterùm illud Genesis, quòd
Iacob virgas varijs coloribus depictas in canalibus po
suit, ad quos oues bibendi causa ducebantur, ut dū oues

Aug. Colūbri de varijs equorum coloribus sentētia.

cum

cũ arietibus coirẽt, uariatos fœtus cõciperẽt, ut re uera accidit: nõ ꝑ imaginãdi uires, ſed ꝑ diuinã virtutẽ, ut myſterijs correſpõderet, factũ eſſe reor; ſicut ex capite immediatè ſequẽti clarè habetur, ubi ĩter alia ſic legitur, c. 31. Abſtulit Deus gregẽ patris veſtri, et dedit mihi; et niſi fuiſſet Deus patris mei, uacuũ remiſiſſet me. Nõ igitur imaginationi ſed Deo gregẽ acceptũ refert: ibiq; interpretes aiunt, ꝙ Deus furatur impijs, ut tribuat iuſtis: neq; ſolùm ſpiritualia illis largitur bona, ſed & tẽporalia. Si quidem ſi naturæ uia actum id fuiſſet, hodie quoque fieri quis uetaret? & tamen quã plurimos illud tentaße audiui, & quid ſimile nunquam contigiſſe. Nec obſtat, quod Auguſt. lib. 12. de Ciuit: Dei inquit, Anima ſic uel ſic affecta prægnantis, ualet aliquibus uelut induere qualitatibus fœtũ, ſicut de uirgis uariatis fecit Iacob, ut pecora diuerſicolora gignerentur. Ibi enim aliorum de hac re opiniones refert; et ideo non ex ſua ſententia loquitur; pauloque inferius ſe declarare incipit, quãdo ait, Quęlibet deſideria motuſve animæ matris ualent aliquid lineamentorum aut colorum aſpergere teneris, mollibuſque cõceptibus: quę ſic, uel in ſuo genere afficiantur, non facit niſi ſummus Deus. Quòd autem ad fœtuum colorem uariãdum, potus & cibi uarietas conferat, non dubito; quia cũ cauſa omnium accidentium, & colorum in prole ſit ipſum ſemen in quo latent, & ſemẽ ex ſanguine fiat, qui quidẽ ſanguis ex cibo augetur, & iuxta cibi ac potus naturã ſanguis alteratur. Si cibus & potus uariãtur, fœtuũ colores, ob ſeminis naturam alteratã, uariari oportet. Ariſtot. in lib. de Hiſtoria animaliũ ait, ꝙ in terra Aſſiride agri Chalcidici Thraciæ amnis eſt frigidiſſimus, cuius

Varia prolificatio gregis Iacob vnde.

Deus furatur impijs vt tribuat iuſtis.

Aug. locus

Alimonia ad colorũ varietatẽ confert.

Ariſt. hiſtoriæ de amnib. varios colores inducẽtibus.

cuius aquam si oues biberint, moxque à potu coierint, nigros agnos generant. Ibidem in Antandria duos fluuios esse asserit, quorum vnius aquæ, candorem, alterius nigredinem pecori inducunt. Scamandrus insuper amnis, flauas oues reddere, eodē loco perhibetur. Strabo de Crantide flumine fines Italiæ Tarentum uersus præterlabente affirmat, quòd homines in eo lotos cæsarie candidos, & flauos efficiat. Plinius etiam arietū ora introspici scribit; quia cuius coloris sub lingua habuerint uenas, eius & lanitium erit in fœtu, variūq; si plures fuere, & mutatio aquarū potusque uariat. Virgilius quoque hac de causa in arietibus linguam spectandam esse monet, Georg. 3.

Plinius de lanitij colore.

Virg. de electione arietum.

Illum autem, quamuis aries sit candidus ipse,
Nigra subest udo tantùm cui lingua palato,
Reijce, ne maculis infuscet uellera pullis
Nascentū, plenoque alium circumspice cāpo.

Stratonicus de prosimilitudine.

Quòd si imaginatio ad fœtuum cum parentibus similitudinem nihil confert, neque ad sexus procreationem conferre poterit. Stratonicus Philosophus fœminā ex fœminę, marē ex maris semine inualescente procreari dixit: at quia id repugnat, quòd sæpenumero accidit ut fœminę patri, mares matri quàm simillimi nascantur: ideo non absolutè ex seminis prædomino, sed ex diuersarum partiū præeminentia procreari marē vel fœminā alij dixerunt. Galen. uerò ex effectricium qualitatū temperie id uenire dicit; ex caliditatis scilicet, uel frigiditatis uirtute precellēte. Verùm quia omniū effectuū Deus est præcipua causa, uirilis quoq; sexus procreatio ab eo præcipuè depēdet, cuius rei in Sacris litteris cla-

A Deo pendet uiri procreatio.

ra

ra exempla habemus. Quòd autem circa genialem lectum ut elegantes imagines habeant, mulieribus præcipitur, nihil refert. adeo enim in vulgi opinione recepta est de imaginatione confidentia, ut circa generationẽ quam maximè ualere censeatur. Illud uerò quod fertur de laruato qui dæmonem procreauit, fabulosum censeo. Nec mirum mihi uidetur quod Plutarchus narrat, ex candido homine AEthiopem genitũ: id etenim non ideo accidit, quia mulier in tabella AEthiopẽ pictum uiderit, sed quòd semen uitiatum erat, & maiorẽ procliuitatem ad nigrum, quàm ad album hominem procreãdum habebat, cholerico humore in semine uehementer præcellente, ac dominante. Quod inde persuaderi potest: nam quandoque canem ex muliere procreatum audiuimus; & nihilominus nulla unquam mulier canem procreandi uoluntatem habuiße creditur, cùm vnusquisque sibi simile procreare studeat, ut Arist. non semel fatetur. Cùm itaque canis ex humano sanguine generatur, non ad imaginantem refertur, sed ad semen duntaxat. nam canis ex eo generari non potuit, nisi uitiato & corrupto. Quod semen corruptum, ut diximus, sicut ad hominem generandum ineptum, ita ad canem idoneum erat. Quo fit ut si canem ad hominem, unde semen decidit, referas, monstrum dicitur: si autem ad seminis uitium canis referatur, per se genitus nuncupatur. Eodem quoque pacto dicendum est, cùm ex albo homine AEthiops procreatur, quia ad seminis proprietatem, & non ad imaginantem referendum est. Ex eo enim non modò supradicta, uerũ etiam podagra, comitialis morbus, atq; ĩnumeræ aliæ ęgritudines hęreditariæ uocatæ, fœtibus

Quisque sibi simile procreare studet.

Ex seminis uitio monstro si partus oriuntur.

Corporis ægritudines ex semine ꝓpagãtur.

com-

cõmunicantur. nam cùm semen ex præcipuis partibus defluat, omniumque membrorum in se naturam viresque cõplectatur: fit ut quæ uitia ulli parti inhæserint, ea hæreditario iure proles sortiatur. Et quoniã maternus sanguis præcipuum fit fœtus alimentum, quãdoq; accidit, ut plus labis ex matre cõtrahat, siue corporis habitũ, siue animi mores spectes. Quæ fatuum esset dicere, si ad imaginantem referrentur. Nec prætereũdũ censeo, duplex accidens in homine reperiri: quorũ vnum ex forma, alterum ex materia oritur: quod ex forma originem trahit, cum omnibus singularibus sub specie contentis communicatur; quod autem à materia emanat, non omnibus, sed nunc vni, nunc alij innascitur: & hinc fit, ut rationæ materiæ accidentia, quæ in parẽtum corporibus reperiuntur, in filijs quoque uideri cõtingat; ut Iustinus Historicus lib. 16. de Seleuco Antiochi filio refert, in cuius femore q̃a anchoræ figura nata erat, in eius quoq; filijs, ac nepotibus, ueluti generis naturalis nota anchoræ in femore innata uisa fuit. Illud de gallinis, risu potiùs q̃ cõfutatione dignum est, quoniã gallinarũ, & aliarũ volucrũ calor, ouis q̃ fouẽt, formã non tribuit: cùm quotidie experiamur sub gallinis, pauonum, anserum, & cæterorum animaliũ oua subijci, & ob illarum calorem pullos, quorũ oua erant, gigni. Nihil profectò gallinarum calor efficere potest præter quàm insitum ouorũ calorem excitare: quòd si gallina oua fouens, aliud quàm calorem excitandi uim conferre potest, non certè anserem, non anatem, nõ pauonem ipsa procreare posset, ut fieri uidemus: quia specie à gallina differunt, quin eadem oua, fimi & ignis calore gallinarum calori conuenienti excludi uidemus, et

Accidens duplex in homine.

Iustini historia d' anchora in femore Antiochi.

Gallinæ incubit' pullis excludendis nõ uariandis prodest.

pullos

pullos eius speciei cuius oua fouebantur, in lucem edi. Cùm itaque pullorum forma, & accidentia in ouis lateant: frustrà gallinis, tempore quo ouis incubant, res varijs coloribus depictas obijciunt: cùm imaginandi virtus ad oua non pertingat. Pro illius dubij enodatione, in quo notas filijs impressas ex grauidarum matrũ alicuius cibi desiderio accidisse obijciebatur; notandum èst, quòd spiritus animæ appetitui deseruiunt. idq; tũc fit, cùm imaginationis potestas appetitũ excitat. Omnis enim anima suis spiritibus ueluti instrumentis vtitur: quos quidem spiritus in corpore, quod uiuificat, procreat: ijdemque extra eiusmodi corpus, nihil agere possunt; quinimo si tales spiritus uehementi actione aliqua, puta exercitatione, calore aut frigore exagitati fuerint: nullo modo ipsi animæ, à qua originem habẽt, obedient, nec quidquam efficere poterunt: atque hoc inde clarum esse potest, quia nihil habent, quod eos dirigere possit: & simul atque in aerem emittuntur, disperguntur, ac dissoluuntur: ut in animalis corpore fieri solet, quando illius repentinus interitus accidit. Nec embryo quasi alienum corpus à matre censendus est; siquidem eodem sanguine, quo matris corpus, sustentatur ac nutritur: ijdem spiritus per venas, & arterias illi cõmunicantur. Et cùm illa carnis massa cæteris matris membris tenerior sit, facillimè pati potest, ac spirituũ motiones sentire apta, & idonea est, & præsertim dum uirtus formatiua, partes ac membra procreat; & aptat. quo quidem tempore si in spiritibus matris motus uehementiores fiant, ad fœtum absque dubio penetrabunt. Vnde sæpius filij repentini motus ac timoris signis notantur, quàm rerum, quarum desiderio ma-

Aĩæ spiritus appetitui deseruiunt.

Pręgnãtis desideriũ an fœtum macula aspgere possit.

tres afficiebãtur, signa trahant. Si nãq; ex intensa imaginatione talia signa orirentur, alienos fœtus potius q̃ suos concupitarum rerũ notis matres signatos esse uellent. Nulla enim matrũ, natum suum fœda insignitum nota, extra uterũ exire desiderat. Nõ igitur desiderij, sed perterrefactionis, & timoris, ac repentini motus, huiusmodi signa esse existimo. quia tenellus embryo ex subita perturbatione, cũ materia spirituũ impressiones recipientium plena sit, qualibet figura, ac nota, absque læsione facillimè signatur. fieri namque in corpore consueuit, ut ex intenso desiderio spiritus inordinatè moueantur, humores perturbẽtur, quibus cõcitatis, & perturbatis, varia signa tenello puero imprimũtur. quæ cõcitatio si paulò violentior est, abortũ mulieres facere solent, vt sæpius accidit. Quandoque parentes dæmonibus adstricti sunt, quorũ dæmonum opera tales spiritus commouentur, vt filij signati oriantur, quò eisdẽ dæmonibus cõsecrentur, & hæreditariam dæmonũ amicitiã consequãtur. Nec equidem ignoramus prægnãtes mulieres multarũ rerũ desiderijs teneri. Sæpè carbones, sæpè cineres appetũt: vidimusq; morsũ ceruicis cuiusdã à prægnante appetitũ, quæ correpta magnis doloribus abortum fecisset, ni momordisset, exanimato penè iuuene in quẽ dentes auidos infixerat. De his tam absurdis appetentijs ciborũ, medici quidẽ plurima, Philosophi quoq; nonnulla scribunt, velut Aristot. in libris de Animal. Fieri autẽ hoc dicũt, ex humore in stomacho uitioso, qui si uiris quoq; cõtingat, nõ dissimilia expetẽt. Non itaq; imaginatio ad similitudinem sexumve, nec ad natorum signa, nec ad aliquid huiusmodi conferre quidquam potest: vt de fascino tractantes, obgãniunt:

Ob repentinos animi motus fœtus notatur.

Dæmonũ opera filioli quandoque signãtur.

Prægnãtis cuiusdã mirus appetitus.

Varij prægnantiũ appetitus vnde.

Ego

Ego certè malo ueris Philosophiæ principijs adhærens errare, quàm cum eiusmodi hominibus, qui tam absurdam doctrinam seminant, bene sentire.

Cætera de imaginatrice ui confutantur, atque per eam nullo modo fascinum iaculari posse concluditur. Cap. VIII.

IN omnium Philosophorum ore celebris est illa propositio, Quæcunque agunt, quibuscum agunt esse contraria; quandoque formaliter, ut sunt illa inter quæ mutua est actio; aliquando unum saltem virtualiter, ueluti lumen, & frigiditas; lumen etenim frigiditati uirtute tantùm contrarium est, cùm ad calorem producendum idoneũ sit; & nõ formaliter, quia frigiditas in lucẽ, è cõtrà agere nõ potest. At inter species quæ in imaginatione reperiuntur, & inter ea, quæ exterius à speciebus inficienda sunt, nulla contrarietas inuenitur: nõ formalis, quia non communicant in materia, cùm illæ simplices, & illa composita sint; nec virtualis, quia nulla uirtus excogitari potest, quæ species ad externa tangenda adiuuet, cùm specierũ naturis omnino repugnet: igitur species externa inficere, ac fascinare asserendum non est. Rursus agens in id magis, agere solet, quod sibi est propinquius, quàm in remotius. Sed species in imaginatione receptæ, ipsi homini cuius imaginatio est, propinquiores sunt, quàm rebus externis: & hominem illum species fascinare nequeunt, igitur multò minus alia ab ipso inficere possunt. Quod ea ratione roboratur, quoniam omne agens cùm potestatem terminatam habeat, non nisi per terminatum spatium, & vsque ad certum terminum

Contrarietas duplex

Species externa non fascinant.

Agẽs agit in propinquius.

Actio oĩs terminata.

agere potest. quinimo nec in spatio illo toto vniformem actionem efficit, sed eam debiliorem in partibus à se remotioribus producit. Igitur fascinandi & res destruendi, imaginationi non est assignanda causa: sed potius dæmonibus, & maleficis, vt dicemus. Insuper actio & passio, vt Aristot. docet, non sunt per agentis in passũ penetrationem, nec per partiũ agentis in meatus passi ingreßũ; sed per contactum dũtaxat: verùm quia species in imaginatione receptæ, externa obiecta tangere nunquam possunt; minimè fascinare eadem, idonea existũt. Præterea huiusmodi species cõceptæ, vel communem materiam cum re effascinanda habent, vel non: si non, nullo modo fascinare queunt: quia agens in materia cum paßo communicare debet: si eandem materiã habent, reciprocã passionẽ suscipiunt, & ita species inuicẽ patiuntur ab externis obiectis, & ab ipsis fascinãtur: quod cõtra fascinantis intentionẽ est, & ab experientia abhorret, ideo species nullã fascinãdi uim habere, fateri debemus. Et eo magis, siquidẽ actio ex victoria actiuæ alicuius uirtutis super alterius resistentiam oritur: sed in eiusmodi speciebus respectu externarũ rerũ, nõ modò uictoria aliqua, sed ne leuis quidẽ cõtactus eße potest; ergo agere omnino nihil possunt. Itẽ nihil agere quisquã potest, nisi uel in actu formali, uel eminẽtiæ, uel uirtuali existat; hic enim triplex actuũ modus reperitur, ut ignis respectu rei calefaciẽdæ: Sol respectu horũ sublunarium; tertiò, ut semen quatenus rẽ procreandã respicit. Si quis enim aliquid cùm non eßet in actu ageret, secundum id quod non habet, ageret, quod fieri non posset, cùm nemo det quod non habet. Sed species imaginantis ut in externas res agant, nullum

Actio & passio fiũt per contactum.

Agẽs cum passo ĩ materia communicat.

Triplex actuũ modus.

Nemo dat quod non habet.

actum habent: non formalem, quia actus formalis qualitatem sibi similem in passum iaculatur, quod species imaginatæ non efficere possunt, cùm nullam aliam uim, quàm se imaginanti offerēdi habeant: non actum eminētiæ, nam eiusmodi actus est longè sublimior eo, cuius respectu actus dicitur; modò species cōceptæ, rebus natura constantibus nobiliores non sunt: nec actum virtualem, quoniam omni uirtute carent, nisi quòd imaginanti sese offerre possunt, quod hoc pacto ostendi potest. In agentibus duplex uirtutis species reperitur, remota una, quam alteratiuam seu actuatiuam aliqui dicūt; qua illud agens præditum est, quod nihil alterat, nisi priùs ab ipso alteratione afficiatur; ueluti uinū, piper, & pharmaca, quæ nisi priùs à naturali calore alterentur, non calefaciunt. Altera propinqua, & est illa, quæ alterata alterat. Vtrāque uirtutem propinquā & remotam, species solùm respectu corporis imaginātis habēt, quę ut diximus commouere illud queunt, non autem respectu rerum externarum, cùm omni trāseunti actione careāt cuius ratio est, quia cùm duobus modis actio consideretur, ut rem corrumpit, & ut eandem perficit, & actio corruptiua ad qualitates primas pertineat, & species iā dictæ huiusmodi qualitatum sint expertes, illas ad perfectiuā actionē, & non corruptiuam spectare dicendum est; cùm re uera rectè imaginātem perficiāt, & ad externa nō exeant. Quòd autem omni motu extra corpus species illæ careant, hoc pacto probatur. ex Aristo. 5. de Physic. aud. habemus omnem motum uel ex accidēte fieri: ut cùm aliquis ędificator est musicus, dicimus musicum ædificare: uel secūdum partem, ut cùm homo mouet librum, quia manus solùm mouet: uel secundum

Agentibus duplex uirtutis species inest.

Actio corruptiua & perfectiua.

Motus triplex ex Aristot.

totum, vt cùm lapis cadit. Sed nullo horum modorum species extra quidquã mouere possunt; non primo, quia species in imaginatione semper manent, quæ quidem imaginatio extra imaginãtem sua natura exire non potest, nisi per sui destructionẽ: non secundo, quia species cùm sint simplicissimæ non habent partes: non tertio, quia, vt dicebamus, immanentẽ, & nõ transeuntẽ, actionem habent: & fac transeuntẽ actionem habere, si foris pellerentur, quis eas regeret? nonne euanescerent? non enim secus anima, spiritibus & speciebus vtitur, quàm faber malleo: & veluti malleus, fabro recedẽte, artem exercere nequit; cùm omnis virtutis expers sit; sic species ab anima egressæ nullã faciẽdi quidpiã uim habet. Nec ignoramus artẽ imaginatione fortiorẽ esse, ac certiorem: quia imaginatio sæpè incerta vagatur, at ars nihil absque instrumentis agere potest; imò neque cælestia corpora, & ipsorum animæ, quæ nostris nobiliores sunt, absque instrumentis, motu videlicet & lumine, quidquã agere possunt: ergo nec imaginatio, quæ quia omni instrumento caret, nihil prorsus extra corpus inficere potest. Quòd si posset citiùs in eo in quo est, quàm in externo perficeret, quia ei est propinquior: & ideò si per vim imaginãdi, aliquã rem; panẽ, vel aurum, vel quid eiusmodi fieri vellet, priùs imaginantis corpus, panis, uel aurum, vel quid simile fieret: quod quia falsum est, nec quisquam id vnquam expertus fuit, falsi & mendaces sunt, qui talia confinxerunt. Ad illud verò de acrium rerum cõceptu, quibus dentes obstupescere aiũt, Aristo. 7. sectione Problematũ, problem. 8. respõdet; vbi quæstionem quoque mouet, cur horrorem, sonantia quædam incutiant, vt quãdo serra exacuitur, &

Anima quo pacto speciebus vtatur.

Ars imaginatione certior.

Cur stupor & horror dẽtibus incutiatur ex externo stridore.

cur plerique cùm alios suspendi aut strangulari uident, deficiunt: quorum omnium causam non in imaginantẽ retulit. Non enim ex aspectu vel cogitatione rerum acrium dentes semper obstupescunt; sed cùm in alicuius dentibus propinqua dispositio ex humiditate aliqua reperitur, aut ex aliqua occulta cã oritur, uel quia calor imbecillus leui de causa quatitur. Admissus per aerẽ sonus mouet aerẽ qui intus est, ijs proxima quæque, illis alia suis sedibus cõuelluntur. Sic etiã nec ex rubrarum rerum aspectu, nec cuiuis sanguis è naribus effluit, sed cùm homo in sanguine dispositionem quandam habet, ut facilè quacunque occasione oblata id accidat, idque de reliquis responderi potest. Illud autem de ægroto cuius opinio concepta de Medico sibi salutem affert, ad imaginatricem vim referri non debet, quoniam rectæ valetudinis imaginatio, nõ est morbo contraria, ut eum expellere poßit, sed in eodẽ subiecto reperiuntur simul. Ideò spes quã ægrotus de Medico habet, salutẽ per se non affert, sed tantùm ex accidẽti, quatenus ille qui de Medico optimã spẽ cõcipit, exhibita remedia faciliùs capit. Põt & alia ratio reddi, nã ex valetudinis spe quã ægrotus cõcipit, spiritus tũ vitalis, tũ animalis agitatur ac cõmouetur, humores excitantur: vnde vapores, vẽtositates, humiditates & alia nociua expelli solẽt, quæ salus subsequitur, quia uirtus contra morbũ & morbi causã roboratur. Quo fit ut appetitus ad salutẽ, quẽ delectatio sequitur, alterato & exhilarato ægroto optimã ualetudinẽ afferat, & nõ imaginatio ipsa ex sua natura. Sic ẽt illud de frigore intelligendum est, quia cũ frigoris imaginatio non sit frigiditatis forma, sed tãtùm illius similitudo, nec imaginatio frigoris,

Spes de medico quo pacto ægroto salutaris est.

esse reale sed intentionale habeat, frigescere non potest: quia species intentionalis, accidens reale cuius est species producere nequit: sicut enim sonitus, aut coloris species sonitum & colorem efficere nequeunt: ita nec species caloris & frigiditatis, calorem & frigiditatem procreant: quòd si id efficere ualerent, in sentiendi profectò organo, huiusmodi qualitates gignerent: quod experientiæ repugnat, nam tunc sensus non sentiret, quia ut Aristoteles testis est, sensus debet esse ab eo quod percipit, omnino denudatus: vt si percipit colorem, non debet esse coloratus, & sic de singulis. Cùm itaque species & imago frigiditatis, nec sensum, nec externa organa frigefaciat, cùm illis primò occurrat, & sic primò aerem, deinde oculos alterare debeat, non imaginationi frigiditas adscribenda est, sed potius gaudio vel timori, in quæ ex imaginatione incurrimus: quorum vnum caliditatis, alterum frigiditatis causa esse solet. Denique ut ad institutum redeamus, ualetudinem, ægritudinem, amorem, odium, ac singula alia quę imaginationi nonnulli adscribunt, dæmonum actioni, vt inferius dicemus, adscribenda esse duco, qui tacitum vel expressum pactum cum maleficis habere solent: & ideò ad primum fascini modum, quę de imaginatrice vi, vltra suam naturam dicuntur, reducenda sunt.

Specierum intentionalium vis.

Sensus ab eo quod percipit omnino denudatus est.

Gaudiũ & timor calorem & frigus incutiunt.

Fa-

Fascinum per visum iaculari confutatur: atque singulorum quæ ab oculorum radijs fieri censentur, vera causa redditur. Cap. IX.

SI quis oculorum naturam, ac munus rectè contemplatus fuerit, non fascinandi, sed videndi duntaxat potestatem illis à natura tributam reperiet. Petrus Apponensis oculum ad videndum factum esse ostendens, ita diffinit: Oculus est instrumentum videndi, complexione aqueum cum quadam anteriori planitie, rotundum, in suprema anteriore capitis parte locatum, ex septem tunicis, & tribus humidis constitutum, sex musculis motum, & uno uel duobus seu tribus fultum. Munus autem oculorum, quæ visio est, diffinitur, Quod est medij luce mediante per pupillam speciei coloris susceptio. Et Arist. de gen. anim. 5 inquit, Visio est oculi motus, secundum quod Diaphanus, & Alex. Aphr. Visio eò fit, inquit, quòd sensorium colores excipit, & sese quodammodo coloribus simile præbet. Aristot. de Sensu & Sensato, visum ad multas rerum differentias ostendendas procreatum affirmat. Ex quibus verbis, & ex alijs quæ Arist. in lib. de hist. ani. & de Anima, ac cæteri Philosophi dixerũt, non fascinare, sed videre oculos posse colligimus. Et quãuis Democritus, Empedocles & Plato in modo videndi ab Arist. discrepauerint, nunquam tamen ob alium finem uisum homini datum esse dixerunt: quod si quis negaret, dignus esset cui oculi eruerentur. Vnde natura de tam præstantißima oculorum actione sollicita, non vnum animali, sed binos singulis largita est; vt perfecta cognitio esset, & ut uno deficiente, non protinus tanto priuaremur dono.

Oculi definitio ex Petro Apponensi.

Visiõis seu muneris oculorũ diffinitiones.

Et

Oculorum vnio.

Nerui optici munus.

Et quamuis duobus oculis præditi simus, vnionem tamen oculi habent inter se: neruus enim opticus à cerebro duplici discrimine sectus oritur, qui paulò post cõiungitur, & vnus fit, postea in duos diuiditur, ac quisq; in suum oculũ proficiscitur. In hoc neruo spiritus visiui sunt, per quos vis à cerebro ad oculos defertur, & per eosdem rerũ visarum species ad sensus interiores ascendũt: quod si ita est, vt certè est, qui fieri põt, vt spiritus uisiui immediatè à corde egrediãtur, & pro cordis qualitate inficiãt ac fascinẽt? profectò, qui hoc pacto loquũtur, corporis humani sectionẽ nec viderũt, nec ab alijs descriptã legerũt. Nã etsi inter Philosophos maxima est difficultas, ubi uidẽdi uis consistat, & hãc quidã in humore crystallino statuãt, alij in tunica retina, nõnulli in aranea, quidã in humore vitreo, quidã in neruorum opticorũ cõiũctione, reliqui in humore crystallino, quãtum ad initiũ: in neruo & spiritu, quantũ ad progressũ: in sensu exteriori, quantũ ad perfectionẽ, locent: nihilominus aliud quàm vidẽdi officium in illis non collocarunt: & omni ex parte uisum ad uidendum, nõ autẽ ad nocendũ, videri põt esse formatũ, siue ipsius temperiẽ animaduertas, siue positionis opportunitatẽ, siue coloris fulgorẽ, siue operimentorũ vim, siue oculorũ motũ: quoniã tegmẽ leue & lucidum, est ad speculi similitudinem: quod autẽ huic proximum est, venosum, molle, nigrum ac perforatum est. Venosum quidẽ, quò corneam abundè alat: molle verò, ne suo cõtactu crystallinum humorẽ lædat: nigrum, ut splendorẽ vniat, & ad pupillam transmittat: perforatum, ut quẽ transmittit splendorẽ foras mittat. Tegmen tenue, albũ ac durum: tenue & albũ, vt nitores celeriter trãsmittat, durũ, ut tutò cõseruet:

Philosophorũ variæ sententiæ de virtutis visiuę situ.

Oculorum descriptio.

uet:

uet: atq; ne læderetur, palpebris, cilijs, oßibus, ac etiam cute circundedit & muniuit, ut omne quod à frõte, atq; adeò à capite fluit, antequã ĩ oculos incidat, auertatur: sic arenã, puluerẽ, parua animalia uolantia intrò in oculos cadere; aut quidquã demum ipsos cõturbare prohibeãt. Vt Cic. inquit, Oculorũ motus quatuor sunt, unus quo intrò, nasum versus uertũtur: alius, quo extra, paruum angulum uersus abducuntur: tertius, quo sursum, versus supercilia attollũtur: quartus, quo deorsum, malas versus trahuntur: ex quibus non ad lædendũ, & fascinandũ oculos factos discimus, sed potius ad ea quæ opifex cõdidit optimè intuendũ & contemplandũ esse formatos animaduertimus. Et hac de causa Arist. principem locũ oculis datũ esse asserit, à cuius sententia Io. Dam in 2. li. de fide, cap. 18. non discedit, & Plat. quoq; in Tim. idẽ affirmãs, oculis philosophiã acceptã refert. Siquidẽ Philosophi cęli altitudinẽ suspiciẽtes, & astrorum nitorẽ, ornatißimamq; mundi machinã mirãtes, tãti operis causam inuestigare cœperũt, vt ipse ait. At si homini uisum ad effascinandũ natura dedisset, profectò non bene hominũ utilitati prospexißet, ut fusius dicemus. Verũ ut mota dubitatio omni ex parte enodetur, prænotandum est, ꝙ ad uidendũ duo pręcipuè sunt neceßaria, uidendi potestas, & ipsum obiectum uisui idoneum. Ex neutro horum fascinum originem ducere demonstrabimus, atque ab ultimo incipiamus. Videndi obiectum uisibile esse Arist. in lib. de anima, docet: res visibiles cernendi virtutem perficientes, color, diaphanũ, lumen, & uisibile innominatũ dicuntur. Colorũ quidã sunt meteorologici, vt illi qui in nubibus, Iride & ãquis ob uariã ipsius lucis commistionẽ cernuntur, alij

Oculorum motus quatuor ex Cicer.

Philosophię cognitio oculis debetur.

Ad uidendum duo præcipuè sunt necessaria.

Colorum species.

verò

verò sunt colores, qui suæ generationis principia, quatuor qualitates habent, ex quarum cõmixtione colores simplices, vt albũ & nigrũ nascuntur; & alij qui misti

Color dupliciter cõsideratur.

dicũtur, ut uiridis, rubeus, croceus, ac reliqui. Quilibet color duobus modis considerari põt, ut potestate tantùm est, quando lumen abest; tunc enim potestat e quadã tantùm in tenebris est, & actu (vt Alexander lõgo sermone optimè demõstrat) quando lumine illustratus est. In quolibet colore duo sunt, materia scilicet & for

Coloris materia & forma.

ma. Coloris materia perspicuitas est, quæ licet uniuersis corporibus largita sit, & cõicata, nihilominus non æquè; vt idẽ Alexãder, inter Græcos præcipuus ostendit; quoniã quædã maximè perspicua sunt, quæ imam & intimam partẽ transparentem habent, vt aer, aqua, ignis, cęlũ: alia solùm in extrema superficie perspicuitatem cõtinent, ut lapis, aurum, &c. corpora densa. Coloris uerò actus & forma, lumen est. Vnde lumẽ in perspicuo color dicitur, vt Alexander, & cæteri Aristotelis Gręci & Latini interpretes aiũt. At si in intima perspicui parte lumen receptum consideretur, non propriè color est, sed lumen appellatur: vt quando lumen, aerem, aquam, & alia huiusmodi penetrat. Color autem tunc propriè nuncupatur, cùm extrema perspicui superficies lumine illustratur. Illa enim illuminatio verè color est; & quæ magis perspieua sunt, colorẽ habẽt, lumini magis cõformẽ, & coloratiora ea Alexãder uocat: luminis aũt diffusiones quatuor apud Philosophos repe

Luminis diffusio quadruplex.

riũtur, recta, reflexa, fracta, & refracta. Quãdo sine impedimẽto lumen diffunditur, recta proceßio dicitur: si quid obstat, quominus iuxta suã naturã via recta fluat, tũc in se multiplicatur, quæ reciprocain se reuersio, re-

flexio,

flexio uocatur. Vt autē à medio dēso ī mediū rarius desilit, luminis fractio dicitur. At si à raro in dēsum coangustatū lumē sese colligit, ut quādo ab aere desiliens in aquam se transfundit, refractio appellatur. Quocunque dictorum modorum uisionis obiectū sumatur, & quæcunque luminis diffusio intelligatur, fieri nullo modo potest, ut per ea fascinum iaculetur. Si quidem omnis coloris natura est, ut luce irradiata actu diaphanū moueat: quia cùm uidere sit quoddam pati, ut ait Philosophus, & color semper à sensu distet, medium aliquod intercedere necesse est, per quod color in sensum agat; quod quidem medium diaphanum ipsum est: nam ut idem Arist. in 7. de physico auditu docet, agens, & patiēs oportet eße simul; quare color diaphanum mouet, qui color speciem suam in eiusmodi medio lumine affecto spiritualiter multiplicat. Diaphanum autem coloris speciem ad oculos, quos mouet, defert; & ita uidendi actio absoluitur: unde si ex parte obiecti quidquā incōmodi, uel læsionis oriretur, nulli nisi oculis ipsis noceret, ut fieri uidemus, quando excellēs obiectū illis offertur, quod sensum corrumpit: ut cùm oculos solis radijs obijcimus. Non ergo ratione obiecti per oculos quisquam fascinare potest. Nec etiā ratione potestatis; quę siue paßiua sit, ut Arist. ait, sentire est quoddam pati, quantùm ad organum, ut interpretes exponunt; siue actiua, quatenus species suscipit, ut Themistius, Simplicius, & D. Thomas intelligunt: per uisum fascinū fieri nō potest. Non ut actiua, quia Arist. in lib. diuinorum, actiuam potestatem principium mutandi aliud quatenus aliud, esse dixit; sed uisus non modò nihil transmutat, quin potius à re uisa, ut dicebam⁹, alteratur, & mutatur:

Videre est pati quoddam.

Agens & patiens simul sunt.

Visus potestas siue actiua siue passiua sit, fascinare nō potest.

tatur: quoniam, teste Arist. sensus non à seipso sed à re sensui apta in actu fit; quod si ita est, passionem alijs inferre non potest; sed ipse ab alijs patitur. Nec quatenus passiua, quia vt Philosophus in primo de generat. ait, sensatio speciem recipiendo fit: & dum à re obiecta speciem recipit, in alios fascinum iaculari non potest. Species enim visibiles ab obiecto diffusæ, & in sentiendi parte receptæ, sentiendi actũ absoluunt: qui quidem sensus si patitur, clarum est, quòd fascinare non potest. Si verò agit, nihil amplius efficere, nisi species comprehendere potest: ergo non fascinare. Et hoc D. Aug. intellexit, cùm dixit, ab obiecto, & potestate notitia paritur. Igitur à visu nihil aliud quàm notitia gigni potest. quinimo si visus species quas recipit in alios iaculari posset, etiam tunc fascinare non posset: si quidem species, vt diximus, non est res, sed rei vestigium, & simulacrum, quod omnis actionis est expers, vt Themistius & Alexãder inquiũt, & tantùm visum ad videndum excitat. Quod inde roboratur, quia visus immenens, & non transiens actio appellatur: per transeuntem enim actionem semper aliquid fit, quod actione absoluta, manet; vt domus ædificatione perfecta, domus ædificata relinquitur, vt 1 Ethicis Arist. aßerit. sed desistente visione, nihil superest, vt Alexander & Arist. fatentur; ergo immanens actio est, vt idẽ in lib. diuinorũ fatetur, & ad externa obiecta nihil iaculari potest. Nec sensum agentem, ut Ioannes de Gandauo opinatus est, fingere poßumus, qui transeuntem actionem efficiat: namque cùm lux, actu colores reddat; calidum exhalans, odores: localis motus aerem uerberans, sonos: humor penetrans neruum gustatiuum, &

Sẽsatio speciem referendo fit.

Notitia ab obiecto & potestate gignitur.

Visus actio immanens est.

lin-

linguam, sapores; qualitates tangibiles, tactum moueant: eiusmodi sensus agens abundat, & ab omnibus Peripateticis exploditur. nō igitur ab oculis quidquam exire quod noceat, potest. Et quamuis Plato dixerit, per emicātem ab oculis lucem, uisionem fieri, quæ quidem lux rerum simulacra inueniens in uisum inuehat, nihilominus Arist. hoc non admittit. Verùm lumen oculis uernaculū nouit, nec perfectò ut egrederetur, & externo luminis occursu maiores uires sumeret, quinimo si exiret, innatum oculorum lumen ob extraneum debilitaretur. Sed eò hoc lumen in oculis est, ut lumen externum, quod uehemens est, temperetur, & oculi rerum sensibilium formæ modum accipiant. Rationes enim non desunt, quibus eiusmodi radiorum ex oculis egressus impugnatur. Nā si luminis radij ex oculis exirent, non secus in luce, ac in tenebris uideremus; minimeque medio, ut externa luce, neque oculorum tunicis indigeremus; atque horum aliquo destructo uisus non impediretur, quia internum lumen sufficeret. Nec permagni referret an cominus, uel eminus aspiceremus, quoniā eodē modo, & sub eisdem dimensionibus & figuris uicina & remota uiderentur; quia insitum lumen ad utraque esset idoneum. Præterea tempore uentoso, emißum lumen foras agitaretur, & pyramidale, & triangulare præsertim: & ita si per luminis emissionem, uisio compleretur, quandoque non uidere contingeret, & eo maximè quia radij non tantæ magnitudinis sunt, ut adeo dilatari poßint, quòd tot, ac tantas rerum differentias ambiant, & temporis momento comprehendant. Quia cùm omnis actio, & paßio per contactum fiat, radij uisuales uisibilia remotißima,

Sensus agens exploditur.

Radij ex oculis non exeunt.

Actio & passio fiūt per contactum.

ut cęlum, & astra pertingere nō possent. Reliquis quoque sensibus eiusmodi sentiendi modus repugnaret, qnippe qui species suscipiendo, & nō aliquid à se foras emittendo, actionem exercent. Quod quidem si ita fieret, ob tantum radiorum exitum, uidendi actio debilitaretur: quia cùm sentiēdi uirtus in calore seruetur, si utique tot radij ex oculis egrederentur, uidēdi potestas frigida euaderet, & sic uidēdi uires amitteret; ueluti Alexander, cōtra Platonem, Aristotelem exponens ostendit. Cæterùm fac radios ex oculis egredi, quis eos ad rem uisam comitabitur? num rationis participes sunt? & si ad rem uisam pertingunt, qui uisas species ad oculos referre poßunt? quæ quidē colorū species externæ lucis auxilio satis se diffundere, omni alio adminiculo remoto, poßunt. Illud etiam quod Alexandro Magno adscribunt, qui noctu, non secus atque interdiu uidebat, falsum eße arbitror: Nam mihi quoque sæpissimè accidit, ut nocte in lectulo cubans, & toto corpore, atque etiam capite linteaminibus cooperto, omnibus sensibilibus & uisibilibus remotis, colores cæruleos, uirides, rubros, albos, nigros, & quoscūq; alios uidere uisus sim; quę profectò uisio externis sensibus adscribi nō potest, & propterea hanc uisionē fictam, & imaginariam dicerē, ut ex Alex. in pri. de anima habemus. Illi enim ueri colores, & splendores nō sunt, sed hæc imaginationis actio est, ut in 3. de anima Philoponus quoq; sentire uidetur; cuius rei ratio reddi potest; si quidē imaginatio simul à uehementi sensibili acta cum externo sensu species in rei absentia seruat: quæ species, ac simulachra efficiunt, ut nos ueluti postquā in nimiū quempiam fulgorem diutius obtutum fiximus, uarios quosdam

Visio per tenebras qualis sit.

dã colores in tenebris videamus, sicut Arist. in lib. de somno, & vigilia innuit. nec de coloribus tantũ id verum est, sed de innumeris propè rebus: nã cùm interdiu aliquid accuratè agimus, serioq; tractamus, earum rerum species, ac spectra noctu animo obuersantur; vocesque clamosas, ac turbulentas extorquent. Quòd si quis rogitet, quare hanc imaginariam colorum visionem non semper habeamus, sed solùm quando diutius aliquid splendidum, & viride, aut rubeum, aut quid simile aspeximus, dicimus, Quoniam id temporis duntaxat à sensibili obiecto vehementissima impressio fit, ideo species quas imaginatio excepit, simul atque à sensibili obiecto nos subduximus, imaginatricem vim vehemẽter mouent, adeo vt omnin viridia, vel rubea, aut alio quouis colore affecta, & qualia uisus spectauit, occlusis oculis videre videamur. qua ratione imaginatio sensui similis ab Arist. esse traditur; quippe quæ colorũ apparentias illis similes faciat, quas sensus exhibet. Nec externo sensui aliam notitiam, q̃ intuitiuã adscribimus; si enim absente sensibili visus videre poßet, abstractiuã profectò notitiã ei adscribi oporteret; quod ab omnium Peripateticorum sententia & experiẽtia ipsa abhorret. Minimeque de Alexandro poßumus dicere, vt Plinius de noctiluca, fungis, & lignis putridis & pisce lucerna ait, q̃bus cœlestem naturam inesse Sosigenes Alexandri Aphrodisæi præceptor dicebat, vt Themistius in lib. de anima refert. hæc nocte lucentia carere nomine, Arist. in lib. de anima fatetur, in q̃bus ꝑ putrefactionẽ & superficiẽ corrupti corporis, humidũ extractum est: in quo q̃dẽ humido debilis ignis retẽtus seruatur, qui paruulũ fulgorem emittit; veluti carbones

Imaginatio cuilibet sensui similis.

Sensus externus intuitiuã tãtùm notitiã habet.

Sosigenis sententia de noctu lucẽtibus.

bones igniti ad eosdē admoti albicant. Ille igitur ignis ibi retentus collapsam uim habet, ut Cicindela, cui cùm sanguis non sit, in locum digestionis igneæ partes congregātur, & spirituum repercussio ad succinctoriū indigestionis locū fit; ideo fulgent. Vnde sicut huiusmodi animalia diuersam lucendi rationē à putridis lignis habent, ita & homo à reliquis oculos habētibus, & nocte uidētibus, ut fele, ac reliquis differt; nec ex proprietatibus brutis inditis, hominis proprietatē indagare debemus, cū ab eorū natura maximè distet, & maior differentia, quàm cōuenientia in ipsis reperiatur. Verū quod de basilisco circumfertur, ridiculū esse censeo, ut virulentis radijs ex oculis emissis quoscunq; intuetur, interficiat; & primū tale animal nō reperiri, et iuxta vulgi opinionē Philosophos de eo locutos arbitror; deinde si reperiatur, nō per spiritus, sed per venenosos halitus nocere potest, per sibilum fortaße virulentā expirationē efflans. Quòd autem aiunt, si se ipsum in aqua vel speculo intueatur, illico emori, nullo pacto verū esse potest; tū quia ex oculis spiritus exire nō possūt, tū etiā quia si id admitteremus, exitiosi basilisco nō forēt, cùm ei venenū cōgenitum cōtinere familiare eße dicatur. Nec quia sacræ historiæ de basilisco mētionem faciūt, illū reperiri inferendū est. ex communi enim loquentiū modo sacræ litteræ quod intēdūt, confirmare consueuerunt. & quia iā ab oībus receptum est, animal quoddā basiliscum uocatū reperiri: ideo ipsum pro Dæmone sacri Doctores accipiunt. Dæmon autē, quia assidua nocēdi intentione, quæ eius oculus est, multos æternæ mortis laqueo tradit, eademque intentione se ipsū, diuina gratia priuādo interemit, cū suis meritis, & nō

Basiliscus an reperiatur.

Basiliscus si seipsum in speculo intueatur, nō morit.

Basiliscus in sacris literis pro Diabolo capiendus.

diuino

diuino fauore illam sibi largiendam fore putauit: ob id basiliscus oculorum radijs quoscunque intuetur interfi cere dicitur; seque si in speculo intueatur ad necem per ducere; quia naturalia sua dona cōtemplatus in quibus tanquā in speculo omnium rerū species relucent, super bia inflatus se ipsum interemit. Basilisci verò ortum nō nulli sic fingūt, quòd vbi gallus decrepitus esse incipit, quod septimo, aut nono, vel ad summū decimoquarto anno euenit, pro virium robore vel imbecillitate ouū edit æstiuis mēsibus, ex putrefacto seminis excremento, aut humorū colluuie conflatum, ex quo quidem ouo basiliscū oriri censent: & hoc creditu admodū difficile videtur, cùm eiusmodi animal à nemine vnquam visū legatur. Ad illud de gallis, qui per oculos leonibus dolorem incutiunt, vt Lucretius ait, dicimus q inter bruta animalia cōsēsum, & dissensum esse non ignoramus; vt de mustella, quæ miro eiulatu in bufonis os se deuorandam inuehit, vt ego sæpe uidi; sed ex his hominis proprietatem longè diuersam arguere non possumus, cùm maior dissimilitudo inter hæc, quàm similitudo inueniatur. Id verò de lupis voce priuantibus, quem vi derint, ni ipsi antea videantur, fabulosum esse duco, & quia in vulgi opinione ita receptum est, Virgiliū quoque vulgi opinionem sectantem locutum arbitror, cùm dixit;- lupi Mœrin uidere priores. *Vel fieri potest, vt lupum ex improuiso aspiciētibus, ob micantium & terribiliū illius oculorum aspectum maximus timor in cutiatur: & quia ex timore frigus oritur, et ex frigore artuum impedimentū, et totius ferè corporis immutatio nascitur; hinc fieri potest, ut vocis quoq; emissio impediatur. Alijs dicere visū ē, lupos adeo sese ingurgitare,*

Basilisci ortus gallis attributus.

Lupi quo pacto uoce à se conspectos priuare dicātur.

ac putridis cibis uẽtrem implere, vt nunquam nõn ex illorum naribus, ac ore, perniciosus halitus egrediatur; qui quidẽ halitus aerẽ paulatim, gradatimque inficit, quousque homines lupum aspiciẽtes contingat: & hoc modo eis uocẽ eripit. quæ opinio multis de causis, quas breuitatis causa prætermitto, mihi nõ arridet. Nec testudo oculis oua fouet, sed illa custodiendi studio spectat, vt ab eis nociua remoueat. et hac ratione ea fouere dicitur, non ꝙ per oculos calorem eis communicet: ad fœtus namq; excutiendos terræ calor sufficit, veluti de lacertis, ac cæteris ouiparis animalibus patet, & de piscibus præcipuè, quorum oua in aqua fouẽtur, & excluduntur. Id autẽ quod de menstruatis mulieribus fertur, nos mouere nõ debet; quòd leuigata specula si aspiciant, ex oculis emissis sanguinea nube aspergant: uisionẽ si quidẽ non spirituũ emissione fieri, sed specierum receptione diximus. Si uerò spiritus ex oculis exire cõcederemus, quo pacto tanta spirituũ copia elabi posset? Insup si cũ aliqd intẽtè aspicimus, tot spiritus emitterẽtur, animalia parũ viuerẽt, cùm sine spiritibus anima ĩ corpore permanere nequeat. Nõ igitur specula ex spiritibus ab oculis emissis tingũtur, sed potius à uaporibus ab ore, et naribus exeũtibus maculæ ĩ speculis fiũt, vt cuilibet periculũ facere volẽti notum esse potest. si qs uerò spiritus ex oculis exire defendere vellet, hac via ĩtelligi posset; quoniã in caluariæ cõcauitate duo foramina sunt, vnum oculi cẽtro directè oppositum, per qđ neruus opticus procedit: alterum ad alterius latus, & inde procedit neruus motiuus à secũdo cõiugio neruorũ tractus, & p hoc foramen ex cerebro lacrymæ emanãt, ac fluunt: quæ p exteriores oculi partes, & cir-

Testudo oculus oua non fouet.

Lacertarũ oua quo calore foueantur

cum-

cumferentiam inter tunicam candidam, & palpebras stillant. Ex quibus inferimus, non per spiritus ex oculorum substantia exeuntes specula infici, sed per humores ex eorundem oculorum circumferentia effluentes. Et hoc modo Aristote. locutum hac de re arbitror. Nec lippitudinem ex oculis lippis, in alterius oculum eiaculari posse negamus, ac consimilem infectionem inferre; sed eam uisionem nõ esse, sed uitium in oculo dicimus. Ad mutuum aũt amantium aspectum respondemus, q si quis amoris causam rectè rimatus fuerit, eam non ad intuitum referendam esse facilè iudicabit. Non enim amãtis animum rei amatę aspectus inficit, sed proprius amor, ne dicam insania; cùm unusquisq; suæ ęgritudinis & erroris causa sit. Amans namque non illius amorem quã amat, sed formæ tantùm imaginem, & simulacrũ accipit, & in imaginatrice ui seruat; & hanc imaginem sæpe reuoluens, omnibus alijs pulchriorem & uenustiorem iudicat. Et ideò non quia amans ab amata uidetur, afficitur; sed quia ipse uidet, & rem uisam pluris quàm debet ęstimat. Quę tabes postquàm ab imaginatione, uniuersi corporis partes inuaserit, nõ ita facilè uitatur, nisi priùs animi uitium expellatur, ut Lucretius rectè inquit,

Lippitudo an alienis oculis incutiatur.

Amoris causa amãtium intuitus nõ est.

Nam uitare, plagas in amoris ne iaciamur,
Non ita difficile est, quàm captũ retibus ipsis
Exire, & ualidos Veneris perrumpere nodos.

Lucr. versus de amore & animi uitio expellẽdo.

Et paulò inferiùs, alijs uersibus animi uitium, & peruersam rei amatę persuasionem amouendam suadet, ut huiusmodi remedium adhibeatur.

Et tamen implicitus quoq; possis inq; peditus
Effugere infestum, nisi tute tibi obuius obstes,

Et prætermittas animi uitia omnia primùm:
Tũ quæ corporis sunt eius, quàm ppetis, ac uis.

Amor non ad intuitũ, sed ad animi turpitudinem referendus.

Quòd autem non amãtis intuitus, sed animi libido, quæ maximũ vitium est, amãtem in uarias insanias rapiat; hinc clarius fit; quia quãplurimi sunt, qui seu videant, seu uideantur, nunquã tali uesania afficiuntur. At si spiritus ab amatæ oculis exeũtes quempiam afficiẽdi vim haberent, in cunctis hominibus eundẽ effectum parerent. Verùm quia permultos inhonestos amantes eandẽ mulierem inspicere uidemus, à qua & ipsi uidetur, & nihilominus in se amoris nihil ob eiusmodi aspectum recipiunt; hinc est quòd ad animi turpitudinem, & nõ ad intuitum, amorem referimus. Non igitur per oculorum spiritus, amor communicatur; sed potius amans, cùm rem amatam intuetur, illius pulchritudinis imaginem in imaginãdi uirtute recipit; ex qua ob continuum imaginandi actum, concupiscendi uis afficitur: unde totius corporis alteratio, & commotio nascitur. Non enim oculorum fascino, sed effrenatæ libidini adscribendum puto id, quod Zorobabel ab Apame Rapsacis Theneastni filia concubina sua sibi fieri patiebatur: ab ipsa namque alapis cædebatur, nec hoc tantùm ferebat, sed ut sibi detractum diadema, capiti illa suo imponeret: rideret cum ridente, & illa irata fleret, & adulatoriè se ad illius affectus humiliter satisfaciens accommodaret, si quid eam offensam animaduerteret, ut Iosephus de Antiquitatibus refert: Sic Dauid cùm in domus Regiæ solario deambularet, & Bethsabeæ Vriæ vxoris amore caperetur, ut Regum 2. capit. 11. legitur, non fascino, sed praua libidine exarsit. Idem de Ammon Dauid filio asserendum est, qui cùm sororem suam specio-

Zorobabel quid ab Apame sua concubina sit passus.

Dauid Bethsabeæ amore captus.

Ammonis amor in sororem.

ciosissimam, Thamar nomine, adamaret, ægrotare cœpit, eamq; ui oppreßit, ut eiusdem libr. cap. 13. habetur, quam postea adeò exosam habuit, ut maius odium esset, quo eam prosequebatur, amore quo antea æstuabat. Quid dicam de Salomone? qui tanto mulierum amore ardebat, ut illarum idola ac falsos deos ueneraretur, ut eis obsequeretur, ueluti 3. Regũ, c. 11. narrat historia. Eodem pacto de omnibus alijs sentiendum est, qui sese totos penitus mulieribus tradunt; non oculorum scilicet fascino, sed praua libidine infici atq; corrumpi. Id quoque quod de aue Ictero, seu Galgulo nuncupata dicitur, fabulosum esse reor; non enim adeò credulus sum, ut quidquid de occulta rerum ui dicitur, ac scriptum reperitur, credendum existimem. Vtcunq; ex brutorum animalium proprietate hominum uires expendere non debemus: cùm inter se distet maximè, ut sæpißimè meminimus. Mulierculis uerò ac senibus imprimis hæc fascinandi per oculos uis adscribi non potest: illis etenim cornea tunica adeò rugosa fit, ut alij quidẽ prorsus nihil, alij uerò malè, aut uix uideãt. Multa enim incõmoda illos circũueniunt, rugæ nõ paruæ, tunicę duplicatę, quæ craßitiem contrahunt. Spiritus prętereà supernè ad pupillam parcior adfluẽs, quibus atq; alijs ne uideãt impediuntur. Quòd si senes parum uident, & exiles spiritus ab oculis emittãt, fieri non põt, ut maxima fascinandi uis in senum oculis uigeat: nec in ijs qui tristes ac macilẽti sunt. Siquidẽ esto spiritus huiuscemodi uirtutẽ habere tamẽ quia siccæ naturę sunt, ob spiritus è cerebro effluentis inopiã, fascinare nõ poßunt. Nec quia nõnulli oculos cæsios, aut glaucos, aut uirides, aut diuersicolores habent, aut duas pupillas, in ijsque modò equi,

Salomon mulierum amator.

Galguli fabulosa est proprietas.

Aniculis & senibus fascinum falsò adscribitur.

Cæsij & pupillã geminam ha bẽtes quomodo fascinant.

modò alterius rei speciem gestent, fascinare dicuntur: hęc enim colorum in oculis varietas, ex humoris uincentis, uel caloris, siue amborum (vt ait Galenus) cōmistione in cornea tunica oritur: quæ, ut Aristo. inquit, in hominibus tantùm reperitur. Si quos autem interdum solo intuitu mala inferre putamus, unde equi macrescant & emoriantur, segetes exhauriātur, arbores arescāt, pecudes lacte destituantur; ac denique alia malorum genera infligantur, non oculorum naturę, sed dęmonum uirtuti adscribendum est. Qui profectò dęmones uirulentam qualitatem, & contrariam illi rei quā pessundare uolūt, iaculantur; quæ qualitas odore solùm, aut rerum adhibitarum uapore humores corrumpit, & in carne & neruis, ac toto denique corpore eos morbos gignit, quos postea nulla Medicorum uis cognoscere, nedum sanare potis est. Quòd uerò id naturę uia effici nequeat, hinc clarum esse potest; quia natura magno temporis spatio, non puncto actionē perficit: nec quod hominibus nocet, segetibus, arboribus, ac brutis animalibus officere solet: & nihilominus, qui per uisum inficere putātur, eodē intuitu, & nulla interposita mora, quęcunque uolunt, perimunt. Hic igitur fascinandi modus ad primum & secundum, in secundo capite positum reducendus uidetur; quia hęc, ut Isidorus ait, & D. Thomas multis in locis fatetur, ex dęmonū actione, & maleficorum prauitate accidunt, atq; omnes autoritates, quibus per oculos fascinum exerceri demonstratur, hoc pacto intelligendæ sunt. Verùm quia non omnes, tali uirtute dæmones præditos esse nouerunt, ideò eiusmodi causam, oculorum naturæ adscripserunt. Interdum accidere consueuit, ut pueri & homines imbecillæ naturę,

Fascinatio segetū & pecudū dæmonibus attribuenda.

Morbos p dæmones illatos medici nō expellunt.

Natura tēpore actionē exercet.

Autoritates de effascinātibus oculis quo pacto intelligendę.

turæ, quos facilè infectio penetrat, visu & exhalatione inficiantur: ex sordidis enim & putridis ac malè affectis corporibus uapores tetri & insuaues, tanquam ex palude quadam limosa exhalare solent; qui ueneni naturam obtinent: quod accidit cùm quis lepra, peste, aut alio contagioso morbo affectus, alios inficit, idq; non fascinum sed contagium dicendum est. Tales enim putridi & corrupti spiritus corporis virtuti non obediunt, nec certum, determinatumq; potius hominem, quàm quemlibet obuium sine discrimine lædunt: si enim corporis virtuti halitus paterēt, eosq; natura regere posset, in corruptionem abire nunquam pateretur. Nec rationi consentaneum uidetur, utilem & bonum humorem, quem natura liberare à putredine non potuit, corruptum iam, & exitialem gubernare, & quorsumlibet porrigere posse. Profectò, si halitus seipsos ad præfinitum locum conferendi, & res imperatas faciendi uim haberent: nemo eßet qui rationis participes eos non arbitraretur: & si animati forent, talia per spiritus fieri concedere poßem; sed cùm animæ expertes sint, & sui itineris ducem nullum habeant, ad præfinitam rem lædendam deferri nequeunt: quod si fiat, dæmonibus, ut dictum est, adscribitur. Quandoque fieri solet, vt ex tetris ac fœdis irati hominis, aut aniculæ oculis, tenelli paruuli, & ad morbum parati, ex eiusmodi intuitu perterrefacti, in uarios morbos & ægritudines incidant; in quas fortaße ob aliam causam paulo pòst incidissent: quæ quidem uia, etsi fascini nomen nō meretur, tamen quia vulgus sic censet, sextum fascini modum hac de causa aßignauimus.

Fascinum à contagio differt.

Pueri fœdis irati hominis oculis quādoque læduntur.

Per

Per tactum fieri fascinum non posse demonstratur, ac singulorum contrarium asserentium exemplis & rationibus satisfit. Cap. X.

Tactus diffinitio.

ALexander Aphrodisiensis Græcorum Aristotelis interpretum facilè princeps, tactum diffiniens ait, Quòd est rerum tactilium susceptio atque deprehēsio, qui tunc fit, cùm quod contrectandi potestatem habet, ad rei tactilis similitudinem immutatur. Hunc sensum omnibus animalibus necessarium esse non semel Arist. docuit. Illas siquidem res ex quibus omne animal componitur, animal ipsum cognoscere necesse est. At quoniam debita primarum qualitatum calidi, frigidi, humidi & sicci proportio cuilibet animali inest, cū ex illis cōstet: hinc fit vt cùm sensus tactus ad huiusmodi differentias cognoscendas dirigatur, vniuersis animalibus pernecessarius sit: & quia tactus uitæ animalis principium est, finem quoq; uitæ in illo Arist. collocat: namq; ipso superstite, vita etiam salua est; eodem sublato, omnis uita tollitur. Reliquæ autē omnes tangibiles contrarietates ac differentiæ, vt asperum, lene, ac singulæ ad enumeratas redigi posse, tanquā ad principes videntur, vt in lib. de gen. & corrup. Philosophus ostēdit. Cæterùm quæcunq; res illi offerūtur, præsentes eas esse necesse est: absentes etenim tactus nō percipit. Sit itaq; animalium tactus prænarratum officium, ac munus est, & ad animalis salutem, & non perniciem à natura cōpositus, non bene eos sentire existimo, qui fascinandi potestate tactum præditum esse dixerunt. Quòd si homo per tactum fascinare posset, profectò eiusmodi fascinādi vis, aut ei per tangendi potestatem inesset, aut à par

Tactus uitæ animalis principium & finis.

Tactus pſentes res percipit.

Tactus munus.

ticula-

ticularibus corporis instrumentis illam haberet, vel à cibis quibus nescitur illi acquireretur. Horum modo in nullo hominem ad effascinandum idoneum esse, luce clarius demonstrabimus: & ut à primo exordiamur, Tactus siue unus sit, siue plures: si plures, an tot sint quot tangibiles contrarietates habentur, nunquã per eiusmodi sensum fascinũ iaculari, persuaderi põt. Eodem quoq; pacto, siue caro tangibiles qualitates excipere nata sit, & in se tangendi potestatem habeat, siue internũ quidpiam aliud sit, quod illas excipiat: siue carnem esse sensoriũ auribus, oculis & naribus simile concedamus, intus uerò aliud corpus haberi, quod sentiendi facultate fungatur, sitq; in sensibilibus omnibus idẽ subiecto, siue tactui duo sensoria adscribantur, vt cor & cerebrũ, cor tñ quã principium, cerebrum aũt complementum, sicuti Algazel sentire uidetur, fieri minimè põt, ut per eiusmodi media fascinatio cõpleatur. Quoniã si tactus multiplex est, dispositionũ quoq; multiplicitatẽ, & in quibusdã partibus singularitatẽ etiã habet, quibus tot cõtrarietates percipere natus est, ut in 2 lib. de Anima, Philoponus ait. Multiplices dispositiones sunt, quę uniuerso corpori insunt, seu calidi, frigidi, humidi, sicci, doloris & lætitiæ. Particulares uerò non toti corpori, sed partibus cohærent, ut dispositio linguæ ad sapores, dispositio ad alimenta percipienda, dispositio per quam in genitalibus delectatio percipitur. At si tactus specie unus & rationis multiplicis sit, sicut anima, quæ natura simplex, & iuxta uires multiplex est, ut uerè cum Aristotele tenemus, aliud facere nihil potest, q̃ huiusmodi differentias percipere. De sensorio autem dicimus, q cùm sagax & prouida natura animaduertisset, animalia omnia

Corporis dispositiones quæ.

Varia de tactus sensorio sententia.

nia

nia quàm citißimè ad tãgendum parata esse oportere, & ad utilia ac contraria sentiendum; nam si lentũ sensorium habuissent, non parua ei detrimẽta contigissent, quæ per citißimum tactum fugiunt: idcirco tangendi etiam medium ipsi animali datũ est, siue caro, siue quid aliud sit, uerùm si contactus sensorium est, ab ipso nerui per totum corpus diffunduntur; quibus quidem animal nihil aliud facit nisi quòd tangibilia tangit: si uerò cerebrum eiusmodi sensus sensorium existit, spiritus animales impartit, per quos omnes corporis partes de tangibilibus iudicant. Quòd si tactus, siue unus, siue multiplex sit; & sensoriũ præterea quodcunque illud sit, tale munus atque actio est, sicuti ab eisdem emanare diximus, qui fieri potest, ut per tangendi potestatem, homo fascinare queat? Sed ut hoc melius intelligatur, non est ignorandum, q̃ res omnis quæ nobis tangenda offertur, ab anima, uel ut grata, uel ut molesta accipitur: si ut grata, dilatatio: si uerò ut molesta, contractio oritur. Grati n. & iucũdi specie recepta, corpus & anima gaudent, ex quo dilatatio fit; at iniucundi & molesti specie admißa, corpus & anima mæret, ac dolore quodã afficiuntur, inde cõtractio oritur. Primùm quia penitiores & magis internæ partes omnes illud bonum accipiũt, non enim uniuersum corpus se bene haberet, nisi singulæ eius partes eiusmodi bono fruerẽtur: Secũdũ uerò, quia tactus ĩ minima parte, & quãuis minimã molestiã fugere, seq; à nocẽte retrahere studet: unde ut nocens, secundũ minimũ, quo põt, tangatur, constrictio fieri reperitur; & quoniã minimũ illud quod tãgit, diu ferre non põt, mox dilatatio nascitur: quẽ quidẽ motũ alternatis uicibus facit; siquidẽ si anima semper pferre vellet,

Tactus obiectũ omne vel gratũ, uel molestum.

Tactus cõstrictio & dilatatio vnde.

uellet, succumberet. Quæ constrictionis & laxationis beneficia naturæ optimè nota existimãtur: namque ad priorem dilatationem noui aeris attractio sequitur, à quo cor refrigeratur; ad cõstrictionem autem noui eiusdem aeris calefacti eiectio subsequitur. quę quidem calefacti aeris eiectio fascinare nullo modo potest: si quidem in proijcientis hominis corpore, putrefactionem esse oporteret, unde enim infectio transit, putrefactum esse necesse est. Putrefactio autẽ est dissolutio quædam mistionis calido innato, atque humido euaporante. Sed in illo, qui aerem per eiectionem emittit, nulla putrefactio, nullaque calidi innati, & humidi dissolutio reperitur; ergo nullam infectionem iaculari idoneus est. Quæ profectò solo contactu afficere uidentur, ea sunt, quæ marcescere consueuerunt, ut fructus aliquis, si fructui adhæreat. Sic namque aliena caliditas, atque humiditas, quæ euaporationis principia sunt, commiscentur. quod de hominibus dici non potest, quippe qui ab huiusmodi accidentibus alieni sunt. Huc accedit, quòd mala, quæ per infectionem communicantur, multiplicia sunt: quoniam aliud & arboribus, & satis nocet, et animalium nulli obest: contra, quoddam animalia infestat, & satis, & arboribus parcit; & inter animalia, hoc hominem, illud boues, aut equos, uel alia carpit; quin & in eadem specie, quod senibus nocet, pueris & iuuenibus non obest, & sic è contrà. nec quod mares, semper mulieres tangit: alij certas pestes sensere, alij nõ: alij inter pestilentes illæsi uersantur. Inter membra etiã sua infectio est: nam lippitudo nõ nisi oculis nocet; at cùm per fascinantis tactum omnia, quæ corruptioni obnoxia sunt inficiantur; eiusmodi infectionis causam ad alium

Putrefactio quid.

Mala per infectionẽ quæ lędãt.

quàm

quàm ad hominem, ad dæmonem videlicet referēdam censeo, vt fusius dicemus: per tāgendi itaq; potestatem fascinum fieri non poße, clarum esse puto, quòd autem per nulla corporis instrumenta id perfici queat; enodandum est: & primò de cute, quæ omnibus alijs magis ad tangendum necessaria videtur. Omnium animantium homo maximè tēperatus, ex communi Philosophorum sententia iudicatur: atque in toto animantium genere mediā temperiem tenere existimatur, reliquæ autē species non item: nam lepus siccus dicitur, formica lepore siccior; leo calidus, lupus melācholicus, & sic de singulis animalium speciebus. Cæterùm si tāta temperie homo præditus est, fieri minimè potest, ut spiritus ex eius corporis membris, & præsertim cute tā exitialē qualitatem eijcere poßint. hominis profectò cutis inter omnia extrema media est; & ea præcipuè, quæ in manu est. Hæc autem cunctarum rerum, quæ sensu percipiuntur, veluti regula homini animantiū prudentißimo futura erat. qua de causa ab omnibus extremis, calido, frigido, ac reliquis, æquali mensura distare oportuit. Si igitur cutis, quæ hominis manibus superinducitur, præcellentis qualitatis est expers; & omnium, tū rerum, tū animantium regulam, ac normam, tanquam medium homo temperatißimus tenet; adduci nullo poßum modo, ut per cutis instrumentum hominem fascinare posse credam. Quinetiam cutis quæ non omnibus hominis partibus duntaxat, sed vniuersa, quæ ortui, & interitui subiecta est substantia, temperatior est, ut Galenus ait: quo cutis genere, tactum maximè perfectum eße arbitratur: cùm qualitatum exceßum non contineat. quod quidem si uerum est, ut credimus, unde per tactum fascinum

Homo omnium animantium temperatissimus.

Hominis cutis veluti regula.

scinum? Non à pilis qui sicci sunt, non à neruis, quippe qui humiditatis, & siccitatis mediam naturam, ut cutis, habent. non per os, & cartilagines, quæ frigida, sicca sunt, & corruptioni contraria. idem est de membranis, arteriis, & uenis, quæ exangues & frigidæ comperiuntur. Non per carnem, & sanguinem: nam temperatam caliditatem habent. non per cerebrum, à quo animales spiritus per totum corpus diffunduntur: & cuius causa caput procreatum creditur, cui omnes sensus, ueluti serui quidam ac ministri, & Regis stipatores dati sunt. Non per cor, quod sanguinis, ac uitæ origo, & principium ab Arist. nuncupatur. At si cor uitæ causa est, qui mortem, ac fascinum iniicere potest? Fieri enim non potest, ut eadem res sua natura eodem modo se habens, contrariorum effectuum simul causa existat. Profectò, si naturæ artem contemplemur, eam mirabilem, ac diuinam iudicare cogimur; quia tam uaria instrumenta pro animalium salute, & non ad eorum exitium fabricat. Alia namque idoneum cuique particulę nutrimentum alterando impartiuntur, alia excrementa separant, alia transmittunt, alia suscipiunt, alia expellunt; idem quoque de foraminibus, quę corpori insunt, dicendum est. Nam aliud quo cibo, & potui, ac aeri nobis circumfuso esset ingressus, nobis datum fuit: aliud, quà humida, & sicca excrementa exirēt; ex superiori parte spiritui ꝑ nares est ingreßus: in inferiori uerò semini pro exitu deseruit, excernēdorum excrementorū causa nonnulli meatus sursum ad cerebū perueniunt: alibi uerò corpus perforatū inuenias uesicę aluoq; exonerandę. Si igitur in horum omnium dispositione, ac mēsura, naturę solertiam & laudamus, & mi-

Pili sicci sunt.

Nerui & cartilagines quam qualitatē habeant.

Animales spiritus vnde.

Cor sāguinis & vitæ principiū.

Corporis instrumentorū vsus multiplex.

Corporis foraminū vsus.

& miramur, quæ pro animantiū, & præsertim pro hominis omnium domini beneficio, tot, tantaque instrumenta cōfinxerit: fieri non potest vt fascinādi vim per eiusmodi organa exerceri existimemus. Minimeq; ex hominis halitu fascinū oriri fingere poßumus: quoniā respirationis, & pulsuum vsus finisq; unus est; caloris videlicet in quacunque parte custodia. Nam quamuis Asclepiades respirationem ob animæ generationē eße dixerit, Praxagoras ob corroborationem, Philistion, & Diocles propter innati caloris ventilationem: Hippocrates ob nutritionem, & refrigerationē; Erasistratus arteriarum expletionis gratia, Arist. ob cordis calorem refrigerandum, & conseruandum; omnes tamen ad corporis utilitatem respiciebant, nec unquam effascinādorum hominum causa, halitum ex ore emitti quisquam somniauit. Insuper ex brutis animātibus nōnulla sunt, quæ torporē, quædam grauiorem soporem, alia exitialem qualitatem, alia frigiditatem, alia putrefactionem, alia aliud quoddam tetrum malum respirādo incutiūt: at hominis naturæ nihil eiusmodi ineße uidemus, ne mortuo quidem, & putrefacto. Quæ ergo insania est, ut à uiuo talia fieri dicamus, quando in corpore humores pacati, & tranquilli sunt? ne dum si ad rebellionem tendere inceperint. At, si per tactum eiusmodi mala fieri poßet, in ijs maximè hæc facultas reperiretur, qui sub æstiuo sole diu uersati sunt, totumque corpus siccum, arefactum, squallidumq; habent, humoresque ad summam discordiam redactos: qui nihilominus ab eiusmodi actione quàm maximè alieni sunt, & si homo, ob intemperatam qualitatem, ac naturam tactu intermedio inficere posset, id maximè efficeret simul atq; ex utero

Halitus hominis non fascinat.

Variæ Philosophorū sententiæ de respirationis fine.

Bruta quędam mala incutiunt, sed non homo.

in

in lucem editur. Nam cùm eius prima cōpositio ex calidis et humidis rebus cōstet; quibus crescere incipientibus oīa pueri mēbra, omnesque partes perficiuntur, eisque perfectis quæ superfluunt, foras emittuntur, tātaque in eo corpusculo excrementorū copia cōspicitur, ut nō secus ac cerā mucosam carnē nutrices forment, ac tractent; ea ætas magis apposita esse uidetur fascino inferendo: et nihilominus ex mollium infantiū tactu adeo intēperato, nec nutrices, nec tangentes inficiūtur, aut minimam labē contrahunt. Quod si tunc non accidit, neque ēt accidere potest illorum ætate florescēte. At, si excremētorū naturā propriùs perscrutari uelimus, nec in senio qdē hominem id facere posse uidebimus: nam etsi ea ętate oculi lacrymis suffundantur, nares mucosa distillatione manēt; in ore saliuæ, et excreatus copia abundet: oēs articuli quodā modo mucosi appareāt; internè deniq; & externè pituitoso humore, et mucoso totum corpus scateat; q̄ senum incōmoda sunt: tamen hanc excrementorū humiditatem nemini unquam fascinū intulisse cōperimus. Si ergo senes, frigidi, nigri, liuidi, & superfluitatibus perfluentes hæc nō iaculātur mala; cùm concoctionem, digestionem, sensum, motum, ac denique oblæsa et uitiata oīa habeāt, totumq; corpus ueluti tabes existat, nec pueri ex ciborū cruditate uomētes, deiectiones putridas, et asperas, ac nutritioni cōtrarias proijcientes: in nulla ætate id fieri ab homine potest; eoque tēpore minus, cùm ad florentem ætatem peruenit. Tunc enim intellectum, sensum, omnes denique corporis partes, atque actiones ad summā perfectionem, bonitatemque natura perduxit. Non itaque ex corporis instrumentis fascinādi potestas homi-

Nec infans nec senex fascinat.

Senectuti accidētia.

nibus inest. Nec ex cibis, quibus homines vescuntur: quia, si ex ipsis fascinandi vis oriretur, in omnibus corporibus ijsdem cibis vtentibus eandem fascinandi proprietatem ingenerarent; quod fieri nō videmus. Quòd si cibi virulenta præditi sunt virtute, vt illi fuerunt, q̄bus quędā puella nutrita fuit, cuius amplexu Regi cuidā mors parata fuit; id fieri non potest, nisi magno tēporis spatio, nec postea ꝑ simplicem cōtactum nisi per sudoris admistionem obesse potest, at quia aniculæ, & mulierculæ quædam in hac diabolica prauitate edoctæ, & exercitatæ, leuissimo contactu exitialem, ac lethalē effectum in illis, quæ attingunt, efficiunt: ideo non nisi dæmonibus, eiusmodi effectus, & non tangentibus adscribendi sunt. omne enim animal cibo sibi idoneo alitur is verò cuique cibus cōueniens, & idoneus est, quē in suam quisque naturam vertit; contrarium namque respuit. At si natura debilis est, et segregatrix, et expultrix facultas suo munere fungi in expellendis nociuis nō potest, si calida excremēta sunt, vel frigida, aut cuiuscūque proprietatis, graues morbos in corpore generant, vt in lib. de atra bile Galen. inquit: q̄ quidem morbi, si tangentibus obeße debent, priùs corpus eiusmodi ægritudine affectum reddent, quàm alijs noceant. Sturno enim Cicuta cibus est, homini autem lethale venenum, Luc. poeta auctore. ita quoque veratrū coturnicē nutrit, hominem statim interficit; quia coturnicū temperies sibi simile veratrum reddere potest, q̄d hominū proprietas nō potest. Verùm si quis ex hominibus veratrū edere tentaret, tantum abest vt suo cōtactu quēpiam inficere posset, vt sibi ipsi mortē statim pararet. Sed fac in hominum corporibus, atque instrumentis

Argumētū de puella ueneno nutrita resoluitur.

Dæmonibus fascinatio ascribenda.

Morborū origo ex Gal.

Cicuta sturno, ueratrum coturnici cibus est.

sum-

summum calorem, aut frigus, aut quamuis excessiuam aliam qualitatem reperiri: nunquam per ipsam quemquam fascinare posse inueniemus; quin priùs propriũ corpus eiusmodi qualitate inficiat, quo casu non fascinum, sed potius contagium appellandum erit; & in quinto modo à nobis in 2. Cap. aßignato collocari debet. Ad similitudinem autem quæ dē marina torpedine, serpente, Hyæna, Vipera, ac reliquis adducitur, dicimus eam roboris nihil prorsus habere: quia, cùm homines & bruta specie differant, proprietatibus quoque omnino diuersis præditi sunt. In alimento quoque, vt diximus, differunt, & in generandi modo, neque in ijsdem locis degunt: non enim in limo, in colluuie, in paludibus, in plantis; fructibusque putribus, in visceribus terræ homo nascitur, ac victitat, vt animalia venenosa. Eiusdem farinæ est exemplum de Echeneide Remora dicta: quæ, vt eiusmodi proprietate nauem sistēdi prædita sit, quid tum commune cum homine habet? Quo pacto ex piscis natura, hominum virtutem ac proprietatem metiri possumus? hic profectò demonstrationis modus ab Aristotele in libris Posteriorum exploditur, ac scire per causam propter quam res est, nos oportere docuit, & non per generalissima, & remotissima ac disparata, et penitus diuersa principia: quæ cùm re scita aut paruam, aut nullam cognationem habeant, sicuti in re nostra nunc accidit, cùm ex Echeneide pisce hominum proprietatem inferre volumus, quem piscē, non causam, sed signum potius illius retentionis esse quidam arbitrantur, vt illic, vbi nauigia sistuntur, Magnetis montes subesse ostendat; ex quibus montibus species ferri clauos, quibus nauigia adstricta sunt, pe-

Argumēta ab animalibus inficientibus sumpta resoluuntur.

Scire est p causam ppiam, & non communem.

Echeneis nauim minimè remoratur.

tunt, ferrumque adeo tenaciter ac vehemẽter tenent, vt vix inde extrahi nauigia queant, idq; inde roborari aiũt: nã quibusdã in partibus nautæ verẽtes ne nauigia vel retardẽtur, vel ex illis ferrei claui ob magnetis mõtiũ copiam extrahantur, clauis ligneis in contabulãdis nauigijs vtuntur. ex quibus concludũt, Echeneidẽ circa magnetis scopulos uel montes uictitare, nauiumque retentionem ostendere, & non efficere. Non enim uerisimile est, tam paruulum pisciculum sua natura ea uirtute præditum esse, ut tã uasta nauigia remoretur, ac tantas uires, tantosque uentorum impetus compescat. aliam ergo causam esse oportet, quàm paruulum illum pisciculum, quæ tãtorum effectuum causa existat: sed, ut uerum fatear, nauis retentionem, neque tam minuto pisciculo; neque magnetis mõtibus adscriberem; sed potiùs id ad aliquod ignotum, & ex accidenti obiectum impedimentum referendum putarem: tum quia rarò illud euenisse legitur, & ut Arist. in 2. de Phys. auditu docet, q̃ rarò fiunt, ad casum spectant; tum etiam quia eiusmodi magnetis montes nauigia impedientes nullibi, nec leguntur, nec timentur, nec uidentur, & nihilominus omnia ferè maria à nautis sulcantur. Quod autem dicitur, laminam ferream altera ex parte magnete attritam ac in æquilibrio suspensam, ad oras septentrionales conuerti, ui ipsius magnetis attractam, cuius maxima moles in ipsis locis reperiri fertur: mihi uerisimilius uidetur, non ex magnetis, & ferri montibus, usque ad illud ferramentum magnete temperatum species distendi, ac porrigi: tũ quia ubi effoditur, & tamen ferrum eo illitum non ad fodinam, sed ad septemtrionis polũ dirigitur, tũ etiã quia

Ferrũ magnete attritũ cur ad septentrionẽ spectet.

omnem

omnem actionem in debita, & non in difformi distantia fieri oportet, Aristotele teste: non. n. credibile est, species in tam immensa distantia, ab illis montibus eò usque pertingere posse; sed potius id fieri ob occultum consensum, ac propensionem, quam magnes, qua lamina illa attrita est, ad partes illas habet: idq; clarius & manifestius fiet, si modum quo magnes ferrum trahat, ostendamus. Alexander Aphrodisiensis cùm causam redderet, quare Herculeus lapis ferrũ trahat, reprehendit Empedoclem, qui dicebat, quòd ex defluxibus, qui ex utroq; fluunt, & ex meatibus lapidis, qui cum meatibus ferri cõmensurati sunt, ferrum ad lapidem trahitur: quia lapidis defluxus aerem, qui est in meatibus, ipsos operientem propellunt & mouent: hoc autem separato defluxu, toto simul fluente, ferrum sequitur. Cùm autẽ feruntur ab ipso defluxus ad lapidis meatus, quia sunt ei commensurati, & cõueniunt, ferrum ipsum cum defluxibus sequitur, & fertur, & huius opinionis Poeta Lucretius fuisse uidetur, ut in calce 7. c. lib. 1. diximus. Democritus quoq; reprehenditur, asserens defluxus fieri, & similia ad similia ferri, ac ferrum ex similibus atomis cõstare, tenuioribus aũt atomis lapidẽ esse conflatum, & esse rariorem, ac pluribus uacuitatibus patentem, & ob id mobiliorẽ ad ferrum citius deferri. Diogenes ẽt Apolloniates arguitur, ductilia omnia dicens nata esse aliquid emittere, à seipsis nata esse humiditatem quãdam trahere ab extrinseco: & quia lapis est ferro rarior, ideò plus humidi à circumfuso aere trahit, q̃ emittat. Quod uerò sibi cognatũ & simile est, recipit: quod autem non est sibi simile, respuit. Verùm quoniam ferrum est sibi cognatum ob cõgregationem

Actio omnis in debita distãtia fit.

Philosophorũ variæ sententiæ de magnetis vi.

humidi in ipso reperti, hinc est quòd magnes ferrum trahit. Ferrum verò non è cōtra lapidem trahit, eò q̃a ferrum non adeò rarum est, vt congregatā ab ipso humiditatem recipiat, harum opinionum confutationes breuitatis causa prætermittimus. Sed plures attrahēdi modi ab Alexandro enumerantur, quò ille inueniatur, cuius causa lapis ferrum trahat. Vnde dicit, ꝙ quædam vi & actu trahunt, & hæc cùm mouētur mouent: quo quidem modo Herculeus lapis, qui immobilis est, non mouet, quia nec ferrum tangit, nec medium aerem trahit, aut aquam, sed ipsum per ipsa trahit: nec vt cucurbitula caliditate intermedia aerem intermediū; in illa enim ignis motus & exiens proximum humidum trahit. Si hoc modo lapis traheret, omnia quæ in aere sunt leuiora ferro, ad lapidē priùs quàm ferrū traherētur. Matrix præterea viri semen, & venæ nutrimētum trahere videtur: lapis aūt non sic ferrum trahit, cuius ratio est, quia horum quęcunq; trahunt, inde habēt, eo ꝙ aerē & humidum prius medium trahunt; ad quorum motum alia trahuntur, & sic per accidens, & nō per se trahi vidētur. Sol insuper aquā trahit, quia cùm à solis caliditate terra & aqua in vapores mutātur, ad locū sibi naturalē sursum feruntur, nec ita lapis ferrū trahere pōt, non. n. ferrum mutat. Nutrimentū ēt animal trahit, & omne cōcupiscibile & appetibile, cōcupiscentem & appetentē trahit, nō faciēdo id quod inter appetentē est, sibijpsi simile: nō. n. fit nutrimentum, ipsum intermedium, nec hoc trahitur: sed motum intermedium appetibile ei speciē præbet, quod mouetur, vt in visione fit. Sic & ferrum ad lapidē fertur, nō trahentē ipsum vi ad se, sed eius desiderio, quo ipse indiget. Nō n. quæ

Varij attrahendi modi ex Ale.

Ferrum ad lapidē fertur eius desiderio.

sen-

sensum tantùm habēt, & animata sunt, tantum deside-rāt, quod eis naturale est, sed inanimatorum multa hoc pacto se habēt. Quæ Alex. opinio si rectè ꝑpendatur, ab alijs enumeratis, & præsertim à Democriti opinione nō discedit: is. n. à similibus similia trahi asserit, qa omne simile sibi simile appetit, vt Arist. est in Peripatetica schola ventilata sñia. Et sic ēt Alex. ait, ꝙ lapis ferrū trahit, sicut appetibile et cōcupiscibile appetentē et cōcupiscentē trahere cōspiciuntur: modò appetētis & cōcupiscentis attractio nō nisi à simili fit. Quòd aūt simile ad sibi simile moueatur, clarū est, idq; in elemētis, & in alijs manifestum est. In aqua quidē inter bullas illas quæ fiunt, vnā ad aliā accedere videmus, eoq; velocius quo proximiores fiūt. In igne quoq; sæpius uidere est, paruā flammā à maiori mira celeritate trahi. Quid? cibus & potus ab esurietibus & sitientibus q̄ uelocissimè absumitur, ob similitudinē quæ inter utrosq; reperitur? Sicut igitur in elemtntis, simile ad simile trahitur, ita in oībus est, eademq; in oībus rō & finis trahendi est. Sed interdū illud quod trahendi principiū est, validissimum reperitur, interdū debile, ueluti forma à qua emanat, existit. Hinc est, ut idē magnetis frustū attractionis diuersitatē faciat, & ex una parte uelocius, ex altera tardius ferrū trahat: nec ꝑprea ex hoc exēplo à magnete sumpto fascinum per tactum fieri inferendum est, cùm, vt sæpius diximus, similitudo nulla sit. Fac. n. à magnete ferrum trahi, aut narratis modis, aut ex astrorum decursu, quo ad boreales partes dirigatur, aut ex diuina uirtute mouente, ut ait Plato, aut ex totius substātiæ ui, formaq; specifica, nunquā per eā fascinum arguemus. Illud verò de tauro ficui alligato uerisimile nō est.

Simile à simili trahitur.

Quòd autem è cepe & allio lacrymæ nobis eliciantur, mirum non est, & sic è pipere sternutamentũ, exhalãt nimirum ex omnibus his, ac circumquaq; insensibilia corpora feruntur, quorum diuersæ sunt actiones & vires, nosq; alterare sua vi possunt. Id uerò quod dicitur, quorundam contactus tabem aliquibus inferre, venena tollere, lienosis mederi, ad rem nõ facit, cùm per id probari fascinum nequeat: nihilominus longiori sermone de his & similibus inferius agemus. Nec ex confosso cadauere ad inimici conspectum, sanguinem emittente, hominis uiui proprietatem inferre debemus, quia æquiuocè & non uniuocè, ut in anteprædicamentis Aristotelis dicitur, homo mortuus ad viuũ se habet: & fac cadauer ad interfectoris præsentiam sanguinẽ emittere, quid postea? num ex hoc fascinãdi uim colligere possumus? non sanè. Siquidem cadauer lõgè diuersam à priori est sortitum naturam, & per occultum dissensum, cũ interfectore ad sanguinem ebulliendum moueri potest, qui quidem latens dissensus, cùm cognitu difficilis sit, eius completam rationem reddere, (si id modò uerum sit) non possumus. Ad id namque asserendum nonnulli moti esse possunt, ob sanguinem in interfectoris conspectu à cadauere casu fluẽtem, quod certè interfectori nõ bene adscribitur: quia quæ casu fiunt, non ab una, sed à multiplici causa dependent: & hæc cã incerta est, ideò ab huiuscemodi effectu penitus remoueri debet: & inter alia fieri põt, ut moto, agitatoq; corpore sanguis qui in uenis delitescit, erumpat, cùm uenarum ora per motum reserentur, nec id ad interfectoris conspectum magis, quàm coram quocunq; alio. Ab vnisono autem alterum, aut plures vnisonos moueri nihil refert: quia

Vulnera interfecti an sanguinẽ coram interfectore emittant.

Fides vnisona cur vnisonam impellat.

chordæ

chordæ eodem tensæ sunt modo, consimiles aeris undationes & facere & recipere aptæ sunt: quę uerò dissimiliter tensę sunt, non eodem modo moueri queunt: minimeq; mirum est, chordas agninas lupinis esse contrarias, quia contrariæ species ex utrisque emittuntur. Ruta uerò brassicæ contraria nō est: quòd si altera iuxta alteram sata arescit, inde accidit, quia utraque calida est, & ob humiditatis inopiam ambas arefieri contingit. Non igitur ex tangendi uirtute, nō ex corporis instrumentis, non ex cibis quibus homines uescuntur, nec alio quouis modo fascinum eiaculari potest. Ruta apud brassicā sata cur arescat.

Vox sua natura fascinandi vi caret, atque nomina, uerba, characteres, & numeri nihil efficere amplius possunt, quàm id præ se ferre, ad quod significandū instituta fuerunt. Cap. XI.

R*Es omnes quarum cognitio & cōtemplatio ad homines spectat, dum ab hominum intellectu percipiuntur; ab illis simulacra quædam & similitudines abstrahuntur atque formantur, quæ passim mentis affectus seu animi sensus, cogitationesve appellantur. Verùm quia huiusmodi cogitationes occultissimæ sunt, ac ueluti in penitiori loco latētes & penitus ignotæ, ideò uocibus tanquam signis quibusdam ad eas significādas & exprimendas, & cum alijs communicandas utimur. Cùm autem hæ uoces, nec permanentes, nec omnes unitæ, nec omnibus prę sentes esse possint, nam simul atque ab ore emittuntur, euanescunt: scripta inuenta sunt, ut D. Augustinus ait, quæ omnia hæc optimè præstare possunt. Et hinc Aristoteles inquit, Sunt igitur ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionū notæ,*

Res per simulacra cognoscunt.

Vox cur nobis data sit

Scripta cur inuēta fuerint.

notæ, & ea quæ scribuntur, earum quæ dicuntur. Quia sicut scripta uoces perpetuas ac manifestas reddunt, ita uoces internos sensus perinde explicant, ac pictura eius rei imaginem refert, à qua extracta est: huiusmodi autem vocum, ac nominum cunctorum significatus non natura, sed ex hominum consensu & libito est. Nã licet illorum materia spiritus sit, qui à natura est, nihilominus quia forma est determinata articulatio, quæ ab organis animali insitis non secus in spiritum à pulmone, & aspera arteria ascendentem imprimitur, atq; simulacrum animo, menteq; excogitatum, in externam materiam pingitur ac formatur; factum est, ut omnia nomina arte, & non natura esse dicantur: est enim forma rei potior ac nobilior pars, à qua, & nomen, & agẽdi vim res quælibet sumit, vt Aristoteles sæpissimè fatetur. Domum etenim (vt hoc exemplo utar) quæ ex lapidibus qui natura sunt componitur, non à natura, sed ab arte denominamus. Eodem quoq; pacto de nominibus dicendum est. Et sicut illa operimentum ab æstu, frigore, pluuia, atq; alijs nos tegens, artis opus uocatur, ita hæc instrumenta & signa arte conflata dicuntur, quibus animi affectus alijs notos facimus. Si enim aliquid certi sua natura nomina & uerba significarent, unus & communis significatus esset, sicut apud omnes communis, & eadẽ est natura, qua ad edendũ, bibendum, dormiendum, & ad reliquas actiones naturæ proprias impellimur, ad quas exercendas doctore non indigemus, quia nobis natura insunt, etsi luxus adeò mortaliũ corda peruertit, ut exquirendis & cõdiendis dapibus exercitatiores magistros præficiãt, nulliq; sumptui parcãt, ut suam uoluptatem expleãt. At uerba non eadẽ apud omnes

Vocis ac picturæ comparatio.

Formæ cuiusque rei potior pars

Verba arte & non natura parata sunt.

omnes reperiūtur, uerùm illorū uarietas maxima est: quo fit ut nō modò diuersis nominibus & uerbis diuersæ nationes utantur, sed eadē uerba apud diuersas gētes res maximè diuersas significent. Huc accedit, ꝙ qui natura surdi sunt, loqui scirent, quanuis neminē loquentē audiuissent, si uerba, et sermones natura nobis inessent: & hinc falsum illud esse Psammetichi, teste Herod. lib. 2. comprobatur, qui cū haud aliter deprehendere posse diceret, in qua mūdi parte prima hoīum origo fuerit: duos pueros recēs natos inter pecora educādos pastori tradidit, iubens neminē corā eis uocē edere, ne alicuius sermonē perdisceret, ut qualis esset prima uox, quæ erūperet, intelligeretur. Quos pueros biēnio pòst, aperta ianua (intus enim à capris nutriebātur) ambos porrectis pastori manibus, Becas clamitasse ait, quo uerbo Phrygæ panem appellāt. Nā si panem nunquā uiderant, qui appellare poterāt? uerisimilius eßet, si lac eos clamitasse dixisset, quo nutriti erāt, quod etiā impossibile est: sicut enim ego lapidē in terræ uisceribus genitū, & nunquā uisum nominare nescio; ita pueros illos, quo ad panē attinet, loqui nesciuisse existimo, & eo magis, quia illi omniū hoīum notitiæ expertes erāt. Præterea si nomina à natura essent, illis ea imponere non possemus, ut bene Alexander Aphrod. ait. Nam quemadmodū nos habentes uim percipiendi scientias natura, scientijs tamen ipsis natura caremus, alioqui enim scientiarum capaces non eßemus; sed illas haberemus & possideremus, quia potentia & actus simul eße non poßunt: ita & uis nominum impositiua à natura est, non tamen nomina ipsa, alioqui ipsorum impositionis domini non essemus. Rursus si nomina à natura essent, elementa & syllabas,

Psammetichi opinio de primo hominum idiomate refellitur.

Argumenta, nomina à natura nō esse, probātia.

Potētia & actus simul esse nō possunt.

syllabas, quibus cōstantur, natura eße oporteret: at quoniam huiusmodi elementa & syllabæ ab hominum uoluntate sunt, & illorum inter omnes nationes differentia maxima est, ideò & nomina ipsa ab arte eße aßerēdum est, & non à natura. Quòd si à natura eßent, summus mundi opifex Deus uniuersis rebus perfectis, animalia ad Adam primū omnium parentem non adduxißet, ut eis nomina imponeret: qui, cū eius filijs omnibus rebus, quibus iam tū uti cęperat, nomina imposuit, vt Ioseph. testis est in 1. Ant. & Eus. de præp. Euang. quæ quidē sine nōīe internosci minimè potuißent. Nec linguas turrim ædificantiū diuisisset, ut per multas, absonasq́; uoces intelligētia inter se carerēt, quia propter peccatū gratiam, & non naturam tollit, ut in Angelis qui ab ipso desciuerūt, clarum est. Vnde si nomina à natura essent, & ea sustulißet, naturā sustulisse uideretur. Si igitur nomina ab arte formantur, ut probauimus, & nostrarū intentionum signa tantùm sunt, per ipsa nihil amplius efficere possumus, quàm ea quæ mente concepimus, alijs notificare: ergo fascinandi, interficiendi, & alia innumera mala inferendi uim eis adscribere nō debemus. Omnia siquidem quæ oratione exprimere possumus, uel Deus, uel perfectiones ad Deum spectantes, uel Angeli, uel cœli, uel tempus, uel elementa, uel mundi partes, uel animalia, uel plantæ, aut ea quæ in terræ uisceribus generātur, sunt, uel quid aliud quod hōīes cogitare et inuestigare possunt: sed nec Deus, nec eius perfectiones, aut Angeli ad huiusmodi scelera perpetranda concurrūt, ut clarum est: nec cęli, quia cùm uniuersales causæ sunt, omnibus eandē efficiendi uim instillant, nec in rē artificialē aliquid immittere possunt: nec tēpus,

Deus propter peccata gratiam & non naturā tollit.

Argumēta verba fascinare nōposse asserentia.

cùm

cùm motus causa tantùm sit, ut Arist. in lib. de Physico auditu inquit. Nec mundi partes, Asia enim ab Asia Orientali Regina, Africa ab Affer, uno de composteris Noe, Europa, ab Agenoris Regis filia nomina sumpsisse dicuntur: Non animalia, uel plantæ, uel in terræ uisceribus genita, quoniam, uel à manifesta illorum proprietate, uel ab inuentore, aut à loco, uel similitudine aliqua, aut ab alia causa nomen traxerunt: ideo fascinandi uirtute omnino carent: quinetiam si re ipsa commisceantur, efficere quidquam nequeant, ut credi, aut existimari possit, nominata, & pronuntiata tot tantaq; efficere posse: nec ex genitura eiusmodi potestas homini inesse potest, quia tunc omnibus inesset, quod falsum esse uidemus. Et quamuis aliqui ex familia Diui Pauli, uel Diuæ Catharinæ se esse simulent, serpentis, & Rotæ signa in aliqua corporis parte impressa ostendentes, eaque à natura sibi indita iactitent; tamen falsum esse, sibiq; ea impressisse signa comprobatū est. quia qui à Diuo Paulo genus iactitant, uenena, & serpentes attrectare non audent, nisi priùs ualidissimis remedijs se muniant, aut serpentibus dentes euellant. Qui autem Diuæ Catharinæ agnationi sese inserunt, & uiuos carbones manu paruo temporis spatio tenent, in feruentem oleum, aut aquam manū immittūt, in ignitum furnum ingrediuntur, hoc ut populum in admirationē, & ad sibi credendum adducant faciunt, quia iam expertum est, quòd sibi illa signa imprimūt, seque maluę, mercurialis, aut aliarum herbarū succis ungunt, quibus ab igne aliquo temporis interuallo se defendunt. Unde accidit, ut quodam homine salutatore: (sic enim illi dicuntur) furnum ignitū ingresso, furnus clausus fuerit, & salutator perierit.

D. Pauli & D. Catharinę gentilis sunt impostores.

Salutatorū impostura.

Nec

Nec ex singulari animæ potestate ea vis habetur, nam per imaginationem, vt diximus, ea fieri nequeunt: & nihilominus imaginatio tot, tantaque incredibilia efficere poße existimatur. Quòd si ipsi non inest, cui maximè inesse videtur, fieri non potest, vt alijs animæ potentijs insit, quibus minus verisimile est eam inesse. Nec ex spe, vel persuasione, vel ex fide verba fascinandi potestatem habere possunt; quia hæc omni transeunte actione carent, & nihil penitus in rem externã agere queunt; sed homines qui hac insania agitantur, in varia duntaxat deliramenta, & insanias rapiunt. namque talium rerum spes, persuasio, ac fides quæ est ingenita quædam credulitas, non nisi in superstitiosis quibusdam repcritur, extra quorum corpora nil agere possunt. Non igitur voces, aut verba vim aliam habere possunt, quàm illam quam primi Antecessores nostri eis imposuerunt & attribuerunt, vt scilicet notæ tantùm, & signa essent, quibus alter alteri quidquid animo concepißet, manifestaret. Oratio enim quantitas quædam est, quæ agendi principium eße non potest. Insuper actio naturalis inter illa esse non potest, quorum materia non est communis, & eiusdẽ rationis, vel vniuocè, vel analogicè: calor enim igni inhærens, contrarius non est frigori, quod animo concipitur; illi tamen aduersatur, quod in aqua reperitur. sed verba, & characteres cum rebus externis nihil omnino cõmune habẽt, propter quod illa agere, & hæ pati queant: ergo quæ de ipsis dicuntur mendacia sunt. Huc accedit, quòd actio quæ à natura est, vt aliàs diximus, effici non potest, nisi agẽs corpore, vel virtute, & qualitate aliqua rẽ quam afficere vult, tãgat, prout cęlũ hęc inferiora, lumine, &

Vera vocis & verborũ vis.

Actio natu ralis est inter ea quæ habẽt com munẽ materiam.

motu,

motu, per attritum aerẽ calefacit: at verba res, & præsertim absentes nullo pacto tangere poßunt, cùm ad res non deferantur, quemadmodũ ab arcu sagitta cũ excutitur: Ergo. Prȩterea, si quæ vis verbis ineßet, aut ex forma, aut ex materia illã haberẽt; sed neq; ex forma, quia artificialis est, & illis tantùm nota, qui eã formarũt, et nihilominus superstitiosi, quasdã barbaras voces aßumunt, quas nõ illi tantũ, sed nec vlli hominũ intelligere poßunt. Vnde sequitur, vt Dȩmonũ illusiones eiusmodi characteres, & verba existãt, vt dicemus. Nec ex materia, quia cũ spiritus sit, & ex pectore per asperã arteriã, in larynge effingatur, vim aliã habere nõ põt, quàm reliqui nostri corporis halitus, qui simul atq; extra corpus emissi sũt, dispergũtur: nullã ergo vim habẽt. Quòd si expirationis materia peculiarẽ uim haberet, eãdẽ sub quacunq; artificiali materia possideret: ideo quibus verbis uterẽtur nõ referret, quin ne verbis quidẽ opus foret, sola enim efflatio satis eßet: q̃ tanto maiores vires haberet, quãto vberius effunderetur. Superstitiosi autẽ in selectis solùm, & exquisitis uerbis uim esse cõtendũt. Et licet sua uirtute uerba res remotas attingere diceremus, quod falsum est; eis tamen miram efficiendi virtutem adscribere nõ possumus. Nec per se quatenus uerba sunt, nec ut indeterminata materia reperiuntur. Non primum, quia cùm per se præsupponat de omni, vt Arist. in lib posterior. ait, omnia uerba eandem potestatem habere oportet. Non secundum, quia singulis horæ momentis pro humoris, & sanguinis qualitate materia est longè diuersa, quia affectus, & spiritus circa cor nunquam ijdem sunt; sed pro ciborum, & diuersarum qualitatum uarietate, ac motu variantur.

Nec ex materia nec ex forma verba vim habent.

Adde

Adde etiam quòd si uerba aliã quàm sensus animi exprimendi uim haberent, Arist. non dixißet, Rem, nec ueram, nec falsam eße propter affirmationem, uel negationem nostram: sed tunc oratio nostra est uera, cùm rebus est cõformis, unde non sermoni rem, sed sermonem rei conformem reddere conamur. At cùm verba causæ nõ sint, & plures ipsis ꝓlatis effectus sequi uideamus, ut pueros ęgrotare, alios macie confici, uiros ab uxorio concubitu arceri, abortum fieri, equos, & tauros concidere, ac propè innumera alia huiusmodi; fateri oportet, aut signa illorum effectuum esse, aut accidẽs quoddam; ueluti cũ aliquis ambulat, lapis è tecto cadit. Signa quæ à natura sunt, eße nequeunt; omne enim naturale rei signum, aut illiusmet rei causa, aut effectus, ab eadẽ causa emanat, à qua, id quod significat, fit. Quòd causę esse non poßint, demonstratum est: quòd nec effectus, ex se liquidò constat. Quòd uerò utrumque ab una causa non fiat, clarum est, rubedo namque serotina, ut hoc exemplo, quod dico clarius fiat, serenitatis signum eße consueuit, & ab eadem causa oritur, à qua serenitas ipsa, ad quam quidem serenitatem rubedo nihil confert. Quòd si sunt signa ex mutuo consensu, artificialia non naturalia eße neceße est, ueluti tympana, & alia instrumenta quibus utimur in pręlijs. Non enim legimus, Deũ promisiße certis et determinatis uerbis, aut characteribus talia in admirationẽ ducentia se facturum. Si namque Deus uellet, miracula unà cũ uerbis efficere poßet: quę uerba ad miraculorum actionem nihil cõferrent: uelutî Numerorum lib. 5. Cap. scriptum legimus de cęremonijs, quę ob adulterij suspicionem fiebãt, in quibus inter alia, uerba quędam in libello descripta aqua in fictili uase

[Marginal notes:] Res nec vera nec falsa propter affirmationem vel negationem nostram. — Rubedinis serotinę exemplum. — Cæremoniæ Iudęorum ob suspicionem adulterij.

vase delebant; qua aqua epota, mira quædam in muliere accidere conspiciebantur, nec inter homines simile pactum reperitur, quo alter alteri ad obtemperandum per hæc aut illa verba, & characteres astringatur. Sed pro clariori huius materiæ intelligentia, non est ignorandum, uerba, aut ad homines, aut ad Deum referri: quocunque modo sint, duobus modis considerari possunt: aut cum intentione significandi, & efficiendi simul: & tunc si verba ad homines inter homines referantur, efficere extra se possũt, ut res vnius in alterius potestatẽ transferatur, dicẽdo, uel per contractũ, vel per simplicem rei assignationem, hoc est tuum, & illud meum, & similia: illico enim res transit in alienum dominium, quoniam dominus de re sua sic facere constituerat, & postea idem verbis expreßit. Si autem ad Deum spectent, & à Sacerdote ritè, & debitè proferantur, mutant panem, & vinum in corpus & sanguinem Christi, ac cætera sacramenta efficiũt; accedit nãque verbum ad elementum, & fit sacramentum. Deus Opt. Max. mundum, & vniuersas in eo contentas species ex nihilo creauit: dixit, & omnia facta sunt, non uerba proferendo, sed uoluntate imperando. Sic Dominus Iesus Christus dũ in terris uiueret, corporũ morbos, quãuis atroces, et inueteratos pellebat, et mortuos ad uitã excitabat. Nõ enim erat sermo magicus, sed omnipotens sermo Patris omnipotentis. Idem sermo profligat animorum morbos cùm ait, Fili remittũtur tibi peccata tua. quod q̃a solius Dei est, meritò in Græcorũ adagijs dictũ est, animi laborantis medicum esse sermonem. qui quidẽ diuinus sermo si per sinceram fidẽ charitate informatam semel ab homine proferatur, omnes

Verba duobus modis considerãtur.

Trãssubstãtiatio.

Diuini uerbi uis.

Animo laborãti sermo medicus.

animorum morbos aufert. Sicut in illis uerbis (ut tetigimus) uidere est, quæ in sacramentorum confectione dicuntur. Nam quemadmodum amici medici si quando ægrotis semper adeße nõ licet, pharmacum aliquod relinquere solent, quò sibi qui laborant medici esse possint, si ita res postulet: ita Dominus Iesus in cælum reuersurus, nobis per Apostolos suos diuinum sermonẽ, hoc est Euangelij pharmacum reliquit, facile quidẽ, & cuiuis expositum, sed efficax: quod si quis opportunè sumpserit, illico ab animi morbis liberatur. nec id gustasse satis est, sed in uiscera quoque admittendum est; ut corde receptum per omnes sensus illius uis diffundatur. & tunc demum pristinæ uitæ odio totum hominẽ concutere incipiat, quam quidem perturbationem magna animi tranquillitas sequitur Vis audire diuinum sermonem, id est, reubarbarum Euangelicũ? pœnitẽtiã agite: & mortificate membra uestra: ac mox, exspoliãtes uos ueterem hominẽ cũ actibus suis: & rursus, Induite uos sicut Sancti Dei electi uiscera misericordiæ, benignitatem, humilitatẽ, modestiam, patiẽtiã, super omnia autem charitatem habete. q̃ uirtus non modo diuino sermoni inerat, sed Iesu Christi saliuæ, & oĩbus rebus ad eum spectantibus, ut de uestimẽtis patet, quorum fimbriam mulier, quæ sanguinis profluuio duodecim annos laborauerat, tetigit, & statim conualuit: ut Matth. 9 cap. legitur. Quid? quòd Petri quoq; umbra omnes ægritudines auferebat, ut in 5. Actuum Apost. uidere est. adeo diuinus sermo, ac uirtus potẽtissima, et ualidißima omnem humanam intelligentiam superat. Dei igitur uerbũ actiuum, et operatoriũ est, ut Diuus Ambros. ait, & ei oĩa obtemperant, ita inquiens, Si

Euangelici uerbi uis.

Pharmacũ saluberrimum sermo Dei.

Verbo Dei omnia parent ex D. Ambros.

tanta uis in sermone Domini Iesu, ut inciperet eße q͂d non erat, quantò magis operatorius est, ut sint quæ erant, & in aliud cõmutentur? nec propria uirtute, sed instrumẽtali diuinitus recepta id uerba efficiunt. Si uerò cum intẽtione significandi tãtùm uerba sumantur, oĩbus uerbis, orationibus, & enunciationibus id cõmune esse dicimus, ut probauimus; nec aliud efficere possunt, quàm intẽtũ nostrũ exprimere. Quid ꝙ uerba, & characteres ad res uita carentes, quãdoq; applicãtur? Anne ea percipiũt? annõ luce meridiana clarius est, ea dæmonũ pacta, signa, et cõuẽta eße? et ex hominũ credulitate dæmonibus ꝑdocẽtibus, et suggerẽtibus ĩuẽta esse? idq́; q̃ fatuũ sit, etiã gentiles non ignorarunt. Ouid. enim de Marsis serpẽtes incantantibus ita inquit,

Verba & characteres Dæmonum pacta sunt.

Nec mediæ Marsis findũtur cantibus angues,
Nec redit in fontes vnda supina suos.

Athenis quoq; lege cautũ fuiße legimus, ne q̄s uerbis mederetur. Vnde cùm in Achaia quandam mulierem eße Athenienſ. cognouißẽt; q̃ uerbis medebatur, eã lapidibus obruendã dederunt: asserentes non uerbis, sed lapidibus, herbis, et animalibus Deos immortales sãnãdi uim dedisse. Verũ q̄d numeri efficeee queãt, enodãdũ est. Pythagoras Deum, animas nostras, & q̃ in rerum uniuersitate sunt, cuncta numeris constare aßeruit, & ex illorum concentu, & harmonia, uniuersa progigni credidit. quos quidem numeros postea Plato ab Italicis Philosophis, q̄ Pythagoreæ disciplinæ præceptorũ sectatores erãt, edoctus, et clariores, et apertiores reddidit. tametsi nõ ita aperuit q̄n à maxima eorũ parte lectorẽ excludat. Vnde illud de re obscura apud Ciceronẽ ad Atticũ scribentẽ, Numeri Platonis itaq;

Atheniensiũ lex uerborũ medelã prohibens.

Numeri an fascinent.

Pythag. numeris quãtum tribuerit.

Numeri Platonis.

numerorum mysteria tam mysteriosè tradiderunt, ut etiam professores ipsos, ne dum profanum vulgus, atque idiotas voluisse celare videantur. Cicero de septenario numero ita dicit, Qui numerus rerum omnium ferè nodus est, & in eodem Scipionis somnio septenarium, et octonarium numerum plenum vocat. cuius rei Macrobius rationem reddit, & imparem numerū marem, & parem fœminam dicit; sicut Arithmetici imparem patris, & parē matris appellatione venerãtur. Nõnulli verò Pythagoræ sectatores, numeris, characteribus, & figuris maximam vim tribuebant, qđ sibi inde persuadebant, quoniam numeri & lineæ omnes ad mathematicum spectant, mathematicus autem res abstractiores, ac formaliores, quàm naturalis Philosophus contemplatur; & cùm virtus formam sequatur, per numeros, veluti per efficaciorem virtutem omnia fieri existimabant, eoque magis, quia quæ minus ab alijs dependent, vt sunt intelligentiæ separatæ, quas Angelos vocamus, in suis quoque actionibus minus depēdent, & virtute pollentiores sunt. hinc est, quòd vim efficiendi maiorē habere dicebantur, quàm res, quæ natura sunt. Accedit etiam, quòd elemēta, quæ sunt mundi partes, ex quibus omnia fieri videmus, quaternario numero definita sunt; planetæ septenario, & Zodiaci signa duodenario; & quia illis rerū vicissitudines adscribuntur, ideo numeris tantam vim tribuebant; à qua sententia medici, qui septimestrē partum viuere, & octimestrē mori dicunt, non omnino abhorrēt; asserentes insuper, annorum numeros semper aliquid mutationis afferre consueuisse: cuius instabilitas omnes qui per septem & nouem consurgunt, decretorij dicuntur:

Numerus Ipar, mas; par uerò fœmina ē.

Mathematicus res abstractiores quã naturalis philosophus contẽplatur.

Quæcunq; in orbe cõtinẽtur, numeris constant.

Anni Climacterici vis.

in

in quibus uel grauißimis morbis, uel domesticæ rei iactura, aut calumnijs magnam mutationem homines subeunt. Vnde Cæsar Augustus, Liuio teste, sibi gratulatus fuit, sexagesimo tertio ætatis suę anno incolumi per acto, qui annorum numerus septimi & noni multiplicatam summam continet. Horum etiam sententia Albertus Magnus fuit, qui figuris & sigillis incredibiles uirtutes ineße credidit: at Arist. in lib. diuinorum, prænarratis uim nullam inesse, demõstratiuis & efficacißimis rationibus probat. Nos uerò Pythagoricorũ rationes cõtra ipsos uertere possumus. nam licet mathematicus res maximè abstractas contempletur, illa tamen abstractio & forma per intellectus actionem fit, ideò artificialis appellatur: ars autem naturalem uim non habet, & uirtus naturalem & nõ artificialem formam sequitur. Nec uerum est, quòd quæ mathematicus considerat, ita separata sint ut intelligentię: nam mathematici abstractio ab intellectu & non natura fit. Elementa uerò, planetæ, & Zodiaci signa non ideò agunt, quia tali numero præfinita sunt, sed quia qualitate & efficiendi ui prædita reperiuntur. Aliud uerò de septimestri partu sic diluũt, prętermißa Astrologorum de planetarũ dominio responsione: nempe quòd humani seminis genera duo sunt, quorum alterum septimo, alterum nono mẽse partum edit. Vnde ob imperfectum semẽ octimestris partus non uiuit, quia non datur semen quod ad illud tempus fætũ procreare ualeat, sicut in genere tritici quoddam est, quod tribus mensibus gignitur, quoddã quod mensibus nouem, ideò non ratione numeri ille uiuit, & hic moritur. Ad aliud vulgò responderi solet, quòd humana corpora certis annorum terminis magnam hu-

Octimestris partus cur non vitalis.

morũ congeriem congesserãt, quorum agitatione ægritudines excitãtur: natura .n. cùm ad nimiã redũdantiã peruenit, in morbum erumpat necesse est. Sed melius dicendum reor, ꝙ cùm Deus Opt. Max. ægritudinis & valetudinis, mortis & vitæ, secundarum & aduersarũ rerum auctor sit, hasce rerum uicißitudines tũc mortalibus immittit cùm suæ diuinę prouidentiæ libet. Et si quis annorum cursum rectè cõtemplatus fuerit, hoĩum lõgè plures in mortem, aut in aliud graue malum incidisse inueniet, in alijs ætatis vniuscuiusq; annis, q̃ climacterico qui ex nono & septimo cõsurgit. Ad illud Alberti dicimus, eum aliorum opinionem recensere, q̄ id asserebãt, & nõ assertiuè locutum. Numeri igitur & figuræ per se nullã penitus vim habent, at respectu rerũ, quibus numeri & figuræ adscribuntur, vires illis ineße affirmare nõ veremur: namq; sex mãcipia, fortiora sunt quàm duo. Imago regis Philippi, & Gregorij XIII. magis efficax est, quàm villici. Nemo .n. dubitat, nomen Regis & summi Pont. maiorem uim ac dignitatem apud oẽs, q̃ nomen priuatæ alicuius personæ habere: nõ quatenus nomen, sed rõne rei quæ per nomẽ significatur. Scriptores nostræ pietatis Græci & Latini, sacramenta in numeris esse permulta existimarunt. Hieronymus inter oẽs plurimũ numerorum religioni tribuit; qui ẽt nõnullos progenitores eße ex genesi Christi ab Euãgelista ꝑtermißos ait, ut ad numerum oĩa cõgruerent. Idem in Ezechielem senarium numerum sacramentum creaturarum continere scribit. Et D. Aug. de Ciuit. Dei, inquit, Per senariũ numerũ est operum significata ꝑfectio, subdens, Nec frustra in laudibus Dei dictum est, oĩa in numero, põdere, & mensura disposuisti. Vnde idẽ ait, Ratio

Quãdo numeris vis insit.

Numeri ꝑmulta habent sacramenta.

Numeris q̄ multũ tribuerunt.

tio numeri cõtemnenda nõ est, quæ in multis sanctarum scripturarum locis, q̃ magni æstimãda est, & elucet diligenter intuentibus. Numerũ septenarium magnæ religionis, mysterijq; fuisse ostendunt Iudæi, qui pp diẽ sabbati multùm eum venerabãtur, vt D. Hiero. in Esaiã dicit. In Christiana ẽt religione magna sunt mysteria, in septenario numero cõclusa, quem Macrobius A. Gellij æmulus, eadem rõne qua D. Aug. laudat & cõmendat. Septenarius. n. numerus septies repetitus, quinquagenarium unominorẽ efficit, qui numerus quinquagenarius gratiã, indulgentiã, libertatẽ & lætitiã præsignat. Quo exẽplo Romana ecclesia quinquagesimo quoq; anno Iubilæi fores aperiebat, Clemẽte VI. iubente. Id quod Xystus IIII. Põt. Max. ob humanæ uitę breuitatẽ, ad vicesimumquintũ aunũ redegit. Quadragenarius uerò numerus uitiorum animi & corporis purgationi attributus fuit: sicut anni quadraginta habitationis in deserto filiorũ Israel post exitũ ex Aegypto testãtur, & pluuia quadraginta dierũ & noctiũ diluuij tpe. Eundẽ quadragenarium numerum in cibi & potus abstinentia Saluator noster sanctificauit, quẽ sancta Romana ecclesia imitatur, ut in orationibus corã Gregorio XIII. habitis fusius diximus. Nullus tamẽ ex pijs scriptoribus p huiusmodi numeros quidquã flagitij & prauitatis unquã fieri posse aßeruit, sicut superstitiosi quidã, q tot tantaq; mirabilia p ipsos fieri affirmãt. Numeri uerò ex quibus musica cõstat, nõ mirũ est si tot varios effectus in aĩa generent: nõ etenim quatenus numeri sunt, id efficiunt, sed quatenus p ipsos modi sonorũ, hoc est symphoniæ, adinueniũtur: nãq; omne ordinatum & distinctum, ut Arist. in Prob. ait, delectat: ideò sonus uniformis molestus

Quinquagenariũ Iubilæum.

Vicenum quinariũ Iubilæum.

Numerus quadragenarius.

lestus est, quia anima per ipsum nihil addiscit. Si verò soni obstreperi, rauci, discordes ac incõgrui sint, vt molesti recipiuntur, eorumq́; perceptio animæ incommoda est, & auditus mẽbrana veluti icta offenditur, vnde repentè contrahitur, vnaq́; cũ ea neruuli quidam vsq; ad dentium radices, in quem locum subitò nouus aer incidẽs, horrorem quendã circa dẽtes facit, & sic sonus uehemens plus ęquo, plus aeris mouet, quàm sensoriũ ferat. Constat igitur, animam nõ numeris gaudere, vt numeri sunt, nec quia ex eis anima cõposita sit. Plato enim non ideò per numerum eam diffinit, quasi ex eo conflетur, sed quia ex maximis rerum perfectionibus anima constat. Nec tantùm humana anima sonoris numeris delectatur, verùm clitellaria iumenta in labore, itinereque cantu simul ac sibilo leuantur ac reficiuntur: nã assiduo vsu compertum est, multos tintinabulorum sonitu valdè delectari; quapropter muliones diuersa tintinabula illorum collis suspendere solent, quò faciliùs sarcinarum onus perferant. Reliqua autem quæ de musicæ effectibus leguntur, partim vera, partim fabulosa eße existimo. Fieri enim potuit, vt Aegisthus Clytemnæstra nõ priùs potitus fuerit, quàm citharędus, qui illi custos relictus erat, vt probarum mulierum laudes caneret, interfectus esset: & Damõ musicus tibicinæ iusserit, quæ adolescentibus quibusdã temulentis insana quędã agentibus Phrygium canebat, ut mutaret modũ in Doricũ, eoq́; facto illi à temerario impetu desliterint, atq; phalangij morsus sono curatus fuerit, vt indies in Apulia uidere est, & Amatus Lusitanus testis est: prout infantes quoq; ad cunarum agitationem, & nutricum cãtum à vagitu desinunt, & dormiunt. Verùm quòd Ter-

Bruta sonoris gaudẽt numeris.

Musicæ vis.

pander

pander seditionem inter Lacedæmonios cantu sopiuerit, & Thales Cretensem pestem sustulerit, uerisimile non est. Ferunt Platonem cantum, cum Lydium, tum Phrygium adimendum adolescentibus consuluisse: quia alter luctu & mœrore animum affligit, alter ad libidinem irritat; quod à ueritate minimè abhorret. Si uerò nonnulla uerbis intermedijs fieri uideamus, quę à uerborum natura abhorreant, ut cùm tauri furibundi illicò mites fiunt, canes feroces à latratu desistant, pollutio cum mulieribus in somnis procuratur, serpentes non modò sistere, sed rumpi coguntur, iuxta illúd,

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis:

ægritudines per characteres et barbara uerba tollũtur, hæc & alia huiusmodi per dæmones fieri dicimus: ij siquidem quàm maximè conantur, ut nobis imposturam faciant: & ideò uerba effingunt, quibus quasi pactionis signo quędam hominibus euenire student. Qui autem huiusmodi uerbis ad ea consequenda utuntur, tacitũ uel expressum cũ dęmonibus pactum habẽt. Et aliqui licet tale pactum ignorent, & uerbis illis utãtur, tamẽ nihil refert, quoniam is cui primo dæmon ea uerba dictauit, ea lege habuisse existimatur, ut quicunq; illis uteretur, tacitè dæmonem inuocare intelligeretur. Atq; in grauius crimen incidit, qui sacris, q̃ qui profanis uerbis utitur: quippe cũ illa nobis à Deo data sint, ut ad eius nos cognitionem ducant, nostræq; saluti inseruiant, non ut ad diaboli cultum ipsis abuteremur. ut ille impostor innumeris propè modis nobis persuadere studet, tum quia diuina instituta imitari vult, diuini honoris cupidus, tum ut Deum iniuria afficiat, nosq; ad æternos cruciatus, nostræ saluti & fælicitati inuidens præcipitet.

Dæmones verbis intermedijs mira efficiunt.

Grauius peccãt qui sacris q̃ qui pfanis verbis abutuntur.

Qui igitur hæc faciunt, ueluti sacramentis quibusdã dæmonibus se obstringunt, quanuis imprudenter id agãt, nec ea intẽtione exequãtur. Et ab illis verbis præcipuè cauendũ puto, quæ à Mauris, Turcis, & à quibuslibet infidelibus tradũtur, qui quia à dæmonibus poßidẽtur, eiusmodi verba, ut dæmonum pacta iure cẽseri debent, quibus si utamur, dæmonib. assentire cogimur. Et quoniã nulla est corporis ægritudo, quæ à dęmonibus Deo permittẽte inferri nequeat, ẽt cum usus rationis impedimento, & internorũ sensuum uexatione, & interitu, vt per sacras historias patet. Hinc est, ꝙ tũc dæmones sanare dicuntur, cùm à malo inferẽdo desistunt: non ꝙ ipsi salutẽ afferre queant, nisi naturaliũ rerum qualitates, quæ eos nõ latent, adhibendo. Quandoq; mala quæ à dæmonibus inferuntur, non modò permittente, sed iubẽte Deo ab illis fiunt, sicut gl. super illud Psal. Immissiones per angelos malos, ait, Deus punit per malos angelos, veluti populũ Israeliticũ sæpè puniuit varijs languoribus, & tunc nullũ naturale remediũ prodesse potest. Ad illud de parentũ execratione in filios, ita respõderi potest, ꝙ cùm pueri adeò parentes excandescere, & atroces execrationes in sese congeri uident, obstupescunt, trepidãt, perturbãtur, ac terrore, metuq; cõcußi, aut in spasmũ incidunt, aut furore ac rabie corripiũtur, menteq; atq; animo alienãtur, tantaq; fit in huiusmodi corporibus spirituũ, humorumq; concursus, agitatio, et intẽperies, ut sensuum instrumẽta conuelli contingat, omnesq; animi facultates inuerti: vnde non modò ætas tenera, sed etiã adultior, quæ reuerentia ac pudore erga parẽtes ducitur, repẽtino terrore, subitaq; animi cõster natione, tanquã fulmine cõcußa, magnã rationis mentisq;

A Maurorum & Turcarum verbis ꝑcipuè cauendũ.

Deus per dæmones mala quãdoque infligit.

Parentum ĩ filios execratio quid faciat.

tisq; iacturā patiatur, nec minorē in corpore cladē percipiat: & hæc quidē mala Deus improbis & ingratis filijs infligere cõsueuit, ob eorundē filiorū irreuerētiā erga parētes, quibus quotiescunq; aliquis ex filijs maledixerit, mortē ei Dominus minatur: iuxta illud, Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Et Eccl. 3. legitur, Benedictio patris firmat domos filiorū, maledictio aūt matris eradicat fundamēta. At qui cū uerborū prolatione vaccas & oues lacte priuāt, dęmones per eiusmodi uerba ad id peragendū inuocāt; quod si ex alicuius herbæ pastu accidere solet, nō mirū si à dęmonib. facilè procuretur. Eodē quoq; pacto fulmina, grādines, pluuiæ, & aliæ aeris perturbationes, uerbis, ueluti dæmonū pactis, prolatis cõcitātur: ad hæc enim procurāda sola dæmonū uirtus naturalis est satis, quia uaporū ex aqua & terra resolutorū motu fieri poßunt. Quòd aūt faustis uerbis sternutātes salutabāt, nō ideò fiebat, quasi sternutantibus per uerba aliquid afferre possent, sed potius quia cū sternutamentū eadem agatur parte, qua flatus eruptio est, augurale signū, et unū ex spirituū generib. sanctū & sacrū existimatū fuit. Hinc mos initiū sumpsit, ut sternutatio ueluti bonæ ualetudinis index sacra habita sit, & sternutātes paßim salutētur: ꝓtermisso eo quod pestilētiæ tēpore accidisse fertur, ꝙ simul atq; aliquis sternutabat, illicò mortuus concidebat. Simili ēt pacto oscitātes ex religione quadā sibi timere constat, ꝙ oscitatio ex somno uel tædio sequi conspiciatur: inde fit ut oscitātes illicò signo crucis os muniamus. Quādo autē, ut suprà tetigimus, numeri, characteres & verba ad animalia dirigūtur, ad dæmones dirigi censendum est. Non. n. pecudes, uerba intelligere

possunt,

Fulmina & pluuias dæmonū uis excitat.

Sternutantes cur salutentur.

Oscitantes cur cruce os muniamus.

Verba quādo ad dæmones diriguntur.

possunt, nec quidquam eis persuaderi potest, ueluti oratores hominibus persuadent: nam opinio est fides, ut in 3. de Anima, Arist. ait: fides autem persuasione cõcipitur: in quibus ergo opinio & fides non est, nec persuasio reperitur. Et ratio est, quia hæc tria ad rationalem partẽ pertinent, qua bruta animantia omnino carent, etsi per similitudinẽ quandã eis ratio adscribi potest: ut de apum & formicarum prudentia, vulpium astu, canum fidelitate, & alijs innumeris patet, quæ micantis rationis scintillæ uidentur: easq; Albertus Magnus qualitatum temperamento, variæ dispositioni, aut spiritui uitali, uel sensuum perfectioni, cęlesti influxui, aut denique appetitui & naturæ impulsui adscripsit. Quo quidẽ sensu Arist. in lib. de hist. ani. apes & grues ciuilia animalia appellat; quia ducẽ habent, quem sequuntur. Ad serpentes autem præcipuè dæmones uerba dirigi gaudẽt, quia in huiusmodi animaliũ specie primos parentes deceperunt, & modò eandẽ fallendi artem prosequuntur, cùm hinc à mundi exordio regnandi principium sumpserint. Ad illud uerò Psal. 57. in quo aspide aures obturare dicit, ne incantantis uerba audiat, dicimus cũ Nicolao de Lyra, ꝙ pro aspide peccatores obdurati intelliguntur, qui nolunt audire unde reuocẽtur à suo errore, ut erat Saul, & eius familiares. Sacra namque scriptura, ut sępius diximus, non semper de re, quę uerè est, loqui consueuit, sed loquendi modis in vulgi opinione receptis utitur: atq; inter alia, quę vulgus opinatur, est, ꝙ aspis serpens, quando incantatorem suis carminibus ipsam euocare de latebra uolentẽ, & sibi soporẽ immittere pręuidet, ut carbunculum arripiat, quem in fronte gerere creditur: illa nolẽs exire, aurẽ unã fixã in terra

Bruta nonnulla quid rationis habent.

Dæmones cur verba ad serpẽtes dirigi uelint.

ponit, alterã cauda obturat, ne magicas incãtationis uoces audiat. Per quã quidẽ similitudinem, obduratã contra Christum Iudæorum perfidiam Propheta ostẽdere vult: quia ipsi ne eius & Apostolorum uerba audirẽt, aspidis more suas obturabãt aures, unã terra, quia eos nil aliud contra Christum mouit, nisi terra, hoc est rerũ caducarũ, quæ terræ sunt, cupiditas, ne eas amitterẽt; alteram cauda, per quam falsa simulatio notatur. Sicut enim animãtis cauda eius turpitudinem, & posteriora operit: ita Iudæi falsa uerborum simulatione malitiam contra Christum tegebant. Nomen uerò incantationis hic positum pro eo, qui uerbi artem exercet, accipitur: Incantator enim, quasi intus in corde cantator, sonat. Vnde quando uerborum arte quis alium ad bonum inducere conatur, bonus incantator appellatur: quando ad malum, malus. Et licet hic in bonam partem accipiatur; quia per incãtatorem Christus cum suis Apostolis intelligitur, qui diuino sermone audientes ad Deũ conuertebant, semper tamen in malam partem accipi consueuit. Veneficus quoque sic accipitur. dicitur enim faciens, aut componens uenenum, quod sanguini contrarium est; & sic à uena tanquam contrarium uenę, quæ sanguinem continet. Quid ergo uenenum nisi frigidam pœnitentiam notat? quę carni, & sanguini cõtraria est. Ergo Christus, & Apostoli uenefici erãt, qui tale uenenũ concionando conficiebant, pœnitentię asperitatem docendo. Vtque de Venefico in bonam partem sumpto intelligeretur, inquit, Venefici incãtantis sapiẽter. At si uerba sacra, & pię orationes ad fugandos uermes, locustas, & alia nociua animãtia, cũ deuoto animi affectu dicantur, non ad animantia, quę non intelligunt, sed ad dęmo-

Sensus Psalmi: sicut aspidis surdæ, & cætera.

Incãtator, & eius etymon.

Veneficius vnde.

Christus & Apostoli venefici.

dęmo-

dęmones per modũ cõpulsionis, & ad Deũ per modum supplicationis referuntur, qui quidẽ Dæmones fortasse eiusmodi luis Deo permittente causa fuerunt, Deusque illis verbis rogatur, ut talia animalia dæmonum fraude in hominũ perniciem congregata destruat. quod etiam in plerisque locis, pluuiarum, uentorum, tonitruorũ, & fulminum tempore eadẽ de causa fieri consueuit: & tũc ad adiurandos dæmones eiusmodi uerba concipiuntur, per squillas quoq; tanquã per cõsecratas tubas arcentur, & ut populus tintinabulis excitatus, Deum cõtra tempestates inuocet. Cæterùm animaduertendũ est, in huiuscemodi orationibus triplicẽ errorem contingere poße, in materia, in forma, & ĩ modo. In materia error est, uel cũ petitur quod iustũ non est, ut sunt amatoriæ preces, uel quæ ad proximi perniciẽ dicũtur, uel cùm in literarũ characteribus, & figuris spes ponitur, & nõ in orationis sensu. Qua de re D. Ioannes Chrysost. super Matth. sic ait. Quidã aliquã partem Euangelij circa collũ portant, sed nonne quotidie Euangelium in Ecclesia legitur, ut audiatur ab omnibus? Cui ergo non prosunt in auribus posita Euãgelia; quomodo poßunt circa collum suspensa saluare? & subdit, Vbi est uirtus Euãgelij? in figuris litterarum, an in intellectu sensuum? si in figuris, bene circa collum suspendis; si in intellectu, ergo melius in corde. In forma, cũ uerba uana, aut barbara, uel non intelligibilia ponuntur: uelut Quintus Serenus ait, uerbum Abracadabra subinde littera minus scriptũ, donec in a desinat, pyramidalem formã conficiens, collo suspensum Hemitritæũ depellere. In modo deniq; error est, cùm superstitione quadã ad res uita carẽtes dirigũtur; ut faciũt illi, qui herbas colligunt, psalmos, et alias

Dęmones per squillas arcentur.

In oratione triplex error cõtingit.

D. Chrysosto. sententia de his qui verba ad collum suspendũt.

preces dicentes, quæ si ad herbas dirigantur, cùm non intelligant, frustrà dicuntur: si uerò ad intelligentiam aliquam, quæ uel Deus est, uel Angelus, uel Dęmon. Si Deus est; ergo Deũ rogant, ut naturalibus rebus maiores uires largiatur, quàm ab exordio dederit, & sic ut in hoc miracula absque necessitate faciat, quod ęquum non est, quia Deum tentare non licet, sicut Pharisæi tẽtandi studio à saluatore miracula petebãt. Si Angelus, non exaudiet, quoniam Deus dũtaxat uim rebus maiorem donare potest. Si uerò dęmon, impium & illicitum est: ipse enim omnia agit, ut rudes decipiat, superstitiosos illaqueet, & à recto cultu omnes diuertat. at si quis ob pium animi affectum, ut Deus honoretur, in colligendis herbis symbolum Apostolorum, aut orationem Dominicam dixerit, piè, & non superstitiosè illum agere puto. abusus uero ille uituperandus uidetur, qui in nonnullis partibus inoleuit; ubi si quando locustas, & alia perniciosa animalia è campis expellere uolunt, aliquem adiuratorem in iudicem eligunt, coram quo duo procuratores constituuntur; ex populi parte unus, ex brutorum animalium alter. Populi procurator contra locustas, uel similia animantia iustitiam petit, ad ea exigenda; cui ex aduerso respondet alter, non esse abigenda: tandem seruatis seruandis, nisi infra certum tempus abeant, contra locustas excommunicationis sententia fertur. qui quidem modus superstitione refertus est: tum quia lis contra animalia ratione carentia agitari non potest, & cùm ex terrę putredine genita sint, culpa carent, tum etiam in blasphemię peccatum inciditur, dum Ecclesię excommunicationi illuditur. perinde etenim est, bruta excommunicationi uelle subijcere,

In colligendis herbis an verba proferre liceat.

Symbolũ in herbis colligẽdis dicere, piũ est.

An excommunicationis sententia in bruta sit ferenda.

ac

ac si quis canem, aut lapidem baptizaret. Quòd autem Berosus Anianus refert, falsum est: in Sacra namque historia non reperitur quòd Cham, quando Noe patris uirilia aperuit, magicum carmen, uel quid simile dixerit, cuius rei gratia castratus effectus sit.

Berosus refellitur.

Non in ueram, sed in apparentem, aut imaginatam brutorum, aut aliarum rerum formam, ac figuram dęmonum deceptione, & non uerborum uirtute (ut quidam putant) mutatos fuisse nonnullos quos legimus. Cap. XII.

Arist. opinio de formarum generatione.

ARistoteles in lib. Diuinorum, naturalium formarum generationem perscrutans, eas à formis simplicibus procreari expreße negat. Sed cùm illarum causam aperire vellet, à formis, quæ in materia sunt, ipsas gigni docet. Quo in loco Auer. etiam materiam ad formam ab intelligentijs, & simplicibus substantijs transmutari non posse ostendit. Cuius quidem rei in Diuinor. xi. idem Arist. rationem reddit, si quidem, bonum Vniuersi est bonum ordinis, nec quidquam reperitur, quod huic ordini non subijciatur. Deus autem à quo omnia emanant, quiq; hunc ordinem suæ diuinæ sapientiæ instituit conformem, extra eiusmodi ordinem est, atque incredibili arte illi præest. Hic ordo ac rerum omnium in mundo dispositio, quamuis in cunctis rebus conspiciatur, in actionibus tamen, & motibus præcipuè lucet. Namque inter agens, & patiens adeo proportio seruatur, ut hæc inferiora à superis causis non moueantur, nisi per intermedia: atque res, quæ per generationem procreantur, non nisi per contractum, & particularem causam, ad super-

Ordo est bonū Vniuersi.

Inferiora à superis causis non moueantur nisi per intermedia.

narum

narum causarum uirtutem accipiendum idonea sunt. Cùm igitur dæmones, iuxta naturæ ordinem ipsis supremis causis, cælestibus scilicet corporibus superiores sint, quæ quidem cælestia corpora ad nutum rem ab una ad aliam formam mutare nequeunt, clarum relinquitur, quòd sua uirtute dæmones inferiora corpora formaliter transmutare non possunt, alioquin mundi ordo destrueretur. Nonnulla tamen agunt, quæ transmutationi similia uidentur, nec sine actiuorum & passiuorũ cõmistione: nam quædã semina, effectibus, quos moliuntur, proportionata ex diuersis orbis partibus præparare, illisq; admouere possunt; sicque opera naturæ cõformia agere queunt: nõ secus atque agricolæ, qui tritici grana cum subacta terra miscent: etsi agricolis multò celerius fructũ emittere, & effectũ uidere faciant. tanta. n. celeritate res efficiunt, ut quæ per ipsos fiunt, q̃a humanum captum excedunt, miracula existimentur, idq; tribus modis fieri potest: Primo, q̃a naturaliũ causarũ uires magis dæmones, quàm homines cognoscunt. Secundo, q̃a uelocius quàm homines eas congregare poßunt. Tertio, quia causæ naturales, quæ ut instrumenta à dæmonibus assumuntur, ad maiores, & plures effectus ab eis, quàm ab hominibus extẽdi possunt. Præterea notatu dignum, duplicẽ potestatem, tũ in materia, tum in cunctis rebus inueniri; naturalem unam, obedientiæ alterã. Naturalis potestas nihil aliud esse uidetur, quàm diuina actio, qua Deus à mundi exordio, ex materia certo modo mista, et ab agẽte determinato, per motum in tempore factum, certum, ac determinatum effectum procreari uoluit. Obedientiæ autem potestas illa nũcupatur, qua Dei uolũtati, absq; aliqua

Dæmones formaliter corpora nõ trãsmutãt.

Potestas duplex in cunctis rebus.

Obediẽtiæ potestas q.

determinatione, ac repugnantia, vniuersa, sicut vniuersorum dominæ, obtemperant. quam quidem obedientiæ potestatem non modò Deus immediatè, & nulla penitus re adhibita exercet, verùm nunc per Sanctos viros, & per bonos Angelos, sæpe etiam per dæmones illam administrat, vt quando aliqua, quæ naturæ vires superant, faciẽda iubet; in quibus tanquam diuinæ virtutis instrumento Deus illis personis vtitur. Quocirca si Loth vxor per malos angelos in salis statuam cõuersa fuit, vt Genes. 10. legitur, & aliqui tenent, non sua vi conuersionem illam, sed veluti ministri diuinæ voluntatis executores dæmones fecerunt. Eodem quoque pacto D. August. in lib. de Trinit. illud Exodi cap. 7 intelligendum putat, vbi Magos suas virgas in serpentes trãsformaße legitur: diuina enim virtute magis aßistente, veros serpentes procreatos eße censet; qua subtracta, nihil amplius potuerunt. Deus namque per falsos prophetas quandoque suos tentare consueuit, vt quàm stabiles, ac firmi sint, appareat. & ni fallor, puto citatam Exodi auctoritatem etiam iuxta communem vulgi opinionem, ac loquendi modum intelligi poße. Nam eadem scriptura Samuelem è morte ad vitam excitatum à Pythonissa dicit: cùm certum, indubitatumq; sit, præter vmbrã Prophetæ effigiem mentientẽ nihil prodijße. Nullus. n. magus, aut dæmon mortuũ verè vnquam excitauit: quanuis aliquãdo spectra mortuorum hominum vitam ementientia dæmones cum magis euocarint. Talis vmbra Sauli apparuit, quæ quidem à Scriptura Samuel vocatur, quia tam Saul quàm Pythonißa Samuelem esse opinabãtur. Ita serpẽtes, & ranæ à magis factæ dici poßunt, cùm harum rerum simulacra

Loth uxor in salis statuam conuersa.

Virgarum magicarũ in serpentes conuersio.

Pythonissæ præstigiæ in excitando Samuele.

mulacra quædam dæmones fingerent, & astantium oculos, vt veras ranas, serpentesque putarent, perstringerent, iuxta illud August. 18. de Ciuit. Dei, Nec sanè Dæmones naturas creant, si aliquid tale faciunt, de quo hæc vertitur quæstio: sed specie tenus, quæ à Deo sunt creata commutant, vt videantur esse quod non sunt. Cuius rei signum esse potest, quia Moysis draconem magorum dracones deuoraße legimus, hoc est, veros serpentes non eße demonstraße. Sic ranas à Deo effectas in aceruum collectas, in putredinē uersas scimus: quod de magorum ranis non legimus. Sic & aquam à Moyse in sanguinem versam graueolentem, & potui ineptam redactam fuisse narratur: adeo vt pisces in ea interirent: de illa verò, quam magi vertiße perhibentur, nihil simile scriptura refert. Demum sapientiæ C. 17. hæc uerba leguntur: Aderant autem magicæ artis ludibria, et contumeliosa exprobratio eius arrogantiæ, qua ob prudentiam vsi fuerant. Si igitur uera fuißent, quæ illis uera uidebantur, magicæ artis ludibria, et cōtumeliosam exprobrationem auctor nō appellasset. & in hanc sententiam plures ex sacris Doctoribus eunt. Diuus autem Thomas cum quibusdam alijs, magorum ranas per aptam, & idoneam agentium, & patientiū applicationem factas esse censet Sic etiam Aug. Diomedis socios in aues conuersos, per actiua enim cū passiuis aues formatas affirmat. Nihil ergo Dæmones verè efficere queunt, quod per naturæ ordinem ac uiam generari non poßit, nisi, ut dictum est, per diuinam uirtutem, idque adscribendum illis non est, sed Deo tantùm. Si uerò aliqua naturæ ordini repugnantia effecisse legitur: quale est illud quod de Vlyssis socijs à Circe ma-

Dæmones naturas nō creant.

Aqua in sāguinem à Moyse cōuersa.

D. Thomas de ranis magicis.

Circes aliorumq; magorū impostura.

magica arte in bestias mutatos narrant; & illud quod de Arcadibus fertur, qui cùm stagnum quoddam trãsnatarent, in lupos mutabantur, & de stabularijs illis mulieribus in iumenta homines uertentibus, hæc, & si quæ sunt his similia, fabulosa esse duco, uel secundum phantasticam apparentiam, & non re ipsa contigisse. Nec uno duntaxat modo, sed innumeris propè uijs id effici potuiße ostendemus. Prima, sensuum uires obnubilando, ne ad rem, quæ sensuum obiectum est, pertingat, in quo sensu August. in lib. LXXXIII. quæst. ait, Dæmon quibusdam nebulis implet omnes meatus intelligentiæ, per quos aperire lumen rationis radius mentis solet. hic fallendi modus dæmonibus adeo est familiaris, ac facilis, ut nobis sæpissimè, nec quid simile cogitantibus idem ultro contingat: quod fit cùm in aliquo pariete, agro, lapide, ligno, uel panno, à longè seu languidè fixis oculis intuemur, in quibus equidem rebus lineamenta, figuras, & imagines uidere uidemur, quæ aliquos nobis notos ad uiuum exprimere uidentur: at si postea propius, & attentius idem respicias, nihil tale reperies. Quòd si sensus, cùm non uiuidi sunt, & multo interuallo distantes ab obiectis, falluntur, atque nobis multorum errorum causa sunt; quantò magis dæmones, qui callidissimi sunt, nos eodem ferè modo decipere, & rem unam, quæ aliam referat, ostendere possunt? Secunda, obiectum ipsum occultando, & eius loco rem aliam ostendendo, & sic pro homine nonnulla nobis obijciunt, quæ bruti formam referant. Tertia, oculorum uim impediendo, ut cuidam ægrè uidenti accidit, cui semper Idolum suum obambulãs ante se præcedere uidere uidebãtur. qđ inde fiebat,

Oculi sæpe falluntur.

quia

quia uisus in ipsum refrangebatur, adeò.n. debilis ac tenuis erat, ut aerem impellere ac diuidere nequiret. Sic Alexandro Aphrodisiensi teste per aerem spissum factum radij emissi pertransire non possunt, sed refranguntur. Extant præstigię seu maleficia Helsingorum, ut Olaus Magnus testis est, quorum princeps Vitolfus fuit, qui quos uoluit, ita uidendi officio spoliauit, ut propinquas ædes, nec prospectu capere, nec certis uestigijs indagare possent, adeò luminum usum nubila quadã caligine obtundere callebat. In eadem deceptionis arte Bothnici Septentrionis homines exercitatissimi erãt, qui per summam ludificãdorum oculorum peritiam, suos, alienosq; uultus uarijs rerum imaginibus adumbrare callebant, fallacibusq; formis uarios obscurare conspectus. Quarta, aerem intermedium inter nos & rem, quã nobis occultare uolunt, condensando, illiq; rei similem reddendo. Quinta, nubem ad alicuius rei similitudinem redactã lineamentis fingendo, quæ res illa nobis uideatur, quam ostendere cupiunt, cum alteratione quoque quadam in nostris sensibus facta. Et hoc duobus modis fieri posse existimo; uel cùm dæmones ex otio in negotium & actionem nos conijciunt; quod tunc fit, cùm rei præsentia, quæ sensu percipi potest, adest: qua uia de non uidentibus, uidentes; & de non audientibus, audiẽtes fimus. Sonos.n. humanis uocibus similes effingere poßũt, in quibus quiduis exprimunt. Nam etsi dentibus, lingua, & pulmone carent, quibus uox formatur; hæc tamen arte facta ostendere possunt, quibus tanquam per quosdam sonos, uocum quandam similitudinem fingunt, & per aerem non respiratum, sed in corpore inclusum, quem percutientes ad aerem externum usque ad

Helsingorũ & Bothnicorum præstigia.

audientium aures articulatè omittunt. Vel cùm de vero iudicio nos dimouere, et in errorem inducere volũt, veluti in præstigiosis aspectibus fieri consueuit, ut cùm à gallo festucam trahẽte, & ab homine baculum manibus tenente, longã trabem oẽs trahi arbitrantur. Vterque modus dæmonibus facilis est: primus quia ad sentiendi actum, rei sensu perceptibilis præsentia requiritur, quæ res vt sensib. offeratur, dæmones præstare possunt, cùm modus eos nõ lateat. Secundus eadẽ facilitate ab ipsis perfici põt: nam ad indebitam dispositionẽ sentiẽdi organum alteratione aliqua afficere valent, & sic à uero iudicio in fallaciam, fraudem, ac deceptionem inducere, perinde ac cùm febricitantiũ palatus malè affectus est, amaras dapes, vinum ac singula iudicat. Nihil namq; dæmones fugit, quominus per indebitam dispositionem alicuius innaturalis humoris immißi, actione circa oculos, aut in alijs sensibus inconsueta & mira nobis nonnulla appareant. Sexta, rerum quarum simulacra in hominum imaginatione recepta sunt, immutationes dęmones faciunt, non secus ac somniorum apparitiones fiũt, quorum in lib. de Som. & Vig. Aristo. causam reddens inquit, Animali dormiente, & ad sentiendi principium plurimo sanguine descendente, impreßiones ex sensibilium motionibus factæ descendunt, & perinde ac si ab ipsis externis rebus phantasia immutaretur, apparitiones fiunt, humorumq; dictorum tanta cõmotio atq; agitatio cum spirituum eleuatione esse põt, vt huiusmodi apparitiones ẽt uigilantibus appareant, idq; quo pacto fieri queat, in phrenesi laborantibus animaduertere possumus. Et ueluti per humorum agitationem hoc usu uenire cõtingit, ita per dæmonum uim cui

Arist. verba de somnijs.

omnis

omnis corporea materia obtemperat, effici posse non dubitamus: & siue hoc siue alio imperceptibili nobis modo, Nabuchodonozor diuino iussu accidisse, vt Dan. 4. legitur, clarum est: nã simul atq; uox de cælo audita est, sic dicens, Fœnum quasi bos comedes, demens, furens, ac rabidus effectus, iuxta suę imaginationis potestatem in brutum se mutatum existimauit, & per syluas & arua errans herbas vt bos comedebat. Quo quidem modo dæmonũ arte parato, illud quod Solin. 20. cap. de Neuris populis asserit, intelligẽdum puto: qui populi, deũ Martem numen colunt, & simulacrorum loco ensens uenerantur. Ii æstatis tp̃e in lupos mutantur, deinde fatali hoc tp̃e exacto, in pristinã faciẽ ac formam reuerti sibi uidentur. Sic illud Plinij intelligi põt lib. 8. c. 22. Refert n. quod Euanthes inter Græciæ auctores non spretus, tradit, Arcades scribere, ex gente Antæi unum hoĩem sorte electum ad stagnum quoddã regionis ęius duci, uestituq; in quercu suspenso tranare, & in deserta abire, atq; in lupum mutari, & per annos nouem cum cęteris eiusdem generis animantibus congregari: quo in tp̃e si ab hominum carne abstinuerit, ad idem stagnum reuerti, & cùm tranauerit, pristinam formam, nouem annorũ senio addito recipere. Quocirca Agriopas qui Olympiacas scripsit, narrat, Demænetum Parrhasium in sacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana ẽt hostia tũ faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum conuersum fuisse: eundem decimo anno restitutum in athleticę pugilatu certasse, uictoremq; euasisse. Quibus uerò superstitionib. malefici ad hoc efficiendum uterentur, siue unguentorum ui, siue uerborum prolatione, non clarè habetur, Ouid. tamen de Circe, quæ Picum regem

Nabuchodonosor quo pacto in brutum conuersus.

Plin. de cuiusdã metamorphosi.

Agriopæ historia de Demęneto trãsformato.

in auē sui nominis mutauit, hæc affert, lib. 14. Metamo.

Ouid. de Circe.

Tum bis ad Oceanū, bis se conuertit ad Ortū,
Ter iuuenē baculo tetigit, tria carmina dixit.

Ego quidem quoties hominum artem & agilitatē animaduerto, qui dęmonibus inferiores natura longè sunt, non miror prænarrata à simplicibus illis mentibus fieri. Hisce namq; oculis præstigiatorem quendam me uidisse memini, qui mira manuum celeritate multa faciebat, quibus mortales in non mediocrem admirationem inducebat, & inter alia uini cyathum seruo bibendum præbebat, deinde terebella serui frontem se perforare simulabat, & tota quanta erat terebella in serui caput ingredi uidebatur: postea illā se extrahere simulabat, at tantum uini ex illius serui fronte in cyathum profluere conspiciebatur, quantum seruus biberat. Quòd si manuū & aliorum membrorum dexteritate, celeriq; actione rem unam pro alia nobis homines demonstrāt; quid de dæmonibus censendum est? quibus ad nutum corporea materia omnis obedit? Septima, ex terra, aqua, uel aere queuis corpora fingūt, & quibuslibet rebus similia reddunt. Atq; aliquo ex dictis modis id fieri potuit, quod illustrißimus dominus meus Cardinalis Granuellanus narrauit. Nā in Burgundiæ Comitatu in oppido Polinico accidisse fertur, quendā uenatorē dum uenandi studio per syluam, saltusq; peragraret, lupum uidisse, quē cùm idem uenator sagitta transfixisset, sanguinis signa fugientis lupi quandam casam ingredientia obseruauit: in quā ingrediēs venator hominem uulneratum cū quadā muliercula inuenit, quę uiri uulneri in eadē corporis parte illato, qua lupus uulneratus fuerat, medebatur. At uenator oppidi Prætorē ꝓtinus adijt: q re intelle-

Præstigiatoris cuiusdā miranda.

Portentum quoddā de homine lupi formam induente.

cta,

cta, hominē illum vulneratū capi iußit, captumq́; tormentorū ui uerū fateri coegit: hoc est, se unctione quadam dęmonum arte cōfecta lupi formā induiße. Cuius rei in eodem oppido iuxta fores templi fratrum S. Dominici, monumentum in charta pergamena descriptum hodie extat. Eadem fieri potuit uia, illud quod de Protheo Homerus scribit; quem introducit,

Omnia vertentem sese in miracula rerum, — Prothei mutabilitas.
Ignemq́; horribilemq́; ferā, fluuiūq́; liquātē.

Et de Acheloo Ouid. lib. 9. Metam.

Inferior virtute meas diuertor ad artes,
Elaborq́; viro longum formatus in anguem.

Et de Periclymeno,

Mira Periclymeni mors est, cui posse figuras,
Neptunus dederat.

Et de Protheo ac Metra Erisichthonis filia,

Nunc aqua, nunc ales, modò bos, modò ceruus abibat.

Nec quisquam dęmonum, quia maris aut fœminę figuram sumit, sua natura mas aut fœmina uerè est. Huiusmodi enim paßiones, non simplices sed compositas substantias consequuntur. Corpora quoque in quę mutantur, flexu facilia sunt, ad omnem configurationem idonea; & sic modò tanquam uir apparent, modò ut fœmina, nonnunquam leonis more fremunt, saltant ut caprea, ut canes latrant, ac denique quarumlibet rerum, & animalium imaginem suo arbitratu facillimè induere omnes poßunt. Et hinc est, Olao teste, ut Hagberta Vagusti gigantis filia, insolito suę proceritatis aspectu, nunc contractioris, nunc exilis, nunc defluentis substantię, modò corrugata, modò explicati corporis

De corporibus à dæmonib. assumptis.

Olai histor. de Hagberta.

situm arbitraria mutatione trãsformare solita sit: atq; nunc proceritate cęlis inuecta, nunc in hominem angustioris habitus, composita cęlum deponere, terram suspendere, fontes duros reddere, montes diluere, naues sublimes tollere, sidera è cælis deripere posse crederetur. Præterea si illusiones quas dæmones D. Antonio fecerunt, in memoriam adducemus, de illorũ deceptione ac fraude mirari desinemus. Athanasius namq; Alexandrinus Episcopus de S. Antonio refert, Quòd dæmones aliquando ut draco teterrimus, ut puer horridus & niger illi apparebant: sæpè serpentium formas induentes, omnem protinus locum repleuere phantasiis leonum, taurorum, luporum, aspidum, serpentium, scorpionum, necnon & pardorũ atq; vrsorum: quæ singula secundum suam naturam fremebant, multaq; contra D. Antonium minantes suis dentibus fremebant, quod nullus eorũ tentationes sequeretur effectus, quinimò ipsi frustrati ac ludificati eßent. Illæ uerò quas Poetæ in suis fabulis inserũt, ut de Saturno in equũ, Tereo in vpupam, Philomela in lusciniam, Io in iuuẽcam, Daphne in laurum, Cyparisso in cupressum, Clytia in heliotropium, Arethusa in fontem, Batto in lapidem indicem, ac reliquæ, quarum narratio apud Ouid. præcipuè fit, esse possunt, vt Laberius de Pythagorica metamorphosi scribit, sicut in Nonianis libris inuenimus:

Athanasij verba de illusionibus D. Antonij

Metamorphoses fabulosæ.

Et audio mala multa etiam ex bonis
Par illud, vt nos olim mutant Philosophi,
Et nũc de mulo hominẽ, de muliere Colubrũ
Faciant, & ex diuersis, diuersa alia.

Aut ut Plotinus de animi metamorphosi sentit, qui sic ait: Quicunq; humanã proprietatem seruarunt, ite-

Plotini verba de animi metamorphosi

rum & ipsi homines renascũtur. Qui autem ad sensum defecerunt, bruta quidem ac stolida animantia redeũt, sed ita tamen, ut qui & iram adiecerint, fera existãt, et pro ipsa inter se differentia dissentiant: qui in libidine, & in uoluptatibus uitam egerint, salacia uoluptuaria animalia reuertantur. Quòd si nec sensu ipso, nec sensus parte vsi fuerint, hi utiq; omnes plantæ resurgunt, quoniam in his uel animus tantùm uegetalis fuerit, neque aliud egerint, quàm vt in plantas verterentur. Qui autem musicis modulis affecti ac deliniti vixerunt, si in cæteris non degenerarunt, animalia musica renascuntur: qui sine ratione ciuitates & imperia rexerũt, aquilæ fiunt, nisi alia prauitate sint infecti. Qui absq; sapientia sublimia improbius tractarunt, cęlumq; inspexerunt, in alites euaserunt. Qui uirtutem ciuilem assequutus est, homo reuersus dicitur; qui eã minimè adeptus est, in ciuile aliquod animal transformatus simulatur. Sed egerint, ac simulauerint Philosophi illi huiusmodi metamorphoses, qua intentione ipsis collibuit, clarum est ꝙ nisi meræ nugæ ac fabulæ sunt, uel ob animi sensus celandos, & aliqua mysteria tegenda inuentæ fuerunt: veluti in Aegyptijs eadẽ de causa literas Hieroglyphicas excogitasse perhibent. Clemens namque Alexandrinus refert, Aegyptios non quibuslibet mysteria commisisse, nec rerum diuinarum cognitionẽ ad prophanos deferre solitos. Extat Lysidis Pythagorei epistola, in qua Hipparchum reprehendit, ꝙ publicè cõtrà ac magister instituit, philosopharetur. Nec enim fas eße ea omnibus porrigere, quæ paucis & ijs quidẽ disertis communicanda sunt. Nec à Lyside duntaxat, Hipparchus reprehensus est, sed etiam accusatus à di-

Aegyptiorum mysteria.

Hipparch' reprehẽsus quòd mysteria vulgarit.

scipulis

scipulis aliis, & expulsus schola, & propter ipsum, tanquam propter mortuum facta columna est. Plato etiã Dionysio de quibusdam sacris mysteriis scribens, monet ut epistolam è uestigio decerpat, ne in indigni uulgi manus perueniat. Tantæ olim priscis illis philosophis curæ fuit, disciplinarum mysteria à contemptu & prophano abusu defendere. Sicut Cęsar quoque de bello Gallico, lib. 6. de Druidarum institutis dicit: & ex plerisque Hebræorum doctorum, ac ex nostris Hilario & Origene idem colligitur. At si ob animi intentiones celandas, huiuscemodi transmutationes inuestigatæ non sunt, sed dæmonum arte procuratę, asserendum est, ut D. Aug. 18. de Ciu. Dei inquit, ꝙ transmutationes hominum in animalia bruta, quę dicuntur arte dęmonum factę, non fuerunt secundum ueritatem, sed solùm secũdum apparentiam, ut enucleauimus: & in Anquirensi concilio his uerbis sancitum est; Quisquis credit posse fieri, aliquam creaturam aut in melius aut deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, uel in aliam similitudinem, nisi ab ipso Creatore qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior. Quòd autem per uerborum uires fieri nequiuerint, probatione non indigere existimo. Satis enim superq; à nobis demonstratum est, uerba nihil amplius efficere posse, quàm ea prę se ferre, ad quę exprimenda ac significãda instituta fuerũt. Minimeq; ob aerem à corde respiratum, nec ex spe & persuasione aut ex uerborum commistione, ex siderum uirtute, ex hominum genituris, uel ex animi potestate aliam uim quàm animum exprimendi, uerba habere possunt, ut suo loco latissimè diximus.

Platonis religio in celandis mysteriis.

Anquirensis concilii sanctio cõtra credentes creaturã transformari posse.

Corpora

Corpora de loco ad locum mira celeritate dę-monum, & non uerborum ui, tranferri possunt. Cap. XIII.

PRæcipua huius mundi pulchritudo in ordine ac sua dispositione cernitur, in qua mira Dei sapiētia manifestatur, quæ à mundi exordio, ut D. August. in 3. de Trinit. ait, Corpora omnia simplicibus substantijs obedire iußit, quò per huiusmodi abstractas mentes, motibus intermedijs uniuersa corpora gubernarentur. Et quamuis per alios motus, aliquid quod rei intimum sit, uarietur: ut quantitas, qualitas, forma substantialis, puta per motum qui est admixti formam, & per eum qui generationem efficit, & alios; nihilominus per localem motum corpora secundum aliquid externum duntaxat mutantur, qui quidem localis motus, immediatius, ut ita dicam, alijs motibus mouet: alij namque motus non nisi hoc locali intermedio à simplici substantia oriuntur. At inter hos motus maxima differentia est; si quidem mutatio per motum localem à substantia simplici immediatè fieri potest, quasi ab externo, & remoto agente; quod de alijs motibus dici non potest. Cuius rei eiusmodi ratio reddi potest. Nam uariatio per motum localem, etsi ratione mobilis perfectißima sit, ut Arist. 8. de Physico auditu probat, respectu tamen sui debilis actio censetur, quæ à remoto quoque agente fieri potest. Cuius quidem imperfectæ ac debilis mutationis ex imperfectiorū & è putri materia nascentiū animalium ortu exemplum afferre possumus, quæ animalia imperfecta, per solam cœlestiū corporū virtutē, ut à sua causa externa, & remota absque

Ordo huius mundi pars præcipua.

Motuū differentia & variatio.

Animaliū imperfectorum ortus.

semine

semine oriuntur, & procreātur. verùm præstantiores & nobiliores effectus causam proximam postulant, vt sunt cæterorum motuum actiones, & præcipuè perfectorum animantium ortus. Cùm ergo substantiæ simplices, quæ corpora cœlestia mouent, sua natura ipsis cœlestibus corporibus præstantiores, ac digniores sint, necnon Dęmones communem, & eandem naturam cum illis simplicibus mentibus, quos Angelos appellamus, habeant; apertum, & manifestum relinquitur, dęmonibus, quantùm ad motum localem vniuersa corpora obedire; idq́ue ea ratione fieri censeo; nam dęmonum actio per virtutis contactum fit: qui contactus per applicationē cognitionis rei agendæ, & ipsius actionis, atque per efficacem agendi voluntatem perficitur, vt quando dęmon de loco ad locum corpus aliquod transferre vult; vehemēti desiderio considerat locum à quo, & ad quē, & etiā corpus transferendum, et actionem, quā efficaci voluntate comprehendēs perficere cupit: & illico actio absoluitur, corpusq; dæmonis volūtati, nisi Deus secus iubeat, obtemperat. Quam sententiam per rationem à D. Aug. 3. de Trinit. sumptam corroborare possumus, qa idē est motus totius & partis, ut Arist. 3. de Physico auditu fatetur; sed dęmones ex diuersis mundi partibus quædam semina colligunt, & trāsferunt, quæ ad certos, & determinatos effectus perficiendos adhibent: igitur huiuscemodi effectus, qui vel corpora, uel corporis partes sunt, ab uno ad alium locum portare poßunt. Et quoniam hac de re, maxima inter Doctores controuersia est: nonnulli enim ex legum peritis id à dæmonibus præstari poße negant: inter quos Ioannes Franciscus Ponzinibius, & plures

Dęmonibus quoad motum localem omnia corpora obediūt.

Motus totius partis idem est.

alij,

alij, qui maleficarum imaginationem à dæmonibos moueri & agitari putant, non quidem nouam formam in organa imprimendo, sed formas in sensuum organis receptas localiter, ad vim apprehensiuam transmutando, vt inde tales apparitiones ac visa in somnis fiãt, quales ab illis desiderantur, & à dæmonibus inferuntur. Theologiæ professores in contrariam abeunt sententiam, non modò hominum, sed quarumlibet rerum corpora, ad quam remotissima loca, breui temporis spatio à dęmonibus ferri posse defendentes: hac de causa; vt huius perplexæ dubitationis ueritas habeatur, & nulla prorsus dubitandi ansa posthac relinquatur, duorum temporum discrimine dęmones cum maleficis considero: Primò respectu potestatis, qua ante Iesus Christi Saluatoris nostri aduentum fungebantur, & tunc clarum est, quòd non tantùm corpora transferre, uerùm multò maiora efficere poterant, & quo sibi diuinum cultum vsurparent, hominesque ita deceptos tenerent, humanum sanguinem sibi immolari faciebãt. Dionysius enim Halicarnaßeus in primo Antiquitatũ refert, Iouem, & Apollinem, quoniam decima hominum pars non fuißet sibi immolata, magnas Italis calamitates induxiße, usque adeo ut nulli fructus ad maturitatem usque permanerent, sed immaturi defluerent: fontiũ alij bibi non poßent, alij deficerent: mulieres abortũ facerent: homines & pecora uarijs morbis paßim interirẽt, donec decima reddita eßet. Diodorus quoq; testis est, Carthaginenses Saturno humanas hostias immolari solitos. Quos quidẽ dæmones, lemures, faunos, satyros, laruas, manes, penates, nymphas, semideos, musas, & multis alijs nominibus antiquitas appellabat.

Ponzinibij de Dęmonum potestate sentẽtia.

Dęmonum potestas dupliciter cõsideratur.

Halicarnasseus de sacris Ioui & Apollini præstitis.

Dęmonum nomina varia.

pellabat. Tantaq; hominũ cũ dæmonibus erat familiaritas, ut binos unicuiq; deputatos arbitrarẽtur; quos genios appellabãt, à quibus bona & mala contingere ipsis putabant, & quandoq; nec consultãtibus, nec cogitantibus hominibus, sed ex improuiso multa secunda & aduersa ab ipsis genijs, ijs nuntiata fuiße creditum est.

Bonus & malus genius.

Quod quidem Marco Bruto Platonis asseclarũ studioso, ipsiusque sectatori Plutarchus euenisse narrat, aßerens, quòd Brutus cùm ex Asia traiecturus eßet exercitũ, noctis conticinio, luna nõ admodum lucente, totus exercitus silentio tenebatur, ipse uerò animo quiddam reuoluens, uisus est quempiam ingredientem audire; respiciensq; ad ianuam spectrũ cernit immane, & prodigiosum, uasti & horrendi corporis ad se accedere, sibiq; tacitum assistere. Quod protinus rogare cœpit, Quisnam (inquiens) aut homiuum, aut Deorũ es? aut qua de causa ad nos uenisti? Ad hæc spectrum, Tuus sum, inquit, Brute malus Geuius, in Philippis me uidebis. quæ uerba rei euentus comprobauit; nam cùm Brutus in Philippis eßet, antequã eius exercitus à C. Octauio uinceretur; & ipse sibi, ne uiuus in hostium manus ueniret, mortem cõsciceret; rursus ei Genius apparuit.

Plutarchi historia de Bruti visione.

Idẽ de Dione Platonis discipulo, ac familiarißimo Plutarchus refert: si quidem dum Syracusis cõiuratio contra Dionem pararetur, & ipse uesperi cogitabundus in porticu domi sederet, ibi strepitu repentè facto, respiciens clara adhuc luce, in alteram porticus partẽ, quandam mulierem, cultu & facie nihil à tragica abhorrentem furia cõspexit, quæ scopis domum uerrebat; & eadem nocte, eius filius ferè adultus ob nescio quem animi dolorem, & iram leui de causa susceptam, è fastigio

Dionis visio ex Plut.

domus

domus se præcipitem dedit, et interijt. Paucis pòst diebus Diō ipse à cōiuratis interfectus est. Simile spectrū per quietem specie toruæ mulieris à Caramando Regulo uisum est, cùm Maßiliam urbem obsideret, à quo exterritus, ut Iustinus Historicus lib. 33. ait, ultrò pacē cum Maßiliens. fecit. qui Caramandus urbem ingressus cùm in arcem Mineruæ venißet, conspecto in porticibus simulacro Deæ, quam per quietem uiderat, repētè exclamauit, illam esse, quæ se nocte exterruißet, illam quæ recedere ab obsidione iussißet. Quid dicam de Socrate, circa quem, ut Lactantius affirmat, assiduè dæmō loquebatur? Idem Apuleius confirmat, q̃ hac de causa librum cōposuit, quem de Deo Socratis, inscripsit. Idē in lib. de morte Socratis Xenophon refert, qui eum sic loquētem, ab Athenienſ. condemnatum inducit: Enim uero iam bis mihi defensionem paranti dæmō aduersatur. Quocirca per Genium iurare maximum apud ueteres iuramentū extitit. Et à Caligula multi supplicio affecti leguntur, qui per suum Genium peierauerant. Illo inquam tempore, quia dæmones totum mundum deceptum habebant, laxasq́; potestatis habenas eis Deus reliquerat, nō secus atq; equi alati, homines ad longißima loca per aerē portasse legūtur, ut de Pasete; Exagono Oblogenum legato, Circe, Medea, Canidia, Tyridate, Apuscoro, Tarato, Marmaridio, Hippoco, Arnuphi AEgyptio, et innumeris alijs scriptū inuenimus, q̃ veluti uolucres dæmonū ope aduolasse perhibentur. Secūdò post Saluatoris nostri aduentū dæmonū potestas considerāda est, quæ hoc tēpore multò minor fuit, quia post eius aduentum, uetustatis tenebræ ceciderūt. Nā dū in AEgypto cum Ioseph, & matre fuit, eo tēporis

Caramādi Reguli uisio.

Socratis Genius.

Iuramētū per Geniū apud ueteres solenne.

A Dæmonibus pacra uecti.

Christo ad uētu uetustatis tenebræ ceciderunt.

spatio simulacra Deorũ, quos gens stulta, et omniũ errorum mater coluit, suæ sponte cecidisse dicuntur. Quod Porphyrius (uti Eusebius dicit) Christiani nominis hostis, in libro, quem aduersus religionem nostram scripsit, hoc modo testatur. Nunc uerò mirantur, inquit, si tã multa peste Ciuitas uexatur, cũ et AEsculapius, & alij dij lõgè absint ab ea. Postea enim quàm Iesus colitur, nihil utilitatis à dijs consequi possumus. Dæmones namque ante Christi cruciatum, duplicem manum habere dicebantur, attrahentem unam, impellentem alteram. Manus attrahẽs, uiros Deo charos ad limbum trahendi potestas erat: Impellens autem erat facultas, q̃ homines per innumeros fallendi modos præcipites dabat, & inter alios ille præcipuè uigebat, quo dæmones diuinum cultum sibi usurpabant: quod ut assequerentur, hominibus sibi iuramento, aut alio fœdere, ac lege deuinctis, ad nutum omnia concedebant. Quæ uerò aut suas uires excedebant, aut Deus agere non sinebat, in ijs homines illusionibus fallebant, ut illi id se aßecutos esse putarent, quod dæmones spoponderant, aut mortales concupiuerant. Et ideo de Medæa apud Ouid. in Epistolis sic legitur.

Porphyrij testimoniũ de Idolorũ casu.

Ante Christum passũ Dæmones duplicem manũ habebant.

Illa reluctantem, cursu deducere lunam
 Nititur, & tenebris addere solis equos.
Illa refrenat aquas: obliquaque flumina sistit.
 Illa loco syluas, uiuaque saxa mouet.

Primæ manui ob fortitudinẽ qua prædita erat, nemo resistere poterat. & hæc à Domino nostro penitus amputata fuit, quia per eius cruciatum Adæ peccatũ deletum est, cœlorumque portæ patefactæ sunt, et ille locus qui limb⁹ dicebatur, destructus est. Et ideo Apocalyp.

Adæ peccatũ per Christi patibulũ deletũ est.

20. cap.

20 cap. D. Ioannes ait, *Vidi Angelum, id est Christū, descēdētem de Cœlo, habentem clauē abyßi, & cathenam magnā in manu sua; & apprehēdit draconem serpentem antiquū, qui est diabolus, & ligauit eū.* Et Saluator noster apud Ioannē c. 12. inquit, *Nūc Princeps huius mundi eijcietur foras.* Manum uerò impellētem ita strenuā habebat, ut ei quisquā uix resistere poßet & hęc à Domino nostro non penitus sublata est, cū sic expedierit, uerū eneruata, ac debilitata fuit. et propter ea dæmonū potestas, post Christi cruciatū, quantū ad homines per aerem ferendos, duobus modis considerari potest: Primo cùm improborū confusio, Dei gloria, Ecclesiæ utilitas augetur, ac fides in fideliū animis largiores radices mittit, & sic homines, tum à bonis, tum à malis Angelis p aerem sublatos esse legimus; & nūc si Christi fidelium hominū utilitati conduceret, ferrentur. Quātùm uerò ad malos Angelos spectat, ex D. Maximo Episcopo Taurinense, ex Hieronymo, Arnobio, Damaso & ex sancto Lino Simonē Magnum, per aerē sublatum habemus, his uerbis: *Cùm Simon Magus se Christū diceret, & tanquā filium ad patrem aßereret uolando posse conscendere: atq; elatus subitò magicis artibus uolare cœpisset; tum sanctus Petrus fixis genibus precatus est Dominum; & precatione sancta uicit magicā leuitatē. Tunc igitur Petrus uelut uinctū illū de sublimi aere deposuit: et quodam præcipitio in saxo elidens, eius crura confregit: & hoc in opprobrio facti illius, ut qui paulo antè, uolare tentauerat, subitò ambulare non poßet, & qui pennas aßumpserat, plantas amitteret.* sed ne fortè hoc mirum uideatur, quòd Magus ille pręsente Apostolo per aerē aliquādo uolitauerit,

Ad improborum cōfusionem corpora p aerem sublata sunt.

Simonis Magi per aerem sublatio.

rit, hoc patientia Petri fecit. Permisit enim illũ in sublime ascendere, vt ex altiori loco euerteretur. Voluit eũ in excelsum leuari ad conspectũ omniũ, vt ruentem illum de excelso, oculi omnium peruiderent. Ecce quomodo ex uolatu huius perfidi malefici à dæmone euecti illius confusio, opprobrium, & pœna secuta est, Dei verò gloria in Sanctis viris manifestata est. ex quo fides in animis credentium corroborata est, in cæteris verò adhuc infidelibus altas radices egit, cũ magna fidelium hominum lætitia, uidentium q̃ ab ipsis crederẽtur, miraculis confirmari. Huic exemplo non admodũ dissimile est illud, qđ Vinc. in speculo histor. lib. 25. C. 26. asserit, Anglicanam scilicet fœminam arte magica illusam à dæmonibus post dira tormenta ad aera cum clamoribus horrendis fuiße raptam. Prætermitto recentiora multorum maleficorum lemurum & strigum exempla, quæ tum à Paulo Grillando, tum ab alijs afferuntur. qui omnes à dæmonibus per aerem uiros ac fœminas in longissimas partes translatas sibi constare fatentur. Illud autem, quod Olaus Magnus refert, non prætermittam. Oddo Danicus, inquit, pirata maximus, adeò magica arte doctus extitit, vt absque carina altum pererrans, hostilia sæpe nauigia, cõcitatis carmine procellis euerteret. Idẽ de Othino maiore atq; seniore inter magos refert, qui Hadirigũ quendã Daniæ Regẽ magicis præstigijs turpiter illusum, atque lõgius à suis familiaribus auulsum, cum equo per vasta maris spatia ad propria reduxit. Sic de Hollero mago affirmat: qui adeo in magica arte clarus euasit, ut ad traijciẽda maria oße, qđ diris carminibus obsignaßet, nauigij loco uteretur, nec segnius eo, quàm celerrimo uelo-

Vincentij histo. de Anglica fœmina à Dæmon. translata.

Oddo Danicus insignis pirata & magus.

Othini illusio.

Holleri magica ars.

rum uentorumq; usu proiecta aquarum obstacula supe raret. Quinimò & Christus ipse à dæmone à quo tentatus fuit, se supra templi fastigium, ac sublimem montem portãdum permisit, ut D. Gregor. in Matth. 4. cap. inquit. De sanctis quoq; quibusdam uiris legitur, quod ipsi per dæmones, ueluti per alatos equos, diuini oraculi lumine afflati, à longissimis orbis partibus sese ferendos curarunt, sicut de S. Antidio Archiepiscopo Bisuntino scriptum inuenimus, qui non multarum horarum spatio à dæmone, quasi per mulum alatum ac uolucrem, Spiritus sancti iussu se Romam deferendum mandauit. Quod uerò cùm sic expediat, etiam per bonos Angelos corpora per aerem sublata legantur, de beatæ uirginis Domini nostri Iesu Christi æde exemplum manifestum habemus, quam à Nazareth usque ad Illyricũ, & illinc usque ad cuiusdam mulieris nemus quæ Loreta appellabatur, transtulerunt. Quid? quod postquàm Eunuchus Reginæ Aethiopum à Philippo Apostolo salutarẽ baptismum accepit, Angelus Domini rapuit Philippum, atq; in Azotum transtulit? Validissimo quoq; suo impetu Angelus diuinum Prophetarũ Ezechielẽ assumpsit, ut Ezechiel ipse fatetur: Et aspexi, inquit, & ecce similitudo uiri à labijs suis, & inferius ignis, & à labijs eius & superius tanquã uisio electri: & accepit me à uertice in spiritu suo in medio cæli & terræ, & deduxit me in Ierusalẽ. Idẽ de Abacuc Propheta legimus, quẽ Angelus sui spiritus impetu à Iudæa in Babylonẽ cũ alimento portauit, ipsumq; in lacum leonũ, non solutis illinc signaculis, intulit, & Domini seruus Daniel comedit: rursusque idẽ Angelus nulla interposita mora, in locum suum Abacuch restituit, nihil ei impedimẽti

Christi in montẽ euectio.

Mariæ uirginis ædis translatio.

Philippi Apostoli in Azotum translatio. Ezechielis mira translatio.

Abacuch translatio.

afferens quominus eadem hora rediret, eodemque cibo messores suos copiosè aleret. Prætermitto cælestia illa, lucidaq; ac perspicua corpora, quæ cùm vastißimæ molis sint, agitatione tamē adeò rapida feruntur, ut uiginti quatuor horarum spatio virtute Angelorū quotidie orbem suum cōficiant, quos quidem angelos Arist. per naturæ lumen simplices mentes orbibus aßistentes appellauit. Quòd ni huiusmodi vtilitas cum improborum hominum infamia ac pœna, ex maleficorum per aerem volatu subsequatur, nullo pacto dæmones id attentaturos affirmare auderem: cùm Deus Opt. Max. nunc dæmones suo arbitratu quidquid velint, agere non patiatur: sed potius crederem, vnguentorum vi, dæmonum arte factorum, maleficos oblinitos, aut per alia signa & verba ludificatos vehementi somno consopiri, in quo per dæmones simulacris, imaginibus, ac phantasmatibus subministratis, & accommodatis ea re ipsa agere putant, quæ vigilantibus in animo erant. Et hanc nostram sententiam Ancyranum concilium confirmauit, in quo hæc verba per decem & octo Episcopos sancita reperiuntur; quòd scelerataæ quædam mulieres dæmonum illusionibus seductæ nocturnis horis cum Diana Paganorum dea, & innumera multitudine mulierum credūt se equitare super quasdam bestias, & multa terrarum spatia pertransire: quæ falsa opinione deceptæ, hæc uera esse credunt, & credendo à recta fide deuiāt: ideò sacerdotes per Ecclesias sibi commißas populo prædicare debent, hæc omnino esse falsa, & à maligno spiritu talia phantasmata mentibus fidelium irrogari. Siquidem Satanas trāsfigurat se in Angelum lucis, & cùm mentem cuiusque mulierculæ cæperit, & hanc sibi

Corporum cælestium celerrimus cursus.

Dæmonū illusio qua corpora trāsferri psuadent.

Ancyrani cōcilij sanctio cōtra credentes corporum translationem.

ſibi per infidelitatem ſubiugauerit, illicò transformat ſe in diuerſarum perſonarum ſpecies, atque ſimilitudines, & mentem quam captiuam tenet, in ſomnis deludens, modò læta, modò triſtia, modò cognitas, modò incognitas perſouas oſtendens, per deuia quæque deducit. Valdè itaque familiare, & conſuetum dæmonibus eſt, vt ea quæ in vigilia mortales cupiunt, in ſomnis ipſis obijciant, & ita clarè atque apertè, vt ſeſe non dormire, ſed vigilare opinentur. Quod quidem malum per totum orbem terrarum repſit, & vſque ad Occidẽtales Indias peruenit. Idq́ue ex Monardo medico Hiſpalenſi ſcriptum inuenimus, qui in tractatu ſecundæ partis, in qua de rebus agit, quæ ex Occidentalibus Indijs ad nos tranſportantur, cuiuſdam herbę uim recenſens, quam Thabacum vocant, nos uerò herbam ſanctæ Crucis appellamus, ſic ait, Cùm inter Indos de re aliqua graui, & maximi momenti ageretur, de qua Magnatibus & Principibus conſulto opus erat, ad ſacerdotem ibant, cui rem exponebant: ſacerdos autem in eorum conſpectu ſtatim frondem, aut ſurculum illius herbæ capiebat, qua prunis impoſita, per os & nares cannulo quodam fumum attrahebat: quo facto extemplò vt mortuus in terram ſacerdos cadebat: deinde fumi operatione conſumpta (cuius gratia in ſomnijs uarias illuſiones & ſimulacra viderat) pro vt dæmones illi ſuggeſſerant, ambiguas reſponſiones dabat, vt quidquid ex re accideret, illud fuiſſe dicerent, quod à ſacerdote prædictum erat, & ſic populos dæmones deceptos tenebant: idq́ue etiam animi cauſa alij Indi factitabant, quia magnopere phantaſmatibus, figuris & imaginibus in ſomnis delectabantur, quod de herba Solano

Monardi hiſtoria de Indorũ ſuperſtitione.

S. Crucis herbæ vis.

furioso dicta scriptores etiam tradunt. Plin. quoq; lib. 24. c. 17. Aglaophotin herbam memorat, quæ hominum admiratione propter eximium colorem nomẽ accepit: quam in marmoribus nasci Arabiæ Persico latere, & ea de causa Mamaritin quoque uocari, Magosq; ea uti, cùm deos euocari velint. Ibidem Archemeniden colore electri, sine folio nasci in Tardactilis Indiæ inquit: cuius radix in pastillos digesta, deinde uino propinata noxijs, ab ipsis confeßionem criminum perpetratorum in somnis, magis quàm quilibet alius cruciatus extorquet. Clarum igitur est, quòd nonnullis medicaminibus, dæmones maleficis ac strigibus somno cõsopitis, apparere faciunt, quidquid uigilãtes desiderãt, nihilq; uerba ad illos per aerẽ ferẽdos facere poßũt, sed tantũmodò signa esse quibus dæmones ad id præstandũ inuocantur: cùm ad significandũ tantùm, & non ad aliquid efficiendum uerba inuenta sint, ut sæpius diximus.

Aglaophotis herbæ vis.

Archemenidis vis.

Cæli obseruatione, fascinare nemo potest. Cap. XIIII.

Cælum ac sidera corporum omnium natura constantium commune esse principium, nemo est qui ambigat: & quoniam corpori, quod à natura principijs originem trahit, duo inesse videmus; motum scilicet, & qualitatem quandam sensu perceptibilem, quam lucem appellamus: hinc fit, ut cælo omnium corporum primo, ac præstantißimo, omnium motuum perfectissimus, omniumque qualitatum nobilißima lux adscribatur. Siquidem id quod primum in unoquoque genere reperitur, reliquorum

Cælũ corporum omnium principium.

Cælũ omnium corporum præstãtissimũ.

quę sub eodem genere collocantur, causam eße Aristoteles asserit. Quo fit ut quod primo motu mouetur, cætera moueat, atque eo quiescente, cuncta quiescant: ueluti in homine, qui paruus mundus dicitur, accidere uidemus, in quo si cordis motus desistat, cæteras hominis partes quiescere & interire oportet. Qua ratione Philosophus adductus, primi cæli motum in lib. de Physico auditu, uitā omnibus esse affirmare ausus est. Plato etiā in Timæo uitam nobis corpoream à stellis infundi aßeruit: lux enim cælestis uitali quadam ui prædita est, non quòd aut ipsa uiuat, aut uitam conferat, sed corpora uitæ capacia ad uitam disponat. Namque lucem calor concomitatur, qui mira quadam efficacitate omnia penetrat, omnia fouet ac moderatur. Quòd autem in hæc inferiora, luce & motu cælū agat, Auerroes in 2. de Ortu, hisce uerbis declarat. Propter diuersitatē causæ agentis in ultimo, fit diuersitas rerum hic: & diuersitas operationis Solis, propter congregationē & segregationem planetarum cum eo. Et Arist. in 2. Cæli, causam reddente, quare corpus cæleste pluribus motibus moueatur, inquit Auerroes: Vult hic loqui de causa finali, qua cęlum habet plures motus, & vult dare causam ex eis quæ hic apparent. Apparet enim quòd proportio eorum quę sunt hic ad corpora cælestia, est sicut proportio facti ad faciens. Id uerò quod factum est, respectu actionum facientis finis rationem habet, ut sunt ea quę in hoc inferiori mundo fiunt. Idem Aristoteles in 12. Diuinorum corroborat. Vbi Auerroes com. 44. ita inquit, Dispositio in iuuamento corporum cælestium adinuicem in creādo etiam quæ sunt hic, & conseruando ea, est sicut dispositio bonorum Regentium,

Primi cæli motus omnibus uita est.

Cælum luce & motu in hæc inferiora agit.

qui

qui iuuant se adinuicem in regendo bonam ciuitatem, idem Arist. in lib. de Propriet. elem. & de Mundo, repetit. Demùm lib. 1. Meteo. sic ait, Oportet hunc mundum inferiorē superioribus nationibus esse contiguum, vt omnis uirtus eius ĩde gubernetur. Qua de re loquēs Aug. in 3. de Trin. ita sentit, Deus regit inferiora corpora per superiora Ex p̄tactis igitur clarū ac manifestū esse cōstat, cælū ac sidera in hæc inferiora corpora motu ac lumine cōcomitato calore agere, quę quidē actio, regimen & gubernatio appellatur, Dei uolūtate sic imperante atq; ordinante, ut scilicet suæ diuinæ uirtutis cælum esset uniuersale instrumentū. Ex quibus falsum esse cōuincitur, quod in 6. cap. lib. 1. ad superstitiosorū mentem dicebamus, hominis affectus unicuiq; planetæ adscribendo, ut libidinem Veneri, tristitiā Saturno, & sic de reliquis. Nec Zodiaci signa particularibus humanorū corporū partibus dominari queunt, ut Aries capiti, Taurus collo, & ita de singulis, ac succeßiuè per cælum ac planetas fascinum iaculari non posse asserendū est. Quoniam multis in locis Arist. fatetur, tum mētes mouētes, tum cælestia corpora mota, ac influxus ab eis descendentes eorū effectuū qui hic fiunt, nō particulares, sed cōes causas eße; illamq; uirtutem, quā Aries & Sol capiti instillare dicitur, nō potest nō singulis corporis mēbris, & omnibus denique rebus cōmunicare: id enim communis causæ munus est; ut æqua ratione ad omnia se diffundat. Et licet cælestium corporum motus & configurationes hominem ad aliqua propensiorem & inclinatiorem reddere poßint, nō tamen ad turpitudinem, ac prauas & diabolicas actiones, sed ad uirtutes, sanctißimos mores, ac sanctißima tantùm desideria

Deus regit inferiora corpora p̄ superiora.

Cælum diuinæ uirtutis uniuersale instrumentum.

Zodiaci signa particularibus corporis membris dominantur.

Cæli configurationes ad aliqua, non tamē ad turpitudines propensos homines reddunt.

deria nos propensos, inclinatosq; cælestes uirtutes, & cælestium luminum in nos descẽdentes influxus faciũt, tantum abest, vt ab eisdem ad malum, & ad uitium aliquod, ad noxias, uanasq; & perniciosas cupiditates, homines sollicitentur & adigantur, ac tandem per eosdem fascinum procuretur. Quid enim mali ab illis præclarißimis naturæ, & Dei Opt. Max. corporibus? quid inquã, damni ab ipso uniuersæ naturæ auctore, per hæc augustißima corpora? siue per suos, tanto tamq; admirabili ordine digestißimos, regulatissimosq; motus, siue per sua fulgẽtißima, saluberrimaq; ac uitæ mortaliũ omnium accõmodatißima lumina? quid, inquã, damni, quid exitij, quid cõtumeliæ nobis per Solẽ & Lunã, per errantia, aut fixa, fulgentißimaq; sidera contingere vnquã potest? Firmamentũ, dicebat Arist. in 8. de Phys. aud. est cor uniuersi orbis. In 12 diuinor. Omnium quæ cernuntur firmamentum est maximè diuinum. In li. 1. de Cælo, Cælum est locus & habitatio deorum. Si igitur firmamentum est orbis uniuersi præstantißima pars, si cor est, si quid diuinũ, si deorũ habitatio; nonne quemadmodum cor in animali fons illius uirtutis est, qua animalis integritas, ordo, & misturæ nexus seruatur, morborumq; inuadentiũ iniuria propulsatur, ita existimãdũ erit, firmamentũ hoc & cælestia corpora, ac stellas, quæ in ipsis cælestibus corporibus sunt, eorum quæ intra ipsius cæli amplitudinẽ continentur, integritatem conseruare: propulsare autẽ ea, quæ orbis totius integritati, & eius partiũ, hoc est rerũ in ipso cõtentarũ incolumitati aduersantur? Quòd si secus fieret, nec quid diuinũ, nec deorũ habitationẽ, nec cor cęlestibus corporib. Philosophi adscripsißẽt. At si cęlestia corpora hæc inferiora,

Cęlum cor vniuersi orbis, ex Aristot.

Cælũ Dei habitatio.

feriora, ut Arist. loquentē citauimus, gubernāt; atque gubernare idem est, ac dirigere, statuere & ordinare; qui fieri potest, ut inficere, uitiare, euertere, ac fascinare queat? Hinc Origenes 4. tract. super Matth. eos acriter damnat, qui stellas maleficas affirmant: quia nulla stella est à Deo facta quæ malefaciat. Iāblichus lib. de mysterijs, uires oēs ab illis bonas descendere ait. Plotin. lib. de Fato, ita inquit, Iam uerò prauitas morum, quomodo à cælestibus, qui dij sunt, hominibus dari potest? Pierius lib. 3. Hieroglyph. ubi de tauro sermonē habet, Platonem commendat, q̄ à cælesti corpore, nihil nobis posse demitti mali crediderit. Et à Io. Pico Mirandulano longo processu, lib. 4. aduersus Astrologos ostensum, probatumq; fuit, à cęlestibus corporibus non bella, non uitia, nō morbos, non mortem, non deniq; quidquam mali contingere posse. Quæ igitur insania est, ut nonnulli per ea fascinū iaculari poße garriant? Prætermitto quę D. Cyprian. Io. Chrysost. D. Aug. Hieron. Gregorius, Ambrosius, Lactantius, Seuerianus, Caßiodorus, D. Thomas de cęlestibus corporibus affirmant. Cùm D. Basil. Magnus in Hexameron lib. scribat, ridiculum eße Astrologis contradicere, cùm omnia eorum dicta sint ignorantię & impietatis plena. D. quoque Bonauentura in Cētiloquij prima parte, ea quę per astra procurantur, dęmonū illusionem & deceptionē appellat, quam obseruationē à Deo maledictā, & ab Ecclesia interdictā affirmat: velut illam inter alias existimo, qua lunam ingentibus sonitibus iuuari arbitrabātur, quominus ab ea incantantium uoces exaudiri poßent, unde uaria instrumentorum genera pulsabant, quò lunę laboranti opem ferrent, sicut Propertius meminit,

Origines arguit, stellas maleficas appellātes.

Plotinus morū prauitatem à cælo nobis dari negat.

D. Bas. cū alijs Theologis astrologos arguit.

Cantus & è curru lunam deducere tentant,
Et facerent, si non æra repulsa sonent.

Iure ergo, ob huiuscemodi errores, ac deceptiones uitandas in Toletana Synodo, ac demum in regulis ex Tridentini Concilij decretis promulgatis, astrologicæ obseruationes prohibitæ ac damnatæ sunt. Quòd uerò superstitiosi quidam tenent, cælum sentiendi ui prędi-tum eße, atque incantantium uota & preces audire, falsum esse affirmamus: lucidißimus namque Themistius in hoc sensu sic ait: Constat animantem naturam, utraque sui parte extrema, sine sensu exigere. per extremam autem partem cæli naturam, & plantas intellexit. Sed alia ratione cælo, alia plantis sensum natura nō tribuit: Plantis, quia uiles & craßæ sunt, ideo dignę non fuerunt, nec eum capere potuerunt, nec etiam eis neceßarius erat. Cælo, quia eminentioris censetur ordinis, quàm ut ad sensuum usum descendere debeat, & neutrum paßione foras accersita ad inquirendum indigebat. Plantę, quia obuiam, & proximum alimentum sortirentur. Cælum, quia pasci & cibari non neceße haberet. In huiusmodi autem ardeliones secus aßerentes, Damascenus lib. 2. ita clamat, Nullus animatos cælos uel luminaria existimet: inanimati enim sunt, & insensibiles, & D. Aug. de Ciuit. Dei ait, Non est credēdum, quod plato dicit, globos istos luminum, siue orbiculos, luce corporea super terram, seu die, seu nocte fulgētes, suis quidem proprijs animabus uiuere. Ad ambas uerò rationes cælo sensum ineße probantes uno uerbo respondetur: quia licet cæli motus secundum partes sit nouus, non tamen secundum totum: sic enim ęternus est: nec particularem, aut uniuersalem motum efficere

Toletana Synodus astrologicas obseruationes dānat.

Cęlum sensu caret.

Plantis cur sensus non attributi.

inten-

Cęlum nec vniuersalē nec particularē motū intēdit.

intendit, sed motum absolutè. Nec illis hæc fuga suffragari potest, si dicant, quòd cælo tantùm cognoscendi gratia sensus attributi sunt, & non propter salutem, vt caducis animalibus, quia tunc dictorū sensuum organa cælo natura dedißet, vt bene Arist. cōtra antiquos idē tenētes probat. Illud verò de metallicis laminis cū characteribus insculptis, dicimus impiū, & execratione dignum esse censendum, quia laminæ illæ nullam penitus præcipuam virtutē à cælo habere poßunt. Si quidē cælū, vt probauimus, cōmunis causa est, communemq́ue vim omnibus largitur, & nō particularem, ac proinde particulares vires, quibus res inter se differūt, nō à cælo, rebus inseruntur, sed omnibus pro sua cuiusq; natura insunt. Cùm enim vnā, & eandem omnibus qualitatem cælū imprimat, & hac res singulas cōfirmet, & tāquā ex somno excitet, ut pro naturæ suæ quæque viribus actiones exerceat: quas quidē singularū rerum naturas cælum non det, sed tātùm communi quadam qualitate gubernet; unusquisque iudex eße potest, cælū imaginibus nihil proprium dare poße, sed illud duntaxat in materiam imprimere, quod in res omnes quouis tempore imprimit. Quis namque Philosophiæ principijs vel leuiter imbutus est, qui actionē & passionē in illis tātùm reperiri nesciat, quæ ad idem genus pertinēt? At naturalia, & artificialia, non proximis modo, sed totis generibus distinguūtur. Si quidē naturalia motus, et quietis in se principiū habēt; quo quidē interno principio, quæ ab arte sunt, carēt. hac de causa naturalia corpora in artificialia (quatenus artificialia sunt) agere nequeūt. non enim cælum in uestem aliquā agere quidquam potest, quatenus hanc uel illam formam ab artifice accepit: sed

Metallicæ laminę dānantur.

Actio & passio inter quæ est.

Corpora naturalia quo pacto in artificialia agant.

ideo à cœlestibus uiribus uestem corrodi, tineis consumi experimur, quia ex lana, aut lino, uel pellibus, uel alia materia confecta est, & nõ quia hac, uel illa forma conflata sit. Cùm itaque laminæ, & imagines, nihil prorsus à cœlo uirium accipere possint, quàm si earum materia eo modo nunquam formata fuisset, clarum est, diabolicum esse illud, quod de huiusmodi fascino obstrepunt. Quod inde clarius fiet; nam si in succino Arietis, aut Scorpionis, aut cuiuscunque signi uel planetæ figuram insculpas, non magis succinum erit, quam priùs, nec uehementius paleam trahet, quàm antea, quia quæ naturam eandem habent, quam priùs habebant, eodem modo à cœlo mouentur. Præterea ab arte imaginibus tribui nihil aliud potest, quàm ordo, compositio ac figura: quæ agendi principia esse non possunt, ut bene in Philosophia exercitati norunt. Rursus ars naturæ imitatrix appellatur, quia in externis tantùm partibus naturæ similia facit, interna autẽ nõ contingit Quòd si partes in profundo sitas attingeret, non ars imitatrix, sed inuẽtrix natura diceretur. Superficies uerò actionis omnis est expers. Ideo cùm in imaginibus, et figuris, & characteribus tãtùm superficies mutetur, per eos agi nihil prorsus potest. Verùm fac, plumbũ, aut alias æris species, per fusionem liquefieri, & laminam cũ his, aut illis imaginibus formari, quid tum? Annon liquidò constat, ea quæ ab arte sunt, naturæ motibus nullo pacto esse subiecta, & ita à Cœli actione nihil recipere? sed fac, laminis cœlestem fluxum instillari, quod nullo pacto admittitur; num eiusmodi influxus perniciosus, exitialis, & fascinãdi ui præditus erit? minimè. nam tum ad Platonis, tum ad Aristotelis, & omnium

Ars naturæ imitatrix.

Supficies actionis expers.

philo-

philosophorum mentem probauimus, cœlum diuinum esse, diuinarum mentium sedem ac locum appellari, & ueluti cor uirtutes in animalis partes diffundit, ita salutares influxus, ac uires in hæc inferiora cœlum immittit. Quando uerò per eiusmodi laminas & imagines tot scelera committi, & tot mira fieri contingit, non laminis, & imaginibus, sed dæmonibus, q talia perpetrarunt, adscribenda sunt. Nec laminæ & imagines quidquam efficere potuerunt, quàm signa maleficorum, ac dęmonum pacta, & fœdera ostendentia præstare. Minimeque uerum est, hominum uota uolatilia reddi posse, ut supra monuimus: neque ex hominum uolũtate comatorum siderum generatio pendet, ut aduersarij defendunt. Si quidem eiusmodi comatorum siderum ortus nihil aliud est, quàm calida & sicca impressio in tertia aeris regione genita prope sphæram ignis, ex calido & sicco uapore solis uirtute eleuata, globus uerò illius uaporis sic unitus, stellæ corpus uidetur. partes autem illius uaporis discontinuatæ circa globum illum, & in longum protensæ in suis extremitatibus illi globo coniunctæ, quasi eius comæ sunt. At si solis uirtute comatum sidus procreatur, fatuum est dicere, ab hominum uoluntate eiusmodi pendere. Et si Regum obitum significare aliquando reperitur, non illius sideris natura, sed diuino iussu fieri potest. Si autem natura fiat, casu & ex accidenti, ita Regum sicut rusticorum interitum portendet. Deus namque immortalis, cùm aliquid diri, uel aduersi, ob mortalium scelera punienda, in mundum est immißurus, id portẽtis, & prodigijs futurum ostendere, uenturasque calamitates signis, minisq; cœlestibus præmonstrare consueuit, ut qui legendis histo-

Laminarũ actio Dæmon. ascribitur.

Siderũ comatorũ vis & ortus.

Deus venturas calamitates signis præmonstrat.

rijs,

rijs, uel mediocriter exercitatus sit, iudicare potest. Hinc Dauid, Dedisti metuentibus te significationē, ut fugiāt à facie arcus. & D. Cyprianus, Hortamur planè quantum possumus, vt quoniam prouidentia Domini monentis instruimur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem, ieiunijs, uigilijs, orationibus, insistere cum omni plebe non desinamus, incumbamus gemitibus aßiduis, & deprecationibus crebris. hæc sunt enim nobis arma cœlestia, quæ stare, & perseuerare fortiter faciunt. In Regnis Hispaniæ, in Oppido Vililla nuncupato Cęsaraugustanæ diœcesis campana quædam est, quam miraculorum appellant; hæc per aliquot menses antequam aliquid aduersi in Christiana Republica contingat, ex se ipsa, nemine impellente, pulsatur. Cuius rei testimonium per publicos tabelliones, testibus plurimis adhibitis hisce oculis egomet legi, præter fidem, quam de eadem re illius Regni Proreges suis litteris faciebant. Quid dicam de cœnobio sancti Mauritij, quod in confinibus Burgundiæ prope fluuiū Rhodanum situm est? iu eo enim uiuarium est, in quo iuxta numerum monachorum pisces ponuntur. ex quibus monachis cùm aliquis ægrotauerit, pisciculus quoque semiuiuus supernatare in uiuario cernitur: quòd si monachus è uita migraturus sit, paucis antè diebus piscis moritur. & hoc tum à Cardinale meo, tum ab alijs testibus fide dignis accepi. Vnde non immeritò Diuus Cyprianus ait, Nos quod fidei et charitati, & sollicitudini congruebat, quæ erant in conscientia nostra protulimus, diem certaminis appropinquaße, hostem uiolentum contra nos exurgere, pugnam non talis qualis fuit, sed grauiorem multò, & acriorem uenire, hoc no-

Cypriani uerba de calamitatibus præuisis auertendis.

D. Mauritij cœnobium.

bis diuinitus frequenter ostenditur, de hoc nos prouidentia & misericordia Domini sæpius admonere dignatur. hæc ille. Et quoniam ex Regum interitu regnorum perturbationes oriri solent, & ex eo plurium vtilitates uel detrimenta accidere possunt, atque Deus præcipuam Regum curam gerit: hinc fit ut de illis Angeli magis quàm de reliquis solliciti sint, eorumque ministerio, comata sidera Dei iussu aliquando gigni piè credere possumus; quò de uenturis calamitatibus, ac perturbationibus præmoneantur. Nonnulli uerò aiunt, quòd uehemens & inordinata siccitas & caliditas comati sideris ortum comitari consueuit; & quia ut plurimum Reges, Principes, diuites ac magnates calidis & siccis cibis aluntur, nihil nisi cũ pipere, zingibere, croco, cinnamomo, & alijs aromatũ speciebus uescendo, hinc usuvenire solet, ut plurimi ex illis eo tempore intereant. Arist. autem in lib. meteor. ventos ualidissimos, ac terræ motus futuros ex comati sideris ortu præmonstrari asserit. Cuius rei ratio reddi potest, nam cùm eiusmodi comatum sidus generatur, accidit ut aliqua illius exhalationis pars, in interiori terræ parte commota obductis poris terræ ob internũ frigus concludatur, & intercipiatur, & ex ea inclusa materia, & ex ui sua in multitudinem redacta, per antiperistasin terræ motus fiat. Eadem ratione maris inundationem prænuntiat: at si interdum fructuum egestatem, legum mutationes, Regnorum translationes, lites, rixas, iurgia, & contentiones comata sidera prænuntiare solent, uel fieri potest, quia ob siccarum & calidarum exhalationum eleuationem, homines furiosi, & non sanæ mentis à cholerico humore prædo-

Comata sidera quo pacto mortis signa sint.

mi-

minantur, uel quia dæmones, Deo sic permittente, ad maleficorum preces, ac uota, ob hominum peccata punienda, eiusmodi agere ac procurare consueuerunt. Arist. autem præsagitionem per Cometas prætermisit, quia admodum incerta est, nec illi fortasse persuasa. Cuius sententiæ libentissimè adhæreo, cùm nil sine causa, & efficaci ratione, neque dixerit, neque tacuerit. Illud quod de fulminum ortu blatterant, execratione potius, quàm confutatione dignum uidetur: si quidem ut ex Arist. didicimus, natura, & non arte fulmina fiunt, ex exhalatione scilicet sicca, sed in humida, seu in his quæ ex humida constant, intercepta, & inclusa, ac ui quadam ab eis erumpente: spiritusque ex quo fulmen conflatur, magna vi è nubibus exilire nititur: cumque nubis densitate prohibeatur, vis eius perpetuò augetur, itaque tandem maximo impetu, ex illa exprimitur, quemadmodum globi qui è tormentis æneis maxima celeritate excutiuntur, in qua uiolenta expressione fulmen accenditur, aut certè plurimum incalescit, & feruidus redditur: quanquam & antequam extrudatur, hinc atque illinc ad latera nubis commeans, nec exire ualens, mobilitate sua, & attritu incalescere potest, & ardorem quendam concipere, qui postea extrusione augeatur. Quin & dum longo spatio per aerem spiritus ille celerrimè defertur, & illa motione agitatur, atque ad aerem caliginosum, & densum alliditur, magis magisque accenditur, & calet; non secus ac sagittarum plumbum aeris attritu, & motus uelocitate incalescit, ut sępè liquefieri contingat. Quocirca duo fulminum genera Arist. commemorat, spiritus tenuitate, & craßitie in-

Fulminum ortus.

ter se differentia. Vnum spiritus admodum tenuis, alterum craßioris: ob quam tenuitatis & craßitiei differentiam efficitur, ut quod tenui spiritu constat, præ nimia illa tenuitate non incendat, & eò magis si materia in quam incidit non reluctatur, sed cedit: & hinc fit ut æs interdum liquefiat, crumena uerò illæsa remaneat; dolij ligna dißoluantur, uinum exiccatum ob exhalationis illius siccæ admistionem, densum & veluti concretum reddatur. Vnde dolium reluctando exustum relinquitur, vinum autem cedendo seruatur. Etsi Seneca tria fulminum genera distinxit: quod terebrat vnum, aliud quod discutit, ultimum quod vrit. Quod terebrat ait subtile esse, & flammeum, cui ob puram flammæ tenuitatem, per angustißima sit fuga. Quod dißipat, conglobatum eße, & spiritus procellosi commistam uim habere, & per foramen, per quod ingressus est, redire, & euadere, ictuque rumpere, & non perforare. Quod vrit, multum terrei habere, & igneũ magis, quàm flammeum, & ideo magnas ignium notas relinquere, quæ percußis adhærent. Ad illud uerò de Ioue, dicimus, quòd Lucretius ridet ueteres, quasi Iouem fulmina uerè mittere crediderint. Quid, ut Seneca testis est, tam imperitum est, quàm credere fulmina ab Ioue è nubibus mitti? Sed non tam hebetes illos fuisse existimo, ut ea quæ de his ab eis tradita sunt, crediderint. Quin potiùs, ob imperitornm hominum animos coercendos sapientißimos uiros hac de re locutos censeo, ut aliquid supra nos eße ostenderent, quod timeremus. In tanta namque scelerum audacia non parum fuit utile, aliquid eße docere, ad quod euitandum nemo sibi idoneus videretur.

Fulminum duo genera, secundũ Arist.

Fulminum tria genera ex Sen.

Fulmina ab Ioue mitti confutatur.

tur. Id uerò quod de M. Herennio Decurione fertur, & in Catilinianis prodigijs legitur, fabulosum esse credo. nō enim fieri potuit, ut sereno die fulmine ictus fuerit: in maxima namque tempestate, & tetra nimborum caligine mitti fulmina, & experimur, & ex Aristot. didicimus. hinc Lucretius:

M. Herennium sereno die fulmine ictū refellitur.

Fulmina gignier è crassis, alteq; putandum est
Nubibus extructis: nam cęlo nulla sereno,
Nec leuiter densis mittuntur nubibus unquā.

Si enim sereno die fulmina mitti contingeret, non bene eorum constitutio tradita esset, quando dictum est, fulmen multum & tenuem spiritum esse à nube expressū. Vnde à fulgure differre aiunt, spiritus expreßi multitudine, quoniam fulgur non è multo spiritu, & illo quidē sparso, & per interualla exeunte excitatur. In fulmine autem multus est, & simul extrusus, quod à cæteris spiritibus à nubibus extrusis tenuitate, & subtilitate differt, quia si materiam inueuit, quæ illi transitum prębeat, illam non ferit; si resistentem aut reluctantem, percutit aut adurit, quod quidem de alijs non legitur, nec creditur. Hinc etiam experientia comprobatum est, Autumno & Vere fulmina maximè mitti, quia exhalatio è qua oriuntur, hyeme, frigore rigente extinguitur, nec sursum ascendit. Aestate uerò præ nimio calore dißipatur, nubesque tam densæ non fiunt. Et ego cum Peripateticis quædam quæ a fulmine non feriantur, non admitterem, ut de Aquila, uitulo marino, & Lauro ferunt: non enim uoluntario sed uiolento motu mouetur, & absque cognitione. Et ego Laurum à fide dignis de cælo tactam audiui. Cæterùm, si quæ uenenosa fulmine icta, uenenum amittunt,

Fulguris & fulminis differētia.

Fulmine omnia feriūtur.

Laurus fulmine percussa.

& quæ non sint, venenosa fiant, inde contingere potest, quòd fulmen, spiritus & sicca exhalatio est, ex cuius admistione quæ sulphurea & amara est, quæ veneno carebant, venenosa fiunt, reliqua autem venenosa, venenum amittunt, eiusmodi exhalatione illorũ uenenũ extinguente & expellente, Ratio autem, cur arborum rami fulmine tacti ese sursum tollant, & homo quoque faciem erigat, hæc esse potest: quia fulminis exhalatione rami sicciores fiant, quocirca in alteram partem inclinari, postea vi ac suæ naturæ relicti sese erigunt, vt contra fulmẽ stare existimentur. At homo faciẽ erigit, nã veluti attonitus à fulmine redactus ita supinus iacet, quasi aduersus fulmen pugnaré uideatur, illiq; resistere velle indicetur. Lapis verò, qui interdum ex fulmine cadit, siue metalli quodvis genus sit, ex eadẽ materia intra nubẽ, è qua in terræ visceribus generatur, nẽpe ex humidæ & siccæ exhalationis admistione, quæ quidem exhalatio, quemadmodũ fuerit, maioremq́ue huius aut illius partem in se habuerit, ita lapidem aut metallum efficit. Nec à ratione & natura alienum est, posse illas exhalationes, in nube, vt in terra misceri, atque concrescere, atque insolubili quodam nexu adeò duras fieri, ut in lapidem, aut metallum crescant. De ingẽti tamen metalli magnitudine in tam paruo temporis spatio, an ea in nubibus genita sit, vt Auicenna memorat, affirmare non auderem; Corpora, inquit, & ærea, & similia sagittis hamatis in Persia, cùm coruscat, decidunt; quę in fornacibus non liquescunt, sed eorum aqua in fumum resoluitur, terra autem fit cinis. Decidit quoque ferri massa quinquaginta librarum, quę prę duritie frangi non potuit. Cuius pars ad regem Torati est missa,

Homo fulmine ictus supinus iacet.

Lapidis ex fulmine cadentis materia quæ.

Monstrosa ferri massa quæ ex fulmine, secũdum Auicennam cecidit, negatur.

missa, is verò ut enses inde cuderentur, iußit; sed illa, nec frãgi, nec cudi potuit. Arabes aũt dicunt enses Alamanicos, qui optimi sunt, ex eiusmodi ferro fieri. Hæc ille. Quæ ego creditu difficilia, & mercatorum commenta esse existimo, vt suos enses carius vẽdant. Nec minus à ratione alienũ cẽseo hoc, quàm quod alibi Auicenna affirmat, se scilicet uitulum è fulmine cadentem uidisse. Nam quamuis animalia minus perfecta, ut ranæ in aere, ex materia prępar ata procreari poßint, perfectum tamen non nisi ex semine in femellę utero gigni põt; quo fit ut Auicenna, aut uitulũ illũ cadentẽ somniauerit, aut alijs narrãtibus nimis leuiter crediderit. Aut si ipse aut alius fide dignus uiderit; turbine aliquo uitulus alio in loco sublatus fuit, deinde in terrã ubi Auicenna aut alius erat, demißus, ut è nubibus cadere uideretur: nã lapides & animalia in sublime subduci per turbinẽ poßunt. Cuius turbinis ortus nõ ab hoĩum uolũtate, sed natura fiunt, ut Arist. docet. Ventus namq; in circuli speciem excitatur, cùm spiritus qui è nube excernitur, alterã in nubẽ incurrit, atq; ab ea ob illius densitatem repercutitur, ac ne rectà feratur, prohibetur; perinde atq; in terra euenire solet in locis angustis, in quæ ex amplo & patulo loco uentus coactus est; in quibus locis turbo & uertigo fieri contingit: idq; hac de causa, nã ipsius spiritus fluentis prima pars repellitur; quia corpora in quæ incurrit, nõ cedunt, sed renitũtur; aut ob locorum angustiam, aut quòd alius flatus contrà spiret. Illa igitur flatus prima pars repulsa, & ab eo q̃d obstat, ne progrediatur impedita, cùm etiam retrocedere ob flatum qui sequitur, & à tergo impellit, non ualeat; in obliquum necessariò fertur, qua nimirum

Ensis Alamanici materia quæ.

Animalia perfecta in aere minimè generãtur.

Turbinis ortus.

parte non prohibetur, ita uerò ut quod deinceps sequitur, in obliquum unà cum eo semper deferatur, donec eiusmodi pars prima reflexa, cum eo quod à tergo impellit, cõiungatur, & orbis unus efficiatur: cumq; unus motus sit, alia quàm orbis figura fieri nequit, & uelu ti narrato modo in terra, ob dictum flatum ne rectà feratur impeditum, uentorum uertigines efficiuntur: ita in nubibus fit, si is qui excernitur spiritus in nubẽ incurrat, quæ rectum illius exitum impediat, ut diximus. Qui profectò turbines è nubibus ex aere in mare incidẽtes, ea quæ in primo libro dicta sunt, & multò plura efficere possunt. Minimeq; pluuiæ ex lacte, sanguine, carne, ferro, & alijs huiusmodi hominum uoluntati adscribendæ sunt, cùm naturę ordine ex uaporibus caloris uirtute ex multis terrę differentijs in aerẽ delatis eis similes fiãt. Terrę. n. alię macrę sunt, alię pingues, alię mediocres, alię rarę, alię densę; sunt item molles, duræ, leues, asperę ac cęruleæ, cinereę, fuscę: pręterea dulces, pingues, acres, suaues, astringentes. Vnde fit, ut pro uaporum exhalationumq; diuersitate naturam, colorem, saporem & odorem pluuiæ induant. Quibus terræ differentijs id accidere arbitror, quod Eustathius Homeri interpres ait, in Armenia scilicet rubentes niues cõspici, illa etenim loca minio scatẽt, cuius colore exhalationes, ex quibus niues fiunt, tinguntur. Et licet Aristoteles nullibi lapides in nubibus gigni dicat, & qui in flumẽ Aegos decidit, ui uentorũ sublatum asserat, tamen non ex hoc infertur, quòd in nubibus non gignantur, ut suprà tetigimus: cùm illuc halitus siccus humido admistus, quæ lapidum materia est, euehatur. Verùm si interdũ fulmina, grãdines, pluuias, uentos, turbines, &

Pluuiæ lactis & sanguinis an fiant.

Terrarum differentiæ uariæ.

Niues rubentes in Armenia quare.

& alias aëris perturbationes, pro hominum voluntate fieri conspiciamus, huiuscemodi non hominibus, sed dæmonibus adscribenda censeo; quorum innata virtus ad huiusmodi efficiẽda sola sufficit, cùm materia ex qua fiunt, dæmonibus obtemperet. Quæ omnia inde manifestiora esse possunt; nam vt Olaus Magnus refert, Haquinus Nouergiæ Princeps contra Danos pugnaturus, orti imbris maleficio ita hostiũ vertices inusitatis grãdinis ictibus conuerberauit; vt eorum oculi veluti quibusdam nimborum spiculis lacessiti, prospiciendiq; penitus facultate priuati, grauiorem ab elementis pugnam, quàm ab hostibus sustinerent. Biarmenses quoque, eodem Olao referente, polo Arctico viciniores, in Septentrione cõtra potentissimum Regem Regnerum pugnaturi, carminibus aggressi cælũ, sollicitatas nubes ad summam usque nimborum violentiam impulerunt. De uentis autem idem asserit, ꝙ Henricus Suetiæ Rex, in magica arte nulli suo tempore secundus, tam familiaris malis dæmonibus erat, ut quocunque suum pileum verteret, confestim inde optatus uentus spiraret, quo euentu inditum illi nomen fuit, ut uentosus pileus diceretur. Finni præterea, ut idem testatur, negotiatoribus in eorum littoribus contraria uentorũ tempestate impeditis, uentum uenalem exhibere solebant; mercedeq; oblata, tres nodos magicos non cassioticos loro constrictos eisdem reddebant; eo seruato moderamine, vt vbi primum dissoluissent, uentos haberent placidos; vbi secundum, vehementiores: at ubi tertium laxauissent, ita sæuas tempestates paterẽtur, ut nec oculo extra prorã in euitãdis scopulis, nec pede in naui ad uela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus

Aëris perturbatiões dæmonib. quandoq; adscribuntur.

Olai historia de quodã qui grãdinis ictib. contra hostes pugnauit.

Henrico regi Suetiæ quo pacto venti obediant.

Finni venalem ventũ exhibent.

Xerxis præfecti quo pacto secũdos uentos habuerint.

potirentur. Quòd asseritur vendi ventos, Herodotus lib. 7. de Præfectis Xerxis testatur, quòd in triduana tempestate quadringentas naues amisere: donec quarto die Magi incisiones faciendo, & veneficijs incantando uentum, Thetyi & Nereidibus sacrificando tempestatem compescuerunt. Et quoniam dæmones humani generis capitales hostes, & honoris cupidi hominum mentes obcæcatas tenebant, atque illius tẽporis mortales veri Dei cognitionem ignorabãt, hinc est, vt cùm dæmones suo arbitratu ad hominum preces talia efficerent, pro dijs haberentur; sibiq; sacerdotes inter cætera pro fulminibus procurandis expiandisq; constitui voluerint, vt in decemuiralibus legibus habetur. Qui quidem sacerdotes à Marco Catone, vt diximus, fulguratores appellantur. At nobis qui longè herclè fæliciore ætate geniti sumus, propterea ꝙ verum Deum quotidie intuemur, contemplamur, atque veneramur, nullisq; amplius dæmonum præstigijs & imposturis illudimur, ecquid turpius magisve pudẽdum est, quàm nugas terere? & fonte veritatis amisso, fabularum ac deceptionum riuulos sectari? cùm præsertim ita natura comparatum sit, vt nullus animo suauior cibus sit, quàm veri cognitio. Qua veritate motus ad vanam cæli obseruationem refellendam, & ad cæteras nugas confutandas, quorum causa fascinum iaculari creditur, consultò veni.

Sacerdotes fulguratores.

Veri cognitio, cibus animo suauissimus.

Propria fascini diffinitio traditur. Cap. XV.

EXaminatis & discußis partibus, quibus fascinum, ex Philosophorum sententia diffinitum fuit, reliquum est, vt ad Theologorum aures, vera eiusdem diffinitio

finitio assignetur. Quam hanc esse statuo: Fascinum est perniciosa qualitas, dæmonum arte illata, ob tacitum vel expreßum hominum pactum cum eisdem dæmonibus firmatum. In qua quidem diffinitione, res diffinita est Fascinum, reliquæ verò partes diffinientes sunt; ex quibus perniciosa qualitas generis vicem gerit, reliquæ autem, differentiæ locum tenent. Et meritò tacitum vel expressum cum dæmonibus pactum ponitur: maxima namque differentia est inter eos qui tacitè, & eos qui expreßè dæmones inuocant, vt 1. cap. sequentis lib. fusius dicemus, & cap. 11. præsentis lib. tetigimus: vterque tamen modus eò spectare videtur, vt dæmonibus honor & cultus quidã exhibeatur, dum rebus aut verbis ab illis institutis tanquam sacramentis, ad turpes affectus superstitiosi vtuntur. O infœlicis deceptionis errorem, tale numen colere, quod hominibus quotidie imponit, eorumq; sempiterno interitu gaudet. Cuius vanissimæ credulitatis laqueis, vniuersum ferè terrarum orbem respersum videmus. Cæterùm præstat, vt ad reliqua ventilanda descendamus, quod in sequenti tractatu exequemur.

Fascini propria diffinitio.

Qui diabolũ colunt, miserrimi sunt.

DE

DE FASCINO
LIBER TERTIVS
LEONARDI VAIRI BENEVENTANI

Ordinis S. BENEDICTI *Canonici Regularis, ac sacræ* THEOLOGIAE *Doctoris:*

Auctoritatum fascinum esse loquentium vera expositio ac sensus. CAP. I.

NEMINI *mirum visurum arbitror, si in præcedenti libro, non à primo huius materiæ capite examinando, verùm à secundo orsi sumus. Siquidem maiorem lucem atq; intelligẽtiam ex definitionis examine, dicẽdis afferri poße existimauimus, q̃ si ab ipso* SI EST, *initiũ sumptũ fuißet. Quod quidem pertractandi præceptum ab Auerroe in lib. de Physico auditu mutuati sumus; vbi non rei naturam tantùm, sed omnes difficultates de re incidentes ex diffinitionis cognitione, diluci dari docet. Accedit etiã, quod in lectorũ odium, ac maleuolentiam incidißem, si in ipso operis limine fascinũ in hominum, ac vulgi opinione receptum in dubium vocare noluissem: ars enim, sicut natura, repẽtinos motus*

Diffinitionis cognitio omnes difficultates elucidat.

Ars & natura repẽtinos motus abhorrent.

tus abhorret: ideo paulatim veritatis uiam fascini causas rimando, & discutiendo examinari oportuit, quò falsitatis, ac deceptionis origo, & fundamentum cognosceretur, & cognitum radicitus auferretur. Confutandi præterea modus similis est resolutioni, quæ compositioni est admodum contraria: componētes enim à principijs, resoluentes à medijs, ac postremis exordimur. Cùm itaque primo lib. tradita confutaturi essemus, dissimili ordine à compositione incipiendum fuit, ut Boetius non semel monet. Verùm ut à nobis dicenda clarius intelligantur, notatu dignum existimo, duobus præcipuis modis apud Veteres fascini nomen usurpari solitum; primo pro Priapi pene, ut Aug. lib. 6. de Ciuit. Dei Cap. 9. refert, quo quidem modo Ouid. usus est,

Fascini nomen duobus modis sumptum apud veteres.

Soles sacrum reuinctum pampino caput,
Ruber sedere cum rubente fascino.

Super ipsum namque noua nupta more honestißimo, et religiosißimo matronarum sedere iubebatur. Horatius quoque rem eandem fascinum nominat in Epo. ita inquiens: Minusve languet fascinū. *Causam Porphyrius adducit, quòd fascinādis rebus hęc membri deformitas adderetur. Alij potius ab auertendo fascino, dictum esse censent: quòd in sacris Dionysij ritè propitiato Priapo, & imposita illi corona à matrona honestissima, fascinum à frugibus auerteretur, ut Aug. lib. 7. de Ciuit. Dei, ex Varrone meminit; & ad fascinū amoliendum super id sedere iubebatur: nam Pompeius Festus uersus Fescenninos, qui in nuptijs dicebantur, etiam inde uideri dictos posse scribit, quòd fascinum arcere existimarentur. atq; illi etiam qui fascinum pellere credebantur, Fesnoę, uel Fescennini dicebantur. Et sicut in*

Fescenini versus vnde dicti.

agris,

agris, ita et in nuptijs Priapus seminum Deus, ne fęcũditas fascinatione impediretur, colebatur. nisi potius sit, quod Lactantius lib. pri. ait, Mutinũ esse Deũ, in cuius sinu pudendo nubentes primùm sederent, vt illam pudicitiam prior Deus delibasse videretur: qui fascini modus, cùm nullã penitus rationẽ præ se ferat, omniq; turpitudinis genere refertus sit, confutatione non indiget. nam vt 1. Ethic. ab Arist. dicitur, non quæuis opiniones refellendæ sunt, sed quæ probabilitatem aliquam habent & rationes aliquas, quibus nitantur. Secundò fascinum sumptum reperio sicut pri. lib. à nobis definitum est, quod satis superq; præcedenti tractatu examinantes confutauimus: & illius erroris, ac deceptionis origo, præter ea quæ diximus, inde ortum habere potuit, ꝙ dæmones omniũ artium ac fraudum quas hominibus tendere potuerunt, nihil intentatũ reliquerunt, quò illorũ mentẽ à ueritatis uia ac scopo abstraherent, atq; diuerterent: scientes quòd ubi deceptio uel leuiter semel humanũ intellectũ inuaserit, adeo cęcos homines reddit, ut ad omniũ scelerum perpetrationẽ eos flectat, ac penè pręcipitet. Illos namq; cõmunes omniũ hostes non latet, quòd ueluti nemo est tã fatuus, vt sponte sese præcipitẽ det, sic postquã semel ipsis adhæserit, etsi maxima præditus sit sapientia, vi sua ab eius retibus ac laqueis fugere nullo pacto potest. Quocirca per nonnullas imposturas, ueluti per quædã oblectamenta humanum genus fallere cœperũt. Mortuisq; ijs quibuscum expressum fœdus inierũt, per vsum ueneficiorum, collyriorũ, vnguẽtorum, potionum, alligationũ, suspensionum, annulorum, imaginum, characterũ, laminarum, certorum numerorum, sonorum, sacrificiorum, solitudinum, imaginatio-

Quæ opiniones refellendæ.

Dæmones quo pacto fascini causa sint.

Fœderis expressi cũ Dœmon. vsus.

nationũ,incantationũ,adiurationum, consecrationum, ieiuniorum,somniorum,orationum,cęremoniarum,cœlestium coniunctionum, & aliorum huiusmodi, posteri succedebant, ad quos dęmonum familiaritas & amicitia,uelut hæreditario iure per innumeras superstitiones,& inter alias per matris & filij concubitum, iuxta Persarum superstitionem proueniebat, vt Catullus ait;

Fascinandi virtutis hæredes.

Nascatur magus ex Gelli matrisq; nefando
Concubitu,& discat Persicum haruspicium.
Nã magus ex matre & gnato nascatur oportet,
Si vera est Persarum impia relligio:
Natus ut accepto veneretur carmine diuos,
mentum in flamma pingue liquefaciens.

Magi natiuitas ex Catullo.

Quorum posterorum alij expreßum, nonnulli tacitũ pactum superstitiosis quibusdam signis adhibitis cum dęmonibus seruabant: sibi persuadentes eiusmodi signa causas illorum effectuum esse, quos perficere intendebãt. Dęmones autẽ, qui per notiones sibi inditas, maximam rerum omnium scientiã habent (virtutes namq; cœlorum, stellarũ, uolucrum, piscium, arborũ, herbarũ, metallorum, lapidum, elementorum optimè callent, & quid homini prodesse aut obeße poßit, non ignorant: quid morbos, mortem, cruciatus, aut alia quæuis nocumenta afferre queat, bene norunt) secretò venena adhibebant, aut in vestem, ant in potum, aut in cibum, aut in stomachũ immittendo: eis etenim corpora omnia obediũt, ut sępius diximus: Vnde per naturæ uenena dęmones ea faciebant, quæ fascinatores per oculos, aut alia instrumenta se efficere putabant nã uenena fascinantes ignorabãt, nec illis rebus quas perdere uolebãt, ea adhiberi cernebant: eaq; flagitia nõ omniũ, sed illorũ tãtum

Dęmonum scientia.

gratia

Mala per Dęm. perpetrantes qui.

gratia præstabantur, qui eiusmodi tacitum, uel expressum pactum cum dęmonibus habebant. interdum autem in una familia admodum pauci reperiebantur, qui id facerēt, sæpè tota familia huius criminis hęres erat, aliquando etiam totus unius Vrbis populus hac pestilentia contaminatus erat: quæ labes per dæmonum astrum, ac malitiam deinde diffusa, totum terrarum orbem inuadere cœpit, tantasque in hominum animis radices egit, ut si Iesus Christus Saluator noster in hunc mundum ad humanum genus redimendum & illuminandum dęmonumque fraudes destruendum non uenisset, adhuc in tantorum errorum tenebris iaceremus.

Christus fraudes Dęmonũ destruxit.

Quemadmodum ueteres iacuisse legimus, & inter alios Isigonum, ex cuius sententia Plin. lib. 7. cap. 2. refert, in Triballis, & Illyrijs homines reperiri, qui uisu effascinent, interimantq́; quos iratis præcipuè oculis diutius intueãtur, & ex Nymphodoro in Africa, familias quasdam effascinãtes tradit, quarum oratione laudata quæque intereant, arbores arescant, infantes emoriãtur. Et ex Apollonide huius generis familias in Scythia esse prodit, quæ Bythiæ uocãtur, ac deniq; in Ponto Thibiorum genus, multosq́; alios eiusdem naturæ ex Thilarcho narrat. Eodem quoq; pacto illud Arist. Alexãdri, Solini, Heliodori, Plutarchi, Pomponatij, Auicennæ, Algazelis, omniumq́; hac de re loquentium intelligendum est ac denique omnes auctoritates, & rationes à nobis ad fascinum esse probandum adductas eodem sensu intelligendas, & exponendas duco, hoc est non propria ui, sed dęmonum arte eiusmodi mala homines intulisse. & ubi Arist. de fascino in problematibus locutus est, sectione 7. problemate 7. ibi non de sua, sed de

Populi fascinantes, non ppria vi sed Dæmonũ arte fascinabãt.

aliorum

aliorum mente respondet, vt fecit quando lumen eſſe corpus dixit, quia ſic Anaxagoras & Democritus ſentiebant, atque Ariſt. ſatis eſt, nunc ad huius nunc ad illius placitum problemata ſoluere. Cùmque magis magiſque innumera propè mala à ſceleſtis hominibus paſſim perpetrarētur, opus fuit apud veteres (vt in Decēviralibus tabulis notatū citauimus) omnes capitis obnoxios iudicari, qui eiuſmodi ſcelera perpetraſſent, ſegetes excantaßent, aut vllis veneficijs & carminibus pellicere auſi eßent. Ad illud verò de Agricola, q in iudiciū vocatus fuit, quòd omnes ſegetes, ac vineas ſuo prędio vicinas faſcino areſecerit, et ſua ſata opima reddiderit; dicimus, terrā cū animalibus, et plātis proportione ac ſimilitudine quadā, quædā principia habere; nam & ſtirpibus & animalibus, eorumq; partibus ſtatus ille ualidus & vigens, ac ſenectus cernitur, et huiuſmodi à frigore & calore ortum habent. quos equidem ſtatus in terra inueniri, & ab eiſdem cauſis proficiſci, cū Ariſt. in pri. Meteororū aſſerimus. Sed hocītereſt, qa animalia nō p partes iuueneſcunt, aut ſeneſcunt, ſed tota ſimul corpora, terra verò nō tota ſimul, ſed p partes, vt quibuſdā in locis iuueneſcat, vigeatq; in alijs ſeneſcat. & ſicut animalia, et ſtirpes, tū cū vigore prædita ſunt, humore abundant, quo cū ſeneſcūt, deſtituuntur; ita et partes terræ vigētes ac firma ætate prędité, humidæ ſunt, & ad aliquod vſque tempus in eo ſtatu perſeuerare poſſunt; ſeneſcētes autem areſcunt, et effætæ fiunt: q̄ permutatio in aliquibus partibus terræ reperitur. In ſiccitate namque & frigiditate, ſenectus eſt poſita. In ſenectute ſtirpium et animalium, humor ille natiuus, quo viridior ętas pollebat, quiq; caloris natu-

Agrorum & ſtirpium iuuentus & ſenectus eſt.

Senectus in ſiccitate & frigiditate poſita eſt.

ralis sedes est & alimentum, imminuitur quousque ad extremam siccitatẽ redacta sua spōte intereant. Cùm itaque ꝑ naturæ principia terra pinguis ad sterilitatẽ deflectere queat, quæ principia dæmonibus nota ad nutum eis obtemperãt, clarum est ac manifestum, dæmonum ope, ab agricola id effici potuisse. quemadmodum illud accidisse reor, quòd Plinius de Olivueto viam publicam transgresso, et de prædijs in cōtrarias sedes profectis narrat, ac Virgilius de satis messibns aliò traductis in Bucolicis affirmat. quæ omnia ex Diui Aug. sẽtentia lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 19. dęmonum ministerio fieri potuerunt: & nunc si Deus sineret, ab illis similia fieri possent. Sicut enim humanus animus, ad corpus sibi unitum mouendum se habet: ita spiritus illi tanquam eleuationes ad omnia inferiora corpora mouenda se habent, ut Aug. ac cæteri Ecclesię Doctores sentiunt; nisi quòd totam terram mouere, aut à suis locis elementa extrahere non pnssunt, cùm naturę ordinem destruere nequeant: at domum, montem, turrim, Syluam facillimè mouere possunt. mira namque celeritate, & tempore incomprehensibili ab Oriente in Occidentem, à terra ad cælum, & è conuerso, etiam continuo motu, non transeundo per media, mouere queunt: ueluti nostra imaginatio iuxta sanctum Thomam mouetur. Quòd si terræ pars, de uno ad alium locum per naturæ causas trãsferri potest, pariterq́; à dęmonibus sedibus suis dimoueri, mirũ uideri non debet, si eisdem de causis mare ĩ terras irrũpere, aut eas deserere ĩterdũ accidat, marisq́; et terrę mutatio fiat. Cuius rei non vna, sed plures causę esse solent: vt terrę motus, vis vẽtorum, stellarum virtus, aggerũ q̃bus continetur effractio,

Ager naturaliter sterilescere potest.

Dæmones naturæ ordinem destruere nequeunt.

ctio, & incendia quæ postrema ratio in causa superioribus annis fuit, vt Puteolis aliquot miliarium interuallo mare à terra recesserit. Memoriæ prętereà proditum est, in Ambraciæ Portu decem millium passuum interuallo mare recessisse. Item Athenis quinquemillium, & supra Memphim vsque ad AEthiopum montes: & Ephesi, ac circa Ilium. Pindarus quoque maris recessu Rhodum apparuisse inquit. de Ammonis regione, & de eius circa templum exsiccatione Strabo ex Eratosthene meminit lib. pri. vbi ad tria millia stadiorum, quod est spatium viæ, qua ad illud itur, permultam ostreorum effusionem esse tradit; per multa quoq; salis semina, ac prope etiam ipsum, maritimarum quàm plura nauium fragmenta ostentari, quę hiantibus terris apparuerunt. Hinc Xanthum Lydiũ, & Stratonem Physicum existimasse, loca illa mare aliquando fuiße. Vnde illud Plinij ita intelligitur, quando ait, terras multas nasci non solùm fluminum inuectu, sed etiam maris receßu. Mare insuper in terras irrupisse, multaque loca sicca & habitata, inundaße legimus. qua ratione multę insulæ factę sunt, quę priùs iunctę erant. Sicut Sicilia à Calabria auulsa fertur, Cyprus à Syria, Eubœa à Bœotia. Anaxagoras maris inundationem in multa loca sensisse fertur: qui interrogatus, an aliquando futurum eßet vt Lampascos aqua tegeretur, respondisse dicitur, nisi tempus finem recipiat. In multis denique locis hęc terrę & maris vicißitudo, ob vestigia quędã relicta spectatur: vt etiã sint qui putent, totũ Mediterraneum mare per columnas & Gaditanum fretum intra terras irrupisse, totãque eam, quæ nunc tegitur, aquis partem inundaße.

Mare à terræ multis in locis recessit.

Rhodus apparuit ex maris recessu.

Mediterraneũ mare excursu Oceani factum est.

Particulare diluuiũ natura fieri potest.

et ita particulare diluuium natura fieri potest; nõ autẽ vniuersale, quale à Poetis Deucalionis tẽpore fingitur, vt aliàs innuimus, quo totum genus humanum præter ipsum Deucalionem & Pyrrham interijsse perhibent: Vnde Seneca ait, Berosũ ea sententia fuiße, vt putarit totius terræ inundationem fore, cùm sidera omnia errantia in Capricornũ conuenerint, sic sub eodẽ posita vestigio, vt recta linea per eorũ orbes possit exire. At quoniã illius signi virtus in omnes terræ partes diffundi nõ potest, siue specialem influxum illi adscribamus, siue luminis & caloris priuationem, ob tales effectus, ideo cùm in Septentrionalibus partibus duntaxat eiusmodi dominiũ habẽt, ob eam causam ibi solùm tale diluuium accidere posset. Natura etenim ita rerũ oĩum causas ordinauit, vt ad vniuersi conseruationem, & nõ ad destructionem pertinerẽt: quò fit vt maris ac terrę mutationis vicißitudo, non vbique terrarum, sed quibusdam tantùm in partibus per dæmones sicut per naturę causas fieri queat, quemadmodum de eiusdẽ terrę partis translatione de vno loco ad aliũ diximus. Deus enim totum elementum à suo loco dimoueri non patitur, ne mundi ordo destruatur. Illud verò quod sub historiæ nomine à Philostrato de Apollonio Thyaneo scriptum legitur, à scripturis sanctis, quę à populis idololatris corruptę fuerunt, veluti nonnullas poetarum fabulas, & gentilium scripta originem duxisse, cum Paulo Orosio arbitrari quis posset. Sicut Deucalionis & Pyrrhæ diluuium, à vero diluuio Noe: Phaetontis à Cœlo casus, à miraculoso die, qui tot horis tempore Iosue auctus fuit; bellum Gigantum qui montes cumulabant, vt cum Ioue pugnarent, à Babelis turri:

Berosi opinio de futuro diluuio.

Elementũ totũ à suo loco dimoueri nõ potest.

Ethnici scriptores scripturam sacram profanarunt.

deorum

deorum ambrosia à manna, quam in deserto Israelitis pluit: pestis Romana, ab illa quæ in deserto fuit: Aesculapij serpens ab Epidauro ueniens, ab illo æneo Moysis: sic Apollonij Thyanei præstigiæ, à ueris Saluatoris nostri Iesu Christi miraculis occasionem sumpserunt: quē Apollonium, cùm Philostratus tot mira de Saluatore nostro audiuerit, illo argumento utens extollere uoluit, ut scribendi materiam haberet, uti nonnulli censent. D. uerò August. de Ciuit. Dei, cap. 19. lib. 8. illum Magnum fuisse affirmat, Romanisq; legibus apud Domitianum Cæsarem de magia postulatum fuisse, sicut Apuleium apud Claudium Maximum Africæ præfectum. Ad auctoritates uerò D. Thomæ, Hieron. Isidori, & omnium priorum scriptorum fascinum asserentium respondemus, quòd si bene inspiciantur, omnes de malo per dæmones illato loquuntur, quod uerius ueneficium quàm fascinum diceretur. Sed quoniam uulgaris hominum sermo fascinum appellat, nos quoque ita nuncupauimus. At in illis uerbis Psal. Qui timent te, uidebunt me: interpretes de aue Ictero atque de reliquis non assertiuè, sed aliorum opiniones recensendo loquuntur. Verbum autem ad Galat. D. Pauli, interprete Hieronymo, fascinauit, pro inuidere sumitur: quia cùm Galatæ in Christo quasi modò geniti infantes fæliciter crescerent, à falsis Apostolis inuidentibus quasi à fascinantibus læsi sunt, & ad legis inopiam ac miseriam tabescentes, ueluti fascinati reducti fuerunt: nā quemadmodum fascinator diros in infante oculos figit, donec horribili intuitu, aut dæmonum ope illi noceat; ita peruersus ac pestilens doctor oculum suum improbum, hoc est, impiam doctrinam in simplices animas, instillando figit,

Christi miracula Thyaneo Philostratus attribuit.

Apol. Thyaneus à diuo Au Magus habitus.

D. Pauli locus interpretatus.

quousque meram & germanam intelligentiam diaboli co suasu corrumpat: & quis vos fascinauit? id est, more magorum ludificauit, atque decepit, vel more oculos inficientium veneno falsitatis immutauit? Quocirca beatus Hieronymus, ex vulgari sermone & vulgi opinione Apostolum locutum censet. Sicut nonnulla ex Gentilium scriptis in diuinis litteris assumi videntur; quæ à Poetarum fabulis causam & originem habent, ut Vallis Titanorum 2. Reg. 23. Sirenæ & Onocentauri, Esa. 34. Arcturus, Orion, Pleiades, Iob 9. cap. Eodem quoque modo illud Sapientiæ, pro inuidia interpretes exponunt. Nam sicut sacris scriptoribus consuetum ac familiare est, fascinare pro inuidere uti; ita è contrà profani inuidere pro fascinare assumunt, cùm fascinandi libido ab inuidia oriri soleat. Vnde Catullus,

Multa ex Gentilium scriptis in diuinis litteris vsurpantur.

Catul. de Inuidia.

Conturbabimus illa, ne sciamus,
Aut ne quis malus inuidere possit.

Quòd autem inuidere pro fascinare Poeta intellexerit, ex alterius epigrammatis uersibus in eodem sensu compositis colligimus, vbi sic ait:

Possit, nec mala fascinare lingua.
Quin nec pernumerare curiosi

Eis enim rebus fascinatio nocere nō posse credebatur, quarum numerus ignoraretur: sicut nostræ tēpestatis mulierculæ, in superstitiosis rebus exercitatæ non ignorant. Dionysius Carthusianus citata Sapientiæ uerba. 4. cap. Fascinatio malignitatis obscurat bona, exponēs ait; Inuidus non solùm sibi ipsi, sed etiam his nocet, in quib. aliqua bona esse incipiunt. Et quia, vt Cic. in 3. Tusc. inquit, Inuidētia est animi ægritudo, quæ pp alterius res secundas suscipitur, nomen uerò inuidiæ ambiguum

Inuidentia qd ex Cic.

guum est, quæ in utrumq; cadit, & in eum qui inuidet, & in eum cui inuidetur: ideò Carthusianus fascinationem suprà citatam, ut nominis ambiguitatem fugeret, non pro inuidia, sed pro inuidentia exposuit: quæ est uera ratio & causa, qua quis ad inuidendum, fascinandum, & malum machinandum mouetur. At Nicolaus de Lyra, in eorundem Sapiẽtiæ uerborum expositione, inquit. Fascinatio est propriè sensuum illusio, sed tractũ est hoc nomen ad significandum omnem deceptionem: & loco malignitatis, legit ipse nugacitatis, id est, uerbositatis ornatę, ut exponit, obscurat bona, quia frequẽter facit ea apparere mala. Qui exponendi modus, etsi parum diuersus, contrarius tamen sensui, quem D. Pauli uerbis dedimus, non est; vbi loco, fascinauit, textus Græcus habet ἐβάσκανε, quod verbum pro inuidere sumptum reperio, ut diximus. Inde Bascania apud ueteres quædam ridicularia dicebantur, quæ Fabri ferrarij ante fornaculam appendere soliti erant, inuidiæ auertẽdæ gratia, ut Ludouicus Cęlius Lectionum antiq. lib. 20. c. 30. ait: ex cuius relatu ille qui oculorum acie ob inuidiam conceptam pernecare & corrumpere uisa putabatur, Bascanius appellabatur.

Inuidię nomen ambiguum.

Sap. locus explanatus.

Bascania apud veteres quæ.

Quale fascinum sit, ex Theologorum sententia. Cap. II.

VNiuersam & communẽ affectionẽ quæ fascino inest, nemo est qui nesciat: quippe quæ tantã calamitatem, adeoq; pestilentem perniciem rebus afferre solet, ut uirulenta atque lethalis existimanda sit. Particularem uerò, ac specificam fascini proprietatem

Fascini uis lethalis.

Medici fascinatis mederi nequeunt.

nosse, admodum difficile est, cùm dæmones aperire nemini consueuerint, quibus rebus fascinantium gratia, mala inferant. Quapropter re expertũ est, ne medicos quidem specificam fascini affectionem unquam potuisse coniectura consequi; tantum abest ut eius cognitio omnibus nota sit. Si enim particularem fascinantis uirtutis qualitatem medici scire possent; remedia quoque eiusmodi pestilentem uim destruentia non ignorarent: quod equidem fieri non uidemus, cùm nullum auxilium nisi diuinum, eiusmodi morbo laborantibus prodesse, quotidie experiamur. Adeò namq; dęmones tum insita ui, tum occulta externarum rerum adhibitione naturas inuertunt, elementa conturbant, qualitates commiscent, humores alterant, ac denique omnes corporis partes inficiunt, ut nulla interposita mora exitium interitusq; appareat, qualitas autem qua id paratum est, penitus ignoretur: sicut multa quæ in sacris litteris leguntur, & indies accidunt, testantur. Quæ uerò in 7. primi libri capite, de hac affectione adduximus, perinde intelligenda sunt, acsi fascinandi uis, natura hominibus inesset. Quod quàm à ratione abhorreat, inferius disseremus.

Dæmonũ vis cuncta inficit.

Propter quid fascinum sit, iuxta ueram Theologorum sententiam. Cap. III.

Causarum duo genera.

Fascini cã effectiua duplex.

CAusarũ duo esse genera Aristoteles in libris de Physi. audit. nõ semel protulit: efficiẽs unũ, instrumẽtale alterũ. Vtriusq; cãæ natura ĩ fascino reperitur. Rursus effectiua cã duplex est: una remota, & ẽ homo ipse, qui uulgò ꝓxima cã falsò creditur; altera uerò ꝓpinqua,

pinqua, & est dęmon. Causa autē quæ instrumenti uicem gerit, sunt res, quas uel dęmon perdēdis rebus adhibet, uel homo fascinandi actum exercens, collocat. Quando propter quid fascinum sit, quęritur, nō instrumenti, sed agentis gratia eiusmodi inuestigatio fit: non enim sua, sed efficientis uirtute instrumentū agit, quod quidem agens, cùm remotum unum, ut innuimus, proximum alterum de fascino dicatur; de utroq; propter quid sit statuendum est, iuxta doctrinam Philosophi in lib. Poster. hominem non propinquam, sed remotam fascini causam esse; in 6. cap. clarius fiet; cùm fascinandi uim natura homini nullam ineße ostēdemus. At ipsum ut tacitè uel expreßè dęmones inuocantē, communem eße causam facilè intelligemus; si aduerterimus quāta sit, post peccati lapsum humanę naturę imbecillitas, quàm lubricę carnis conditio, quàm facilis ad decipiendum, quàm fragilis ad resistendum, quàm ad malū prona, quàm ad bonum inepta, quàm ad caduca bona procliuis, quàm ad cęlestia tarda atque difficilis, quàm sui amans, quàm Dei rerumq; diuinarum negligens, ac demùm quàm multis ac uarijs cupiditatibus & affectibus obnoxia, & dęmonum deceptionibus exposita. Cumq; dęmonum conatus ad hoc tendant, ut homines à Deo auocent, atque à uirtutis, pietatis & charitatis studio deterreant, primùm omnium homines hominibus infensos & inimicos reddere studēt; quo fit ut nūc ob odium & maleuolentiam, sępè ob inuidiam & superbiam, aliquando ob auaritiam, interdum ob luxuriam ad fascinum iaculandum homines impellātur. Quo fascino intermedio, vel mortem fascinatis afferant, uel eosdem diuersis morborum generibus, aut calamitatibus

Natura humana post peccati lapsum quibus malis exposita ē.

Dæmonū conatus.

Homines quare ad fascinādum impellantur.

bus

bus & grauibus iacturis afficiant: & veluti Rhetores affirmant, summā artis in dicendo eße, ne ars esse uideatur: ita summus dæmonum astus est, ne eorum astus cognoscatur, neve fascinandi & inficiēdi uis ab ipsis oriri ac proficisci intelligatur; sed homines sibijpsis eandem perdendi uim inesse putent & credant. Propter quid uerò dæmones fascinum & iaculentur & machinētur, haud multis uerbis ad explicandum est opus: quoniam cùm dæmones à cælesti domicilio, in quo fuerant creati, in horrendum chaos, propter eorum superbiæ scelus præcipitati fuerint, eorumq; sedes dilectis hominibus qui in terra geniti sunt, dominus instaurare constituerit; partim odio aduersus Deum incensi, partim inuidia humanæ dignitatis affecti, cùm Deo obeße nequeāt, totam furoris rabiem contra homines conuertunt; iuxta id quod in Apoc. 12. ca. legitur, Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam. Quocirca vt improbam nocendi uoluntatem & cupiditatē celent, sub recti specie nos decipere semper nituntur: Cùm enim hominum uoluntas naturæ quadam propensione in bonum feratur (nam Arist. teste ingenijs nostris sunt semina innata uirtutum) neq; quidquam nisi sub ratione boni amplecti poßit, uirtutis autem & honestatis bonum, principem inter omnia bona locum teneat; hac ipsa honestatis specie laqueos tegūt, vt his artibus uel techn is parū prospiciētes homines decipiāt. Et quia unicuique bonum uidetur, ut suam expleat uoluntatem, hinc est, ut D. Bernardus in Sermonibus ait, q̄ dæmones omnium discutiunt consuetudines, ventilant curas, scrutantur affectus, & ibi causas quærunt nocēdi, ubi nos studiosius uiderint occupari. Vtq; quod homi-

Astutia dæmonum.

Voluntas nostra ad bonum natura propēsa.

Dæmones qua in re fallere nos quęrunt.

hominum libidini arridet, facilè perfici posset, fascinū dæmones inuenerunt; quo quibuscunque homines vellent, quodlibet mali genus inferre possent. Ob inuidiam igitur qua dæmones hominum genus prosequuntur, & ob rabiem & furorem quo in Deum frustrà incitātur, fascinum perficiunt ac iaciunt.

De ueris fascini speciebus. Cap. IIII.

SI speciei nomine naturam quandam communem Philosophi intelligunt, sicut certè est, quæ pro suæ naturæ ratione de multis sub se singularibus potestate quadam verè & reipsa cum sui supremi generis participatione dicitur; profectò non duæ aut tres, sed plures fascini species erunt. Et eò magis si à rebus nostræ uoluntati oblatis species interdum nomen mutuari contingat; vt nunc in re nostra accidit, cùm non pauca nobis offerantur, quæ fascini naturam habēt, ac de multis infra se contentis dicuntur. Et quanuis amor in unione & coniunctione quadam, odium uerò in repugnantia reperiatur, atque omnia quæ nostræ uoluntati offeruntur amplecti uideantur, tamen plura sunt quæ amoris & odij nonnihil sapiunt, naturam uerò ab eis longè diuersam habere uidentur; & ideò non amor & odium fascini species solùm dicuntur, ut in 1. lib. dictum est. Et ne sermonem de hac re longius protraham, sed paucis difficultatem hanc absoluam, notatu dignum existimo, fascinum esse speciem subalternam, quæ sub magia tanquam sub suo supremo genere continetur. Et quia species subalterna, genus quoque dicitur, quod per aliquā differentiam internam diuiditur, hinc est, ut per qualitatem perniciosam ueluti per suam differentiam fascinum

Amor & odium omnia nostræ voluntatis obiecta nō complectūtur.

Fascinum per quam differentiã diuidatur.

num diuidatur; ex qua quidem diuisione cæteræ fascini species, per accessionem rei oblatæ constituantur & componantur. Siquidem fascini species non perinde se habent, ac species quæ à natura ortum habent, quarum differentiæ specierum singularibus de quibus species ipsæ dicuntur, innascuntur, uerùm nunc à fine, nunc à re oblata differentiam sumunt. A fine quidem fascinum speciem adipiscitur, dum à fascinatore concipitur, antequàm in actum exeat: ab oblatis uerò rebus, quando fascinum in aliquam rem eiaculatum est, quo fit ut alia fascini species sit illa, quæ ob inuidiam iacitur, alia quæ luxuriæ gratia exercetur: alia quę ob adulterium; alia quæ ob stuprum, aut auaritiam infligitur: sic diuersa fascini species contrahitur, si furti causa fit, q̃ si ob odium & maleuolentiam iaciatur. Præterea affirmare non uereor, si ob multiplices fines fascinum fieri usu ueniat, multarum quoque specierum rationem & naturam unum atque idem fascinum habere poße. Vt exempli causa, si quis fascinum iaculetur, ut mulieris matrimonio copulatæ amorem sibi alliciat, eamq; deinde neci tradat, non unius, sed duarum specierum naturam fascinum habebit. Insuper non à fine, aut à re oblata duntaxat, sed à loco & à fascinatore, fascinum speciem aßumere assero. Non enim ad eandem speciem fascinum pertinet, si à uiro sacris initiato, aut à prophano, in templo aut in foro iaculetur. Et inde fit ut fascinum simplex. duplex, triplex, & multiplex interdũ appelletur, pro finium multiplicitate, aut rei oblatę, aut personę, aut loci qualitate & natura. Qua de causa ignorandum non est, ꝙ à deformiori effectu, siue potius defectu, fascinum nomen & speciẽ mutuatur: atq;

Fascini species multę

Fascinum idem multarum specierum naturam habet.

huc

huc illud Arist. 5. Eth respicit quando ait, Qui furto operam dat, ut adulterium committat, magis est adulter quàm fur, etsi utrumque amplectatur, & in se claudat; adulterium tamen grauius, & turpius crimen quàm furtum censetur.

Quo pacto nonnulli sese fascinare quæant. Capit. V.

QVotiescunque aliquid præter naturæ ordinem fieri contingit, cùm nihil absque causa euenire certum sit; illico eius rei causam rimari, & vndique perscrutari placet: idque sine alicuius scientiæ principijs nos aßecuturos fore non speramus. Hinc est, ut cùm nonnulli sese fascinaße legantur, non mediocrem omnibus admirationem afferat: cuius rei rationẽ cùm à naturæ principijs habere nequeamus, (tum quia naturæ ipsi repugnat, tum etiam quia Deũ naturæ auctorem fascinantem potestatem alicui indidisse dedecuisset, ut in sequenti cap. patebit) ipse in hac sicut in cæteris dubitationibus ad Theologiæ auxilium confugiendum duxi, in qua tanquam in uberrimo, perennissimo, & clarißimo fonte omnium difficultatum sitis extinguitur. Ex hac igitur omnium scientiarum Regina habemus; quòd quemadmodum ubi olim, ob inobedientiæ crimen, spiritus Domini Saulem reliquit, confestim spiritus malus eum inuasit: ita cùm quis in lethale crimen lapsus est, ex templo à spiritu Dei relinquitur, & à Dęmonibus inuaditur: Qui dæmones non alio funguntur officio, non alij curæ alijve negptio intenti sunt, nulli operi dies noctesq; peruigiles incumbunt;

Causas sine scientię principijs non assequimur.

Theologia sciẽtiarum Regina.

bunt;

bunt;nisi ut diuersa cupiditatum malarum irritamenta hominibus parēt,quibus ipsos laqueis, retibusque suis implicent. Non enim capitales humani generis hostes latet, quòd sicut concupiscendi appetitus, propter primorum parentum peccatum, praui desiderij vulnere sauciatus fuit; sic rationalis voluntas cæcitatis tenebras contraxit. Quæ seruitutis lex lethalium criminum accessione grauior fit, ac durior. Quam enim seruitutem originis peccatum peperit: actuale lactat, nutrit, & roborat. Huiusmodi enim peccatis non modo cælestia, atque gratuita bona amittuntur; sed naturalia etiā,nempe ratio,& arbitrij libertas grauiter,ut diximus, sauciantur. Vt enim peccatum mentem & rationem obscurat,quanuis non extinguat: ita uoluntatis libertatem minuit,licet non penitus adimat,quibus peccati uinculis,si praua peccandi consuetudo accedat, seruitutem auget, & ueram libertatē minuit;hominesq; à uero Dei cultu, ad dæmones colendos trahit, & ad corruptibilia,& infructuosa bona concupiscenda cogit. At uera religione,& pietate ita extincta, nō fascinum duntaxat in homine reperitur; sed omniū flagitiorum genera in eo abūdare existimo. vt enim Sapiens ait, Infandorum idolorum cultura, totius mali causa est, & initium,& finis. Extincta namque ueri numinis cognitione, mens humana cæcis quibusdam tenebris obfunditur,paulatimq; dignitatis suæ obliuiscitur: ita vt nihil aliud cernat, nihil amet, nihil expetat, nisi quod ad corporis usum,& uoluptatem referatur. Corporis itaque cupiditati addicta,illi tantùm ministrat,illi seruit: & omnia uitæ consilia ad illius obsequium conferenda putat. Verū cùm religio scelere suscepta scelus augeat

& am-

Primorum parentum lapsu ratio hebetata fuit.

Originale peccatum ab actuali nutritur.

Peccatū voluntatis libertatem minuit.

Pietate cōtempta mala omnia regnant.

& amplificet, necesse est tandem pudorem extermina-ri, leges, atque iura perfringi, humanitatem sepeliri, rationem obscurari, omnia tenebris circumfundi, solamq; in terris terram & impuram libidinem, cum omnium rerum humanarum vastitate dominari. Quo facto, animus hominis, tot tantisq; monstris obsessus, quid mirum est, si totum hominem ipsum fascinat, curis tristissimis intabescere, & miseram vitam in cruciatibus consumere facit, & tandem in sempiternum exitium præcipitat? hinc alij vlulant, canumq; more latrant; alij sibilant, ac dentibus strident, nonnulli clamores edunt horrendos, atque intentius uociferantur: non desunt qui prorsus obmutescant, cerebro oppleto densis humoribus, occlusisq; respirandi fistulis. Hac igitur via, quicunque sese fascinasse leguntur, fieri potuit ut fascini labem contraxerint, non ex reciproca in se ipsos fascinatione, aut ex opinione, aut ex mala corporis qualitate: nec aliam huiusce fascini causam inuenire, aut excogitare potui. Quicunque igitur sese fascinasse leguntur, hoc pacto id facere potuisse reor.

Nemo ad fascinandum idoneus natura nascitur, sed Dæmonum ope huiusmodi vis hominibus inest. Cap. VI.

QVamquam in uniuersis animantibus, miram ac propè incredibilem naturæ solertiã & uidemus, & contemplamur: tamen in hominis compagine mirabiliorem, atq; incredibiliorem eã perspicimus. Namq; nulli animantium præterquam homini ad sui corporis defensionem aliqua pro armis instrumẽta largita natura non est; taurũ enim cornibus muniuit, aprũ dẽtibus,

da-

damam, & ceruum cursus uelocitate, ueneno serpētem armauit: at homini, qui diuinus est, nihil horum, sed rationem ad omnia sibi necessaria parāda dedit: cum qua internos & externos sensus uniuersa cognoscentes copulauit. Quo fit ut sicut is non cornibus, ut taurus, non dentibus, ut aper, non cursu, ut dama, & ceruus insignitus est: ita non uenenum, ut serpens à natura habeat. Et quemadmodum si in manibus cornua, aut quid simile ei natura concreasset, ipsis ad sibi necessaria paranda vti non posset; sic si uenenum uel fascinandi uim ei natura tribuißet, consuetudinem, familiaritatem, comitatem, ac lenitatem cum cæteris hominibus habere nequiret; & perinde homini eueniret, atque uiperis, quæ quia innatum uenenum reliquis animantibus cōtrarium, & lethale habent, cum illis conuenire, ac uiuere non possunt. Præterea, sicuti natura superfluū duxit, hominem armis munire, ut pote cui ingenium rationemq́; inseuit ea excogitandi, parandi, ac tractandi; ita pariter frustratorium censuit homini uenenum indere, ut cui alienis omnibus uenenis utēdi potestas sit. Natura autem nihil frustrà, otiosumve vnquam agere uisa est, quippe quæ non minus sollicita est, ne qua in re deficiat, quàm ne superfluum aliquid efficiat: quòd si uirulentam proprietatem homini indidisset, cùm ipse omnibus uenenorum generibus uti possit, ociosè natura id egiße uideretur. Accedit etiam, quòd omnia pro uniuscuiusque speciei natura affectionem quandam habēt, quæ in singulis eius indiuiduis reperitur, uerùm in singulis quibusque humanæ speciei indiuiduis fascinandi affectio non est, ut clarè experimur: non ergo natura homini eiusmodi inficiendi potestas inest. Vsu etenim uenire solet,

Homini soli ratio data.

Homo. veneno caret.

Natura nil frustra agit.

ſolet, ut alicuius naturæ affectio efficacior in uno, quã in alio eiuſdem naturæ indiuiduo inueniatur: Veluti diſciplinæ habilitas ad humanã naturam ſe habet, cuius naturæ ſuppoſitum nullum extat, in quo eiuſmodi affectionis aliquæ ſcintillæ non reluceant: quod quidem de faſcinandi vi aſſerere non poſſumus: cùm maior hominum pars, tantum abeſt vt per faſcinum quæpiam efficere queat, vt ne faſcinationi quidem habendam eſſe fidem arbitretur; id vulgarium hominum, aut impoſtorum meras nugas cenſendo. Nam quanuis pro regionis temperie, genere ac educatione homines ſolertiores, agreſtiores, et mitiores eſſe ſoleant, proprietatem tamen naturam conſequentem omnes eandem habẽt, alius alio ex accidente promptiorem & viuaciorem: quod quidem de omnibus hominibus ratione faſcini dicere non poſſumus. Minimeq; in illorũ Philoſophorũ ſententiam diſcedendum vnquã putaui, qui naturã brutorum animaliũ matrem, hominis verò nouercã eſſe dixerunt; quoniã cętera animalia veſtita, et coperta hęc pilis & pellibus, illa plumis naſcãtur: hominem verò, quaſi rẽ vilem, nudum, flentem, omniumq; rerũ egentẽ ſimul pepererit, & expoſuerit. Illa, natura duce herbas ac reliqua ſaluti neceſſaria cognoſcdnt: hic ignarus, ac ſimplex, tanquã tabula raſa, in qua nihil ſit depictũ, vt Ariſt. ait, per tot annos omnis actionis eſt expers. Illa, nũquã aut raro ægrotant: hic uerò ſalutem integram nũquam habet, & à minima quauis re offenditur, ac interimitur: vt Poeta Anacreon, q vuę paſſæ grano, & Fabius Senator ac Prætor, q pilo in lacte abſorpto vitã cum morte commutauit, ut Plin. lib. 7. c. 7. refert. Si quidẽ Deus hominẽ immortalem ad ſuam

Hominis ingenium ex patria & educatione cenſeri.

Natura homini non eſt nouerca.

Fabii & Anacreontis prodigioſus interitus.

imaginem,& similitudinem finxit, eumque omnis mali,ac miseriarum expertē incredibili sapientia ornauit, in loco omnium deliciarum pleno collocauit, omnium animantium dominū constituit, ad Deum contemplādum habilem, & idoneum fecit. quapropter ad ipsius Dei clementiam,sapientiam, & iustitiam pertinebat, vt is q ad sui ipsius archetypū effingeretur, cæteris animantibus multò præstaret. à summa namq; clemētia, sapiētia & iustitia,sūma pulchritudo oriri debet. Quo circa D. Aug.lib. 14. de Ciuit.Dei cap.26.inquit, Viuebat itaque homo in paradiso sicut volebat,quandiu hoc volebat, qđ Deus iusserat, bonus viuebat fruens Deo, ex quo bono,bonus erat,viuebat sine vlla egestate, ita semper viuere in potestate habens,cibus aderat ne esuriret,potus ne sitiret,lignum vitæ,ne illum senecta dissolueret,nihil corruptionis in corpore,nihil ex corpore vllas molestias vllis eius sensibus ingerebat,nullus internus morbus,nullus ictus metuebatur externus. Nō itaque Deus,sed homo ipse sui interitus & calamitatū causa fuit;vt Sapientiæ primo legitur: Deus mortem non fecit, sed impij manibus & verbis accersierunt illam. non enim eo modo Deus homines, sicut Angelos condidit,vt etiamsi peccassent, mori omnino non possent. Vnde natura humana actu tantùm immortalis erat;nam potestate quadam in mortem cadere poterat, sicut cecidit, qđ ex ipsius Dei verbis in Genesi expressis colligimus: Quacunque die comederis ex eo, morte morieris;id est morti adstrictus eris,vel,moriendi necessitatē incurres:quasi Deus diceret, etsi nunc te immortalitatis actu donaui,tamen si à me per inobedientiam descicueris,potestas quam ad mortē in manu tua habes,

Homo ad Dei imaginem creatus est.

Hominis fœlicitas ante lapsū.

Homo sui ipsius interitus causa.

Geneseos locus explanatus.

habes, necessitas fiet. Cui sententiæ illud Aug. de Ciuit. Dei lib. 12. cap. 21. non aduersatur, ita dicentis, Homo cuius naturam quodammodo mediam inter Angelos, bestiasque condebat, si creatori suo, tamquam vero domino subditus, præceptum eius pia obedientia custodiret, in consortium transiret Angelicum sine morte media, beatam immortalitatem sine vllo termino consecuturus. Si autem dominum Deum suum libera voluntate superbè atque inobedienter vsus offenderet, morti addictus bestialiter viueret, libidinis seruus, æterno post mortem supplicio destinatus. Quapropter inter Christicolas, verè Catholicam fidem tenentes, constat, miserias in quibus nunc homo est, atque ipsam nobis corporis mortem non naturę lege, qua nullam mortem Deus homini fecit: sed merito inflictam esse peccati; nam Deus peccatum puniens, homini, in quo tunc omnes tanquam in radice eramus, dixit, Terra es, & in terram ibis. Ex quo quidem peccato tantus rerum futilium & exitialium amor emanauit, tot mordaces curæ, tot perturbationes, mærores, formidines, insana gaudia, discordię, lites, bella, insidiæ, iræ, inimicitiæ, fallaciæ, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, superbia, inuidentia, homicidia, crudelitas, sæuitia, luxuria, petulantia, impudentia, hæreses, periuria, falsa testimonia, iniqua iudicia; denique quidquid eiusmodi malorũ humanam naturam aggreditur, ab illa erroris, & insani amoris radice egreditur. At si non peccasset, sed Deo paruisset, vnicuiq; ab omni malorũ genere immuni, viuẽdi tẽpus super terrã statutũ fuisset, quo absoluto, vitæq; ligno gustato, natura cõfirmata fuisset, ac post lõgũ tãdẽ æuũ oẽs in Cœlo immortalitate donati essem⁹.

D. August. de homine recẽs creato.

Mors pœna peccati.

Mala oĩa ex originis peccato fluxerunt.

Quales li-beri, si ho-mo nō pec-casset, nati fuissent.

Quales uerò liberi, si primi parentes mali nihil commisissent, in lucem ederentur, D. Aug. de ciu. Dei, lib. 13. cap. 3. & de baptismo paruulorum, dubium mouet, sed non absoluit: nonnulli uerò paruulos in lucem editos iri censent, non hac totius corporis imbecillitate, sed robustos statim futuros, & (sicut agnos, & pullos gallinaceos uidemus cōfestim ingreßuros, secutos que matrē, nec confestim, sed temporis successu) ad perfectam ætatem peruenturos Quamobrem ab animis Christiana religione imbutis opinio illa penitus remouenda est qua bruta, ob nonnullas corporis dotes, homine meliora esse existimantur. Nam post Mercurium Trismegistū, D. Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 12. hominem naturæ miraculum appellat. et Pli. Hominis, inquit, causa cuncta uidetur genuisse natura. et Arist. eum omnium finem uocat. Et in Psal. Gloria & honore coronasti eū, & cōstituisti eū super opera manuum tuarum: omnia subiecisti sub pedibus eius: ac demum idem qui suprà Philosophus nobilißimū, & altißimū animal hominē esse ait. quippe cui eam Deus animam dedit, qua per rationem, atque intelligentiam omnibus animantibus esset præstantior. Et sicut his omnibus ratiocinando & intelligendo nobiliores sumus, ita bene atque honestè uiuendo meliores esse debemus. Ob id enim diuina prouidentia eis, quibus nos constat eße potiores, quædam munera data sunt potiora: vt nos doceret, illud quo eis antecellimus, longè maiore cura nobis excolendum eße, quàm corpus: ipsamque corporeā excellentiā, quā bruta habere nosceremus, ꝑ vitę bonitate, qua illis anteponimur, cōtemnere disceremus; habituri & nos corporum immortalitatē, non quā suppliciorū

Homo naturæ miraculum.

Præmia bene honesteque uiuentium.

æter-

æternitas torqueat, sed quam animorũ puritas per Dei gratiam poßideat. In ipso etiam corpore, quod nobis per peccatum cum belluis mortalitate commune est, multisq́; earum debilius reperitur, quãta Dei bonitas, quanta prouidentia apparet? Nonne ita sunt in eo sensus ac cætera membra disposita, speciesq́; ipsa ac figura ita ordinata, ut ad animę rationalis ministeriũ omnia esse facta existimes? Non. n. ut animalia rationis expertia in terram prona uidemus, ita factus est homo; sed erecta in cælũ corporis forma admonet, eũ non huic mundo corruptioni obnoxio, sed cælesti patrię ac gloriæ esse destinatum. Et dum in hac uita cum brutis homo degit, qua subtilitate sapientiam haurit? uirtutibus imbuitur quibus aduersus errores armatus, omnia uitia superat, omnes deformitates ac turpitudines, cælestis & summi boni desiderio uincit. Solus. n. ipse, inter reliqua omnia animalia post oblatam sibi imaginationem de re aliqua, tanquam agenda, potest quærere de ipsa, assentirine rei debeat, annon. Cætera uerò animalia, oblatis sibi rebus, necessitate quadam impulsa assentiuntur, ut bene Alexander in 2. de Anima, c. 46. disertißimè ostẽdit. Et sicut aereę uolucres nobis qui terrestres sumus, non modò non pręferuntur; verumetiam ob animę rationalis dignitatem, quę nobis inest, subijciuntur: ita bruta quanuis corporum perfectionibus præcellant, longè nobis deteriora sunt; quia ueluti natura sentiendi ui prædita, etiamsi dolore crucietur, melior, ac præstãtior est, quàm lapis, qui nullo modo dolere potest: ita homo etiam in miserijs & calamitatibus ac in Dei odio constitutus, præclarior est, quàm illa natura quæ rationis est expers. Nec quia ęquales esse non possumus aquilis

Discrimina iter homines & belluas.

Hominis præstantia.

videndo, canibus odorando, ceruis currendo, elephantis portando, leonibus certando, serpentibus diu viuendo, qui deposita tunica, senectutem deponere & reiuuenescere perhibentur; idcirco ab illis naturæ nobilitate ac dignitate nos superari asserendum est; quoniam licet homo homini (ut in prouerbio est) lupus sit, & plures ex hominibus hominũ impetu, quàm omni reliqua calamitate deleantur; cętera verò animantia vnaquæque suo generi non sint infesta, cæteris inimica leonum feritas inter se non dimicet, serpentum morsus serpẽtes non petat, ne maris quidem bellue, ac pisces nisi in diuersa genera sæuiant; nihilominus ob vnicam tantùm rationalis animæ scintillam, nullum animalium cũ ipso homine quantumuis imperito & improbo comparandum est. Sed ne susceptam prouinciam excedere, & lumen lumini addere videamur, eò vnde nostra discessit oratio, redeamus. Nam postquàm per corporis sensus, vt suprà ostendimus, fascinum iaculari nemo potest, ridiculum est asserere, fascinãdi vim hominibus innasci. Siquidem id nobis innascitur, sine quo aliquid eorum quæ nobis insunt, esse non potest, vt videre sine oculis, & ideò cùm visus sit natura, ipsi quoque oculi natura erunt, & demùm omnia sensoria natura insunt, quia eorum actiones nobis innascuntur; sed fascinum destruit naturam, igitur natura non est, quoniam natura in ea re intenta semper videtur esse, vt vnumquodque sibi simile conseruet ac procreet; quò saltem in ipsis singularibus atque indiuiduis specierum perpetuitas propagetur. At si homini fascinãdi uis à natura tributa esset, non eius conseruationi sed destructioni prospexisset; quod de homine omnium animaliũ præstãtissimo creden-

Serpentes quõ repubescant.

Homo homini lupus

Fascinum natura nõ est.

dendum non eſt. Non igitur ex natura ortę, ſed ab homine, auctore diabolo, faſcinationes ſuperſtitioſæ ſunt: quas quia verus Philoſophus irridet, & Catholicus Theologus damnat, è medio funditus tollendas aſſero. Et quanuis homines reperiantur, qui neminem ament; quod in guſtu etiam accidit, in quo temperamenta quædam inueniuntur, quibus edulia ferè omnia ſtomachum mouent, & ſicut in his praua quædam conſtitutio eſt linguę, & ſtomachi longè diuerſa ab ea, quæ ut plurimum fieri à natura ſolet, ita inter homines cenſendum eſt: in quibuſdam alieniſſimam ab eo, quod ut plurimum eſt, conſtitutionem eſſe humorum, per quos aliquos odio habent; tamen ab omni naturæ lege abhorret, ut per eiuſdem odij uires nulla re alia adhibita, quenquam interficere queant. Et cum Hugone de ſancto Victore, in libr. de Sacramentis, tres humanæ naturæ ſtatus deſignare poſſumus. Primus eſt naturæ à Deo in illa prima bonitate ac tranquillitate procreatæ: Secundus eſt naturę in ultima fœlicitate collocatæ, à quibus certè etſi diuerſa ratione, omnis tamen mali ſuſpicio remouenda eſt: Tertius ſtatus humanæ naturę in peccatum lapſæ adſcribitur; in quo licet nulli hominum, ut oſtenſum eſt, faſcinandi uis innaſcatur: tamen ob propenſionem, quam ad peccatum habet, & ob diaboli deceptionem, ut ſæpè diximus, ea dæmonum ope perficere homo poteſt, quæ omnes, quia eorum cauſas ignorant, per faſcinum perpetrata eſſe exiſtimant. Quando autem contra hoc obijcitur, de Pſyllis (Plinio teſte) & de multis alijs, quorum corporibus uirus ſerpentibus exitiale ingenitum fuit, & ſic de

Diabolus autor faſcini.

Naturæ humanæ ſtatus triplex.

multis alijs proprietatibus homines cōcomitari solitis; dicimus huiusmodi affectiones, nullo pacto à natura hominibus innasci, sed aut diuina uirtute cōmunicari, aut humana industria acquiri, uel dæmonū auxilio exerceri. Quòd uerò asseritur, Regi Galliæ hæreditariū inesse uirtutē, ut quoscunq; strumis laborantes tetigerit, sanos reddat, non eo intelligendū est modo, ut uulgò existimant, quasi naturæ proprietate, & non singulari Dei munere salubrē illā gratiā Rex habeat, & hoc inde conspicitur, quia antequàm ad egrotos tangēdos accedat, ieiunijs, uigilijs, eleemosynis, & pijs precibus se munit.

Regis Galliæ uirtus in strumas vnde.

De ueris fascinantium qualitatibus & cautionibus. Cap. VII.

IN omnium Philosophorum ore sententia illa est, quòd qui claris & manifestis rebus fidem non habet, sensu caret; qui de dubijs repentè iudicat, temeritatis labem incurrit; qui dubitandi gratia de ijs quæ nota sunt, dubia mouet, illorum in numero collocandus est, qui non scientis sed dubitationibus & sophisticis delectatur, qui ob dubiorum obscuritatem, & ingenij hebetudinem, non modò de apertis & perspicuis dubitat, sed ea confutare & reijcere audet, rationis est expers. Ne igitur in huiuscemodi uitiorum notam inciderem; diu anceps animus meus fuit, an fascinantium cautiones huc afferre deberem: tandem ardens meum benefaciendi desiderium, omnem carpentium ac maledicentium suspicionem superauit, atque ad huius rei narrationem me impulit. Verùm quia dæmones & homines, ut diximus, ad fascinandum conueniunt,

Qui claris rebus fidē non habet sensu caret.

ueniunt, vtrorumque cautiones recensendas duxi: & primùm de dæmonibus, deinde verò de hominibus paucis expediam.

De cõibus dæmonum fascinantiũ cautionibus.

Contra puritati ac sanctitati inseruientes, uniuersam dæmonum aciem in plures ordines ad aggrediendum distribuunt.

Dæmonũ vafrities in fascinãdo, eorumque cautiones.

Contra homines baptismate initiatos, & mundanis rebus procliues vnicuique unum uel plures dæmones ad seducendum destinant.

Contra medio modo se gerentes, uisa opportunitate illorum affectum scrutantur, & pro vniuscuiusque animi propensione, eos ad scelera alliciunt.

Contra impios & scelestos dæmonibus ab ortu subiectos nihil laboris assumunt, sed eos quasi uinculis ligatos tenent, ac pro mercede, eorum uoluntati fascinandi & malè agendi potestatem subministrant.

Contra Dei rebelles, qui spretis sacramentis à fide discedentes dæmonibus sese dederũt, nihil moliuntur, sed ueluti fascinatos in erroribus, & cæcitatis tenebris illos habere uidentur, eisq́; ad malefaciendum & nocendum ad nutum obtemperant.

Contra uulgares ac rudes homines fidem ex eorum cordibus extirpare nituntur, singulis dæmonem aut dęmones deputantes.

Contra charitate incensos & inflammatos, proximi odium & contemptum suadent.

Contra Dei honorem & amorem, illius dedecus & infamiam proponunt.

Contra Ecclesiam communem omnium matrem Chri-

stum

stum eius sponsum penitus tollere, vel contumelijs afficere docent.

Cōtra uiros probos pro improbis deprecātes, illos floccifaciendos, nullamq; fidē eis adhibendā inculcant.

Contra Dei verbū exponētes immane odiū cōcitant, & probris, contumelijsq; afficiendos illos stimulant.

Contra concionem ipsam, diuersis curis & conscientiæ stimulis homines distrahendo, illam vt nihili faciāt satagunt.

Contra paupertatem profitentes aut patiētes, ad impatientiam & desperationem inducunt, vel ingentes diuitias, modò sibi obsequantur, promittunt.

Contra diuina sacra facientes, non Deo sed sibi ea offerenda esse suadent.

Contra sacramenta suscipientes, vel ministrantes, varia superstitione, aut præposterè, aut aliarum rerum permistione ministrare ostendunt, nec à Deo sed ab illis virtutem habere tenendum esse iubent.

Contra Ecclesiæ ceremonias, contemptum proponunt.

Contra verum Deum vniuersarum rerum Dominum, capitale odium habendum & iurandum curant, sibiq; præcipua munera ac dona tanquam legitimis dominis offerenda esse suggerunt.

Et tandem contra castitatem virginalem, maritalem, & vidualem omnes luxuriæ turpes & nefandos modos, licitè exerceri posse asseuerant.

Quibus cautionibus dæmonum suasu ab hominibus cōpletis, alias dęmones addūt, scilicet:

PRo homine fascinando atque ad interitum vel ad morbum pertrahēdo, innatam vim dæmones exercent,

cēt, aut res pernicio∫as eiu∫modi exitio idoneas adhibent, vbi eorū in∫ita vis ad id ∫e extēdere nequit.

Pro pueris fa∫cinandis, virulentam quandam auram duntaxat ex loco in quo cubant, excitant, eamq́; in pueros immittunt, & ita eos macre∫cere, languere, cibum euomere & perire faciunt.

Pro pecoribus lacte priuādis noxias herbas ∫eu frutices comedere faciūt, aut innatas vires depromunt, quibus non lac ∫olùm, ∫ed vitam quoq; eis adimunt.

Pro uini & me∫∫ium penuria, humorem vtilem remouent, cuius indigentia ad debitam maturitatem ∫ata & vuæ peruenire non po∫∫unt.

Pro fa∫cinādis hominibus, ut uerū non intelligant, ∫ed in errore, vt hæretici, per∫i∫tāt, voluntatē nō per ∫e, ∫ed ex accidenti & indirectè mouendo, & per∫ua∫ionibus incitando, & pa∫∫iones concitando, immutāt.

Pro concitādo homine ad iram & vindictam per ∫piritu um motum, in quibus ∫unt phanta∫mata, in imaginatricē vim aliqua ui∫a reducere po∫∫unt, eaq́; ira∫cibilē pote∫tatē vehemēti∫∫imè internè mouēdo, irarū, odij atq; uindictæ ∫timulis excāde∫centibus lineata, ad quoduis ∫celus hoīes di∫ponunt, ac ferè præcipitant, quo fit ut intellectū ad iudicandū, & nolentem ad volendum per ha∫ce alterationes adigant.

Pro concitatione ad libidinem, res externas Venerem excitantes vnicuique mira va∫ritie latēter adhibere norunt, ueluti etiam cōcupi∫cendi pote∫tatem inflammare ∫olent, aut humores commouendo, aut illius ∫imulacrum ad imaginandi actum ∫emper reuocantes, & qua∫i ob oculos obuer∫ari facientes, cuius amore homines teneri dæmones non ignorant.

Pro

Pro vxoris & mariti odio commouendo, imaginandi vim turbant, vt mulier exosa reddatur, vel ipsa maritum exosum & molestum habeat.

Pro generandi vi impedienda, membri rigorem tollunt, sicut motum localem vniuscuiusque organi impediunt, aut spirituum emißiones ad membra prohibent, in quibus est vis motrix; & ideò quasi seminis vias intercludunt, ne ad generationis uasa descēdat, neve emittatur.

Pro serpentibus, tauris, equis, aut quibuscunque animalibus sistendis, vel in terram deijciendis, parum aut nihil laborant, quia eis omnia corpora obediūt; quocirca dæmones in eiusmodi animalia ingressi prō voluntate de eis determinant, nisi diuina virtus contra eos se opponat.

Pro muribus, locustis, & alijs nociuis animalibus ab agris pellendis, aut ijsdem in eos immittendis sola dæmonum vis sufficit; primùm, quia huiuscemodi animalia dæmonibus non repugnant: secundò, quia actiua cum passiuis commiscendo, ea procreare poßunt.

Pro pluuia, grandine, niue, fulgure efficiendo, eadem indita dæmonum vis satis est: vapores enim ad id necessarios admiscere & sciunt & possunt.

Pro aspectabili præsentia vniuscuiusq; aut absentis aut vita functi, ex vaporibus aqueis, terreis, aut ex aere corpora fingunt, & quibusuis similia reddunt in quæ dæmones ingreßi, viuentiū actiones fingunt.

Qualitates hominū fascino patrā do aptæ.

Hominum verò qualitates, quibus habiles ad fascinandum redduntur, duobus modis considerari poßunt. Siquidē fascinandi vim, aut ipsimet à dæmonibus habuerūt, aut veluti hæreditario iure à suis maiorib. traditā acce-

accceperunt. Si primùm solennes ceremoniæ adhibitæ fuerunt, ut fidei Christianæ abdicatio, nostri quoq; Saluatoris Iesu Christi, eiusq; beatæ Virginis matris, atq; Ecclesiæ Catholicæ, omniũq; sanctorum odiũ, & præcipuus contemptus, cum conditione ac lege ipsis litãdi, sacrum faciendi, munera offerẽdi, & uerorũ dominorum loco ipsos habendi, aliasq; superstitiones commiscent, quas dæmonum asseclæ non ignorant. At si filij & nepotes, & quicunque ab illis progeniti eandem uim habere comperiũtur, tacitè uel expreßè iuramento, ac fœderi per maiores dęmonibus præstito consenserunt, uel matres, nascẽtes infantes ea intentione dęmonibus consecrarunt. Quòd si per nefandum matris cum filio concubitum infantes nati sunt, parum aut nihil dæmones sollicitantur, an aliæ ceremoniæ interponantur. Et hinc est, ut per dæmonum ministerium pro initi fœderis signo, nonnulli fascinatores binas pupillas in oculis innatas, quidam in uno oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem habebant, ut Dydimus inquit, Plinio referente. Dęmones enim tenelli embryonis carnem his & similibus lineamẽtis, & signis fingere et effigiare ut diximus, possunt. Vt autem dęmonum pactis ac promissis sese stare demonstrent, quotiescunque fascinare, aut quid simile patrare uolunt, opus est ut dęmones tacitè uel expreßè inuocent, uerba proferendo, quæ dęmonũ suasu dictata sunt: uel eadem scripta superstitiosè portando, aut nodos plicando, combinando, soluendo, in cœlum excreando, aut quid simile faciendo, pro promissorum dęmonibus præstitorum fide, ac pacto. His cautelis, & conditionibus, atque alijs, quas breuitatis causa prętermittimus, maiorem aut minorem uim, pro

Præcipua fascinantium ceremonia, est Christum abnegare.

Fascinãtiũ signa in oculis vnde.

Solemnia Dæmon. astrictorum.

maiori & minori earundem conditionum confidentia, exerceri credimus. Philosophi verò, qui hanc dęmonum calliditatem, & hunc philosophandi modum non intellexerunt, uarias de Fascini causis sententias protulerunt, & qualitates ab his longè diuersas fascinatoribus adscripserunt, ut primo libro uidere est.

Veræ qualitates ac dispositiones, ex quibus iuxta piorum hominum sententiam in fascini pestem inciditur. Cap. VIII.

Bona quæ ex malis p Dęmones illatis oriũtur.

QVamuis ob mala per dęmones & illorum ministros, illata non mediocria bona oriantur; nam fides seruatur & roboratur; dęmonum fraudes deteguntur; & inspiciuntur; Dei misericordia & potestas aperitur, & manifestatur: homines ad cautiorem sui custodiam erudiuntur, & inflammantur: & denique ad Christi cruciatũ, & ecclesię ceremonias uenerãdum flectuntur atq; incitantur: nihilominus de fascinãdorũ rerũ qualitatibus locuturi, eas dũtaxat extremis, ut dicitur, digitis attingere decreuimus, per quas sua sponte causas homines præbẽt, ut fascino inficiãtur: & nõ eas, quibus Deus per malos angelos, mala in mortaliũ perniciẽ inferenda iubet, ob prauorum hominum pœnam, ob suam gloriam, ob Christianorum meritorum cumulũ, & ob uirtutis robur, si patiẽter, & summiße ea perferãt: id enim alterius, & nõ præsentis cõtemplationis munus est. Præcipuam causam, qua fascinamur, nullam aliam esse arbitror, quàm legis cõtemptũ, & cœlestium inobedientiã mandatorũ; ut cap. 10. patebit. Nã simul atque

Legis cultu contempto, Dei gratia amittitur.

atque à legis cultu & obseruãtia desistimus; à Dei gratia & Angeli custodia destituimur, & in dęmonũ potestatẽ ac iura incidimus qui quidem dęmones circa nos, ueluti circa rẽ suæ potestati subiectam, tũ in corpore, tũ in rebus externis, quæ uolũt, efficiũt. Et hinc est, ut nõnunquam homines ac cætera animalia grauibus doloribus affici uideamus, mares gignẽdi, fęminæ cõcipiendi, quidã coeundi ui ac potestate priuentur. Hinc etiam mulierũ partus, animalium fœtus, terræ fruges, oues, boues, ac reliqua animalia pessum ire uideantur. Si enim dęmones tot donis & gratijs ornati tanquã fascinati in tot, tantaq; sempiterna mala ob crimẽ in Deũ commissum præcipitati fuerunt; quid nobis miseris fiet? qui atrocissimis, & grauissimis peccatis subijcimur; grauissimis inquã, uniuersitate, ut Adæ peccato: deformitate, ut proditionis Iudæ & similiũ: cõdonãdi difficultate, ut peccato in Spiritũ sanctũ: periculo, vt ignorãtiæ: cõiunctione, ut cupiditatis: pronitate, ut carnis; diuini numinis læsione, ut idolatriæ; expugnandi difficultate, ut superbiæ: mentis cæcitate, ut iræ; alijsque de causis, quas recẽsere nimis longum ac prolixũ eßet. Equidem uehementer miror, cùm uniuersum hominum genus in tot sceleribus immersum reperiatur, cur tam pauci fascino infecti reperiantur: sed hoc diuinæ clementiæ ac bonitati adscribendum est; quæ dęmones non pro uoluntate in nos sæuire patitur. Qui enim alienæ uxoris, aut cuiusuis fœdæ libidinis cupiditate tenetur, mirũ nõ est, si à sua per fascinum auertitur; aut gignẽdi uirtute, aut prolis solatio priuatur. Quæ quidem mala hodie pijs, ac probis uiris dęmones inferre nõ magnopere satagũt, sed nimis rarò ea de re eos infestãt: cũ ipsi optimè calleãt,

Peccatorũ grauiũ differentiæ.

Ab vxore propria cur nonnulli auertãtur.

Mala per Dęm. illata iustorũ præmia augẽt.

mala

mala ac damna iustis uiris illata, illorum merita atque præmia augere. Porro si quis in fide titubet, et de Ecclesiæ Catholicæ ritibus non bene sentiat, quo pacto à fascinationis ueneno securus erit? idque in causa esse arbitror, ut in multis partibus, et in Alemania præsertim mulieres tot monstra pariant. In quibus odia, dissidia, liuor, ambitio, superbia, auaritia, dominatur: qui fieri potest, ut ij à fascini peste cũ filijs & bonis liberi sint? Et qui prauam iurandi, detrahendi, male dicendi, maleprecandi, obloquendi, concupiscendi consuetudinem habent, à fascino sibi cauere non possunt. Quos autem belluarum more uictitare uidemus, nulla religione imbutos, nullo Dei timore attactos, nullis legibus astrictos, in omni intemperantiæ generæ profusos, sed ira, odio, temeritate, cupiditate, omniq́ue praua libidine, & scelere cõtaminatos, ij idoneas appositasq́ue partes habent, quibus fascinentur: quò uiuentes inferorum pœnas prægustare incipiant, ipsorum dęmonum cruciatibus, illusionibus, ac imposturis patentes. Fascino quoque amatorio ijsdem de causis inficiuntur: quibus si addatur uisus, linguæ, habitus, gestus, tactus, cæterarumq́; turpium cogitationum & actuũ fomes, ij fascinari quidem non possunt, quia iam fascinati sunt. Huic quoque fascino obnoxiæ sunt eæ, quæ se lasciuas, garrulas, procaces, nugaces eße gestiunt, quod eò perniciosius est, si matrẽfamilias (quam tota familia in omni scelere imitari consueuit) ea uitia comitentur. Has ego qualitates illis ueriores eße puto, quas Primo lib. cap. 13. iuxta Philosophorũ sententiã retuli. Quòd si quis melancholico humore redundantes, in fascini casum procliuiores futuros esse arbitretur, eum non omnino malè sensiße

Mõstruorũ in Germania nascentiũ causa.

Melancholicus humor Dęmonib. aptus.

dicam; cum huiusmodi enim humore dæmones facilè commiscentur: q cùm amarus, tristis, ac turbulẽtns sit, locus dæmonum naturæ congruere iudicatur. Et perinde in humano corpore cor strangulari uidetur ex dẽsis nebulis & humorum caligine, atque in cubiculo fumo oppleto conuiuæ suffocari uidentur, & oculorum iactu ram perpeti, in quod corpus sic affectum si dæmon ingrediatur, luctuosissimã tragœdiam excitabit. Et hinc est, ut per herbarum & aliarum rerum corporearũ applicationem ab humanis corporibus interdum expelli dicantur, quia humorem illum tetrum, ac tristem adhibita ea consumunt, quo consumpto dæmones corpus relinquere solent: quanuis uerisimilius putem, res illas si piè, ac deuotè adhibeantur, tanquam diuinæ iustitiæ instrumentum in dæmones agere, illosque ab humanis corporibus detrudere; vt de felle, & iecore piscis Tobię, de herbæ radice Eleazari, ac de alijs legimus. Alias verò corporis dispositiones, quas citato libro adduximus, nullas, vanas, ridiculas, & superstitionis refertas arbitramur.

Herbarum uis contra Dæmones.

Piscis Tobiæ uis.

Per narratam fascinandi uiam, dæmonum astu inuentam, homines ad amorem allici, & ad odium excitatari possunt. Cap. IX.

EXperientia ipsa, quæ rerum magistra nuncupatur, comprobari cernimus, hominum alios natura tristes esse, alios lætos: nonnullos magis, aut minus his affectibus pro corporis temperie affici: ij enim tristiores creduntur esse, qui contrarijs resistere minus possunt, lætaque obire non sunt idonei: læti autem

Læti & tristes qui.

existimãtur, qui tristibus et mœstis maximè resistere possunt, quiq; ad læta aptissimi sunt, qua de causa unus ad amorẽ ac beneuolẽtiã, alius ad odium procliuis est. Hinc fit ut q pauci caloris sunt, & exangues ac debiles et senes, ægri, conualescentes, parum resistere cõtrarijs poßint, ideoq; plurimũ tristes sint. Illi quoq; qui melancholici natura sunt, & sanguinis amarioris, ac sicciorís, ad res lætas parum idonei, atque habiles iudicãtur, easque res si qs eis offerat, non ut lætas, & iocũdas, sed tãquã ingratas, tristes, et inimicas respuunt. Aliud p̃terea, ut suprà monuimus, animaduertẽdum est, phantasiam cum toto corpore, & præsertim cum corde pręcipuum consensum habere. Nulla enim interposita mora, sed mira quadam celeritate, quibus boni aut mali speciebus phantasia mouetur, ijsdem cor inficitur; nam magis quã credi potest, cor uocatis imaginationis spiritibus cõsentit, atque ijs uti famulis, sibiq; deuinctis, & addictis ministris utitur. Quoniam sicut phantasia cum uniuersis sensibus intellectui seruit, ita intellectus cum alijs tum corporis tum animæ uiribus cordi ueluti regi obsequitur. Rursus prænotari oportet, ex humore melancholico fumos gigni, eosq; ad phantasiam & ad cerebrum usque ascendere, unde accidit, ut ob intellectus perturbationem melancholici, & dormientes & uigilantes, res timoris & horroris plenas animo uoluant, & ij s non secus timeant, ac si graues calamitates, & excidia sibi imminere, uel euenisse certò sciant. Illud quoque notatu dignum censeo, quòd cum quouis humore in corpore concitato dęmones commisceri possunt, eosque pro arbitrio incẽdere, & augere, sicq; humores à dęmonibus cõmoueri et excitari cõsueuerũt.

Phantasiæ & cordis consensus.

Sensus intellectui seruiũt, intellectus cordi.

Melancholici humoris, effect᷒.

Nec est ignorandum, quòd gaudium totius animalis affectus ex alterato propter bonum in phantasia receptũ existimatur, qua de re boni specie in phantasia recepta gaudium fit. Si uerò bonum et adest, et poßidetur, simplex gaudiũ, & boni fructus appellatur: sin autẽ abest, nec poßidetur, appetitus, id est, animi motus ad bonum non habitum prosequendũ dicitur. in gaudio duo considerantur, boni receptio, & eiusdem boni causa, siue res, quæ bonum illud efficit. Si enim anima, ut bonũ illud recipit & apprehẽdit, inspiciatur, absolutè, et simplici modo gaudere censetur: at si consideretur, ut causam respicit, quæ gaudium facit, cum gaudio amor coniunctus est. Ex quo amore desideriũ quoddã nascitur, quo rei bene esse cupimus; quam rem dum in nostrum commodum uertimus, libidinosus & prauus amor est. Et quemadmodum de gaudio & amore diximus, ita de tristitia & odio dicendum est. Tunc enim simplex tristitia uocatur, cùm animus sub recepta mali specie malè se habet, ac timet; omnes .n. ex aliquo malo timemus. Si malũ est præsens & lædit, tristitia uocatur; si futurũ immineat, timor ac pauor dicitur. Vnde nihil aliud est timor, nisi tristitia ex imminenti malo. Odiũ uerò nuncupatur cũ causam respicit, cui malè optamus: sic namque odium describi solet, desiderium quoddam esse, quo malè imprecamur causæ, à qua tristitia oritur. His prætactis, et ueluti huiusce materiæ principijs notatis, ad rem ipsam deueniendo aßerimus, quòd licet dæmones libero hominum arbitrio uim inferre nequeant, minimeque nostram mentem contingere poßint, ut hunc odio, & illum amore prosequamur (libertati enim in qua Deus hominẽ creauit, repugnat, iuxta illud

Gaudium quid.

Gaudij cõsideratio duplex.

Tristitia duplex.

Timor q̃d.

Odiũ quid.

Liberum hominis

Eccles. 7. Deus ab initio constituit hominē, & reliquit illum in manu consilij sui &c.) tamen inferiores animę vires, & inter alias phantasiam pręcipuè, variè afficere possunt, & in ea quidquid voluerint, menti inspiciēdum proponere. quamobrem ad affectus, ne dicam defectus & cupiditates nostras, ad amorem et odium excitandum, peritissimorum pictorum arte & officio funguntur; qui res omnes quas pingunt, nunc hac specie et figura, nunc illa, nō pro eorum natura, sed pro arbitrio suo effingunt: qua profectò arte si nos ad amorem incitare & inflammare cupiunt, rem quam nobis cogitandam & intellectu contemplandam offerunt, omnium formosissimam & maximè delectabilem, atque amabilem depingunt, licet turpissima et fœdissima illa sit, & pro sua libidine eandem rem nunc pulcherrimam, nunc maximè deformem in nostram perniciem, nulla interposita mora effingunt: nosque ad amorem, aut ad odium instigant, atque inflammant, quia, vt Arist. ait, si quis in animi affectibus reperitur, à praua similitudine, amore aut odio afficitur, sicut calida cinis per sulfuris contactum accendi solet, iuxta illud Ouidij:

arbitrium. Phantasia potissimū Dæmonū impressiones recipit.

Ouidius, de amoris natura.

Vt penè extinctum cinerem si sulfure tangas,
Viuet, & ex minimo, maximus ignis erit.

Quibus accedit, quòd ut D. Hier. in illis uerbis ait: Virtus eius in lumbis eius &c. Dæmones naturali iuuenū calore & cupiditate ad eorū lasciuiam abutuntur: quē quidem calorem flatu, & suggestionibus adeo incendunt, ut eos hoc incendio deuorent, atque consumant. in cuius rei testimonium illud Pygmalionis Cilicis filij qui in eburneam statuam exarsit, facere videtur, de

D. Hieronymus de iuuenum amore.

de quo apud Aelianum sic legitur, Adolescens summo loco natus, statutam bonæ Fortunæ deperibat, & sæpè in complexus eius se insinuans, oscula dabat; atq; inde raptus in furorem propter cupiditatem in senatum ueniebat, & enixè rogabat, ut sibi eam liceret emere: at cùm nihil proficeret, multis regijs sertis imagine coronata, oblato sacrificio, ipsaque uestitu pretioso exornata, sibi mortem cum lacrymis consciuit, adeò fascinans dæmonum uis in eum potuit: flatu enim atq; suggestione satis per se incensum animum ad mala procliuem inflammant, inflammatumq; in peccata & in excidium præcipitatur. Et huc uerba illa spectant, De ore eius lampades procedũt, quasi tædæ ignis accensæ: hoc pacto carnis appetitus, ubi accensus fuerit, ita uoluntatem ipsam sollicitabit, ut eam in suam sententiam trahat: eoq; magis, si uitiosis affectibus & cupiditatibus, quę à carne ortum habent, luxus, crapula, & cibi Venerem excitantes accedant. Libido .n. quæ ex humorum redundantia uires colligit, delicijs & nimia indulgẽtia roboratur: quia cùm natura omne superfluũ tanquam noxium & redundans in corpore pellere studeat, protinus naturali quadã titillatione atque illęcebra obscœnas corporis partes excitat, per quas egerere & protrudere foràs poßit, quidquid sibi nociturũ sentit. Ex qua ualida tentatione & titillatione homines ignari, sese ad amorẽ cogi existimant: quia tantũ ignem, furorẽ, insaniam, pestem, atq; ut ita dicam, dementationem in seipsis sentiunt, ut eorum mẽs perstringatur, & ad quæuis flagitia impellatur. Eoq; turpitudinis & furoris huius tentationis magnitudo proceßit, ut nõ defuerint, nec nunc desint hæretici, qui dicant, cupiditatis huius

Pygmalionis infandus amor ĩ statuam.

Libido unde roboretur.

Omne superuacuũ natura è corpore pellit.

Hæretici asserẽtes carnis tentatione liberum arbitriũ deleri, refellũtur.

immanitate, liberum hominis arbitrium penitus obrui & deleri. Quod falsum esse ex D. Paulo monemur his verbis, Fidelis Deus, qui nõ patietur vos tentari, supra id quod potestis. Quando igitur dæmones ad odium aliquem excitare satagunt, in illius phãtasia, vt diximus, omnes opportunas odij causas pingunt, ac veluti ob oculos ponunt, & ad memoriam reducũt, miris amaritudinis modis eiusmodi causas augendo, corporis ẽt humores turbãt, omnesq; ad melancholicum & cholericum tendere cogunt, quibus humoribus cõturbatis, & tristitia cum odij causis accensa, ob dissensionis quoque fomenta disseminata, adeò cor cum toto corpore, cõtra hominem illum odio & furore afficitur, vt ignem euomere, & cõtra illum furere uideatur. Quod quidẽ eo facilius dæmones exequuntur, si res eiusmodi odio excitãdo idoneas (ut herbas & alia) adhibeant, ut sæpissimè solent: & ita sicut fera repagulis soluta, aduersus rationis imperiũ effrenato impetu homines odio incensi feruntur. Tanta est dæmonũ potestas atq; calliditas, hominumq; cæcitas & dementia. Et postquàm hac de re loquimur, me cõtinere non possum, quin capitalis odij dæmonum arte in cuiusdam mulieris uoluntate incensi aduersus maritum exemplum referam. In oppido Sepino, quod ab urbe Neapoli circiter quadraginta millia passuum distat, est quidam ciuis non obscurus, Iacobus Verardus nomine, amicus meus: illuc cùm ego mei beneficij S. Mariæ nuncupati uidendi studio me contulissem, & Ioanne Baptista Mutio eius consanguineo, ac meo procuratore hospitio receptus essem, ab vtroque mihi narratum fuit, uxorem ipsius Iacobi tantũ odiũ cũ eo exercere, ut à primo die quo inter ipsos matrimonium

Dæmonũ fascinans vis quid possit.

nium contractum fuit, simul habitare nequiuerint, tantum abest, ut sese inuicem copulauerint. Et si quãdo Iacobus ad uxorem accedere uoluisset, tanto furore ac rabie percita uxor erat, ut se per fenestrã potius præcipitem daret, quàm illum pati posset: quod cùm mihi difficile creditu uideri dicerẽ, illicò mulierem accersi iubẽt; eiusq; maritus in interiorem ædium partem sese abdidit, ne eius præsentia uxor ingredi renueret; uenit mulier, quæ de odij causa contra coniugem à me interrogata, suam uicem priùs, miserumq; fatum deplorata, inquit, se nullam eius rei rationem reddere posse: quin absentis mariti tanto desiderio & amore se flagrare dicebat, ut id uerbis exprimere nequiret: cùm autem ad illum alloquendum & uidendum accedere uellet, illicò imaginationi suæ tot deformitatibus & turpitudinibus, totq; horribilibus monstris maritum depictum apparere, ut mortẽ priùs subire uellet, quàm illũ ferre, asserens quòd eius anima tota, omnesq; uires, & spirituũ partes in maritum, tanquam in oblatum malum, & sui perniciem ferebantur; rursus eo absente, eiusdem desiderio æstuare se aiebat. De cuius mulieris uerbis, cùm ego periculum facere uellem; dixi mulieribus eam comitantibus, ut illam circum pedes & brachia super lectum ualido fune in crucis modum uincirent; quò maritus omni repugnantia remota expeditum accessum ad eam haberet. Verebar enim ne ob deformitatem aliquam celandam, mulier se ita affectam esse simularet. Vxor denique ob mariti desiderium se ligandam tradidit, rogans ut ad se maritum admitterent, quo ingrediente, nullæ unquam furiæ tam immanes uisæ sunt, nulla fera tam efferata, nulla bellua tanta rabie & furo-

Iacobi Verardi uxor ueneficio oppressa.

re concitata ei similis inuenta fuit, spumã ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totumque corpus ueluti furijs agitatum, ac dęmonibus plenum uidebatur, mulieresque ibi aßidentes retulerunt eius uentrem ac stomachum funibus contortis ipsis tangentibus refertum uisum esse, totamque cutim ut flagris cęsam redactam. Nec furendi finis factus est, donec maritus concertationis labore defessus, & illius misericordia motus illinc exijt, & tandem post tres annos mulier quædam in ueneficijs uersata, quæ Iacobi matrimonium cum illa uxore grauiter molesteque tulerat, fascinum quod patrauerat, soluit: & ita Iacobus uxore potitus est, hodieque ambo in summa pace atque otio tranquillißime uiuunt. Ecce quomodo dæmones odij causa eße possunt, humanum corpus cœnoso turbidoque sanguine, & quadam sordida melancholia afficiendo, in nonnullos frigus inducendo, in alijs humores exurendo. Vnde insolentes, inuidos, tumidos ac misanthropos homines efficiunt. Adde quòd ipsam quoque hominis imaginationem uarijs spectris phantasmatibusque ad eam rem depingunt: sępè etiam corpori illabuntur, animæque potentijs corpori affixis adhæret. Ex qua actione intellectus turbatur; & quia uoluntas rem oblatam ab intellectu sub boni specie accipit: hinc fit ut dæmones in uoluntatem ex accidenti agere dicantur, quam ea uia grauißimo odio incendere aduersus aliquem possunt, qui quidem odij & inimicitię modus inter matrimonij sacramento coniunctos à dæmonibus exerceri consueuit, ut in adulterij crimen eos cadere suadeant, & ad alios luxuriæ turpes actus habiles reddant: ut tam uiro quàm mulieri peccan-

Dęmonũ otis in matrimonio coniũctos.

Dæmones in uoluntatem ex accidenti agunt.

di occasionem suggerant, & sic excitationem libidinis ab una tollere, & in aliam incendere ui sua aut externa virtute possunt. Nam etsi in omnibus peccatorum generibus homines sollicitãt, in carnis tamen peccatis maiorẽ tentandi solertiã adhibent: cùm per hanc viã originis culpam contrahamus, qua præcipuè dæmonibus subditi facti fuimus. Atqui matrimonij copulam præter narratas uias alijs modis impedire possunt; primo generandi uim herbis, aut alijs rebus adhibitis tollẽdo: secundo, coniugũ corpora ne mutuò adhæreant distrahendo & amouendo: tertio, coeundi uoluntatem diuertendo: quarto, eandẽ uoluntatem à coniuge remouendo, & in aliam vel alium inflãmando: quinto, genitalis membri rigorẽ reprimẽdo: sexto, spirituum mißionem (in quibus est mouendi uirtus) ac membra impediẽdo: septimo, seminis uias intercludẽdo, ne ad generationis vas perfluat: octauo, amborum corpora inuadendo, uarijsq; affectibus eorum animorum motus contaminando: nono, ipsa generationis membra inutilia reddendo: decimo, unum alteri deformem, infestum & inimicum eße suadendo. Ex quibus liquidò constat, eos qui non dæmonibus, sed uel naturali causæ nobis occultæ, aut hominum artibus coitus impotẽtiam adscribendã esse dixerunt, malè sensiße, cùm tali ac tanta uirtute dæmones præditos esse non crediderint. Et nihilominus septẽ Saræ uiros non coeundi duntaxat uirtute, sed uita quoque simul priuarunt. Si enim à naturę causis impedimẽtum illud oriretur, cũ omnibus mulieribus eandẽ difficultatem homines haberent. Verùm quia multos nouimus, qui cum una rem habent, & cum alia commisceri nequeũt, vicißimq; multas fœminas à proprijs maritis

Peccatum quo hoĩes à dæmonibus magis sollicitantur.

Matrimonium quibus uijs à dæmonib. impediatĩ.

Coeũdi impedimentũ vnde.

Saræ septẽ viri vita priuati.

ritis auersas, cæteris verò addictas vidimus: propterea dæmonũ astu & solertia id fieri iudicamus. Amor quoq; in nostris animis multis modis à dæmonibus infigi consueuit; propter pulchritudinem, propter gratiã, propter probitatem, propter doctrinam, propter vitæ simplicitatem, & hæc quandam internam voluptatem afferunt. Et hoc quidem bene à nobis fieri existimatur, tum vt Deo nos gratos reddamus, tum etiam vt animi virtutes naturæq; dotes digno amore prosequamur; quibus initiis, quia obicem nõ ponimus, latenter amor nostris animis irrepit, & paruo pòst tempore affectũ in nos admissum, incensum inflammatumq; sentimus: eaq; amoris signa edimus, quibus cor illicitis amoris ictibus sauciatum eße ostenditur. Quocirca cùm virulentiora vulnera indies cordi infligãtur, delectatio quæ pia, sancta & honesta uidebatur, in prauã & detestandam transit delectationẽ. Nec modò dæmones id sua vi student, sed hominibus ad idem efficiendum utũtur: quo pacto Bethsabeæ nihil eiusmodi opinanti suggeßerunt, ut se in suę domus solario lauaret; ac Dauidi suaserunt, vt eo temporis momento in eo loco deambularet, unde illam intueri poßet; quo dæmones effecerunt ut rex ille omni sanctitatis genere cumulatus, libidinis impetu stimulatus, fœdißimum homicidij crimen cum adulterio coniungeret. Sichem etiam cùm Dinam ad mulieres uidendas exeuntem conspiceret, adamauit & rapuit. Amon quoque eodem modo suam sororẽ Thamar adeò amauit, ut ob eius amorem in morbum incideret. Prætermitto alias artes quibus dæmones ad idẽ efficiendum vtuntur: eas enim nonnihil tetigimus, ut, quòd uim appetendi inflamment, in imaginatione rem

Delectatio sancta ĩ prauã cur trãseat.

Amor Dauidis in Bethsabeam vnde.

Dinæ raptus.

Calliditas dæmonum ad amorem inflammãdum.

adaman-

adamandam delectabilem depingant, semperq́; ob oculos illam obtrudant, humores ad amorem disponant, res amorem excitantes latenter adhibeant, & comedendas suadeant, sordidorum librorum lectionem proponant, improborum hominum consuetudinem sectandam inculcent, uoluntatemq́; occultis insidijs & stratagematibus ad amandum impellant. Quando autem dæmones alicui impio homini suadent, ut pro alicuius mulieris amore alliciendo herbas, aut quiduis aliud illi comedendum tribuant, credendum eis non est; quia tunc herbæ illæ ad amorem nihil conferunt, sed alia uia idem agere curant, & huc illud spectare uidetur,

Sic potius nos urget amor, q̃ fortibus herbis, Herbæ ad amorẽ nil conferunt.
Quas maga terribili subsecat arte manus.
Nec uos graminibus, nec misto credite succo:
Nec tentate nocens uirus amantis equæ.

Et rursus:

Hei mihi ꝙ nullis amor ẽ medicabilis herbis.

Qui uerò insita fascinantium uirtute homines ad illicitum amorem allici putant, vt 3. & 8. cap. primi libri retulimus, eos hunc philosophandi modum, quem sacrarum litterarum interpretes Spiritus sancti lumine illustrati excogitarunt, non animaduertisse iudicamus.

De ueris, pijs ac sanctis amuletis, fascinum atq; omnia ueneficia destruentibus. Cap. X.

LOngè diuersus medendi modus illi adhibetur, qui corporis ægritudine laborant, ab eo qui fascino dæmonum arte illato, infectis adhibetur. Ex illis enim alius cibis reficitur, alius abstinẽtiæ beneficio extenua- Corporis medelę modus varius.

tur:

tur: quidam balneum, nonnulli ferrum exposcunt: hic laxandi, ille adstringendi medicinam postulat: & pro vario ægritudinum genere, uaria medicamenta perquirunt. At fascini labe contaminatis, sicut una duntaxat causa, diuinæ scilicet legis contemptus extitit, ut fascinarentur; ita unica solùm res fascini calamitates & miserias penitus aufert, nempe eiusdem legis obseruantia. Sicut ex dæmonũ aßeclis, & ipsis dæmonibus, atq; à sanctis Angelis testatũ legimus. Philo namq; Iudæus Magum quendam celeberrimum refert, (quem Rex Balaces ex Mesopotamia acciuerat, ut eius execrationibus Hebræos cõtra quos bellũ gerebat, destrueret) retulisse, fascinationes & dæmonũ artes, aduersus illũ populum nihil ualere; quippe qui ob legis sibi datæ obseruantiam, Deo charißimus erat; Regiq́; consuluit, ut Hebræos ad legis contemptũ impelleret, sic tantùm expugnabiles fore: idq́; à Iosepho etiam de Antiquitatibus relatũ legimus. Quòd autem dæmones idem cõfeßi sint, ex Gregorio Nazianzeno, & ex Aurelio Prudẽtio uiro Consulari, qui S. Cypriani martyris uitam carmine scripsit, habemus. Vterq; enim scribit, ꝙ cum Cyprianus magus esset, & in dæmonũ deceptionibus admodum uersatus, Iustinam Christianã uirginem ardenter amabat; quam cùm ueneficijs ad suæ libidinis assensum allicere conaretur, dæmonẽ consuluit, quanã id re consequi posset; cui dæmõn, nullã ei artem profuturam contra eos, qui uerè Christũ colerent, respondit: qua responsione cõmotus Cyprianus, de uitæ superioris instituto uehementer dolere cœpit, ac magicis artibus relictis, se totũ Christo tradidit. Quòd uerò sancti Angeli ostenderint, cõtra quos dæmones præualere poßint, in

Philonis historia de mago quodam docẽte fascinationes quibus nocerent.

Cyprianus magus Iustinã christianam veneficijs allicere conans, à dæmone veritate sibi manifestata, Christianus fit.

Tobia legitur his uerbis: Qui coniugiũ ita suscipiunt, ut Deũ à se & à sua mẽte excludant & suæ libidini uacẽt, sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus, sup eos dæmones potestatem habent. Et quoniam diuina lex, Deique præcepta (quorum cultus dæmonum fascinationes & fallacias dirimit) plures circũstantias cõiunctas & annexas habent; hac de causa ex illis nonnullas enumerare statui: quò per earum obseruantiam, tela nequißimi hostis uitare poßimus. Ante omnia Dominũ Iesum Christum Deum & hominẽ confiteri, & ex animo diligere oportet: deinde peccatorum occasiones fugere, malarum cogitationum principijs obstare, otium, prauorum hominum consuetudinem, sordidorumque librorum lectionem uitare, pijs libris semper incũbere, diuinorum beneficiorum reminisci, confeßionis, Eucharistiæ sacramenta, & orationem frequentare, carnem per cibi & potus abstinentiam domare, eleemosynas libenter impartiri, animi puritatem, solitudinẽ & silentium amare, uoluptates spernere, & opibus animũ non adhibere: quibus conditionibus completis, omnes fascinationes, dæmonum imposturæ, atque etiam dæmones ipsi non secus euanescunt, ac puluis ante faciem uenti. Primum inũe omnibus persuasum eße debet. Si quidem dæmones uincere nemo potest, qui illis ualidior non sit: sed nihil eis fortius reperitur, nisi Dei filius, qui ea de re in hũc mundũ uenit ut dæmonum opera destrueret. Nam etsi homo libera sit præditus uoluntate, ad hoc tamen opus peragendum, nisi diuina uirtute adiutus inhabilis est. quia quemadmodum quisque sibi mortem consciscere potest, è morte tamen ad uitam suam redire nequit: sic in dæmonum potestatem ex se ruere potest, à se-

Angeli ostendũt cõtra quos Dæmones præualeãt.

Arma ad propellendas Dæmonum fascinationes.

Homo potest ex se Dæmoni subijci, sed non liberari.

à semetipso uerò inde emergendi uires non habet: quibus id accedit, quod Iesus Christus, talem ac tãtam uirtutem habet, ut solo eius nomine omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, sicut sacræ litterræ perhibent, & fide tenemus: Secundum ex vulgarium hominum dictis colligimus, qui nihil referre aiunt, si in hoc aut in illud oculos coniiciant, per vicos & plateas deambulent, cùm Dominus non aspectũ, sed affectum prohibuerit. multaq; alia faciunt, quæ licet crimina non sint, illorum tamen occasiones sunt, quibus gradibus in dæmonum retia cadunt, & ad peccati præcipitium perueniunt; quibus id meritò dicitur quod in Eccles. legitur, Qui amat periculum, peribit in illo. Dæmonibus admodum familiare est, à paruis occasionibus ad maxima nos mala præcipites dare. Ideo qui luxuriæ causa dæmonum fascinationes uitare cupit, non modò studet, ne quid turpe (puta concubitum, osculumve, aut amplexum) petat, sed omnia quoque suspiciosa, vel colloquia, vel spectacula, vel contubernia, & tandem quidquid viam ad huiusmodi facinora aperire videtur, mira vigilantia vitat. Tertium etiam prophani Philosophi intellexerunt, malarum videlicet cogitationum principijs obstandum, ac renitendum esse. Quocirca Seneca in Epistolis inquit; Imbecillis primò omnis affectus est, deinde ipse se concitat, & vires, dum procedit, parat. hinc Ouid.

Iesu nominis virtus.

Periculi amator perit in illo.

Principiis obsta: Serò medicina paratur,
Cùm mala per longas conualuere moras.
Sed propera, nec te uenturas differ in horas:
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Principijs obstãdum.

Quo enim impura cogitatio diutius in nobis moratur,

eo

eo altiùs radices agit, & quadã uoluptatis illecebra, ut glutino quodam menti infixa, difficulter expellitur. Mira ergo celeritate omnis praua cogitatio retũdenda est, cùm primùm animi fores pulsat, antequam affectus aliquis praui amoris scintillas in cõcupiscendi vi excitet: quæ semel accensa, mentem incendio suo vrit, & non paruo labore postea extinguitur. Quartum non mediocris momenti est, ex otio namque dæmones tentandi occasionem sumunt, maiorq; uitiorum pars ex eo oritur: quod Ecclesiast. uerbis roboratur, ita dicẽtis; Multã malitiam docuit otiositas. ad quod illud Ouid. respicit.

Otij & inertię damna.

Quæritur Aegysthus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.

Quintum admodum necessarium est; improborũ enim hominum consuetudinem adeo perniciosam ac pestilentem nonnulli esse crediderunt, ut non defuerint aliqui, ut Valerius Max. refert, qui cùm alicui maximum aliquod malum imprecari vellent, dicerent; I, vt vti possis mala consuetudine; ex qua omnium malorum genera oritura Cretenses putabant. Probi namque uiri ad improbos accedentes multò faciliùs eorum uitia contrahunt, quàm suas illis uirtutes affricent. qui enim cũ scorpionibus & uiperis degit, eum ab illis non morderi difficile est. iuxta illud: Quis tangit picem, & non inquinatur ab ea? quis communicat superbo, & nõ induit superbiam? ideo mala consuetudo non minus quàm perniciosa corruptela fugienda & vitanda est. Sextum ęquè necessarium est ac præcedens; cùm ex sordidorum librorum lectione animus inficiatur, ac sæpenumero lenocinio uerborum, mellitaq; oratione allectus, pestifera dogmata, quasi uenenum saccaro conditum hauriat.

Ex praua cõsuetudine mala omnia fluunt.

Lectio sordidorum librorum vitanda.

& ob

& ob id cùm primùm eiusmodi libros in nostris manibus uident, omnes dæmones, uelut agmine facto, ad nos tentandum irrumpunt, ut suo quisque loco animæ nostræ mœnia inuadat. horum autem nequißimus ille est, qui ad luxuriam inflammādam partes suscipit. Et cùm ad seducendum faciles, ad bene operandum debiles, ad resistendum fragiles natura simus; non multo labore ipsis opus est, ut in uana nos discrimina conijciant: sed ex illorum lectione librorum uoti compotes euadūt. Hinc fit ut septimū totis uiribus amplecti debeamus, ut cum Propheta dicere poßimus, Lucerna pedibus meis uerbū tuū. Si enim piorum librorum lectioni incumbimus, intellectū illuminamus, bonū affectū inflammamus, animum pascimus, uitia fugamus, uirtutes nutrimus, dęmonum laqueos detegimus, armaque contra illorum fraudes paramus: quia eiusmodi lectio, tot propositis præmijs, ad uirtutē inuitat; tot supplicijs & minis à uitijs deterret: tot promissa, tot mysteria, tot sacramenta ante oculos ponit, ut quisquis illa suo animo rectè perpenderit, eum ad uirtutis amorem, & ad improbitatis odium excitari opus sit: Deoque charus, ac dæmonum uictor ac triumphator euadet. & ex hoc tanquam ex perenni fonte, octauum sequitur, quia diuinorum beneficiorum non potest non meminiße, qui pijs libris legendis animum adhibet. & profectò creationis, redemptionis, & diuinæ prouidentiæ memoria ad alia beneficia nobis præstanda Deum quodammodo impellit: nec quidquam efficacius est, ad mentis aciem purgandam & fascinationes destruendas, quàm Christi uulnerū aßidua meditatio. Et quemadmodum Christi cruciatus peccatū sustulit & dæmones subegit: sic

Hominis imbecillitas.

Verbū Dei lucerna pedibus nostris esse debet.

Recordatio beneficiorū Dei maximè vtilis.

sic assidua de eo cogitatio ad utrumque plurimùm confert. Quibus si accedat memoria earum miseriarũ, quæ indies ob nostra crimina nos inuadunt, omnia nobis nocentia, ut cupiditates & alios affectus à nobis expellemus. Hinc illud,

Miseriæ p̃priæ cõside ratio utilis.

Ad mala qsq; animũ referat sua, ponet amorẽ:
Omnibus illa Deus, plùsve minùsve dedit.

Nonum à dæmonibus vehementer timetur; nam idem in Confeßionis sacramento hodie agitur, quod à Saluatore nostro factum fuit, cùm hominem mutum et surdum à dæmone obseßum liberauit. Christus namq; dæmonem ab humano corpore eiecit, Sacerdos absoluẽdo dæmonẽ ab anima pellit. Verba enim illa Sacerdotis adeo efficacia sunt, cũ ait: Ego te absoluo, *ut nõ secus peccatorũ tenebræ, dęmonesque ipsi tenebrarũ principes, uocis illius potestate aufugiant; ac tenebræ ex mũdo euanuerũt, cũ in mũdi exordio Deus dixit,* Fiat lux.

Confessionis sacramentalis uis.

Decimum cum nono debet eße coniunctũ; qđ.n. peccatorũ detestatio & cõfeßio aggreditur, hoc Euc. sacramentũ perficit & auget. Christi namq; corpus à deuota anima sumptũ cõscientiã exhilarat, animæ uires reparat, hominẽ meritorum Christi participẽ facit, deuotionẽ excitat, fidẽ illuminat, spem roborat, charitatem inflãmat, affectus regit, præterita peccata delet, cõtra futura armat, dęmonum fraudes ac fascinationes penitus auertit. Quocirca cùm quidam Neapoli luxurię stimulis ardẽter sollicitaretur, eaque de re ad sanctũ Eucharistiæ sacramentũ accedere non pręsumeret; illi cõsiliũ dedi, ut conscientiæ examine pręmisso, et peccatorũ confeßione peracta, quãta poßet humilitate ac deuotomen-

Eucharistia sacramenti mirus effectus.

mentis affectu hoc sacramentum sumeret: Quod simul atque is executus fuit, ardens illud luxuriæ incẽdiũ ita sublatum sensit, vt nullæ amplius reliquiæ relictæ fuerint, & deinde nullo penitus libidinis ardore stimulatus est, sed castitatis gratia donatus, cum summa conscientiæ tranquillitate vitam egit. Sicut enim praui cum lasciuis familiaritas intemperatum & incontinentem illum reddiderat, ita continuus huius sacramenti vsus, temperatum, continentem, & castum eundem effecit, iuxta illud,

Amor vsu paratur, & vsu amittitur.

Intrat amor mentès vsu: dediscitur vsu:

Orationis vis.

Vndecimum iaculum dæmones validissimè confodiens esse existimo orationem, qua mens in Deum eleuatur, votorum nostrorum compotes fimus, per quam omnes dęmonum fraudes, fascinationes & maleficia destruuntur, & ipsimet dæmones subacti in tormentorũ locum, velut vulnerati graui vulnere abire cogũtur; hominesque ab omni illorũ molestia atq; impetu, liberi & immunes seruantur. Ad quod respiciens Saluator noster admonens suos discipulos dixit, Vigilate & orate, ne intretis in tentationẽ. *Et Propheta, Oculi mei sẽper ad dominũ; quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Cumq; orationis contra dęmones robur, Dominus noster demonstrare vellet, aßeruit:* Hoc genus dæmoniorum non eijcitur nisi in ieiunio & oratione. *Ex quo intelligimus, pręcipuã dæmones effugãdi vim Orationi tributam esse: quia per orationem cum Deo vnimur, vnusque spiritus Cum Deo euadimus; quam excellẽtem humanæ mentis cum diuino intellectu coniunctionẽ, dæmones peius inferorum igne formidant. Quapropter cùm Dominus orationem cum ieiunio ad de-*

mones expellendos coniunxerit, nos quoque ea non separabimus, atq; duodecimum præsidium contra dæmonum arma statuemus. Dæmones enim ad nostrarum animarum interitum, carne, tanquam familiari et domestico hoste vtuntur, in qua cupiditatum nostrarum radix existit: quæ si ciborum multitudine & varietate pinguis reddita fuerit, sui amorem, luxuriæ, reliquorumque vitiorum impetus germinabit. Et hoc in causa esse consueuit, vt mariti absque Dei timore cum vxoribus misceantur, quod est contra Dei præceptum, quod Tobiæ filio per Angelum dedit, ita dicens: Cum acceperis vxorem, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea. *Quod quia per incontinentiam, crapulam, & ebrietatem prætermittitur, plerique coniugati fascinati, & veneficijs affecti reperiuntur: alij eadem de causa thorum genialem polluunt, illicitoque pellicis concubitu gaudent: et quod peius est, intra domesticos parietes hanc vetusti flagitij consortem retinent, eamque adeo ad quotidiani ministerij vsum necessariã existimant, ut se uiuere sine illa non posse dicant, familiarem pudicitiæ hostem in conspectu semper habentes. Ideo per ciborum abstinentiam caro attenuanda est, vt ipsius impetus & affectus exiles ac debiles reddãtur; animusq; robustior ad certamina cum dæmonibus obeunda efficiatur. Corporis namque prælium ab animi cum dæmonibus conflictu plurimũ differt: In vno corporis robur requiritur, in altero debilitatæ corporis uires victoriam præbent. Qua de re Dominus nos admonens, inquit: Attendite ne grauentur corda uestra crapula et ebrietate. At si à*

Caro domesticus noster hostis.

Abstinentiæ virtus.

Corporis & animi dispar conditio.

consuetis cibis abstinẽdum est, quò dæmonum victores euadamus; quantò magis illorum ciborum usum uitare debemus, qui ad libidinem homines stimulant? quod etiam Ethnici docuere. Vnde Ouid.

A cibis Venerem excitantibus abstinẽdũ.

Nec minus erucas aptum est vitare salaces,
Et quidquid Veneri corpora nostra parat.

Qui enim salacibus cibis se implent, dęmonumque uictores esse cupiunt, ijs sunt similes, qui inermibus hostibus, ad se confodiendũ arma tradunt. Vtque nostri corporis abstinentia Deo grata fiat, quod corpori subtrahimus, pauperibus erogemus; & ita decimumtertiũ statuimus: Nam sicut per bonorum largitionem, egenis subueniẽdo à peccatis et ab animæ interitu liberamur, ut Tobias ait: ita dæmonum deceptiones, fallaciæ et fascinationes per eandem frangũtur; uiresque nobis subministrãtur, quibus per eiusmodi bonorum operũ uiã incedentes, per quę animi puritatẽ, charos nos Deo reddamus. Et est decimumquartũ; quo animi simplicitatẽ sectari & turpitudinem fugere iubemur: pręcipua nãque dęmonum cura est, omnia spiritualia arma destruere, quibus homines internam lucem percipere, & diuinæ gratiæ auxilium cõtra ipsorum fallacias habere mereantur. Et sicut ob animi simplicitatem, humilitatem & puritatem Deo placemus; ita per easdem uirtutes dæmones frangimus, vtque in maximas angustias redigimus. Et præsertim si ab hominum consuetudine remotam uitam agimus, diuinæ tantùm contemplationi uacantes: & ita ad decimumquintum accedimus, quo ad solitariam uitam agendam hortamur: In ijs enim, qui hunc uiuẽdi modũ eligũt, Deus præcipua quadã uigilantia, tãquã in sacrato tẽplo habitare existimatur,

Eleemosynæ uirtus.

Puritas animi seruãda.

Solitudo amplectenda.

tur, cùm spretis contemptisq; inanibus huius mundi rebus, Deo sese penitus addixerint. Ideò dæmonũ astus (vt D. Antonius fecisse legitur) floccifaciunt: eoq; magis si silentij beneficio vti sciant, ad quos decimumsextum nos hortatur. Qui enim loquaciores sunt, à dæmonum insidijs immunes esse non possunt. Loquacitas nãque suam quoque voluptatem habet; cumque omnẽ voluptatem respuere per decimumseptimum moneamur, ab vtraque abstinendum esse instruimur. Voluptas enim omnes corporis vires eneruat; & sicut falsam dulcedinem, ita ueram amaritudinem coniunctam habet. Et quia lætitiæ voluptas proxima est, lætis moribus luxuriam dęmones proponunt. Quo quidem modo homines religione, Dei timore, & omni denique virtutis genere spoliantur, ac dæmonibus subijciuntur: à quo periculo si liberi esse cupimus, voluptates spernere, & humanarum rerum cupiditatem abijcere debemus, vt decimum octauum consulit. A qua sententia prisci etiam Philosophi non abhorruerunt, ut hisce versibus patet,

Loquacitas euitanda.

Voluptas spernẽda.

Voluptas lętitiæ germana.

Gnosida fecisses inopem, sapienter amasset.
Diuitijs alitur luxuriosus amor.

Diuitiarũ cupiditas fugienda.

Qui. n. diuitiarum cupiditate tenentur, in dæmonum viribus, tanquam fascinati esse creduntur: tum quia auaritia est idolorum seruitus; tum etiam quia cupientes diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, ut ex sacris litteris habemus: quocirca rectè Valerianus ait, diuitijs à vitijs nomen esse impositum. Hęc sunt amuleta, dæmones ipsos, fascinationes, & omnia mala dęmonum arte illata expellentia; & non illa quæ

Auaritia idolorũ seruitus.

Diuitiæ a vitijs dictæ.

primo libro de Philosophorum sententia retulimus, leuitatis, turpitudinis, & superstitionis plena. Atque si his, Agnus Dei addatur, qui sine labe peccati & Dei offensione circa collum suspensus gestetur; & si ad omnem progressum, aditum, exitum, vestitum, calceatum, ad lauacrum, ad mensam, ad lumen, ad cubile, ad sedile, & denique ad omnem actionem sanctæ Crucis signo frons teratur (vt Tertullianus ait, in lib. de Militis corona:) Iesu Christi Saluatoris nostri quoque nomen in corde & ore habeatur, nihil esse puto, quod in his nostris amuletis desiderari poßit.

Agnus Dei amuletum optimum.

Cruce frons terenda.

FINIS.

LEO-

LEONARDO VAIRO SACRAE THEOL. DOCT. PRAESTANTISSIMO,

Horatius Albinus, Beneuentanus, S. P. D.

SINGVLARI *quadma humanitate sæpenumerò à me efflagitaſti, mi Leonarde, vt ſcriptis meis indicem, quid cauſę fuerit, cur in ipſo cœnę initio te ex improuiſo maximis doloribus opprimi ſenſeris, cùm apud monachos ſanctæ Sophiæ Beneuentanę, anno* M. D. LXXIII. *die tertia Auguſti, hora uerò* XXIII. *cœnares: vnde te repentè emori exclamaueris, quoniam omnia in te venenum concomitantia indicia uiſa fuerint, ac demùm adhibitis contra venenum remedijs, illicò melius habere cęperis, & multorum dierum ſpatio poſt purgantis medicamenti exhibitionem, cerebri læſione ſedata, & cordis palpitatione expulſa, penitus conualueris. Ego verò in omni obſequio prę-ſtando duo imprimis conſideranda cenſeo, tum vt cui plurimum debeamus, tum ut ei qui aliquo uirtutum genere fulgeat (is enim non poteſt non iuſta petere) morem geramus. Cùm autem nemo ſit à quo non ego duntaxat, verumetiam tota Albinorum familia maiora beneficia acceperit, quàm à te, qui conſilijs & auxilijs adeò domui noſtræ profuiſti, vt perpetuò nos tibi deuinctos eſſe oporteat: cumq; ea uirtute polleas, quæ paucis, ijsque optimis ac præſtantiſſimis viris tecum*

communis sit; non potuit tibi in hac re studium meum deesse. Quid enim fœlicis recordationis pater meus dũ uiueret egit, in quo tuum consilium fidelissimum non adhibuerit: tuum iudicium non exquisierit? tuam sententiam secutus non fuerit? Te siquidem non in amici, sed in germani fratris loco semper habebat: meas uerò ærumnas & calamitates tibi communes semper existimasti, nihil deniq; prætermisisti, quod ad honorẽ commodumq; augendum pertineret. Quid de tuis maximis clarissimisq; uirtutibus dicam? quid de integritate & humanitate commemorem? quæ quales & quantę sint, uniuersa hæc ciuitas Beneuentana fidem facere potest: dum enim hic multos annos te publicè legentem docentemq; omnes audiuimus, ita studiosorum animos Logicę, Philosophiæ ac Theologię disciplina illustrasti & auxisti, ut tui nominis memoriam sint perpetuò habituri. Illud quoq; silentio non inuoluam, quòd Theologię magistri Neapolitani, cùm te ad Doctoratus gradum promoturi essent, ingenium doctrinamq; tuam ita admirati sunt, ut te non modò Doctoratus laurea nemine discrepante, uiuaq; & una uoce ornauerint, uerumetiã in eorum collegium cooptauerint, qui doctorandorum examini intersunt, non sine aliquo honorario. Vnde postea M. Antonius Columna tuarum singularium uirtutum fama accensus, te minimè ambientem, Romam ad Ascanium eius filium docendum, atq; optimis artibus instituendum uocauit; dignum hercule discipulum, qui tali præceptori committeretur: qui cùm tuis institutis preceptisq; maximum in Philosophia ac reliquis speculatiuis disciplinis progressum fecerit, ad Iurisprudentiam adipiscendam Salamaticam properauit. Te uerò

illu-

Illustrißimus & reuerendißimus dominus Cardinalis Granuellanus in suorum familiarium & commensalium numerum accepit. Taceo laudem & gloriam quam concionibus sacris indies maiorem tibi comparas, quas ad Gregorium XIII. Pont. Max. magno totius Cardinalium collegij applausu aßiduè habes: prætermitto alias tui animi dotes innumerabiles. Nam cùm omni virtutis genere ornatißimus sis, encyclopædiamq; bonarum artium absolueris, nequeo satis pro dignitate tuas laudes deprædicare. Ad tuam uerò ęgritudinem ueniam, in quam incidisti, cùm M. Antonius Columna ad reformandos monachos sanctę Sophiæ te destinaßet: ubi Abbas Ascanius eius filius te generalem in spiritualibus & temporalibus Vicarium esse uoluit. Nec miror cur cùm tuę curationi non ego solus, sed pręstantißimi in re medica uiri adfuerint, mihi potius hanc prouinciam dederis: ratio enim succurrit: nam etsi iudicio ac doctrina me illis inferiorem duco, amore tamen & beneuolentia erga te facilè omnes antecello, & quodlibet onus libentißimè tua causa suscipio, præcipuè hoc quod mihi æquè ac tua salus iucundissimum est. Ad rem igitur ueniam, quam iuxta ueritatem & medicæ facultatis canonas me explicaturum polliceor.

DE VENENO
D. LEONARDO VAIRO SACRAE THEOL. DOCT. exhibito,
HORATII ALBINI ENARRATIO.

Vairo, in cōuiuio à monachis venenum exhibetur.

DOMINVS *Leonardus Vairus Prior sanctæ Sophiæ Beneuentanæ, iuuenis, ætatis annorum triginta, integra sanitate semper fruens, salubri victu vtens, parato conuiuio à monachis eiusdem Abbatiæ, inter cœnandum repentè à prauis ac sæuis symptomatibus correptus fuit. Intumuit ei lingua, vt vix balbutire posset; totius faciei ac vniuersi corporis habitus maximo incendio flagrabat: de dolore ac morsu ventriculi conquerebatur: inextinguibilis sitis eum afflictabat: huc atq; illuc iactabatur, nec quidquā quietis inuenire poterat, corpus totū deniq; rubescebat, & iā rubor ad lucedinē tendebat: flammeis oculis astantes, ut ei opem ferrent, aspiciebat. Ex his igitur de ueneni assumptione in suspicionē incidit, tum quia illius loci recenter, cùm esset exterus, erat factus Prior, tum ēt quoniā reformatio, quā in eodē Monasterio tunc faciebat, ad abusus & malos mores tollendos, erat dyscolis quibusdā admodū odiosa. Quapp ad cubiculum suum, quod propè erat, properauit, in quo lecythū cum parum olei reperiens, totum absorpsit: facto ab illo uomitu, ab omnibus ferè symptomatibus vindicatus fuit. Accersitis medicis, & oībus præintellectis, denuò*

Oleum absorptum iuuat ueneno ifectos.

nuò amygdalarũ oleũ recẽter expressum propinarũt, facto'q; iterum vomitu, fermè ad pristinã sanitatẽ restitutus fuit; cùm dolore capitis licet leui afficeretur, ac quandã ueluti aurã à uentriculo ad cor, à corde ad cerebrũ eleuatã, post uomitũ relictã persentiret. Voti fuerunt Medici ei medicamentũ purgãs exhibere, quo, septimo die illius morbi exhibito, cũ cõdecenter aluũ exonerasset, ab ipsis ẽt symptomatibus liber euasit, & uiginti dierũ spatio pristinã sanitatẽ recuperauit, de nulla alia re penitus cõquerens. Talis fuit morbus & curatio prædicti Domini, cui septẽ medici interfuerunt, ut potè Antonius Bilocta Protoiatrus, Donatus Antonius Pater meus, Frãciscus Renna, Saluator Mauronus, Angelus & Iulius mei fratres, & ego. Et quoniã aliqui ex nõ accersitis medicis opinabãtur ea symptomata ab exteriori ueneno nõ prouenisse, sed ab alijs, ob inquisitos de hoc delicto purgãdos asserebant; ideo ut huius rei ueritas pateat, nonnullas rõnes à natura ueneni assumptas in mediũ afferã, quibus uenenũ exterius assumptũ esse demõstratur. Venenũ omne intra corpus nostrũ assumptum, oĩbus suis facultatibus opponitur cibo quo nutrimur. Nã quemadmodũ cibus in nostri corporis sanguinẽ uertitur, fitq; in omni sui parte mẽbris, quæ præcipuè nutrit, similis, locum illius quod cõtinuò in nobis exoluitur subintrãs; ita uenenũ contrario mõ se habẽs corpus, ac mẽbra quibus primò adhæret, in sibi particularẽ & uenenatã naturã transfert. Vnde quemadmodũ animalia oĩa omnesq; fructus, quos terra parẽs gignit, & uniuersa quæ in nutrimentũ uerti possunt, si à nobis edãtur, in nostrũ transeunt nutrimentũ: sic per oppositũ modum, uenena intra corpus sumpta, singula nostri

Vairi curationi septẽ medici interfuere.

Venenum assumptũ cibo nutrienti opponitur.

corpo-

corporis mēbra venenata reddunt; & rō est, quia cùm omne agens suo passo sit fortius, venenatè sua vi agendi valida nostram vincit substantiam, vertitq́; in sui venenatam naturam, ea sanè rōne qua ignis sua vi agendi potentissima paleas in seipsum conuertit, ut ex Galeno 3. de simplic. medic. facult. habetur, & in libello de Venenis doctissimus Cōciliator idē asserit. Hinc rō reddi pōt, cur si aliquis à Phalangio, vel Scorpione, vel alio animali virus iaculante, mordeatur, totum corpus venenatū reddatur, ac tam parua ueneni quantitas, tam praua pariat symptomata, quod ideò euenire credimus, quia licet venenum sit paruæ molis, cùm venenum sit potentius illa parte cui fuerit iniectum, ipsam in sui uenenatam substantiam conuertit, & illa rursus aliā sibi partē contiuuam in uenenatam naturam uertit, & sic successiuè suas ualidas uires multiplicando totum animal uenenatum redditur. Hinc ēt cā aßignari pōt, cur morsi à rabido cane aquam expauescant, à qua sola forsan sanari poßent: ob eandem cām illud euenire arbitramur. Nam cùm humorum oīum & totius corporis principalium facultatum functionumq́; imperium venenum ipsum susceperit, atq; oēs corporis dispositiones, sibi similes reddiderit, mouētur uniuersæ corporis uires, irruuntq́; contra id quod contrarium sibi existimant, id est, cōtra ipsam aquam, si ea in medium efferatur. Et sic cùm tota substantia illius morsi à cane rabido sit uersa in rabidam naturam, cùm uenenum illud sit calidum & siccū, expauescit aquam, tanquam contrariam, & suam naturam destruentem. Vel dicendum hoc ex corrupta imaginatione cōtingere: imaginatur namq; æger canes esse in aqua, & imaginatio continua, quam de cane obtinet,

Agens suo passo est fortius.

Cur morsus aut parua veneni quantitas totum corpus īficiat.

A cane rabido morsi aquam expauescunt.

sigillat in se canis figurã, & phantasiatur canis in aqua, & in alijs liquidis & tersis corporibus: & ob id à cane rabido morsi aquam abhorrent, licet propter sitim illa indigeant, ut in differentia sua CLXXIX. *Petrus Apponensis Conciliator disertè scribit. Ad rem ergo redeũtes dicimus, illud fuiße uenenum exterius absumptum. Sit prima rõ à natura ueneni, quæ est, substantiã in sui uenenatam naturam uertere. Cùm prędictus D. Leonardus bene ac rectè ualẽs pauca quædam ingeßisset, ab illis prauis symptomatibus correptus fuerit, signũ euidẽtißimum est, nõ assumpsiße alimenta, quæ in nostram uertuntur substantiam, illamq; nutriunt, augent & cõseruant, sed uenenata alimenta, quæ eius substantiã ad uenenatã naturã conuertebant, ut ex repentinis symptomatibus manifestũ est, & illis per uomitũ eiectis, sedata ac remissa sunt oĩa, cùm præcipuũ auxiliũ in ueneni aßumpti curatione sit uomitus, ut in sexto lib. à Dioscoride habetur: quæ sic statim sedari non potuissent, si ab alia cã orta fuissent intrinseca, quę nec adeße poterat stante eius per omne tẽpus sobrietate & integra sanitate. Secunda rõ. Magnitudo symptomatum à magna cã originem trahit, sed symptomata prænarrata fuerũt magna; ergo cã ex qua dependebant erat magna: uerùm hęc nõ poterat esse alia, quàm uenenũ aßumptũ. Quòd autem talia symptomata fuerint magna; probatione nõ indigemus, cùm in ipsius ægroti corpore euidentissima fuerint. Quòd uerò aliud quàm uenenum assumptum esse nequiuerit, probatur. Nam si ab alia causa ea symptomata prouenire possent, illa utiq; humorum prauitas ac malignitas esse posset, quæ similis ueneno in corpore humano progigni potest: at talis causa eße nõ potuit,*

Veneni ꝓprium est, substantiã in sui uenenatam naturam conuertere.

Veneni assumptio vomitu curatur.

Symptomata magna, à magna causa oriuntur.

tuit, cùm corpore eſſet ſalubris, & quotidiani victus rectã rõnem ſemper adhibuit: ex quo ergo humoris malignitas generari potuit? Et ſi ex huiuſmodi cã genita eſſent, nec ſic citò ſymptomata ſedari potuiſſent. Tertia: Oĩs mutatio fit à cõtrario; qa à ſimili, nec actio nec paſſio prouenit, ergo intenſior mutatio, ab intẽſiori oppoſito, & ſic maxima mutatio à maximè oppoſito: quia ut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis, & maximè ad maximè; ſed quod maximè oppoſitũ eſt noſtræ ſubſtãtiæ ac naturę eſt uenenũ, igitur uenenum eſt illud quod maximè noſtrã ſubſtantiã alterat, ac trãſmutat. Cùm itaq; à priori ſtatu ſic repẽtè maximè eius ſubſtãtia tranſmutata fuerit, ergo à maxima cã trãſmutãte q̃ eſt uenenũ. Quarta: Ad hoc quod aliquod agens in maiori uel minori tẽporis ſpatio ſuã actionẽ pficiat, hoc fit ob maiorẽ uel minorẽ reſiſtentiã paſſi; nam ubi maior reſiſtentia, ibi lõgior actio, ubi minor reſiſtentia, ibi breuior actio; ſed minima eſt reſiſtẽtia inter uenenũ & noſtrã ſubſtantiã, cùm ueneni natura ſit potentiſſima, ac maximas obtineat uires reſpectu noſtrę ſubſtantię: ergo in minori, & breuiori tẽporis ſpatio, ab ipſo ueneno noſtra ſubſtantia tranſmutatur. Cùm itaq; illa praua ſymptomata in tã breui tẽporis ſpatio aduenisſent, nõ niſi à cã potentiſſima, quę eſt uenenũ, cui eius ſubſtantia reſiſtere nõ poterat, manarunt. Nã cùm temporis momẽto bene ſe habuiſſet, hilaris fuiſſet, ac buccellas panis in iure pulli intinctas pguſtaſſet, & ſemel uinũ bene limphatũ bibiſſet, p̃narrata aduenerũt ſymptomata. Quinta: Cùm talia grauia ſymptomata aſſumptũ cibũ ſubſecuta ſint, & in hoĩe qui rectã quotidiani uictus rõnem adhibuit, cũ paulò antè rectè ſe haberet, & in

Mutatio omnis fit à contrario.

Vbi maior reſiſtentia, ibi longior actio, & cõtrà.

& in ipso cõniuij ingressu ab illis symptomatibus correptus fuit, euidentißimũ veneni aßũpti indiciũ esse debet, qa ipso p vomitũ eiecto pristinã sanitatẽ recuperauit. Sexta: Ad particularia magis descẽdẽtes, cũ venena triũ sint generũ, vt ab antiqs memoriæ proditum ẽ: aut.n. à plãtis, aut ab animalibus, aut à metallis exitiosam vim induerunt; q̃ licet exitiosam uim habeant, nõ tamen ab una eademq; causa suos pariunt effectus: Si quidẽ q̃dã agunt exceßu qualitatũ elementorũ, quarũ mixtione constant: q̃dam uerò propria forma, quã occultã proprietatẽ aliqui medicorũ appellant: alia autem sunt, q̃ utroq; modo agunt, qualitate elemẽtari, ac specifica forma. Venena quæ suarum qualitatũ excessu agunt, suas uariant actiones p uarietate ipsarum qualitatum, cùm unum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum: uenena q̃ caliditate excedunt, animal perimunt, ipsum excalefaciendo, urendo, & corrodendo. hac ratione uenena, q̃ calefaciẽdo hominem interimunt, oĩa membra interna celeriter inflãmant, sitim ingentißimã excitant, oculos inflammant, cõtinuã molestiam & inquietudinem inducunt: q̃ oĩa uenenũ calidum & erodens portendentia, cùm primas offas subsecuta sint, uenenum calidum assumpsisse arbitramur. Septima: Fuerunt propinata auxilia conuenientiã uenenis calidis & erodentibus, & ab illis illico adiutus, ut fuit oleum commune, et amygdalarum dulciũ, & alia: post quorum assumptionem subsecuto uomitu à symptomatibus illis fuit uindicatus; ergo uenenum calidum & erodens assumpsisse indicatur. Octaua: Ad magis particularia descendentes, illud sublimatũ fuisse arbitramur, tum propter symptomata, quæ sublimatũ

Venenorum tria genera.

Veneni calidi effectus.

as-

aßũptũ cõcomitãtur, tũ qa uulgaris eſt notitiæ & facilius inuenitur: & illud cũ uino exhibitũ potius q̃ cũ alijs dapibus coniectamur, qa dapes illę earũ pinguedine ueneno erodenti ſunt cõtrarię, nec ſic repẽtè tã ſæua ſymptomata efficere potuißẽt. Nona. Huius rei fidẽ faciunt, ac cõprobant ſuprà citati accerſiti medici fide digni, q uno ore ac conſenſu oẽs illud fuiße uenenũ exterius aſſumptũ aſſeruerunt, q ipsũ tanquam uenenatũ exteriori ueneno per os aſſumpto curauerunt, et ad priſtinam ſanitatem Domino annuente, reduxerunt.

Venenum ſublimatũ vulgarius cæteris

His rationibus prænarratis, & eas, & rẽ ipsã rectè perpendenti luce clarius patet, D. Leonardum ueneno affectum fuiße: quod quidem multis alijs rationibus comprobari poſſet, uerùm potiùs breuitati quàm claręiam rei cõprobationi ſtudẽtes, ſatius erit ſilere, quã ſolem lumine præditum eße demõſtrare: pręſertim cũ ueneni reliquias abſcõditas in quadam arca cuiuſdam monachi, Curię miniſtri inueniſſent; qui monachus ob nonnulla euidentißima indicia, cum duobus alijs monachis eius conſanguineis captus, in uincula coniectus erat: & poſtmodum precibus D. Leonardi ſub cautione, ſicut modò reperiuntur, liberati fuerunt à D. Scipione Santino utriuſque Iuris Doct. Neapolitano, q à M. Antonio Columna ad hanc cauſam decidendam Beneuentum mißus fuerat. Qui Scipio licet omnes tres monachos morte dignos cognouerit, tamen ob ſedandas inimicitias uiſum fuit tum Illuſtriſſimo D. Aſcanio Abbati, tum alijs, ut in hac re D. Leonardo Priori obſequeretur, qui Chriſti & martyrum ueſtigia ſecutus, pro ſuis inimicis interceſſit, credens hac uia Deo et hominibus ſe rem gratam facturum.

Veneni reliquiæ in arca monachi reperta.

Et

Et ego finem huius narrationis faciam, cùm præseruationem ac communem venenorum curationem tetigero, quorum ob varia eorum genera, varia existit: & si vniuscuiusq; veneni auxilia sigillatim enarrarentur, breuitatis propositus scopus præuerteretur, & genera quæcunq; venenorum tum simplicia, tum composita recensere cogeremur: & venena conscribere praui hominis ac improbi esse, scriptum reliquit Galenus in 2. lib. de Antid. c. 7. licet multi ea conscribere aggressi sint, inter quos est Orpheus ille Theologus cognominatus, Heliodorus Atheniensis, Horus Mendesius iunior, Aratus & alij quamplurimi, quorum scripta omnium oculis propalata iudico; ideo venena Galeni præcepto potius reticenda quàm docenda erunt, cuius sententiæ libenter subscribo. Nam cùm venenorum species docere, ac parare studemus, improbi magis instruuntur, & praui ad malum ducuntur. Sed ne adeo noster de ueneno sermo protrahatur, silentio non inuoluam optimū, prę stantissimum, ac generale ad unumquodq; uenenum, auxilium, quod tum ante, tum post ueneni exhibitionem, tum prę seruando, tum se curando aliquis à ueneni potentia tutò prę caueri poterit, exemplo Aurelij Antonini Imperatoris, Theriaca ac Mithridatica antidoto utendo: Omnia .n. ad uenena ualentia medicamenta in unum omnia miscuit Mithridates, ut pri. de Antid. asserit Galenus, qui in lib. de Theriaca ad Pisonem, atq; in lib. de Anti. adeò Theriacalem ac Mithridaticam facultatem extollit, ut summatim eius laudes complecten do ait: corpus ita disponit, ut ab vlla re noxia non corrumpatur. ad uenena ergo omnia Galeni pręcepto ualet Mithridatica Antidotus. Etsi quamplurima alia

Venenorū communis curatio & p̄seruatio.

De uenenis scribere praui hominis est.

Theriaca, optimū ad venena antidotum.

possemus narrare prẹsidia, duo tantùm remedia referam, quẹ sunt inter omnia præcipua, & quorum ego sẹpissimè periculum feci.

℞. Radicis Angelicẹ siluestris vnc. iiij

Remediū præstantissimum aduersus venenum.

Angelicẹ satiuæ & Alteæ ana vnc. ij.

Enulæ campanæ vnc. iij.

Asclepiadis uel uincitoxici, urticæ polypodij ana vnc. i.

Corticū de radicibus Thimeleẹ siue Mezereonis vnc. ij.

Colligantur hæ radices à medio Augusto usque ad octauum diem mensis Septemb. & siccentur in umbra in calido loco, deinde in olla parua terrea uitreata noua cum aceto albo ferueant per quartam partem horæ, coperculo imprimis circumquaq; cum pasta farinæ conglutinata; deinde tollatur ab igne, & ita quiescant quousq; refrigerentur, eximantur deinde & extendantur inter duos linteolos craßiculos, & ita siccentur in loco calido. Demum addantur his omnibus duodecim baccæ herbæ Paris, quẹ mēse Maij colligūtur, & triginta folia eiusdem herbæ, & omnia in mortario tundantur, & fiat puluis, & seruetur in ampulla uitrea, cera et membrana conclusa: datur cum uino pondere drag. I. secundum rem.

Altera Antidotus cōtra uenenum.

℞. Dictami Cretensis, Dictami albi, Gentianæ, Cardi benedicti, termentillæ, superiorū corticum cancrorum fluuialium in umbroso loco siccatarum ana unciā unā; boli armeni oriētalis, terræ Lemniæ, oßis unicornij pulverizati ana unciā mediā, almischij boni dragmā unā. Hæc omnia subtilißimè terantur, & aqua ardenti perfectißima misceātur: & postquā septē uices imbibita & desiccata ad solē fuerint, iterū pulverizētur & per setaciū emittātur, & in ampulla uitrea bene clausa seruen-

uentur, & dragma una cũ duobus digitis uini albi optimi detur indigenti. Atq; inter alia remedia, lapis quẽ Bezaar nominant, reperitur, qui ex Orientalibus Indijs ad nos transportatur, qui si cum aqua herbę scorsunerae aegroto detur, confestim à ueneno liberabitur. Adest etiam terra Lemnia uel sigillata nuncupata: tanta enim est eius uis, ut bibita uel comesa uenenum expellat. Scribitur namque quòd Reges ac Principes Orientales & Meridionales quotidie in suis cœnis & prandijs hac sigillata terra utebantur. Vnde Regum sigillo terra hęc signabatur, hinc terrae sigillatae nomen inditum est: uerùm nunc sigillorum fides euanuit, quoniam tam bona quàm adulterata ad nos transportatur. Verùm omnia, & quaecunque uenenorum genera atque innumera illorum praesidia recensere, praesentis non est instituti, sed duntaxat huius optimi & celeberrimi uiri uenenationis casum enarrare. Cui ne susceptã prouinciã excedamus, finem imponimus, Deo Opt. Max. gratias agẽtes.

Terra Lemnia seu sigillata.

Haec habui, mi doctißime & amicißime Leonarde, quibus festinãti calamo subseciuis, ut dicitur, horis tuę uoluntati morem gererem, mandatisq́; obtemperarẽ, ac posteritati de ueritate fidem facerem. Reliquum est nunc, ut postquàm non ego solùm, uerùm oẽs huius ciuitatis homines tibi plurimùm debemus, & quidquid in nobis est, tibi acceptum referimus, ut si occasio feret, nobis uti uelis. Nulla enim res tam ardua ac difficilis erit, in qua peragenda nos paratos non inuenias. Fac ualeas, meq́; ut soles, ames. Datum Beneuenti, Calen. April. 1579.

FINIS.

INDEX
RERVM MEMORABILIVM
In Tractatu,
DE FASCINO.

A

A, & π, duę literę Græcę in charta sciiptę pro amuleto cõtra lippitudinem. 26
Abacuch prophetę translatio. 181
Abortus procuratio per Fascinatores. 31
Abstinentiæ quanta virtus. 259.260
Accidens in homine duplex: vnum ex forma, alterum ex materia. 96
Accidẽtia facilè cognoscũtur, ea cognita substantia, à qua fluunt. 32
Actio omnis terminata. 99
Actio perfectiua, & corruptiua. 101
Actio & passio inter quę reperiatur. 190
Actio naturalis inter illa esse non potest, quorum materia non est communis. 142
Actio omnis in debita distantia esse debet. 133
Actio & passio fiunt per contactum. 100.111
Actio naturalis effici non potest, nisi agens corpore, vel virtute, rem quam efficere vult, tangat. 142
Actio animę immanens dæmonibus sciri nequit. 88
Actuum triplex modus. 100
Actus & potentia simul esse nõ possunt. 139
Actus vnus ex vno agẽte & patiente fit. 72
Actus, qui in bonum dirigitur, amor: qui in malũ, odium appellatur. 42
de potentia ad Actum nihil reduci potest, nisi per rem, quæ actu esse habeat. 80
Actuũ humanorũ species à rebus, quæ concipiuntur differentiam sortiuntur. 41
Actus humani secundum finẽ boni malive iudicantur. 42
Adã omnibus rebus imposuit nomina. 140
Adę peccatum per Christi crucia-

ciatum, deletum fuit. 178
Adæ peccato subijcimur omnes. 239
in Adam eramus omnes, tanquam in radice. 227
Adã si non peccasset, non pauca futura cognosceremus. 77
Adiuratores dæmonum. 158
Adolescẽtia tribuitur Veneri planetæ. 32
de Adulterij suspicione ceremoniæ apud Iudæos. 144
Ægiorum gens stulta, & omnium errorum mater. 178
Ægritudines corporis ex semine propagari. 95
Ægritudines hominibus, Deo volẽte, dæmones inferre possunt. 83.154
Ægrorũ visa quibus ex causis oriantur. 68
Ægrotantes sępe de medico sanat opinio. 11.22
Aer inficitur Fascino. 6
Aeris pturbationes aliquando dęmonibus adscribũtur. 201
Æsculapij serpẽs ab Epidauro veniens, ab illo ęneo Moysis effictus fuit. 213
Ætas viridior in humore natiuo posita. 209
Ætates hominum septem à totidem planetis regi. 31
Ætas hominum singulorum à Fascinatorib. obseruatur. 32
Æthiopes nõ aliũde, quàm ex seminis proprietate. 95
Æthiops à muliere per imaginationẽ cõceptus & editus. 10
Affectiones animi nostri, si diu nobis inhęserint, perniciosos efficiunt habitus. 45
Affectus primò est imbecillis, deinde ipse se concitat, & vires dum procedit, parat. 254
Affectus homini veluti neruos & funiculos quosdã à natura ĩditos esse, à quib. trahat. 67
Affectus humanos à planetis gubernari. 27
Affectus ęgrotorũ medici nosse possunt. 85
Affectus hominis singulos singulis planetis adscribi. 186
Afflictio hominis multa, quia ignorat p̃terita, & futura. 77
Africa ab Affer dicta. 141
Agẽdi principium duplex, ars & natura. 43
Agẽs agit in propinquius. 99
Agens & patiens oportet esse simul. 109
Inter agens & patiẽs adeò proportio seruatur, vt inferiora à superioribus non moueantur, nisi per intermedia. 160
Agens cum passo in materia communicat. 100
Agentibus triplex virtutis species inest. 101
Aglaophotis herba, qua dęmones euocantur. 184
Agnorũ chordæ cum chordis lupinis iunctæ, ab ipsis franguntur. 20
Agri, qui in contrarias sedes profecti sunt. 210
Agricola in iudicium vocatus, quòd segẽtes, ac vineas suo prędio vicinas arefecisset

ſet Faſcino, & ſuas reddidiſſet optimas. 209
Aizoon herba miſcendis amatorijs efficax. 41
Alacritas aſcribitur Ioui planetæ. 27
Alchymiſtæ ridentur ibi. 74
Alexander ꝑ tenebras ęquè, ac per lucem cernebat. 15
Alimonia ad colorum varietatem conducit. 93
Allium quomodo eliciat lachrymas. 136
Almanſoris opinio de aliquid impetrando. 29
Alterandi vis præcipua, imaginatio 7
Alyſſum in domo ſuſpenſum, amuletum ſalutare Faſcinatis. 55
Amātiū mira vis & natura. 14
Amantes ſæpè ad interitū perducuntur. 39. exempla. 40
Amātes vnū fieri cuperēt, niſi corruptio ſequeretur alterius. 39
Amatoria verba vim habent Faſcinandi. 25
Amatorium faſcinum quibus ex rebus potiſſimum componatur. 40. 41
Amatorijs poculis mortē inferri, exēplis probatur. 41. 42
Amatorio faſcino neqs corripiatur, amuletum ſaluberrimum. 57
Amatorio faſcino q, & quales citius inficiuntur. 54
Amatoriū faſcinum. 39. eiusq; cauſa duplex. ibid.
Faſcinum amatorium. 39
Amatorium faſcinorum amuleta. 57
Amatores à pudiciſſimis corporibus etiam moribundi, ſe tēperare nequeunt. 45
Amaxobij in faſcinando inſtructiſſimi. 6
Ambroſia deorum à manna Iſraelitarum deſumpta. 213
Amor, inſaniæ ſpecie. 43
Amoris ægritudo eſt ardens affectus animi, atræ bilis affinis, &c. 39
Amor, faſcinationis ſpēs. 42
Amoris cauſa & origo. 38
Amoris cauſam, amantiū intuitum non eſſe. 117. ad animi enim turpitudinem eſt referendus. 118
Amorem mulierum ſolo ueſtium contactu pellici. 20
Amor luxurioſus diuitijs alitur. 261
Amor non omnia noſtrę volūtatis obiecta cōplectitur. 219
Amor boni rationem hēt. 37
Amor ad faſcinādū aptus. 49
Amor faſcino īferri poteſt. 8
Amor hominū animis à dęmonibus multis infigitur modis. 250
Ad amorem inflammandum dęmonum calliditas. 250
Amor intrat mentes uiſu, ac dediſcitur vſu. 258
Amor infandus Pygmalionis in ſtatuam. 245
Amoris conſideratio duplex. 38

Amo-

Amoris effectus. 39
Amoris ardor ut mitigari possit. 57
Amor fame, vel tempore sedatur: sin minus, ad laqueum est accedendum. 58
de Amore vitando Lucretij uersus. ibid.
Amor nullis est medicabilis herbis. 251
Amnes, quorum alij nigros, alij flauos, alij albos, &c. efficiunt agnos. 93.94
Amon ob amorem in sororem in morbũ incidit. 250
Amuleta venatorum. 56
Amuleta fascinum, & oĩa veneficia destruentia. 251
de Amuletis hebetantibus, & auferẽtibus fascinum. 55
Amuletũ optimũ, Agnus Dei, circa collum suspensus. 262
Anacreon poeta vuę passę grano vitam cũ morte commutauit. 225
Angeli à Deo ita creati, vt etiamsi peccassent, omnino mori non possent. 226
Angelos Aristoteles, naturæ lumine ductus, mẽtes simplices appellat. 182
Angelos superiores vniuersaliorib. speciebus, quàm inferiores præditos esse. 86
Angeli inferiores, superiorum angelorum species non comprehendunt. 86
Angelis omnium rerũ, quę natura constant, species & similitudines Deus indidit. 80
Angeli corpora cœlestia mouent. 174
Angeli ostendunt, super quos dęmones præualeant. 253
Angelus de cœlo descẽdẽs, habẽs clauem abyssi, &c. quisnã dicatur, in apocalypsi. 170
Anguis frigidus cantando rũpitur in pratis. 153
Aniculę ad fascinandum potissimum aptę. 13
Aniculę pueros, pecudes, & segetes effascinant. 16
Aĩalia nulla expertia tactus. 17
Animalia non per partes iuuenescunt aut senescunt, sed simul tota. 209
Animalia perfecta in aere generari. 199
Animaliũ imperfectorum ortus. 173
Animalium quorũdam instinctus. 65
Animalia perniciosa vt ab agris expellenda. 159
Aĩalia nociua verbis abigi. 23
Animalia bruta inficiuntur fascino. 13
Animalibus cunctis natura arma ad sui defensionem est largita, præterquã hoĩ soli. 223
Animæ actio duplex. 87
Animę motum esse secundum Platonem. 64
in Anima tria sunt, passio, habitus, potentia. 7
Animam humanam intelligẽtiarum, & abstractarum mẽtium vltimam esse. 86
de Animę metamorphosi Plo-

tini verba. 170.171
Animę spiritus appetitui deseruiunt. 97
Anima quo pacto speciebus vtatur. 102
Animam humanam vim habere diuinandi. 76
Animi vis rationis expers, duplex. 49.50
Aĩ humani mira celeritas. 10
Animus quo pacto res absentes percipit. 63
Animi nostri sensus volatiles fieri, & ad planetas referri. 29
Animus viuificat corpus. 63
Animus à corpore, & corpus ab animo afficitur. 90
Animus longissimè progreditur, vagatur, & spatiatur. 13
Animus quandiu in corpore est inclusus, quo pacto res intelligit. 63
Aĩa ĩtelligere potest oĩa. 63
Animus malè affectus, suũquoque corpus habet malè. 15
Animi & corporis valde dispar conditio. 259
Animi seruanda paritas. 260
Animus noster per externa signa cognoscitur. 85
Animo laborãti sermo medicus. 145
Animi brutorũ immobiles. 11
Anni primũ diem lætis precationibus inuicem faustũ ominabantur antiqui. 25
Anni decretorij, & climacterici. 148.149
Anthropophagi humanis uescuntur carnibus, & in capitũ ossibus bibunt, cutibusque ipsis capillatis pro mantilibus vtuntur. 46
S. Antidius Bisũntinus Archiepiscopus à dæmone, tanquã ab alato mulo, Romam iussu S. Spiritus perlatus. 181
Antiochus anchorę figurã in femore gerebat, quæ in filijs & nepotib. propagata fuit. 96
Antiochi amor infandus ex pulsu detectus. 85
Antonius Sanfęlicius merè suspiciosus. 69
D. Antonio quàm varię, ac teterrimę, horridęq; illusiones dæmonum apparerent. 170
Anus potissimũ effascinãt. 51
Apes, animalia ciuilia. 156
Apes scintillam quandam habent rationis. 156
Apes dẽtibus armauit natura. 223
Appetitus animalis in concupiscibilem, & irascibilem diuiditur. 37
Apollo, quòd sibi decima hominum pars immolata non fuisset, miras Italis induxit calamitates. 175
Apollonius Thyaneus fascinãdi habuit naturam. 3
Apollonij Thyanei pręstigię à veris miraculis nostri Saluatoris occasionem sumpserunt. 213
Aptus minus erit cras, qui non est hodie. 254
Aqua in uerum sanguinem à Moyse conuersa. 163

Aqua ſtagni, qua in lupos cõmutabantur homines. 164
Aqua zelotypiæ olim apud Iudæos. 144.145
Aquilã fulmine nõ pcuti. 197
Aquilarum pennę aliarũ alitũ pẽnas ſibi miſtas abſumũt. 19
Arbitrij noſtri libertas. 89
Arbitrij libertas peccatis grauiter ſauciatur. 222
Arbitrium liberũ defenditur contra hæreticos. 246
Arbores areſcere faſcino. 2. 13. 16. 54. 208
Arbores pulchræ faſcinatu faciles. 54
archimenis herba à maleficis hominibus extorquendorum criminum uim habens. 184
Arethuſa in fontẽ mutata. 170
Argento luna dominatur. 29
Aries, ſignum zodiaci, capiti dominatur. 186
de Arietum electione Virgilij uerſus. 94
Ariſtoteles, rerum omnium indagator optimus. 2
Ariſtotelis mos in quæſtionibus examinandis. 1
Ariſtoteles nihil ſine cauſa dixit, nihilq; ſine ratione tacuit. 195
arma ad propellendas dæmonum faſcinationes. 253
arma cęleſtia, q̃ & qualia. 193
ars, unũ eſt agẽdi principiũ. 43
ars, naturæ parentis imitatur. 46.191
ars natura poſterior. 46
artis cauſæ, rõ & uoluntas. 43
ars imaginatione certior. 102
ars non res, ſed rerum ſimulacra fingit. 71
artium capeſſendarum uim à natura habent homines. 139
ars, ſicut natura, repentinos abhorret motus. 204
artificialia & naturalia toto genere diſtinguuntur. 190
arteriæ exãgues, & frigidæ. 127
arteriarum origo. 17
arteriæ quo pacto aerem attrahant & expellant. 34.35
arteriæ rariores faſcinum citius admittunt. 35
artus humanos duodecim zodiaci ſignis ſubijci. 27
Aſia à quo ſic nominata. 41
aſpectu faſcinare. 5
aſpidis aduerſus incantatores aſtutia. 23
aſpis aures obturat, ne incantatorum audiat uerba. 156
ſicut aſpidis ſurdæ, &c. expoſitio huius loci. 157
aſſuefactio ad hoc uiget, ut ſuã quiſq; excitet affectionẽ. 45
ab aſſuetis recedere difficillimum. 45
aſtrorũ uirtutes quo pacto in ĩferiora corpora đuehunť. 33
aſtra quot & quantas in homines habeant uires. 8.9
aſtrorum alia fortunata, alia non. 28
aſtra è cœlo ad terras deripi poſſe, ex quorundam opinione. 29
aſtrologi ab omnibus antiquis doctoribus arguuntur. 188.

& à

& à concilijs. 179
astutiæ dominatur Mercurius Planeta. 27
attrahendi plures modi. 194
auguriũ quatenus dãnãdũ. 79
auium quarundam mirus instinctus. 78
aues quonam pacto humanã imitantur uocem. 65
de auium pręsagijs ex propheta Hieremia. 79
ex auium uolatu insidias detegere. 79
auriũ tinnitu de se sermones absẽtes pręsagire. 25
auro sol præest. 29

B

BAscania qd ꝓpriè. 215
Basiliscus an reperiat̃. 114
Basilisci generatio gallis gallinaceis attributa. 115
Basiliscus, si prior videt, occidit: si prior vr̃, occiditur. 5
Basiliscus quoscunq; intuet̃, venenosis oculorum radijs occidit. 14
Basiliscus proprijs oculorũ radijs ĩ se cõtortis interficit̃. 44
Basiliscum emori, si in speculo seipsum intueatur, secundum quosdam. 114
Basiliscus à doctorib. sacris accipitur pro dæmone. 114
Batto in lapidem indicem cõuersus. 170
Becas, dictio Phrygia, panẽ significans, qua probare cõtendebat Psammeticus, sermonẽ naturalem esse. 139
Bella ex vi cometarum. 30
Bella adscribũtur Marti planetæ. 17
Beneficiorum Dei recordatio perquam utilis. 256
Berosus arguitur mẽdacij. 160
Biarmi idololatræ in fascinandis hoĩbus instructissimi. 6
Biarmenses, arctico polo vicini, cum hoste certaturi, carminibus cœlũ perturbant, nubesq; sollicitant. 201
Biblis sui fratris amore fascinata, laqueo se suspendit. 40
Blasphemi, fascini capacissimi. 49
Bonum vniuersale, proprium voluntatis obiectum. 87
Bonum vniuersi, est bonum ordinis. 160
Bona, quæ ex malis per dæmones illatis oriunt̃. 238
Bothnicorũ ꝑstigiæ miræ. 165
Brassica secus rutam sata, protinus arescit. 20
Bruta à rerum sensibilium speciebus excitantur. 63
Bruta nonnulla quandã micãtis rõnis habẽt scintillã. 156
Bruta quo pacto futura nobis designent. 78
de Bruti malo genio. 176
Bud, dictio, qua ꝓlata cohibet̃ scorpio, ne uibret ictus. 25
Bythiæ familiæ mirè fascinatrices. 2

C

CAdauer recẽs hominis interfecti corã interfectore cõstitutum, eiicit sanguinem. 20

Cælestia corpora à simplicibus mouentur mẽtibus. 174
Cælestia corpora rem ab una ad aliam formam mutare nequeunt. 161
Cælestia corpora quo pacto ad fascinum concurrunt. 8. & quantas in homines habeãt uirtutes. 9
Cælestium corporũ uis hominibus, brutis, arboribus, lapidibusq; communicatur. 49
Cælestia corpora nihil mali nobis immittere queũt. 188
Cælum, cõis causa, communẽ uim omnibus largiens, & nõ particularem. 190
Cælũ, cor orbis uniuersi. 187
Cælum, locus ac Dei habitatio. 187
Cælum, corporum omnium commune principiũ. 184
Cælestium corporum celerrimus motus unde. 182
Cælum luce, & motu in hæc agit inferiora. 185
Cæli primi motũ omnibus vitam suppeditare. ibi.
Cælum, diuinæ virtutis instrumentum uniuersale. 186
•Cælum, animal esse sensibus præditum probatur. 28
Cęlũ sensu caret, quia pasci & cibari necesse nõ habet. 189
Cæli motus secundum partes nouus. 189
Cælum diuinum esse. 192
Cęlo, corporum primo ac pręstantissimo, omnium motuũ perfectissimus, omniumque qualitatũ nobilissima lux adscribitur. 184
Cæli cõfigurat iões ad aliqua, non tamen ad turpitudinem propensos reddunt homines. 186
Cælos non animatos esse. 189
Cælum omnibus rebus eandẽ imprimit qualitatẽ, hacq; res singulas confirmat, ac tãquã excitat ex somno. 198
cælũ, licet moueatur, stare vr, idq; ob uisus errorem. 66
cælum quonam pacto res inferiores afficiat. 142. 143
è cælo quæ ĩ terras proueniũt mortalibus infesta, fascinãtiũ astutia eximata cõtingere. 31
cæli tẽpestates carmine procurare, & auertere. 25
cælũ nec particularẽ, nec uniuersalem motũ intendit. 190
de cæli obseruatione, quę ad fascinandũ concurrit. 27
cæli obseruatione, fascinare neminem posse. 184
cęli rubedo serotina vnde fiat, & quid præsagiat. 144
cæli reuelabũt iniquitatem illorum, ait Iob: & quid hoc sibi vult. 88
cælorũ portæ per Christi cruciatum patefactæ. 178
Cæsar in ingressu uehiculi carmen proferebat. 25
Cæsij quo pacto fascinnat. 119
calamitates omnes ex originali fluxere peccato. 227
calamitates futuræ, & præuisæ ut

ſe ut auertendæ. 193
calenus, uates celebertimus, de humano capite ĩ Tarpeio ĩuẽto iterrogatio ſubdola. 26
caloris aĩaliũ naturalis ſedes, humor & alimentũ. 209. 210
calor igni inhærens, cõtrarius non eſt frigori, quod animo concipitur. 142
campana, quę ex ſeipſa pulſatur, cùm aliquid aduerſi in republica Chriſtiana futurum eſt. 193
canidia per aerem à dæmone lata. 177
canis nigri fel, & genitale, amuletum contra amatorium faſcinum. 57
canum furor tantus, ut uiſus aciem perſtringat, ſæpius & penitus excæcet. 15
cantum Lydium & Phrygium adoleſcentibus adimendum eſſe cur cenſuit Plato. 155
capilli mulierum cremati odore ſerpentes expellunt. 47
caput, arx corporis humani. 11
caput humanũ in Tarpeio inuẽtum Romani imperij pręſagium. 26
de caramandi Reguli Maſſiliã obſidentis ſpectro. 177
carbones uiuos qui manu tenent. 141
carbunculus lapis faſcinatis ſaluberrimus. 56
carmina morbos abigere. 24
carminibus equos, tauros, caneſque ſedare, pollutioneṁq; in ſomno procurare. 24
carmina faſcinatoria. 3
carmine magico Cham Noe patrem caſtrauit, ſterilemq; effecit. 26
carminũ faſcinantium vis interimit animas. 5
carminibus ſidera deuocare cęlo. 9
caro, hoſtis domeſticus & familiaris. 259
carnem pluere. 31
caro temperatam habet caliditatem. 127
carnis peccato omnium maximè à dæmonibus ſollicitantur homines. 249
Carthaginenſes humanis hoſtijs Saturnũ colebãt. 175
cartilagines frigidæ & ſiccæ. 127
catanance herba Theſſala ad philtra miſcenda efficax. 41
catiliana prodigia. 30
catochitis lapidis geſtatio, amuletum contra faſcinum. 55
cauſę rerũ varię ac diuerſæ. 61
cauſarũ duo genera ex Ariſtotele. 216
cauſę inſtrumentales tres ſunt numero. 217
cauſam habet, quidquid ẽ. 62
cauſæ ſuperiores inferiora nõ mouẽt, niſi ꝑ intermedia. 160
cauſas abſque ſcientiæ principijs nõ aſſequimur. 221
cẽtumcapita herba ad philtra miſcenda percommoda. 41
cepæ quo pacto eliciunt lachrymas. 136
cerebrũ, neruorũ origo. 127

cer-

ceruos uelocitate cursus arma uit natura. 224
cham carmine magico castras se patrem suum, in sacra historia nusquam legitur. 160
characteres incãtantium dęmones excitant. 143
characteres fascinãdi uim nõ habent. 137
characteres & uerba, dæmonum pacta sunt. 147
characteres cum rebus externis, nihil habent cõe. 142
characteres ad abigenda animalia nociua. 23
characteres quando ad dæmones diriguntur. 155
charitoblepharõ herba miscẽdis amatorijs efficax. 31
chordas agninas lupinis esse contrarias. 137
Christus à dæmone in templi fastigiũ & sublimem montẽ portatus. 181
Christi aduentu vetustatis tenebræ ceciderũt. 177. elegãs hac de re historia de Ægypto. 178
Chrs & Apostoli venefici. 157
ciborum spirituales spẽs, sed ipsimet cibi, nõ nutriunt. 74
à cibis venerem excitantibus abstinendum. 260
ciconia custodit tempus aduẽtus sui. 79
cicuta sturnis cibus est. 130
Circe quo pacto socios Vlyssis in bestias mutasse dicatur. 163. 164
Circe carminum incantatione varias imaginum mentibatur facies. 13
Circe per aerem à dæmone vecta. 177
claui figendi mos ad sedandã pestẽ olim apud Romãos. 56
clytia in heliotropium herbã versa. 170
cogitationis uis quanta. 15
cogitandi actus oritur à uoluntate. 86
cogitationis humanæ quanta uelocitas. 10
cognitio per speciem, & similitudinem fit. 80
colorum species. 107. 108
coloris forma, & materia. 108
color varius in animalibus unde. 92. 93
coloris est natura, vt irradiata luce, actu diaphanum moueat. 109
colores lux actu reddit. 110
color sẽper à sensu distat. 109
color dupliciter consideratus. 108
cõbustiones arceri verbis. 25
cometarum vis, & gñatio. 192
cometę quid portendant. 194
compositũ quodlibet ex quatuor constat elementis. 33
Cõcilium Toletanum damnat astrologos. 189
Concilij Ancyrani sanctio cõtra sortilegos. 182
concupiscendi appetitu propter primorũ parentum peccatum sauciati sumus. 222
cõfessionis sacramentalis uis & efficacia. 257

consuetudo mala, malorum omnium causa. 255
contingentia non secus, ac necessaria Deus certissimè nouit. 82
contrarietas duplex. 99
cor sanguinis & uitæ principium. 127
cordis motu cessante, cæteras hominis partes quiescere, & interire oportet. 185. cordis sensus duplex. 84
cornicum crocitatio frequens futuram denũciat pluuiã. 77
corporis dispositiones quot, quæ, & quales. 123
corporis oĩa simplicibus substantiis obedire iussit Deus. 173
corpora naturalia quo pacto agant in artificialia. 190
corporis instrumentorũ usus multiplex. 127
corpora de loco ad locum mira dæmonum celeritate, non uerborum ui, transferri posse. 173
corpora, in quæ mutantur dęmones, flexu facilia. 169
corporis foraminũ usus. 127
corporis & animi affectio mutua. 15
corpora tũ à bonis, tum à malis angelis per aerẽ ferri. 179
corporis medelæ uarius modus. 251
corpora ad summum uigorem progressa, in uniformi statu persistere nequeunt. 44
corpus humanum ad 12. zodiaci signorum similitudinẽ diuiditur à magicis. 27
corpora rara fascino sunt patentiora. 53
corporea ab ĩcorporeis fieri. 8
crantis flumen homines in se lotos cæsariè candidos, & flauos efficit. 94
cresinus mirè magicus. 3
de cresino magiæ suspecto historia perelegans, & faceta. 3
crudeles homines ad Marté planetam referri. 29
crucis signo frõs terenda. 261
cuminum maledictis, & execrationibus satum, nascitur lætius. 26
cutis humiditatis, & siccitatis mediam habet naturam. 127
cyparissus in cupressum cõuersus. 170
cyprianus magus quòd Iustinam uirginem Christianam ueneficijs allicere non potuerit, Christianus ẽ factus. 252
cyprus quondam terra continens. 211
cyzici cupidinijs fontem amorem depellere. 57

D

DÆmones, humani generis capitales hostes. 202
dæmones diuinæ iustitiæ executores. 161
dæmones nec mares, nec fœminæ. 189
dæmonibus nomina uaria ab ethnicis imposita, & quę. 175
dæmones ordine naturæ hominum intellectu superiores

existunt. 86. & cælestibus corporib. quoq; superiores. 161
Dæmones ab exordio mundi principiũ sumũt regnãdi. 156
Dæmones quondã totum mũdum deceptũ habebant, laxasq; potestatis eis habenas Deus dereliquerat. 177
Dæmones nunc non tantam habent potestatem, quãtam ante Iesu Christi aduentum. 175. humanũ enim sanguinẽ sibi immolari faciebant. ibid.
Dæmones ante Christi cruciatum, duplicem habebant manum. 178
Dæmones quibns modis re apparere possint alia, q̃ re uera sint. 164
dæmonibus cum hominibus tãta olim intercessit familiaritas, vt bini unicuique deputati putarentur. 176
per Dæmones an occulta & futura præsciri queant. 80
Dæmones inflati superbia, multa se habere, & scire, & ostendete, conan-tur, quæ soli Deo relinquuntur. 82
Dæmones an futura præsciãt.
Dæmones gominis nõ norunt uoluntatem. 82
Dæmones quo pacto in hominis voluntatem agunt. 248
Dæmones quænã certò pręcognoscere possiunt. 81
Dæmones omnium discutiunt consuetudines, uentilant curas, scrutãtur afectus, &c. 218
Dæmones, qui à superioribus ceciderunt ordinibus, rerum imagines magis vniuersales habent: ita & plura cognoscunt, & ad maiora capessenda sunt reliquis aptiores. 81
Dæmon, etiam infimus omniũ homine perspicacior, & quomodo. 80
Dæmones intellectu nõ indigent agente. 80
de Dęmonum pręcognitione, sententia. 86
Dæmonum cognitio non à sensibus, quibus omnino carent ortum habet. 80
Dæmones naturalium causarum vires magis, quàm homines cognoscunt. 161
Dæmones prophetarum prædicta uerius & propius, quàm homines, intelligunt: & hominibus, quibuscum intercedit familiaritas, communicant. 83. & 83. & quo pacto id faciant. 84
Dæmones nonnullas hominũ cogitationes norũt, & quomodo. 84. 85
Dęmones quatuor modis cognoscunt futura. 82. 83
Dæmones nihil ferè prorsus ignorant. 207
Dęmones hominibns mala, Deo permittente, & iubẽte infligunt. 154
Hinc est, quòd ipsi tunc sanare dicuntur, cùm à malo desistunt. ibid.
Dæmonum actio per virtutis contactum fit. 174

Dæ-

Dæmonum aſtutia quanta. 28
Dæmonum fraudes deſtruxit Chriſtus. 208
Dæmonum conatus ad hoc potiſſimum omnes tendunt, vt à Deo auocent homines. 217
Dæmonibus homines ex ſe ſubijci poſſunt, ſed ex ſe liberari nequeunt. 253. 254
Dæmones naturæ ordinem deſtruere nequeunt. 210
Dæmonum vafrities in faſcinando, eorũq; cautiones. 233
Dæmonum opera in utero filiali quandoque ſignãtur. 98
Dæmones rerũ naturas inuertunt, elementa conturbant, qualitates commiſcent, humores alterãt, & omnes corporis partes inficiũt, &c. 116
Dæmones in quàm varias, teterrimas, horridasq; figuras ad homines illudendos ſeſe conuertant. 170
Dæmones naturas creare nequeunt: ſed creatas commutant, vt appareant id eſſe, quod non ſunt. 163
Dæmones formaliter corpora tranſmutare nequeunt. 161. nonnulla tamen agunt, quæ tranſmutationi ſimilia uidentur: idque tribus efficitur modis. ibid.
Dæmones ex terra, aqua, vel aere quæuis corpora fingunt, & quibuslibet rebus ſimilia reddunt. 168
Dæmones quo pacto corpora de loco ad locũ trãsfe[illegible] 174
Dæmonibus, quantum ad localem locũ, omnia obediunt corpora. ibi.
Dæmonibus ad nutum omnis corporea obedit materia. 168
dęmones quo pacto loquãt cũ uocis organa nõ habeant. 165
Dęmon uel magnus mortuum excitari nequit. 162
Dęmones iuramẽto deuinciũt homines ſibi familiares. 178
à Dęmonibus per aerem vecti & lati. 177
Dæmonum illuſio, qua corpora transferri perſuadent. 182
Dæmones quo pacto Faſcini cauſa ſint. 206
Dæmonibus aduerſantes herbę, & quæ. 241
Dęmonum cultores & familiares quibus utantur impoſturis, ut alios decipiant. 84
Dæmonum adiuratores. 158
dęmonum uis in matrimonio coniunctos quid poſſit. 248
Dæmonibus aſtrictorum ſolennia. 237
cum Dæmonibus expreſſi fœderis uſus. 206
Dæmones in extremo Dei iudicio de ſecretis ſceleribus, homines accuſabunt. 88
Dat nemo, quod non hẽt. 100
Dauidis amor in Berſabeam unde. 250
Dauid Berſabeę amore captus non per Faſcinum, ſed libidine exardeſcens praua. 118
Definitionis cognitio omnes elucidat difficultates. 204

delectatio sancta in prauam cur transeat. 250
demænetus Parrhasius in lupum conuersus, & anno decimo peracto, in pristinam formam restitutus. 167
dentes stupescunt, cùm res acres mente concipimus. 11
dentibus cur horror & stupor incutiatur ex externo stridore. 102.& 103
desideriũ boni hẽt rõnem. 37
desiderium absentis rei amore nascitur. 38
Deus, oĩum rerũ supremus. 87
Deus est supra omne tẽpus. 81
Deus regit inferiora corpora per superiora. 186
Deus venturas calamitates minis cęlestibus pręmonstrare consueuit. 192
diaboli cultores miserrimi. 203
diabolus, vide Dæmones.
diana, paganorum dea. 182
diaphanum coloris speciẽ ad oculos, quos mouet, defert. 109
diluuium vniuersale futurum, cùm sidera omnia errantia in capricornum cõuenerint, vt opinatur Berosus. 212
diluuium particulare posse fieri, non autem vniuersale. 212
dinæ raptus causa. 250
Diomedis socij quo pacto in aues commutati fuere. 163
de Dionis, Platonis discipuli, horrendissimo genio, vel spectro. 176.177
disciplinarum mysteria nõ vulgo tradenda. 171.172
diuinandi virtus quibus potissimũ hominibus inest. 75.76
diuinandi potestatẽ brutis ẽt inesse. 77. & quomodo. 78
diuinatio duplex. 77
diuinatio supernaturalis, quæ & qualis. 78.79
diuinatio per quietem potiùs, quàm per vigiliam fit. 76
diuinatrix virtus quibus iuuetur rebus. ibid.
diuities ingenio & natura fascino patent. 54
diuitiarum cupiditas, quot causa malorum. 261. & earũ etymon. ibid.
dolia exhausta fulmine, operimentis intactis, nulloque relicto uestigio. 30
domum totam dæmones facilè mouere possunt. 210
draco in abysso ligatus. 179
dracones per Aegyptios magos effecti non veri, sed spectra fuere. 163
draconis cælestis caput cum Ioue, iunctum ad aliquid obtinendum. 29
druidæ sua ipsorum instituta vulgo non tradebant. 172

E

Ecclesia, omnium communis mater. 233
Echeneis, paruus admodum pisciculus, sistit ac remoratur naues, sæuientibus etiam vehementer ventis. 19
Echeneis piscis ad amatoriũ

fascinum cõponendũ aptus. 41
Echeneidem piscem naues mi nimè remorari posse. 131. & 132
Effectum cõtrariorum eadem causa existere nequit. 127
Egestatem rerum victui necessariarum dæmones, Deo volente, inducere possunt. 83
Eleemosynæ virtus. 260
Elementa, mundi partes, ex quibus omnia fiunt. 148
Elementorum vnum à suo loco totum dimoueri Deus nõ patitur, ne mundi destruatur ordo. 212
Elementa fascino cõcuti. 5
Embryo quasi alienum corpus à matre cẽsendus est. 97
Embryo ob repentinos animi motus nota absque læsione facillimè signatur. 98
Enses Alamanici quo ex genere ferri fiant. 199
Epictetus, Stoicus nobilissimus, quid sensit de affectibus humanis. 67
Epicurus inueniendæ ueritatis spem abiecit. 60
Equorum colores ex humorũ prędominio oriri. 92
Equos furibundos domare uerbis. 24
Equi aspectu delectabiles fascino patent. 54
Eryngium oræ capræ sumptũ totum sistit gre-gem. 19
Euangelium, pharmacũ efficax. 146
Eubœa insula olim terra cõtinens. 211
Europa unde hóc nomẽ sumpserit. 141
Eutelis, sui amore correptus miserrimè perijt. 44
Excommunicationis sententia an cõtra animalia bruta ferẽda sit. 159. 160
Execrationes parentum in filios, perniciosæ. 25
Ezechiel ab Angelo per aerẽ translatus. 181

F

Fabius senator ac Prætor, pilo in lacte absorpto, vitã cum morte cõmutauit. 225
Fabulæ nõnullæ poetarum ex sacrarum scripturarũ veritate desumptę. 212
Fascinare homo naturaliter potest. 46
ad Fascinandum nemo nascitur idoneus. 223
Fascinantium qualitates verę, & cautiones. 231
Fascinantiũ pręcipua ceremonia ẽ, abnegare Christũ. 237
Fascinantis uirtutis hæredes. 207
nec infantem, nec senem Fascinare posse. 129
Fascinantes species & uires imperceptibiliter, & uelocissimè ad rem effascinandum penetrant. 36
Fascinare possunt uerba quoquomodo prolata. 23
Fascinandi ui carent uox, uerba, characteres, &c. 137

ad Fascinandum concurrit obseruatio cæli: hac de re caput integrum. 27
ad Fascinandum quinam sint potentiores. 49
ad Fascinandum cur impellantur homines. 217
nõ Fascinant externæ spẽs. 99
Fascinantium signa in oculis unde. 237
de Fascinãtium dæmonum cõmunibus cautionibus. 233
Fascinantium animi ad Iouẽ planetã delati, in nubem cõuertuntur,&c. 30
Fascinantiũ illusiones à dæmonibus excitantur. 143
Fascinãtes dæmones quid possint. 240
Fascinantes numeri. 146
Fascinare sese an aliqui possint. 44. 221
Fascinãt potissimũaniculæ. 13
Fascinatis medici mederi nequeunt. 216
Fascinare pro inuidere apud D. Paulum ad Galatas. 213
Fascinationis causa à natura non ab arte manare. 48
fascin. per uisũ fit maximè. 16
Fascinatio malignitatis obscurat bona, ait sapientia Salomonis. 5
Fascinationes dęmonũ quibus armis propelli ualeant. 253
Fascinatio dæmonibus ascribẽda. 130
Fascinatio segetum & pecudũ dæmonibus attribuẽda. 120
Fascinatores à ueneficis nõ distingui. 5
Fascinator amorem, odium, ualetudinem, & ægritudinem, uitam, & interitum inferre potest. 8
natura Fascinatores, qui & quales: exempla. 47. 48
an aliqui Fascinatores nascuntur. 46
Fascinatorum impostura ibi detegitur. 163
Fascinatrices mulierculæ. 4
Fascinatores quot modis alios uenenant. 2
Fascinatores capite plectendi. 3
Fascini ex causis efficientibus definitio. 6
Fascini definitio propria. 203
Fascinum, magiæ species. 3
Fascini nomen duobus apud ueteres accipi modis. 205
Fascini quotuplex differentia. 33
Fascinum simplex, duplex, triplex, & multiplex interdum appellatur. 220
de Fascini ueris speciebus. 42. 219.
Fascinum per quam differentiam diuidatur. 220
Fascini causa quo pacto dæmones esse queant. 206
fascini cã effectiua duplex. 216
fascini duæ qualitates. 33
fascini qualitas essentialis & accidentalis. 47
fascinum quale sit: hac de re caput integrum. 32
propter quid sit fascinum. 37

fascinum ob fines multiplices fieri. 220
fascinum idem multarum specierum habet naturam. 220
fascinum naturale, & fascinũ artificiale quid discrepét. 43
fascini naturam ob eius obscuritatem non attigerunt philosophi. 1
fascinum an in rerum uniuersitate reperiri queat. 2
fascinum natura non esse. 230
fascinum arte factum, natura fieri posse. 46
fascinum quàm nefandum, & periculosum. 2
fascini uis uirulenta, & lethalis. 215
fascinum perniciosissima est prẹditum qualitate, omnium actiuarum efficacissima. 52. absque tamen patientis aptitudine agere non potest. ibi.
fascinum cur nõ æquè noceat cunctis. 35
fascini obiectum duplex. 42
fascinum semper ad uirtutum cùm moralium, tum naturalium corruptionem tẽdit. 43
fascini uis abdita, & salebrosa. 1
fascinum semper esse malum demonstratur. ibi. 42. 43
fascinum qui negant, philosophiam tollere uidentur. 5
fascinum esse, sacris probatur biblijs. 5
fascinũ omne perniciosa qualitate est præditum, quia est uenenum. 32
fascinum septem solet usurpari modis. 62
fascinum propter quid sit, iuxta ueram Theologorum sententiam. 216
fascinum quale sit, ex Theologorum sententia. 215
fascinum ex artis & naturæ principijs habet originem. 7
fascina uaria ex uarijs animalibus sumi. 40. 41
fascini auctor diabolus. 231
fascinum à cõtagio discrepat. 121
fascinum æquiparatur igni. 35
fasvini uires ut augentur. 34
fascinum etiam ab ipsis uibratur parentibus. 16
fascinum cœlestia corpora iuuant. 49
fascinum non minus propter amorem, quàm propter odiũ infertur. 37
fascinum per tactum fieri non posse demonstratur. 122
fascinum sola uoce fieri. 21
fascinandum laudando fieri. 4
fascinũ per metallorũ usũ. 29
fascinum per duodecim zodiaci signorum obseruationẽ. 28
fascinum amatorium quibus ex rebus fiat. 40. 41
fascino amatorio quinam citius inficiantur. 54
fascino amatorio nequis inficiatur, remedium saluberrimum. 57
fascinum inferri tactu. 17
fascinum per uisum dare confutatur. 105

fascinum uisu, tactu, uoce, & imaginatione uibratur. 36.
per imaginationem pernicio sius, quàm per tactum. ibi.
qui fascino sint magis obnoxij. 52
fascinum quo pacto per uisum fiat. 13
fascini mistio ex Ouidio. 18
fascino sunt patentiora corpora rara. 52
fascino patent forma & uenustas. 54
fascinum loquentium auctoritatum uera expositio. 204
fascino obstandum citò. 55
fascinum quo pacto mortem inferre possit. 34
contra fascina amatoria remedia. 57
fascini amuleta, & remedia. 55.
fauni, dæmonũ nomẽ. 175
ferrum attritum magnete cur ad septentrionem vertatur. 133.134
ferri massam monstrosam ex fulmine fuisse lapsam. 198
ferrum pluere. 31
fescennini versus. 205
fidem qui rebus claris non habent, sensu carent. 232
fides icta vnisonam impellit, ab eaque tinnitum elicit. 20. & cur. 136
fidẽ persuasione cõcipi. 12. 56
filij in parentes improbi & ingrati vt puniuntur. 154. 155
fimbriæ Iesu Christi uirtus. 146
finis dupliciter considerandus. 37
cuius finis bonus est, & ipsum et bonum esse opus est. 42
finnus quidam uenalem exhibebat ventum. 201
firmamentum, cor orbis uniuersi, & omnium, quę cernuntur, maximè diuinum. 187
firmamentum, orbis vniuersi præstantissima pars, quæ est Dei habitatio. 187
fluuij quorum alij nigros, alij flauos, &c. reddũt agnos. 93. 94
fœminas uisu ubique nocere. 2
fœtus cur utrique parenti in diuersis partib. sit similis. 92
fœtus in vtero ob desiderium matris quo pacto signetur. 97. 98
fons amorem depellens. 57
forma, cuiusque rei potior & nobilior pars. 138
formas uniuersaliores à superioribus intelligentijs contineri. 80
formæ uerę existere nequeunt nisi cum ipso subiecto, cui insunt. 71
de formarũ naturalium generatione Arist. sententia. 160
formicarum solertia ac diligẽtia. 78 156
frigus imaginando, frigore corripitur. 11
frugum penuria ex ortu cometarum. 30
fruges pellici veneficijs. 3
fructus omnes à dęmonibus lęsi, quòd decima hominũ pars illi non fuisset immolata. 175

fulguratores sacerdotes. 202
fulguris & fulminis dña. 197
fulminum ex Arist. duo genera ex Seneca tria. 196
fulmina ut fiunt. 195
fulminum ictus vnde. 30
fulmine omnia feruntur. 197
fulmina arceri, & impetrari uerbis. 25
fulminis lapides quo pacto fiant. 198
fulminum effectus miri, & incredibiles. 30
fulmine arborũ rami tacti, cur sese sursum tollant, & homo quoque faciem erigat. 198
fulmina ab Ioue mitti confutantur. 196
fulmina cur adscripta Ioui. 30
de fulminibus procurandis, & expiandis lex lata. ibid.
fulmina procurabant & expiabãt Hetrusci sacerdotes. ibi.
fulmina dęmonum vis excitat. 155
fulmina ex uoluntate fascinãtium. 30
fungi è terra auulsi, odore solo perdunt homines. 20
fungis naturam cælestẽ inesse. 113
in furnum ignitum qui ingrediuntur illæsi. 141
furti inueniendi quorundam superstitio. 23
futuri cognitionẽ duobus con siderari modis. 81
futurorũ ignarus est homo. 77
futura præsagiẽdi uirtus quib. hoĩb. potissimum insit. 75. 76
futura imaginatione præsagiri. 9
futura quatuor modis dęmones cognoscunt. 82. & 83
futura quęnam certò à dæmonibus pręsciri queant. 81
futura an dęmones p̃sciant. 79

G

GAlbæ Imperatoris auus prouocabat fulmina. 31
Galeatius ob amorem se vita priuauit. 40
Gallinacei pulli eius coloris excudi putantur, qui ipsis incubantibus fuit obiectus. 10
Galli gallinacei obtutus timorem incutit leoni 14
Gallorum cantus intempestiuus futuram denunciat pluuiam. 77
Gargulus auis ictericiũ haurit morbum. 15. & moritur. ibi.
Gaudium quid sit. 243
Gaudium rei præsentis amore nascitur. 38
Gaudium calorẽ incutit. 104
Gaudium boni habet rationẽ, 37
Gaudij consideratio duplex. 243
Generatio rerũ vt fit. 160. 161
in Generatione mas formã, fœmina materiam præbet. 91
Genius bonus & malus hominum cuiusque deputatus. 176
genius qui apparuit bruto. ibi.
per Genium iurare, maximum apud Ethnicos extitit iuramẽtum. 177
de Genijs Bruti, Dionis, Socratis,

tis, & aliorum, narraio mira. 176.177
in Germania cur tot nascātur monstra. 240
Gidica amatorio infecta poculo uitæ finem dedit. 40
Gigantū aduersus Iouem bellū à Babelis turri sumptū. 212
super Gladium acutissimum ambulare. 24
Græcorum mos ad aliquid obtinendum. 29
Grandines bruta, homines, & arbores prosternentes. 31
Grandinem in bello pro armorum vice gerere. 201
Grandines verbis arceri, & impetrari. 25
Grādines dæmonum verbis excitant fascinatores. 155
Grauidarū mulierū desideria, vide dictionē Mulieris. ibid.
Grues, animalia ciuilia. 186
Gruum instinctus mirus. 78

H

HAdirigus quidā magicis prestigijs lógius à suis familiarib. auulsus, cū equo per vasta maris spatia ad ꝓpria reductus fuit. 180
Hæretici de libero arbitrio refelluntur. 246
hæmon Thebanus amoris impatientia sibi mortem consciuit. 40
hagberta, puella magica cælū deponere, terram suspendere, fontes duros reddere, mōtes diluere, sidera cælis deripere posse credebatur, &c. 169.170
halitus hominis fascinare nequit. 128
haquinus, Nouergię princeps, grandine, armorum loco, cōtra hostes pugnabat. 201
hebręi doctores religionis mysteria vulgo nō tradebāt. 172
helsingorum pręstigiæ. 165
henrico, regi Suetiæ, parebant uenti. 201
herbarum vis contra dæmones. 241
herba, qua Indi dæmones consulunt, & alloquuntur. 183
herbæ, ex quibus fiunt amatoria. 41
herbæ ad diuinandum conferentes. 76
herbæ, quibus sortilegi dęmones euocant. 189.183.184
in herbis colligendis an verba proferre liceat. 159
herbæ ad amorem nihil conferunt. 251
hercules fascinatus, sese in Oeta monte combussit. 52
M. Herennium sereno die ictū fulmine refellitur. 197
hirundinum natura. 78
hirundo custodit tempus aduentus sui 79
historijs non adhibere fideles, periniquum. 4
hollerus magus arte sua, & osse maria traijciebat. 180.181
homicidæ quo pacto deprehēduntur, & arguuntur. 20
homo, naturę miraculum. 228
homo, paruus quidam mūdus,

in quo omnia unita reperiuntur, quę sparsim in orbe toto sparguntur. 14.185
hominem Deus ad sui ipsius archetypum effinxit, omnis mali, & miseriarũ expertẽ. 226
homo inter angelos & bestias medius. 22
hominis triplex status. 231
homo ex duplici natura compositus. 28
homo cur solus ex omnibus animalibus cælum uersus est erectus. 229
homini soli, qui diuinus est, rationem ad omnia sibi necessaria paranda largitus est Deus. 224
hominum, quàm cęterorũ animalium, differentiæ plures. 10
homo omnium animantium temperatissimus. 126
homini natura non est nouerca. 225
hominis cutis, temperiei uelu ti regula, ac potissimùm ea quæ est in manu. 126
hominum origo prima in qua mundi parte fuerit: hac de re historia elegãs & faceta. 129
homo sui ipsius interitus, & calamitatum causa fuit. 226
homo actu tantùm immortalis erat, nõ aũt potestate. ibi.
homo si non peccasset, post lõgum æuum omnes in cœlo immortalitate donati fuissemus. 227
hominis natura, post Adæ lapsum, quot & quibus ex posita sit malis. 217
quicquid homo concipit, illud est homo. 8
hominis ingenium ex patria, & educatione censetur. 225
homo ictus fulmine cur iaceat supinus. 198
hominis imbecillitas quanta. 256
homo homini lupus. 230
homo ignorat futura. 77
homo veneno caret, igitur fascinare nequit. 224
homines i lupos cõuersi. 167
homines in lupos per stagnũ quoddam in lupos mutari, & per annos nouẽ cum cæteris lupis congregati, & eo tẽpore peracto, in pristinam redire formam. 167
homo in lupi specie vulneratus à venatore quodam. 168
homines p aera à dæmonibus uecti. 177
homines tum à bonis, tum à malis angelis per aera ferri. 179
hominum in animalia mutationes nõ esse veras, sed secũdum apparentiam. 172
humida qualitas quo pacto noxia. 33
hyacinthus lapis obest fascino. 56
hyæna vmbræ suæ cõtactu canes obmutefacit. 18. & eius vis in homines, & canes dormientes. 18
Hyęnę frontis corium fascino resiste-

resistere creditum. 55
hyænæ pili ad philtra componenda percommodi. 41
hyænæ æstus ut impeditur. 18
hyssopum contra fascinum salubre. 56

I

Iacob gregis prolificatio diuersicolor vnde. u. 93
Iacobi Verardi uxor oppressa ueneficio. 247
Icterus auis morbum attrahit ictericium. 5.15
Ideę existunt in mente diuina. 74
Ideales rationes in diuina mẽte, sunt ualidissimæ procreãdi causæ, quoad materiam & formam. 80
Idola Ægypti aduentu Christi ceciderunt. 177.178
Idolorum cultura, totius mali causa, & initium, & finis. 222
Ieiuniũ dæmones eijcit. 528
Iesu nominis quanta, & quàm magna uirtus. 254
Illyrij effascinant visu. 208
Imaginationis natura, ac munus. 63
Imaginationis vis mira. 7
Imaginatio diuinandi vires affert secum. 76
Imaginatio cuilibet sensui similis. 113
Imaginando futura præsciri nequeunt. 79
Imaginatione animæ immutatur spiritus. 5
nõ per imaginandi vires, sed per dæmonum auxilium occulta quædam, & futura præsciuntur. 80
Imaginatio in suo vel in alieno corpore nihil immutare potest. 73
per Imaginãdi vim quo pacto occulta & futura prę sciri queant. 75
Imaginatio rerum formidabilium picturæ similis. 73
Imaginationis potestas absq; specie & actu quidquam agere nequit. 70
Imaginationem non perfectè ad imitandum assequuntur bruta, vt homo. 65
In imaginatione simulacra formata tenuem & spiritualem habent essentiam. 74
Imaginatione corrupta, multa mẽti sese offerunt spectra. 68
Imaginandi actus extra imaginantem non transit. 72
Imaginationẽ nihil ad prolis similitudinem efficere. 90.91
hac de re Lucretij versus. ibi.
Imaginatio attingere potest externa corpora. 7
Imaginationis vis in mulieris concubitu. 9
Imaginationis falsæ mirus effectus. 66
Imaginatio speculi similitudinem præ se fert. 71
Imaginatione uehementi alijs perniciem inferri, & effascinari. 2.3.5
Imaginatricis vis loco, in brutis est ęstimatiua. 65
Imaginationis nomine tria signi-

gni-

gnificari. 70
Imaginationem à supercælesti bus substantijs adiuuari. 8
Imaginationis spiritus quã acutus, atque subtilis. 9
Imaginationis spũs seruus. 7
Imaginatio cur nobis sit insita. 70
Imaginatione futura prædicere. 9
Imaginationis duo obiectorũ genera. 65
Imaginationis definitiones diuersæ ex diuersa Philosopho rum schola. 64
Imaginatio falsa vnde nascatur. 69
de aliquid impetrando plures modi. 29
Impijs deus furatur, vt tribuat iustis. 93
Impostura plurium incantatorum. 141.142
Incantantiũ verba timent serpentes. 23
Incantatis medici mederi nequeunt. 216
Incantationes verba sunt animas rationales decipiẽtia. 22
Incantationibus equos, tauros canesq; ferores sedari, sanguinem sisti, &c. 24
Incãtatoris etymologia. 157
Incantatorem in bonam accipi aliquando partẽ. 157
Incantatores falso opinãtur se quò velint, transferri. 182
Incantatores qua pœna plectẽdi. 3 147
de Indorũ supstitione narratio & historia. 183
Industria dęmonũ dolosa. 83
Inertiæ damna. 255
Infantes monstruosi ex imaginatione matris editi. 10
Infantes mori fascino. 208
Infantes eiulatu proprio sibi nocent. 45
Infantia attribuitur lunę. 32
Infans dæmoni similis, qui in lucem editus, protinus saltare cępit. 11
Infantes cur frequenter parentum signa, & notas referũt. 9
Infideles à dæmonibus possidentur. 154
Ingenij humani varietas. 11
Insania quibus causis fit. 68
Instabilitas ascribitur lunę. 27
Insulę multę factę sunt, quę prius iunctæ erant. continenti. 21
Intellectus hominum inferior dæmone, ordine naturæ. 87
Intellectus seruit sensibus, & sensus seruiunt ĩtellectui. 242
intellectus ad res vniuersales dirigitur, sensus verò ad particulares. 28
intellectus per simulacra particularium, res à sensibus perceptas intelligit. 63
inuidia qd sit ex Cicerõe. 214
inuidia pallore totũ inficit corpus. 16
inuidia pascit in viuos, & post fata quiescet. 61
inuidia mali habet rõnem. 37
inuidia fascinatorum contaminat corpus aliorum. 37

inuidi ad fascinandũ apti. 49
inuidere pro fascinare frequẽter sumi. 213. 214
inuidos ad Saturnũ planetam referri. 29
io in iuuencam conuersa. 170
iphis amoris interijt impatiẽtia. 40
iracundi cur familiaribus, & amicis, graues, ac difficiles esse soleant. 45
ad irã dæmones excitãt. 235
iratus est feræ similis. 50
iubilæum Iudæum, & Christianum. 151
iudicare non oportet secundũ faciem. 67
iupiter quòd decima hominũ pars sibi non fuisset immolata, magnas & miras Italis induxerat calamitates. 175
iupiter Lyceus humanis colebatur hostijs. 167
iuramẽtum per genium apud veteres solenne 177
iustitia imperatoris filia gladiatoris cuiusdã amore correpta, quonam amuleto liberata. 58
iuuentus attribuitur soli. 32

L.

LAcertæ ad philtra facienda percommodæ. 41
lacertarum oua quo calore foueantur. 116
lactis pluuia. 31
læti qui propriè dicantur. 242
laminarum actio dæmonibus ascribenda. 192
lanam pluere. 31
de lanitij colore, Plinij opinio mira. 94
lapides preciosos fascinatis multùm prodesse. 56
lapides è cęlo cadere instar pluuiæ. 31
lapidem grandem in flumen ægos ex aere cecidisse. 200
lapis ex fulmine cadens qua ex materia fiat. 198
laruæ, dæmonum nomen. 175
lasciui à pudicissimis corporibus, etiam moribundi, se tẽperare nequeunt. 45
lateres coctos pluere. 31
laurus icta fulmine, contra multorum opinionem. 197
lemures, dęmonũ nomen. 175
leo natura calidus. 126
lepus natura siccus. ibid.
leporis marini qualitates, & vires miræ. 19 20
lex pontificia de procurandis, & expiãdis fulminibus. 30
legis dempto cultu, Dei amittitur gratia. 238
liberum patrẽ quo pacto propitiabant antiqui. 56. 57
libidinis fomites & robur. 245
libido adscribitur Veneri planetæ. 8. 27. 186
librorum sordidorum lectio vitanda. 255. 256
lilium contra fascinum salubre. 56
limbus ante Christi aduentũ, bonorum hoium locus erat, 178. qui postea destructus fuit. ibid.
linguas turrim ædificantium

deus

deus cur diuisit. 140
lingua fascinari. 3
lippitudo an alienis oculis incutiatur. 117
lippitudo non, nisi oculis, nocet: igit fascinare nequit. 125
lippitudinis morbus solo contrahitur contuitu. 15
contra lippitudinem amuletũ in charta duabus literis Græcis π. & α. scriptum. 26
literas à natura non esse, sed ex hominum voluntate. 140
literæ hieroglyphicæ. 171
de ijs, qui collo literarum figuras suspensas portant. 158
locustæ verbis & characteribus è vineis & viridarijs arceantur. 23. 159
loquaces à dæmonum insidiis immunes esse nequeunt. 261
loth vxor an per dæmones in salis statuam fuerit conuersa. 162
lucretius poeta amatorio poculo correptus sibi intulit manum. 41
lucullus, imperator clarissimus, amatorio poculo periit. 42
ludi Brabantiæ, in quibus memoratu dignum quid accidit. 11
ad luem compescendam Romanorum mos. 56
luminis diffusio quadruplex. 108
luna iuncta Ioui ad obtinendum aliquid. 29
lupinas chordas agninis esse contrarias. 29
lupinæ chordæ agnorum chordas sibi iunctas frangunt. 20
lupus ei adimit vocem, quem prior videt. 5. 14
lupi quo pacto voce à se conspectos priuare dicantur. 115. 116
lupi caudæ virus amatorium inesse. 41
in lupos hoïes conuerti. 167
lux, omnium qualitatum nobilissima. 184
lux duplex: una mortalis, altera immortalis. 12
lux. rerum omnium præstantissima oculorum causa creata. 12
lux actu colores reddit. 110
lux omnia penetrat, fouet, ac moderatur. 185
lux cælestis vitali quadam vi prædita. 185
lucẽ comitatur calorem. 185

M

MAcilenti effascinant. 51
Magnetis mystica virtus. 14
magnete ferrum attritum cur ad septentrionẽ spectet. 132
de magnete Lucretij versus. 34
magos nasci. 207
magorum Ægyptiorum virgas in veros serpentes fuisse conuersos, ex D. Augustini sententia. 162
magorum impostura ibi detegitur. 163
magus, qui taurum prostrauit

verbis prolatis. 23
magicæ artis ludibria. 163
mala omnia ex originali peccato fluxere. 227
mala quæ per infectionem cõmunicantur, sunt multiplicia. 125
mala p dæmones inflicta piis, & iustis, ipsorum augent præmia. 239.240
mala dæmones infligũt hominibus, Deo permittente, & iubente. 154
qui maledicunt parentibus, vt punientur. 155
maleficio homines ligari. 6
malitiam ad Saturnum plane tam referri. 31
manes, demonum nomen. 175
marcus Herennius sereno die ictus fulmine. 30
mare à terra multis in locis recessit. 211
mare insuper in terras irrupisse multaque loca sicca & habitata legitur circũdasse. 211
mare mediterraneum excursu Oceani factum. ibid.
mares matri, & fæminæ patri sæpe similes. 94
Mariæ virginis deiparæ templum à Nazaret ad Loretam translatum ab angelis. 181
marmaritis herba, vim dæmonum euocandorum habens. 184
marsi, serpentum incantatores. 147
mathematici & philosophi discrimen. 148
matrimonium qui ineunt, vt suæ libidini vacent, super eos dæmones pñtem habẽt. 253
matrimoniũ qnibus viis à dæmonibus impediat. 248.249
D. Mauritij cœnobium, cuius si monachorũ aliquis ægrotauerit, eiusdem conualescentia vel mors facilè præsagit, & quomodo. 193
medea à dęmone per aerem portata. 177
medelæ corporis varius modus. 251
medici de ægrotorum affectibus coniicere possunt. 85
de medico spes quo pacto salutaris est ægroto. 105
de Medico frequenter ægrotantes sanat opinio. 22
Melancholici frigidi, sicci, & atri. 75.76
Melancholicis diuinandi virtus attribuitur. 75
Melancholicis purgatiores rerum species insunt. 76
Melancholici fascinatores. 51
Melancholicus humor dæmonibus aptus. 240
Membranæ corporis animalis exangues, & frigidæ. 127
nescia mens hominum fati, sortisque futuræ. 77
Mentes simplices corpora cælestia mouent. 174
Mentes simplices, quarũ Aristoteles meminit, ipsi sunt angeli. 182
de Mentis intentione sententia Platonis. 22

Mentes hominum fascino turbari. 5
Mentes superiores, vide Angeli vocabulum. ibid.
Menstruũ muliebre quàm dānosum. 8.14
Menstrui muliebris virus potentissimum, & maximè noxium. 47
Messes ex agro in agrum traduci fascino. 4
Metallorum cuique planetæ singuli præsunt. 29
Metallicæ laminæ cum characteribus insculptæ damnandæ. 190
Metallorũ vsus in fascinis. 29
Metamorphoses poeticæ ibi plures cum exemplis propositæ. 170
Metempsychosis Pythagorica. 170
Methodus duplex, compositionis, & resolutionis. 205
Miluus in cælo cognouit tempus suum. 79
Miracula naturæ non nimis anxiè rimanda. 5
Miseriæ propriæ vtilis consideratio. 257
mõstrosi fœtus vnde nascãt. 95
monstrorum in Germania nascentium causa. 240
Montem facilè dæmones mouere possunt. 210
morborum origo ex Gal. 130
morborum origo à corporum dispositione. 52
morborum genera verbis arceri. 25
morbos varios hominibus & pecoribus à dæmonibus immitti. 83.175
morbos quosdam ex semine propagari. 95
morbos Christus pellebat sermone, & mortuos excitabat ad vitam. 145
morbos per dæmones illatos medici non expellunt. 120
morbos abigi carminibus. 24
morum prauitas à cælestibus corporibus dari non possunt hominibus, & cur. 188
mors, pœna peccati. 227
mortem non fecit Deus, sed impij manibus & verbis accersierunt illam. 226
mortuum vllum nullus excitauit magus, vel dæmon. 162
mortuis non insultandum. 61
motuum differentia. 173
motus triplex. 101
motus idẽ ẽ totius & partis. 174
motum primi cæli vitam omnibus rebus suppeditare. 185
motus cæli secundum partes nouus. 189
quod motu primo mouetur, cætera mouet: atque eo quiescente, cuncta quiescunt. 185
puluis, in quo mula se volutauerit, amuletum contra amatorium fascinum. 57
mulier natura mutabilis. 50
mulieres prægnantes sæpe carbones, sæpe cineres appetunt, &c. 98
mulieres in concubitu imaginatio mira. 9

mulie-

mulieribus coniugatis circa genialem lactum elegantes imagines sũ pro ponẽdæ. 11
mulier, quæ per imaginationem concepit & peperit Æthiopem. 10
mulieris prægnatnis desideriũ an fœtum macula aspergere possit. 97
mulieres menstruatæ inficiũt specula. 14.116
mulierum crines cremati odore suo expellunt serpẽtes. 47
mulieres abortum facere, dęmonum malitia. 175
mulierum excrementa perniciosa,& cur. 50
mulieres menstruales cõtactu vites in perpetuum lædunt, rutã & hederas mori faciũt, apes tactis alucaribus fugãt, &c. 47
mulieres mergi nequeunt, ne veste quidem gtauatę. 13
mulieres quot modis fascinare queunt. 8
mulieres cur natura sua effascinent. 50.51
mulierculæ fascinatrices. 4
mulieres stabulariæ, quæ in iumẽta vertebãt homines. 164
mulierem Anglicanam arte magica illusam, in aerẽ horrendis clamoribus fuisse raptam. 180
mulieres venustæ fascino patent. 54
mundus ex nihilo creatus. 145
mundum hunc inferiorem superioribus nationibus esse contiguũ oportuit, ut omn virtus eius ĩde gubernet. 186
mures verbis capi. 23
musæ, dæmonum nomen. 175
musicę vis mira narratur. ibid. 152.153
mustella eiulatu miro in bufonis os se deuorandum inuehit. 115
mutinus Deus, in cuius pudendo sinu nubentes primùm sedebant, vt illarum pudicitiã prior Deus delibasse videretur. 206
mysteria AEgyptiorum. 171
mysteria non in vulgus proferenda. 171.172

N

NAbuchodonosor quo pacto in brutum conuersus. 167
nanus quidam mirum in modum suspiciosus. 69
narcyssus amore sui captus, interijt. 44.45
nares, spiritus sũt meatus. 127
natura, unum est agendi principium: ars, alterum. 43
natura arte prior. 46
natura nihil frustra, nihilque vnquam otiosum agit. 224
natura ita rerum omnium causas ordinauit, vt ad vniuersi conseruationem, non ad destructionem pertinerent. 212
natura sagax & prouida sui, ùt in brutis apparet. 78
natura tempore exercet actionem. 129
nemesis ab antiquis contra fascinum

scinum inuocata. 55
nerui humiditatis & siccitatis mediã naturam habent. 127
neruorum origo, cerebrũ. 127
neruorũ opticorũ munus. 106
neuri populi æstate in lupos mutãtur, deinde in pristinã faciem reuerti sibi videñt. 167
niues rubentes in Armenia conspici. 200
noe ebrius à filio Cham magico carmine castratus, sterilisque redditus. 26
nomina rebus omnibus Adã imposuit. 140
nomina omnia arte, non natura esse dicuntur. 138
multis ꝓbatur argumẽtis. 139
nomina nostrarum intentionum sunt signa. 140
notitia ab obiecto & potestate gignitur. 110
nubes solicitari carminibus. 201
numeris constant, qoæcunque in hoc orbe continentur. 148
numerorum sonorum vis incredibilis. 26
numeris omnia constare, ex Pythagoræ doctrina. 147
numeros Plato clariores & apertiores reddidit. 147
numerus impar mas, impar fœmina. 148
numeros impares ad omnia cæteris uehementiores esse. 25
numerorum symphoniacorũ vis. 151
numerus septenarius, rerũ omnium ferè nodus. 148
numerum septenarium magnæ religionis esse ostendunt Iudæi. 151
numeri an vim habeant fascinandi. 147
numeris qñ quædam insit vis. 150 & quinã doctores Christiani eis virtutem multam tribuant. ibid.
nuptiarum Atheniensium ritus. 57
nymphæ, dæmonum nomen. 175

O

Octimestris partus cur non vitalis. 149
octonarius numerus plenus. 148
oculorum descriptio. 106
oculi definitio. 105. & eius munus. ibid.
oculi, alter animus. 13
oculis debetur cognitio philosophiæ. 107
oculi bini cur singulis animalibus à natura dati. 105
oculi ignei. 14
oculi affectuum animi indices & nuncij. 12. ac duces fidelissimi. 13
oculorum obiecta, colores. 107
oculi inter se habent vnioné. 106.
oculorũ motus quatuor. ibid.
oculi à terra vno ictu cælum pertingunt, mundique fines coliustrant, &c. 13
oculi nostri sæpe falluntur, vnde

de à dæmonibus facilè præstinguntur, & fascinātur. 164
oculorum mira virtus. 5
oculi concaui, fixi, & irati inficiunt fascino. 51. itemq; truculēti, ac tetri, exemplum mirandum. ibid.
oculis quorundam pūctiones infligi. 16
oculus quo pacto tam sępe fallitur. 66
oculi capiuntur voluptatibus ac rerum uisarum alliciūtur amore. 15
oculus vrens fascinat pueros. 3. 5
oculi cæsij, glauci, & virides quo pacto fascinant. 119
oculi hominum ponticorum adeò sunt noxij, vt nulli rei parcant. 16
oculi adeò vim habēt vitiosā vt in alios proprium eiaculētur vitium. 15
oculi inuidorū vulnerant. 16
oculus geminam habens pupillam, vim maximam denotat fascinandi. 13
historia de quodam oculum fascinantem habente. 54
oculi singuli quarundam mulierum geminam pupillā habentes, vbique nocere comperti sunt. 13
oculis gallus gallinaceus timorem incutit leoni. 14
oculis lupus adimit vocem. 14
oculi canum tantam habent vim, vt aciem aliorum perstringant, sæpius etiam penitus excæcent. 15
oculis enecat basiliscus. 14
oddo Danicus, insignis pirata & magicus, absque carina, mare penetrans, concitatis carmine procellis, aliena euertebat nauigia. 180
odium, fascinationis species. 42. ad fascinandum aptum. 49
odium in repugnantia consistit. 219
odij definitio. 37
odium mali habet rōnem. 37
ex odio intectus contrahitur dolor. 38
odium quænam nostræ voluntatis obiecta cóplectat. 219
odium excantatione inferri posse. 8
odores redit calidum exhalās. 110
olēpis, celeberrimis uatis de capite humano, in mōte Carpio inuento interrogatio subdola. 26
in oleum feruens qui immittunt manum. 141
oliuetum, quod in alterā viæ publicæ partem translatum fuit. 34. 210
ophiones hoīes serpētū ictib. solo cōtactu medent. 20. 47
opinio aliquādo pro fide. 156
opinio iuuat plurimum ægrotantes. 22
opinione sæpius, quàm re, laboramus. 67. 28
opinione fascinari. 45
in opus alienū ingeniosus est

improbus. 61
oratio, quædam est quantitas, quæ agendi principium esse non potest. 142
orationis triplex reperitur genus, in intellectu, voce, & scripto. 21
oratio, qua mens in Deum eleuatur, dæmones validissimè confodit. 258
orationẽ Dominicã in herbis colligendis dicere, nõ superstitiosum est. 159
in oratione triplex error contingere potest. 158
oratio Tusciæ Vestalis, quæ aquam cribro tulit. 24 & 25
orchys herba obsistit fascino. 55
ordo, est bonum vniuersi 160
ordo mundi, ipsius pars præcipua. 173
oscitantes cur signo crucis os nostrum muniamus. 155
osores se vlciscuntur fascino.
ossa frigida, & sicca, & corruptioni contraria. 127
othinus illusor vehementer insignis de quo mira narratur historia. 180
otium multorũ vitiorum causa. 255
oues verborum prolatione fascinatores lacte priuant. 155

P

Palmarum lignum fascino resistere. 55
parentibus vtrisque cur fœtus in diuersis partibus sit similis. 92
parentum in filios execratio quid faciat. 15. 155
parentum in filios execrationes perniciosæ. 25
partum septimestrem viuere, octimestrẽ mori. 148. cur. 149
passio & actio duntaxat per cõtactum fiunt. 110. 111
peccatum est character dæmonum. 87
peccatorum grauium differentia. 239
peccatum originale, omnium malorum causa. 227
peccatum originale lactat, actuale nutrit, & roborat. 222
peccato Adæ subijcimur omnes. 239
peccatum mentem & rationẽ obscurat, quamuis non extinguat. 222
peccatum, ad quod homines à dæmonibus magis solicitãtur. 249
peccati causa tollitur gratia, non natura. 140
pecudes effascinãt aniculæ. 16
penates, dæmonũ nomen. 175
periculum qui amat, peribit in eo. 254
persuasio reperitur in ijs, quibus nõ ẽ fides, vel opinio. 156
pestis ex cometis nascens. 30
pestis Romana ab illa, q̃ ĩ deserto in Israelitas est grassata. 213
ad pestem compescendã mos Romanorum mirus. 56
pestem cantu dicitur sustulisse Thales. 153

D. Petri vmbra quantam haberet virtutem. 146
phaethontis è cęlo casus à miraculoso die temporis Iosue sumptus. 212
phantasiæ etymon. 64
phantasia potissimum impressiones dęmonũ recipit. 244
phãtasię & cordis cõsẽsus. 242
pharmachum in Æthiopia lethale, cuius sudor tabẽ fascinantẽ affert corporibus. 51
D. Philippus apostolus ab angelo in Azotũ translatus. 181
philomela in lusciniam mutata. 170
philosophis non tantũ tribuẽdum, quantum ueritati. 61
philtra quibus ex rebus maxime componantur. 40. 41
philtris qui citiùs inficiũt 54
philtris mortem inferri, probatur exemplis. 41. 42
phyllis amoris impatientia laqueo vitam finiuit. 39. 40
phyteuma herba amatoriis miscendis efficax. 41
pictorum & histrionum comparatio. 64
picus rex à Circe in auẽ sui nois fuit mutatus. 167. 168
pietate vera homo destitutus, in quot & quanta illabitur scelera. 222
pileus ventosus Henrici regis Suetiæ. 201
pili natura sicci. 127
piper quo pacto sternutamentum excitet. 136
piscis Tobiæ contra dæmones. 241
planetę septenario definiti sunt numero. 148
planetarũ singulorũ uis. 8. 9
planetæ quo ordine fętibus in utero præsint. 31
planetæ in oculorum gratiam formati. 12
plantarum iuuentus & senectus. 209
planetas septem hominũ ætates totidem gerere. 31. 32
planetis singulis singulos hominis affectus adscribi. 186
planetas humanos affectus gubernare. 27
planetæ singuli singulis præsunt metallis. 29
plantæ cur sensu careant. 189
platani folia vespertiliones abigunt. 19
plũbo dominatᷣ Saturnus. 29
pluuia quadraginta dierũ & noctiũ diluuii tempore. 151
pluuię prodigiosæ & mõstruosæ unde nascantur. 31
pluuię lactis, sanguinis, carnis & ferri an fieri queant. 200
pluuiæ à fascinatoribus excitantur. 155
poetæ sacram scripturam profanarunt. 212
pollutionem in somno procurari carminibus. 24
pontici homines adeò fascinãtes habent oculos, vt nulli parcant. 16
populi fascinantes, non ui propria, sed dæmonũ arte. 208
porphi ius christiani nominis

nis hostis. 178
eius testimonium de idolorũ Ægypti casu, ad Christi aduentum. ibid.
portentum de homine quodã lupi formã iuduẽte, & ĩ illa forma sagita vulnerato. 168
de potentia ad actum nihil reduci potest, nisi per rem, quę actu habeat esse. 80
potentia & actus simul esse queunt. 139
potestas duplex in rebus cunctis, vna naturalis, altera obedientiæ. 161
prædia, quæ in contrarias sedes profecta sunt. 210
prædictio, cur diuinatio dicatur. 82
prædictio futurorum, vide diuinationis vocabulum prægnantium mulierum desideria, vide vocabulũ mulieris.
præmia bene honesteque uiuentium. 228
præsagia, vide futura p̃dicere.
præsidẽtia adscribitur Soli. 27
præstigiatoris cuiusdam mira facinora. 168
præstigiæ quorundam magorum miræ. 164. & 165
priapi penis. 205
priapus in nuptijs, seminum Deus, ne fecunditas impediret fascinatione, colebat. 206
princeps huius mundi foras eiectus. 179
principijs obstandum. 254
prodigia Catilianiana. 30
per prophetas falsos deus suos quandoque tentare consueuit. 162
prothei in uarias & multiplices figuras mutabilitas. 189
prudentibus diuinandi uirtutem inesse. 76
prunis cãdẽtibus insistere. 24
psammetici opinio de primo hominũ idiomate refellitur. 139
psitacus quo pacto humanam uocem imitatur. 65
psylli populi à rege Psyllo sic uocati, odore suo sopiunt serpentes. 247
puella ueneno nutrita, secum coeuntes interimebat. 46
puero in matris utero ut imprimantur signa. 97. 98
pueri obnoxii fascino. 54
pueri ut fascinentur. 6
pueri fœdis hominis irati oculis quandoque læduntur. 121
pueros effascinant uetulæ. 16
pueri quoque fascinant. 48
pueritiam Mercurio tribui. 32
pueri eiulatu proprio sibi nocent 45
pulchritudo mundi in ordine suo cernitur. 173
pulchritudo patet fascino. 54
puritas animi seruanda. 260
putrefactionis definitio. 125
pyramus amore perijt. 40
pyrrhus rex in dextro pede habuit pollicem, cuius tactus medebatur lienosis. 48. qui cremari non potuit. ibid.
pythagorę opinio de Deo, anima b. & rerũ uniuersitate. 147

pythagorę metamorphosis ibi descripta uersibus. 170

Q

Quadragenarij numeri mysteria. 151
Quadrata, si procul spectētur, rotunda videntur. 66
Qualitates primæ quatuor. 17
Quercus ad fascinum venatorium dirimendum. 56

R

Ranæ ex aere cadētes. 199
Ranæ à magis Ægyptiis factæ, non ueræ, sed spectra e re. 163
ratio nostra lapsu primorum pareutum cęcitatis tenebras contraxit. 222
ratio peccatis grauiter sauciatur. ibid.
ad rationalem partem requiruntur tria. 156
ratio omnium rerū reddi nequit. 4.5
religione vera in homine extincta, quot & quāta ei obrepunt facinora. 222
remora pisciculus, sęuientibus etiam uentis, sistit naues. 14
remoram piscem naues minimè sistere posse. 131. 132
res nec veræ nec falsæ propter affirmationem vel negationem nostram esse. 144
res per simulacra cognoscuntur. 137
resolutio compositioni admodum contraria. 205
respirationis effectus. 52
de respirationis vsu uariæ philosophorum sententiæ. 128
rex francorum hæreditariam habet uirtutē, qua tactu medetur strumis. 48
regum deus præcipuam curā gerit. 194
rheubarbarum euangelicum. 146
rhodus insula recessu maris apparuit. 121
rubedo cęli serotina quo pacto fiat, & quid p̄sagiat. 144
rubetæ philtris componendis aptissimæ. 41
rubetæ osciculū prohibet amorem. 57
rubor non semper coniecturā facere debet. 67
ruta iuxta brassicam sata cur arescat. 137
ruta fascinatis amuletum. 55

S

Sacerdotes remittendi peccata potestatē haben. 257
sacerdotes fulguratores, qui fulmina procurabant, & expiabant. 30.202
sacramentum fit, Dei verbo ad elementum accedēte. 145
sacramenti confessionis vis & efficacia. 257.258
sæui homines ad martis planetam spectant. 8
sagittæ eductæ corpore, si terrā nō attigerīt, subiectę cubātibus amatoriū efficiunt. 41
saliuæ Iesu Christi virtus. 146
saliua Vespasiani medebatur morbis. 48
salomon tanto amore mulierum

rum ardebat, vt illarum idola ueneraretur. 119
salutatorũ impostura. 141. 142
salutatores propè ĩcredibilia efficiebant salutationibus, ẽt canũ morsus curantes. 48
sampson in capillitio mirabilẽ continebat virtutem, qua quibuslibet rebus aduersis resistere poterat. 48
samuelem non excitauit Pythonissa. 162
sanguis temperatum habet calorem. 127
sanguis è naribus effluit, cum res rubras mẽte cõcipimus. 11
sanguinem vndecunque fluentem sisti carminibus. 24
sanguinem pluere. 31
sapiens Stoicorum, vitijs omnibus liber. 67
sapores efficit humor neruũ gustatiuum penetrans. 111
saphirus lapis prodest fascinatis. 56
sappho puella ob amoris impatientiã, vitam cum morte commutauit. 40
saræ viri septem vita priuati. 249. 249
satanas trãsfigurat se in angelum lucis. 182. 183
saturnus in equum conuersus. 170
saturno humanæ immolabantur hostiæ. 175
saturnus planeta frigidæ & siccę naturæ, ob id malitiam infert. 31
satyri dæmonum nomen. 175
satirion obsistere fascino. 55
scamandrus amnis oues reddit flauas. 94
scientiarũ capessendarũ vim à natura habẽt homines. 139
scire, est per causam propriã, & non communem. 131
scorpio prohibetur, ne vibret ictum, dicendo Bud. 25. 26
scripta cur fuerint inuenta. 137. 138
scripturæ sacræ authoritas anteponenda cuiuis humano iudicio. 60
scriptura sacra nõ semper de re, quæ verè est, loqui consueuit. 156
in scripturis diuinis multa ex gentilium scriptis usurpantur. 214
segetes à fascinatoribus excantari. 3
segetes lætæ fascino patẽt. 54
seleuci regis mira in filiũ Antiochum pietas. 40
seminis humani genera duo 149
seminis utriusque parẽtis vis, & natura. 95
senectutis incommoda. 129
senes frigidi, nigri, e liuidi. 129
sensatio speciem recipiendo fit. 110
sensus omnes capiti tanquam ministri, atque stipatores, dati sunt. 127
sensus non res ipsas, sed rerũ sqecies percipit. 71
sensuũ externorũ obiecta. 65. & quando ipsi circa proprium

prium obiectum fallantur, & quando non. 66
sensus intellectui seruiunt, & intellectus sensibus seruit. 242
sensus ad res particulares dirigitur, intellectus uerò ad vniuersales. 28
sensuum passio est instar celerrimæ percussionis. 64
sensus ab eo quod percipit, denudatus est. 104
sensus sæpe falluntur, ideo à dæmonibus facilè præstinguntur. 164
sensus cordis duplex. 84
sensus hominū futuros solus Deus intelligere potest. 85
sensus animi præsens quotuplex. 85
sensus animi nostri uolatiles fieri, & ad planetas referri. 29
sensus externus intuitiuam tātùm habet notitiam. 113
septenarius numerus, rerum omnium ferè nodus. 148
septenarium numerum magni mysterij fuisse, ostendunt Iudæi. 151
septimus masculus, nulla interiecta fœmina, mirabilē creditur habere virtutem. 48
sermo Dei omnipotens. 145
sermo diuinus pinguissimus. 61
sermo, animo laboranti medicus. 145
sermo an à natura: hac de re historia faceta. 139
sermo Dei ab omni falsitate purus. 60
serpentes ueneno pro armis muniuit natura. 224
serpentes sibilo solo distantia magna absentes enecant. 20
serpens quernis frondibus cōtacta moritur: & in uestigio hæret gressus, iniecta Ibidis penna. 18
serpens, quē lancea interfecisset miles, totum eius corpus tactu mortificatū effecit. 18
serpentes sistuntur uerbis. 23
ad serpentes cur uerba dirigi, dæmones gaudent. 156
serpentes quo pacto senectutem deponant, & reiuuenescant. 230
serpens antiqnus in abysso ligatus. 179
serui ab irato domino obiurgati mors. 51
seruitutem peccatum originale peperit. 222
sicca qualitas quomodo noxia. 33
sicilia olim terra cōtinens. 211
sidera in oculorum gratiam formata. 12
sidera, corporum omnium cōmune principium. 184
siderum uirtutes inferius ve-huntur, & quomodo. 33
sidera è cælo ad terras deripi posse, ex quorundam sententia. 9.29
siderum in homines quanta virtus. 89
sigillum quomodo vim habeat imprimendi. 75
signis cælestibus calamitates futuras Deus præmonstrare solet.

solet. 192
simile à simili trahitur. 135
simile sibi quisque procreare studet. 95
similitudines rerũ nihil penitus efficere ualẽt, prærerq̃ rerũ ipsarum imagines ostendere. 74
Simon Magus se Christum esse dicẽs, & in cælum uolans, ad D. Petri preces, in terram deiectus. 179
simplicia compositis ordine naturæ præunt. 32
simulacrum rei cuiusdam non plus habet virium, quam imperatoris imago. 74
de Socratis genio assiduè ei loquente. 177
Solanum furiosum, herba, qua dæmones inuocantur, &c. 183. & 184
solertia adscribitur Mercurio planetæ. 27
Solinus, asecla Plinij. 3
Solis operationis diuersæ 185
Somnium ĩ uisione nocturna, ex uerbis Iob patriarchæ, & Ioelis prophetæ. 79
in somno à dæmonibus frequẽtes fiunt apparitiones, & uariæ. 175
sonorum musicorum virtus. 151. 152.
sonorum secreta miracula. 20
sonos reddit localis motus aerem verberans. 110
sonori numeri incredibiles in nobis pariunt effectus. 26
sortilegi falsò putant se, quò velint, à dęmonibus trãsferri. 181
sosigenes, Alexandri Aphrodisei præceptor. 113
species vniuersas in mũdo contentas, ex nihilo creatas. 145
species intentionales. 36
speciebus quo pacto vtatur anima. 102
species in imaginatione existẽtes, nõ uiuæ ac ueræ species, sed rerum viuarum ac verarũ similitudines. 71
Specierum intentionaliũ vis. 104
spectra, quæ ægrotis apparere putantur, vnde nã oriantur. 68
specula omni mutationis genere carent, ideò similitudines in illis relucẽtes abeunt, & redeunt, sine ulla speculorum mutatione. 71
specula si essent animata, rerũ imagines ipsis, sicut cæteris animantibus, offerrentur. 72
speculi materialis, & spiritualis discrimen. 89
in speculis quæ relucent, non sunt veræ formæ, sed quædã vmbræ. 71
spes, sæpe sanitatis causa. 22
spiritus animales à cerebro p totum corpus diffunduntur. 127
Spiritus animę deseruiunt ap
petitui. 97
spirituum immutatio in oculis fit. 5
spiritus maximè uitalis ut fascinanti virtuti cedit. 34

aja-

stagnum, quo in lupos mutabantur homines. 164
Stellarum vis quo pacto in inferiora corpora influit. 33
stellæ compositorum respiciũt species, omnesque proprietates instillant. 33
stellarum aliæ fortunatæ, aliæ non. 28
stellæ nobis uitam infundunt. 185
stellas maleficas appellantes arguuntur ab Origene. 188
stellæ, licet cũ cælo simul moueantur, stare videntur, idq; ob nostri aspectus errorem. 66
sterilitatem frugum dęmones, Deo uolente, inducere possunt. 83
sternutãtes cur salutẽtur. 155
strabones inficiunt aspectu. 51
strumas sanat rex Galliæ hæreditaria virtute. 232
substantiæ simplices corpora cælestia mouent. 174
substantia cognita, accidentia ab ea fluentia facilè cognoscuntur. 32
sudorem quorundam cõtactis corporibus afferre tabem. 19
summa queque facilè deturbantur. 44
superficies actionis expers. 191
superstitiosorum illusiones à dæmonibus excitantur. 143
surdi omnes, sunt muti. 139
syluam dæmones facilè mouere possunt. 210
symbolum apostolorum in colligendis herbis dicere, pium est. 159

T

Tactus quid. 122
Tactus omnium sensuũ præcipuus, & præstantissimus, & maximè necessarius. 17
tactus an sit multiplex. 123. 124
tactus obiecta, quatuor primæ qualitates. 17
tactus obiectum omne vel gratum, vel molestum. 124
tactus constrictio, ac dilatatio vnde. 124
tactus animalis, uitæ principium, & finis. 122
tactus organum quod & quale. 17
tactus vsus duplex. ibid.
tactus expertia animalia nulla. ibid.
tactus res percipit præsentes. 122. eiusque munus. ibid.
de tactu sensorio sententiæ uariæ. 123. 124
tactus quorumdam hominum salubris, quorumdam uerò noxius. 19
tactu fascinum inferri. 17
tactus Vespasiani salutaris. 48
tangibiles qualitates tactum mouent. 111
tauris natura pro armis cornua est largita. 223
taurum verbis prostrauit incantator in auriculam uerbis prolatis. 23
taurus furens, alligatus ficui, mansuescit. 19

taurus,

taurus, signum zodiaci, cœlo dominatur. 186
tempestates maris compescũt magi in fauorem Xerxis præfectorum. 202
templum D. Mariæ Virginis à Nazareth ad Loretam ab Angelis translatum. 181
temporis tres partes. 81
temporũ distinctio nobis, non Deo, adscribitur. ibi.
tenebræ vetustatis aduentu Christi ceciderunt. 177
tereus in vpupã mutatus. 170
terpander seditionem cantu sopiuisse fertur. 152.153
terrarũ varia discrimina. 200
terras multas nasci non solùm fluminum inuectu, sed etiam maris recessu. 211
terra pinguis ad sterilitatem deflectere potest. 210
terræmotus quibus causis fiũt. 210
terræmotus ex virtute cometarum. 30
testudines oua fouent, & fœtus oculis excutiunt. 14.116
thabaccus herba, qua inuocãtur & consuluntur dæmones. 183
theangelica herba epota, vim diuinatricem confert. 76
theologia scientiarum regina. 221
Thibij, familiæ in Ponto mirè fascinatrices. 2
Thisbe interijt amore. 40
thuris suffitum contra fascinum valere. 56
timagoras amore victus, se præcipitem dedit. 40
timor quid. 243
timor incutit frigus. 115
de timore vano versus Lucretij. 69
tonitruorum causa, & ortus. 30
torpedinis marinæ vis mirabilis. 18
trahendi plures modi. 134
transsubstantiatio panis & uini in corpus & sanguinem Christi. 145
triballi effascinant uisu. 208
tristitia duplex. 243
tristitia mali habet rationem. 37
tristium hominũ natura. 242
tristitia adscribitur Saturno planetæ. 27.186
turbinis causa, & ortus. 31
turbines uentii quo pacto fiãt. 199
turtur custodit tempus aduentus sui. 79

V

VAccas fascinatores lacte priuant. 155
Valetudinem fascino inferri posse. 8
Vectij oliuetum excantatione aliò translatum. 4
Venæ exangues, & frigidæ. 127
venatorum amuleta. 56
veneficarũ vis ex Horatio. 52
venefici etymon. 157
veneficia uaria ex diuersis animalibus sumi. 40.41
venefici extremo afficiẽdi supplicio.

plicio. 3
venenum moraliter. 157
venereum vnicuique dæmones concitant. 235
venerem excitantibus cibis abstinendum. 26
venereæ rei cogitatio genitales titillat,& erigit partes. 15
ventos in fauorem Xerxis pfectorũ compescunt magi. 202
venti Henrico regi Suetiæ parebant. 201
ventus vendebatur à Fino quodam. 201
uenustas fascino patet. 54
ueratrum coturnicibus cibus est, hominibus lethale. 130
uerborum tria genera. 24
uerbũ, dei lucerna pedibus nostris. 256
uerbum dei omnipotens. 145
uerbum dei actiuum, & operatiuum. 146
uerbo dei ad elementum accedente, fit sacramentum. 145
uerba sacrosancta à sacerdote ritè ac debitè prolata, panem & uinum in corpus & sanguinem Christi mutant. 145. & cętera efficiunt sacramenta. ibidem.
uerbis sacris qui utitur in fascino, grauiùs peccat, quam qui profanis. 153
uerba aut ad homines, uel ad deum referri. 145
uerba cum rebus externis nihil habent commune. 142
uerba duobus modis consideranda. 145
uerbis animalia bruta retardantur,& capiuntur. 23
uerba quoquo modo prolata, effascinare possunt. 6.23
uerbis equos ac tauros furibũdos domare. 24. canesque sedare feroces. ibid.
verba amatoria fascinãdi vim habent. 25
verbis barbaris intermedijs demones efficiunt mira. 153
an verba ĩn colligẽdis herbis proferre liceat. 159
verba,& uox ui carent fascinãdi. 137
verborum medela Atheniensium lege prohibita. 147
de ijs qui uerba circa collum portant. 158
à uerbis Maurorum ac Turcarũ præcipuè cauendum. 154
verecundia quid. 68
veri cognitio, cibus animi suauissimus. 202
veritas plus habet authoritatis & ponderis, quàm authorum vetustas. 61
veritatem inueniendi spem abiecerunt Democritus & Epicurus. 60
veritatis inuẽtio difficilis. 59
vermes interfici carminibus. 24
versus Fescennini vnde dicti. 205
vestalis, quæ aquam cribro tulit. 24. 25
vetulæ hodie pueros, pecudes & segetes inficiunt. 16
videre est quoddam pati. 109

videndi facultas vbi consistat variæ Philosophorum sententiæ. 106
ad videndum duo præcipuæ sunt necessaria. 107
vigilandum, ne intremus in tentationem. 258
ad vindictam homines concitant dæmones. 235
vipera arundine, aut fagi ramulo tacta confectim torpet. 18
virgas magorum Ægyptiorũ in ueros serpentes fuisse conuersas, ait D. Augustinus. 162
virilis ætas attribuitur Marti planetæ. 32
virtutum semina nostris ingenijs innata. 218
virtus animalis, concupiscibilis, & irascibilis. 7
visa ægrotantium unde nam oriantur. 68
viscera misericordiæ induenda. 146
visio specierum receptione fit, non emissione spirituum. 116.
visionis definitio. 105
visio per tenebras qualis fit. 112
visus quo pacto fiat. 111
visus sensuum omniũ rex editissimus, & animæ familiarissimus. 112
visus actio immanens. 110
visus quandam uim igneam, & mirabilem diffundit. 15
uisus cur tam sæpe fallitur. 66
uisus acriùs multò, quàm tactus, uel auditus lædit. 15
uisus ad multas rerum differẽtias demonstrandas procreatus. 105
uisus capitur uoluptatibus, ac rerum uisarum allicitur amore. 15
uisu fascinare. 2
uisus fascinationis potissima causa. 16
uisu potissimum aniculæ fascinant. 13
uisum fascinare non posse. 109
uitolfus magus & præstigiator mirus. 165
uitulum marinum non percuti fulmine. 197
uitulum ex nube unà cum fulmine lapsum esse. 199
uiuarium, cuius pisces ualetudinem uel mortem monachorum cœnobij D. Manritij futuram præsagiunt. 143
umbra D. Petri omnes auferebat ægritudines. 146
uolendi actus oritur à uoluntate. 86
uolutate libera homo præditus. 253
uoluntas hominum naturali propensione in bonum fertur. 218
uoluntas nostra quibus impedia tur causis. 85
uoluntas rationalis hebetata lapsu primorum parentum. 222
uoluntatis libertatem minuit peccatum, non tamen penitus adimit. ibid.

uo-

uoluntas hominis soli deo patet. 85
uoluntas hominis dæmonibus non patet. 85
in uoluntatem dæmones agũt ex accidenti. 248
uolũtas (quo ad fascinum pertinet) duobus cõsideratur modis. 37
uoluntatis obiectum propriũ, bonum est uniuersale. 87
uoluntas dolori permista. 15
uoluptas omnes corporis partes eneruat. 261
uoluptas lætitiæ ꝓxima, ideò periculosior. ibid.
uorticis ortus, & causa. 31
uox cur nobis data. 137
uocis definitio, ac diuisio. 21
uocis organa, & formario. 22
uocis & picturæ comparatio. 138
uocibus uim inesse persuadendi. 22
uocis & uerborum uis uera. 142
uoces humanas ut formare queant dęmones, cum organis careant. 165
uoce sola fascinare. 21
uoces barbaras fascinatores assumunt, quas nec ipsi, nec hominum ulli intelligere possunt. 143
urina, in quam exputũ sit, cõtra fascinum salubris. 56
uulnera hominis interfecti an sanguinem coram interfectore emittant. 136
uulnus per gladium medicatũ coalescere. 24
uulpium astutię. 156
uultures ex remotissimis locis cadauerum species odorabiles percipiunt. 36
ab uxore propria cur euertantur nonnulli. 239. & unde hoc fiat. 249

Z

Zodiaci signa duodecim. 148
zodiaci signa particularibus corporis membris dominari. 186
zorobabel quid ab Apame cõcubina sua passus. 118

FINIS INDICIS.

LIBRI DI STAMPA D'ALDO, che si trouano al presente.

Armandi Belouisii Declaratio difficiliū terminorum Theologiæ, Philos. atq; Log.	L	1	ſ.	10
Asconius Pedianus Comment. in Orationes M. T. C. 8.	L		ſ.	15
Aminta fauola Boscareccia di Torquato Tasso con Figure, 12.	L		ſ.	6
Andrea Bacci, dell'vso, & bontà dell'acque, & modo di beuer fresco, 4.	L	2	ſ.	10
Agricoltura nuoua, & Casa di Villa di Carlo Stefano, 4.	L	4	ſ.	
Aggiunta alle Rime, & Prose del Tasso, con il suo ritratto, 12.	L		ſ.	8
Breuiarium Romanum, in 8. Roma.	L	3	ſ.	10
Comedia Straccioni del Commendator Anibal Caro, 12.	L		ſ.	6
——Agnella di Carlo Turchi, 8.	L		ſ.	8
Catechismo Latino con figure, 8.	L	2	ſ.	
——Idem Volgare figurato, in 8.	L	2	ſ.	
Comment. Cęsaris cum scholijs, & additionibus Aldi Iunioris, 8. nouo.	L	3	ſ.	10
Censorinus de die Natali, ab Aldo Manutio Iuniore emendatus, 8.	L		ſ.	12
De ꝑfectione hoīum, Philippi Mocenici, fol.	L	7	ſ.	
De Fascino D. Leonardo Vairo Beneuentano, in 8. nuouo.	L	1	ſ.	4
De Natura Dæmonum, Io. Laurentij Ananiæ, 8. nuouo.	L		ſ.	15
De Quæsitis per Epistolam, Aldi Iunio. 8.	L	1	ſ.	4

De Senatu, & Antiquitatum Romana-

rum, Pauli Man
Discorsi della Penit
mi di Nicolò Vit
to, in 8. nuouo.
Epitome orthogra
Epit. Innouationi
Epistolæ Pauli M
Epistolæ M.T.
nutij Comm
——Idem ad
cum P. Ma
——Familiar
Essame dell'ing
der le Scien
Eleganze insie
Toscana e
Forno ouero
quato Ta
Germani A
Gouerno de
Gozze,
Herculis C
Lucæ Pæti
fol. con
Locutioni
do gio
Lettere
Autto
Modi fam
Giouan
Noua Di
Branca
Orationes

a.	L	18	ſ.	12
	L		ſ.	6
12.	L	7	ſ.	
lin				
	L	1	ſ.	4
	L	62	ſ.	
	L	1	ſ.	4
	L	4	ſ.	10
	L	1	ſ.	4
	L		ſ.	6
	L	9	ſ.	6
	L	1	ſ.	10
			ſ.	15
		18	ſ.	12
		3	ſ.	
		1	ſ.	10
			ſ.	10
		4	ſ.	
			ſ.	8
		2	ſ.	10
		3	ſ.	10
		9	ſ.	12
		1	ſ.	15
		6	ſ.	4